

ALLAR SMÁSÖGUR TOLSTOYS

Heildarútgáfa á öllum
smásögum Leo Tolstoys
í þýðingu Gunnars Dal

ALLAR SMÁSÖGUR TOLSTOYS

Heildarútgáfa á öllum
smásögum Leo Tolstoys
í þýðingu Gunnars Dal

Reykjavík 2006

Allar smásögur Tolstoys
© Gunnar Dal

Útgefandi: Lafleur
Reykjavík 2006

Hönnun kápu: Lafleur
Umbrot: Hálf dán Gunnarsson
Prentvinnsla: Leturprent

Bók þessa má ekki afrita með neinum hætti,
svo sem ljósmyndun, prentun, hljóðritun
eða á annan sambærilegan hátt, að hluta eða
í heild, án skriflegs leyfis höfundar og
útgefanda.

ISBN 9979-9732-9-3

978-9732-9-4

Efnisyfirlit

I Sögur handa börnum

Guð sér hið sanna, en bíður.....	11
Fangi í Kákasus.....	23
Á bjarndýraveiðum.....	61

II Vinsælar sögur

Á hverju lifa menn?	77
Neistinn sem varð að báli	109
Tveir gamlir menn	131
Skósmiðurinn.....	165

III Ævintýri

Fíflíð Iván og bræður hans.....	185
---------------------------------	-----

IV Sögur til styrktar myndlist

Hið illa laðar fólk til sín en hið góða heldur velli	227
Litlar stúlkur vitrari en fullorðna fólkið	231
Ilyás.....	235

V Endursagðar þjóðsögur

Einsetu ennirnir þrír.....	245
Púkinn og brauðskorpan	255
Hve mikið land þurfa menn að eiga?	261
Hveitikorn eins stórt og hænuegg.....	285
Guðsonurinn.....	291
Gullna hliðið.....	317

Tóma trumban	321
--------------------	-----

VI Sögur til hjálpar gyðingum

Esarhaddon, konungur Assyríu.....	335
Gömul goðsögn um vinnu, dauða og sjúkdóma	345
Þrjár spurningar	349

VII Tvær franskar sögur

Kaffihúsið í Surat	357
Of dýrt.....	369

Þakkir færðar

Ég færi þakkir öllum þeim sem lagt hafa mér lið við útkomu þessarar bókar.

Benedikt Lafleur fyrir að gefa bókina út.

Sigurlaugi Þorkelssyni fyrir að hafa búið bókina til prentunar.

Máriu Skagan, skáldkonu, fyrir sína frábæru endursögn á sögu Tolstoys: „Þar sem ástin er.“ Í endursögn Máriu nefnist sagan Nathanael skósmiður.

Gísla Ferdinandssyni fyrir að færa mér sögu Máriu en hún varð til þess að ég þýddi allar smásögur Leo Tolstoys.

Guðrúnu Friðriksdóttur og Friðriki Gunnarssyni fyrir upplýsingar og ráðgjöf.

Sérstakar þakkir fá vinir mínir á Café París og Eden í Hveragerði fyrir stuðning og vináttu, og fyrir að færa ýmislegt til betri vegar.

Gunnar Dal

I KAFLI

Sögur handa börnum

Í bók Tolstoy, Hvað er list?, telur hann tvær fyrstu sögurnar, Guð sér hið sanna en bíður og Fangi í Kákasus, það besta sem hann hefur skrifað.

Sögurnar eru

Guð sér hið sanna, en bíður
Fangi í Kákasus
Á bjarndýraveiðum

Guð sér hið sanna, en bíður

Í borginni Vladimír bjó ungur kaupmaður, Iván Dmitritch Aksýónof. Hann átti tvær verslanir og einbýlishús.

Aksýónof var fallegur maður með ljóst, liðað hár. Hann var léttur í lund og hafði mjög gaman af að syngja. Á unglingsárum var hann nokkuð vínhneigður og hávaðasamur ef hann drakk of mikið, en eftir að hann eignaðist konu hætti hann drykkjuskap nema við hátíðlegustu tækifæri.

Sumar eitt bjóst Aksýónof til að fara og taka þátt í hátíðarhöldunum í Nizhny. Þegar hann var að kveðja fjölskyldu sína sagði konan við hann.

„Iván Dmitritch, farðu ekki í dag. Mig dreymdi illa fyrir þér.“

Aksýónof hló og sagði.

„Þú ert hrædd um að ég lendi í drykkju á hátíðinni.“

Konan svaraði.

„Ég veit ekki við hvað ég er hrædd, ég veit aðeins að mig dreymdi illa. Mig dreymdi að þú komst heim frá borginni og þegar þú tókst af þér húfuna sá ég að þú varst orðinn gráhærður.“

Aksýónof hló. „Þetta er góður draumur sannaðu til. Ég sel upp allan varning minn og kem heim af hátíðinni með góðar gjafir handa þér.“

Hann kvaddi fjölskylduna og ók burtu.

Þegar hann hafði ferðast hálfa leiðina hitti hann kaupmann sem hann þekkti og þeir gistu á sama gistihúsi um nóttina. Þeir drukku saman te og fóru síðan að sofa hvor í sínu herbergi.

Það var vani Aksýónof að fara snemma á fætur og þar sem honum þótti gott að ferðast í morgunsvalanum vakti hann ekil sinn fyrir dögum og sagði honum að spenna hestana fyrir vagninn.

Því næst fór hann til eiganda gistihússins sem bjó í húsi á baklóðinni. Hann borgaði reikninginn og hét áfram ferð sinni.

Þegar hann hafði farið um tuttugu og fimm mílur hvíldi hann hestana við áningarstað. Hann lét brynna þeim og gefa þeim hey. Sjálfur hvíldi hann sig í húsasundi við hressingar-skálann, færði sig síðan inn í anddyrið og bað um að sér yrði fært te. Hann tók fram gítarinn og byrjaði að leika á hann.

Allt í einu kom opinn vagn sem þrír hestar drógu til hans á fleygiferð með háværum bjöllum. Út úr honum steig lögregluþjónn í fylgd með tveimur hermönnum.

Lögregluþjónninn fór til Aksýónofs og byrjaði að yfirheyra hann, spurði hver hann væri og hvaðan hann kæmi. Aksýónof svaraði honum greiðlega og sagði. „Má ekki bjóða ykkur að drekka með mér te?“ En lögregluþjónninn hélt yfirheyrslunni áfram og spurði: „Hvar varst þú í nótt? Varst þú einn eða með öðrum kaupmanni? Sástu hinn kaupmanninn í morgun? Hvers vegna fórstu úr veitingahúsinu fyrir dögum?“

Aksýónof skildi ekki hvers vegna hann var að spyrja allra þessara spurninga, en hann sagði frá öllu sem gerst hafði og

bætti við. „I-Ivers vegna spyrðu mig eins og ég væri þjófur eða ræningi. Ég er á ferðalagi í eigin erindagjörðum og það er engin þörf á að spyrja mig á þennan hátt.“

Þá kallaði lögreglumaðurinn á hermennina og sagði: „Ég er lögreglustjóri þessa landsvæðis og ég yfirheyri þig vegna þess að kaupmaðurinn sem þú varst með í gærkvöldi hefur verið skorinn á háls. Við verðum að leita í farangri þínum.“

Þeir fóru inn í húsið. Hermennirnir og lögreglustjórinn leituðu í farangri hans. Fljótlega fann lögreglustjórinn blóðugan hníf í einni töskunni. Hann öskraði: „Hver á þennan hníf?“ Aksýónof sá blóðugan hníf sem tekinn var upp úr tösku hans. Hann varð hræddur.

„I-Ivernig stendur á því að það er blóð á hnífnum?“

Aksýónof reyndi að svara en kom varla út úr sér nokkru orði, hann gat aðeins stanað. „Ég – Ég veit það ekki – ekki minn.“

Þá sagði lögreglustjórinn. „Í morgun fannst kaupmaðurinn í rúminu skorinn á háls. Þú ert eini maðurinn sem gæti hafa gert það. Húsinu var læst að innanverðu og hér var enginn annar. Hér er blóðugur hnífur í þessari tösku og svipur þinn og hegðun koma upp um þig! Segðu mér hvernig þú drapst hann og hversu miklum peningum þú stalst?“

Aksýónof sór að hann hefði ekkert gert, að hann hefði ekki séð kaupmanninn eftir að þeir drukku teið saman, að hann væri ekki með neina peninga nema átta þúsund rúblur sem hann ætti sjálfur og að hann ætti ekki hnífinn. En rödd hans var ekki sannfærandi, hann var fölur í andliti og skalf af hræðslu eins og hann væri sekur.

Lögreglustjórinn skipaði hermönnum að binda Aksýó-

nof og setja hann inn í vagninn. Þegar þeir bundu fætur hans saman signdi Aksýónof sig og grét. Peningar hans og eigur voru teknar af honum og hann sendur í næstu borg og settur þar í fangelsi. Það var spurst fyrir um hann í Vladímír. Kaupmenn þar og aðrir borgarar sögðu að hann hefði verið vínhneigður í æsku og farið illa með tíma sinn, en að hann væri samt góður maður. Réttur var settur og hann ákærður fyrir að myrða kaupmann frá Ryazán og ræna frá honum tuttugu þúsund rúblum..

Eiginkona hans fylltist örvæntingu og vissi ekki hverju hún ætti að trúa. Öll börnin voru ung, hún var með það yngsta á brjósti. Hún fór með þau öll til borgarinnar þar sem maður hennar sat í fangelsi. Í fyrstu fékk hún ekki að sjá hann. En hún hélt áfram að biðja um að fá að hitta hann og loks fékk hún leyfi hjá lögreglunni og var fylgt til hans. Þegar hún sá eiginmann sinn í hlekkjun, klæddan í búning fanga, innilokaðan með þjófum og glæpamönnum, féll hún niður, og komst ekki til meðvitundar í langan tíma. Þegar hún vaknaði dró hún börnin til sín og þau settust niður hjá honum. Hún sagði honum frá því sem gerðist heima hjá henni og spurði hvað hefði komið fyrir hann. Hann sagði henni allt og hún spurði: „Hvað getum við nú gert?“

„Við verðum að senda keisaranum bænaskrá og biðja hann að bjarga saklausum manni.“ Konan sagði að hún hefði sent keisaranum bænaskrá en henni hefði verið hafnað.

Aksýónof svaraði ekki en var niðurlítur.

Þá sagði konan. „Það var ekki að ástæðulausu að mig dreymdi að þú værir orðinn gráhærður. Manstu eftir því? Þú

hefðir ekki átt að fara þennan dag.“ Hún strauk hár hans og sagði. „Elsku Ványa minn, segðu eiginkonu þinni sannleikann, varst það þú sem gerðir þetta?“

„Þú líka, þú efast um sakleysi mitt!“, sagði Aksyónof og huldi andlitið í höndum sér. Hann fór að gráta. Hermaður kom og sagði að konan og börnin yrðu að fara. Og Aksyónof kvaddi fjölskyldu sína í síðasta sinn.

Eftir að þau voru farin hugsaði Aksyónof um það sem hafði verið sagt og þegar hann minntist þess að eiginkona hans hafði líka grunað hann, sagði hann við sjálfan sig. „Það virðist vera þannig að aðeins Guð geti vitað hvað sé satt, aðeins til hans getum við skotið málum okkar og aðeins frá honum getum við vænst hjálpar.“

Og Aksyónof skrifaði engar bænaskrár meir, gaf upp alla von og bað aðeins til Guðs.

Aksyónof var dæmdur til að verða hýddur og fara í námmurnar. Hann var hýddur með hnútasvipu og þegar sárin voru gróin var hann sendur til Síberíu með öðrum föngum.

Aksyónof var fangi í Síberíu í tuttugu og sex ár. Hár hans var snjóhvítt og skegg hans varð langt, þunnt og grátt. Öll gleði hans var horfin. Hann var boginn í baki, gekk hægt, talaði lítið og hló aldrei, en hann fór oft með bænir.

Í fangelsinu lærði Aksyónof að búa til stígvél og eignaðist dálitla peninga. Hann gat því keypt sér „Ævisögur dýrlinga.“ Hann las þessa bók þegar það var nógu bjart til þess í fangelsinu. Og hann las kennslubækur í fangelsiskirkjunni á sunnudögum. Hann söng í kórnum því að hann hafði enn þá góða rödd.

Aksýónof var vel látinn í fangelsinu af stjórnendum þess vegna auðmýktar hans og hann naut virðingar hjá samföngum hans. Þeir kölluðu hann „Öldunginn“ og „Dýrlinginn“. Þegar þeir vildu senda yfirvöldum fangelsisins bænaskrá um eitt eða annað, gerðu þeir Aksýónof ævinlega að talsmanni sínum og þegar deilur risu milli fanganna komu þeir til hans til að biðja hann að stilla til friðar og dæma í málinu.

Engar fréttir fékk Aksýónof að heiman, hann vissi ekki einu sinni hvort kona hans og börn væru á lífi.

Dag nokkurn kom nýr hópur sakamanna í fangelsið. Um kvöldið fóru gömlu fangarnir og settust niður hjá þeim nýkomnu og spurðu þá frá hvaða borg eða þorpi þeir væru og fyrir hvað þeir hefðu verið dæmdir. Aksýónof sat með hinum nálægt hinum nýkomnu og hlustaði dapur á svip á það sem þeir sögðu.

Einn í hópi hinna nýkomnu, hávaxinn, sterkur maður um sextugt, var að segja hinum frá því fyrir hvað hann var handtekinn.

„Þannig var þetta, vinir mínir,“ sagði hann. „Ég tók aðeins hest sem var bundinn við sleða og ég var tekinn og ákærður um að hafa stolið honum. Ég sagði þeim að ég hefði aðeins tekið hann til að komast fljótar heim og hefði síðan sleppt honum, sjáið til, ökumaðurinn var vinur minn. Svo að ég sagði. „Þetta er allt í lagi.“ „Nei,“ sögðu þeir „þú stalst honum.“ En hvernig og hvar ég stal honum gátu þeir ekki sagt. Einu sinni framdi ég raunverulegan glæp og ætti þess vegna að vera kominn hingað fyrir löngu, en í það skipti komst ekki upp um mig. Nú er ég sendur hingað fyrir hreint ekki neitt....

Nei annars þetta er ekki satt sem ég er að segja ykkur. Ég hef áður komið til Síberíu en var ekki lengi.”

„Hvaðan ertu?“ spurði einn úr hópnum.

„Frá Vladímír. Fjölskylda mín er í þeirri borg. Ég heiti Makár og þeir kalla mig líka Semyónitch.“

Aksyónof leit upp og sagði. „Segðu mér, Semyónitch, veist þú nokkuð um kaupmenn í Vladímír sem nefnast Aksyónof? Eru þeir enn á lífi.“

„Hvor ég þekki þá? Auðvitað þekki ég þá. Aksyónofarnir eru ríkir þó að faðir þeirra sé í Síberíu, sakamaður eins og við, að ég best veit. En hvað um þig, gamli maður, hvernig komst þú hingað?“

Aksyónof vildi ekki ræða um ógæfu sína. Hann aðeins stundi og sagði. „Fyrir brot mín hef ég verið í fangelsi þessi tuttugu og sex ár.“

„Hvaða brot?“ spurði Makár Semyónitch.

En Aksyónof sagði aðeins. „Hvað um það, ég hlýt að hafa átt það skilið.“ Hann hefði ekki sagt meira en félagar hans sögðu hinum nýkomna hvers vegna Aksyónof var sendur til Síberíu, að einhver hefði drepið kaupmann og látið hníf í tösku Aksyónof sem síðan var ranglega dæmdur.

Þegar Makár Semyónitch heyrði þetta leit hann á Aksyónof, sló sér á lær og hrópaði. „Þetta er stórfurðulegt. Það er nú meira hvað þú er orðinn gamall.“

Hinir spurðu hann hvers vegna hann hefði orðið svona undrandi og hvar hann hefði séð Aksyónof áður. En Makár Semyónitch svaraði ekki. Hann sagði aðeins. „Það er stórfurðulegt að við skyldum hittast hér, félagi!“

Þessi orð vöktu grun hjá Aksýónof um að maðurinn vissi hver hefði drepið kaupmanninn. Svo hann sagði. „Hefur þú, Semyónitch, heyrt um þetta mál og hefur þú kannski séð mig áður?“

„Hvernig gæti ég komist hjá því að heyra eitthvað? Heimurinn er fullur af sögusögnum. En það er langt síðan og ég er búinn að gleyma því sem ég heyrði.“

„Kannski heyrðir þú hver drap kaupmanninn?“ spurði Aksýónof.

Makár Semyónitch hló og svaraði. „Það hlýtur að hafa verið sá sem átti töskuna sem hnífurinn fannst í. Ef einhver annar hefur falið hnífinn þarna, þá er enginn þjófur fyrr en það kemst upp um hann, eins og máltækið segir. Hvernig gæti nokkur látið hníf í tösku sem var undir höfði þínu? Hefði hann ekki örugglega vakið þig?“

Þegar Aksýónof heyrði þessi orð, þóttist hann viss um að þetta var maðurinn sem hafði drepið kaupmanninn. Hann reis á fætur og fór burt. Aksýónof lá andvaka alla nóttina.

Honum leið hræðilega illa og alls konar myndir komu fram í huga hans. Hann sá konu sína eins og hún stæði hjá honum, augu hennar og andlit, hann heyrði hana tala og hlæja. Síðan sá hann börn sín, mjög ung, eins og þau voru á þeim tíma, eitt í litlum frákka, annað í fangi móður sinnar. Og hann mundi eftir sjálfum sér eins og hann var, ungum og glaðsinna. Hann mundi hvernig hann sat og spilaði á gítar í anddyri hressingarskálans þar sem hann var tekinn höndum og hversu áhyggjulaus hann hafði verið. Hann sá í huga sér staðinn þar sem hann var hýddur, böðulinn og fólkið sem

stóð í kringum hann, hlekkina, fangana, öll tuttugu og sex árin í fangelsinu og hvernig hann varð gamall fyrir tímann. Hann hugsaði um allt þetta, og það gerði hann svo vesælan að hann var tilbúinn að binda enda á líf sitt.

„Og þetta er allt þessum þorpara að kenna,“ hugsaði Aksýónof. Og reiðin gegn Makár Semyónitch varð svo mikil að hann þráði að koma fram hefnd jafnvel þó að hún kostaði hann sjálfan lífið. Hann hafði yfir bænir alla nóttina en fann engan frið. Næsta dag forðaðist hann Makár Semyónitch, leit ekki einu sinni í átt til hans.

Þannig liðu tvær vikur. Aksýónof gat ekki sofið á nóttinni og var svo aumur að hann vissi ekki hvað hann átti að gera.

Nótt eina þegar hann var á gangi um fangelsið tók hann eftir moldarköggjum sem hrundu undan einu af rúmstæðunum sem fangarnir sváfu í. Hann nam staðar til að athuga þetta. Allt í einu skreið Makár Semyónitch undan rúmstæðinu og leit á Aksýónof og það var ótti í svip hans. Aksýónof reyndi að fara án þess að líta á hann en Makár greip um hönd hans og sagði honum að hann hefði grafið göng undir vegginn og losað sig við moldina með því að láta hana í stígvél sín og losa hana á hverjum degi þegar fangarnir voru reknir til vinnu sinnar.

„Reyndu að hafa hægt um þig, gamli maður, og þú getur strokið líka. Ef þú kjaftar frá þá hýða þeir úr mér líftórana, en fyrst mun ég drepa þig.“

Aksýónof skalf af reiði og horfði á óvin sinn. Hann hristi Makár af sér og sagði. „Ég hef enga löngun til að flýja og þú þarft ekki að drepa mig, það gerðir þú fyrir löngu! Og hvort ég kem

upp um þig, – kannski, kannski ekki, það er í hendi Guðs.“

Næsta dag þegar farið var með fangana til vinnu tók einn hermannanna sem fylgdu þeim eftir því að einhver fanganna hellti mold úr stígvélum sínum. Leitað var í fangelsinu og göngin fundust. Fangelsisstjórinn kom og yfirheyrði alla fangana til að komast að því hver hefði grafið göngin. Allir neituðu því að vita nokkuð um það. Þeir sem vissu þetta vildu ekki svíkja Makár Semyónitch, þar sem þeir vissu að hann yrði þá næstum lýddur til dauða. Að síðustu snéri fangelsisstjórinn sér að Aksýónof, sem hann vissi að var réttssýnn maður og sagði.

„Þú ert sannsögull gamall maður, segðu mér frammi fyrir Guði þínum, hver gróf göngin?“

Makár Semyónitch stóð og horfði á fangelsisstjóran eins og sér kæmi þetta ekkert við, og virti Aksýónof ekki viðlits. Varir og hendur Aksýónofs skulfu og það leið löng stund án þess að hann kæmi upp nokkru orði. Hann hugsaði. „Hvers vegna ætti ég að hlífa þessum manni sem lagði líf mitt í rúst. Látum hann borga fyrir það sem ég hef þolað. En ef ég segi frá þessu munu þeir sennilega lýða úr honum líftórana og ef til vill er grunur minn ekki réttur. Og þegar öllu er á botninn hvolft, hvaða hag hefði ég af því?“

„Jæja, gamli maður,“ endurtók fangelsisstjórinn, „segðu okkur sannleikann. Hver hefur verið að grafa undir vegginn?“

Aksýónof renndi augunum til MakárSemyonitch og sagði. „Það get ég ekki sagt þér, göfugi herra. Það er ekki vilji Guðs að ég segi það! Gerðu við mig hvað sem þér sýnist. Ég er í þínum höndum.“

Það var alveg sama hvað fangelsisstjórinn reyndi. Það fékkst ekkert meira út úr Aksýónof og þar við sat.

Sama kvöld, þegar Aksýónof lá í rúminu sínu og var að sofna, læddist einhver hljóðlega til hans og settist á rúmið. Hann rýndi út í myrkrið og þekkti Makár.

„Hvað fleira vilt þú mér?“ spurði Aksýónof. „Til hvers hefur þú komið hingað?“

Makár Semyónitch var þögull. Aksýónof settist upp í rúminu og sagði. „Hvað vilt þú? Farðu burtu, annars kalla ég á vörðinn!“ Makár Semyónitch beygði sig niður að Aksýónof og hvíslaði. „Íván Dmitritch, fyrirgefðu mér!“

„Hvað?“ spurði Aksýónof.

„Það var ég sem drap kaupmanninn og faldi hnífinn í farangri þínum. Ég ætlaði að drepa þig líka, en ég heyrði hávaða fyrir utan, svo að ég faldi hnífinn í töskunni þinni og komst út um gluggann.“

Aksýónof þagði og vissi ekki hvað hann átti að segja. Makár lét sig falla úr rúminu og kraup á gólfinu. „Íván Dmitritch,“ sagði hann, „fyrirgefðu mér. Sakir Guðs ástar, fyrirgefðu mér. Ég ætla að játa að það var ég sem drap kaupmanninn, og þú verður látinn laus og getur farið heim.“

„Það er auðvelt fyrir þig að tala,“ sagði Aksýónof, „en ég hef þjáðst vegna þín í tuttugu og sex ár. Hvert ætti ég að fara núna? Kona mín er dáið og börnin mín hafa gleymt mér. Ég hef engan stað til að fara til.“

Makár Semyónitch stóð ekki upp en barði höfði sínu í gólfið. „Íván Dmitritch, fyrirgefðu mér!“ hrópaði hann. „Þegar þeir hýddu mig með svipu var það ekki eins erfitt að þola

og að sjá þig núna. Sannt hlífðir þú mér og komst ekki upp um mig. Í nafni Krists fyrirgef þú mér, vesölum manni.“ Og hann byrjaði að gráta.

Þegar Aksyónof heyrði það fór hann að gráta líka.

„Guð mun fyrirgefa þér,“ sagði hann. „Kannski er ég hundrað sinnum verri en þú.“ Og þegar hann hafði sagt þetta, varð hugur hans léttur, og löngunin til að fara heim hvarf. Hann hafði ekki lengur neina löngun til að fara úr fangelsinu, hann vonaði aðeins að sín síðasta stund kæmi sem fyrst.

Þrátt fyrir orð Aksyónofs játaði Makár Semýónitch sekt sína. En þegar skipun kom um að láta Aksyónof lausan, var hann látinn.

Þessa sögu skrifaði Tolstoy árið 1877.

Fangi í Kákasus

I

Liðsforingi, Zhílin að nafni, gegndi herþjónustu í Kákasus.

Dag nokkurn fékk hann bréf að heiman. Það var frá móður hans sem skrifaði. „Ég er orðin gömul og mig langar til að sjá þig, elsku sonur minn, enn einu sinni áður en ég dey. Komdu til að kveðja mig og sjá um útför mína og farðu síðan aftur, ef Guð lofar, í herinn í Kákasus með blessun minni. En ég hef fundið stúlku handa þér sem er greind og góð og á nokkrar eignir. Ef þið fellið hugi saman er hugsanlegt að þið giftist og búist hér heima.“ Zhílin hugsaði um þetta. Það var alveg rétt að gamla frúin var komin að leiðarlokun og hugsanlega fengi hann ekki annað tækifæri til að sjá hana lifandi. Betra að fara, og ef þetta væri góð stúlka, hvers vegna þá ekki að kvænast henni?

Svo hann fór til hershöfðingjans, fékk fararleyfi, kvaddi félagana, gaf hermönnunum fjórar fötur af vodka í kveðju-skyni og bjó sig út til ferðarinnar.

Þetta voru stríðstímar í Kákasus: Vegirnir voru hættulegir bæði á nótt og degi. Hvenær sem rússneskur maður hætti sér út úr virkinu gangandi eða ríðandi réðust Tartararnir á hann

og drápu hann eða fóru með hann upp í fjöllin. Það var því venja að tvisvar í viku fylgdi herflokkur ferðamönnum milli virkjanna.

Það var sumar. Í dögum var farangurinn settur á vagn í öryggi virkismúranna, hermenn lögðu af stað, allt fór eftir veginum. Zhílin reið á hesti sínum en vagninn með eigum hans var í farangurslestinni. Dagleiðin var um sextán mílur. Farangurslestin hreyfðist hægt, stundum urðu hermennirnir að bíða, stundum fór hjól undan einhverjum vagnanna, eða eitt-hvert hrossanna neitaði að halda áfram, og allir urðu að bíða.

Þó að komið væri fram yfir hádegi var leiðin ekki hálfnuð. Heitt rykið þyrlaðist upp, sólin var brennheit og hvergi skjól, auð sléttan hvert sem litið var – ekkert tré eða runni við veginn.

Zhílin reið fremstur og beið eftir lestinni. Hann heyrði að blásið var í lúður til merkis um það að fylkingin yrði enn að stoppa. Hann hugsaði. „Væri ekki betra að fara einn? Ég er á góðum hesti. Ef Tartararnir ráðast á mig get ég riðið undan þeim. Kannski er samt skynsamlegra að bíða.“

Hann sat á hesti sínum og hugsaði um þetta þegar Kostílin, foringi með byssu, reið til hans og sagði.

„Komdu Zhílin, við skulum fara saman, þetta er skelfilegt. Ég er sársvangur og hitinn er ópolandi. Skyrtnan er rennblaut.“

Kostílin var stór og þungur maður og svitinn rann niður rautt andlitið. Zhílin hugsaði um stund og spurði svo. „Er byssan þín hlaðin?“

„Já, hún er það?“

„Jæja, þá skulum við fara, en þó með því skilyrði að við verðum samferða.“

Þeir riðu áfram eftir veginum yfir sléttuna. Þeir ræddu saman en voru á verði. Þeir gátu séð langar leiðir í allar áttir. En þegar komið var yfir sléttuna lá vegurinn um dal milli tveggja hæða og Zhílin sagði. „Það er öruggara að fara upp á þessa hæð og litast um, annars gætu Tartararnir ráðist á okkur fyrirvaralaust.“

En Kostílin svaraði. „Það er óþarfi. Höldum áfram.“

Zhílin var samt ekki á sama máli.

„Nei,“ sagði hann. „Þú getur beðið hérna ef þú vilt, en ég ætla að fara og líta í kringum mig.“ Hann sneri hesti sínum til vinstri upp á hæðina. Hestur Zhílin var fótviss fjallahestur og bar hann upp á hæðina eins og hann hefði vængi. (Hann hafði keypt hann sem ungan fola í stóði á hundrað rúblur og tamið hann sjálfur.) Hann var varla kominn upp á hæðina þegar hann sá um þrjátíu Tartara skammt frá honum. Um leið og hann sá þá sneri hann við en Tartararnir höfðu líka séð hann og hleyptu hestum sínum til hans og gripu byssur sínar í leiðinni. Zhílin reið eins hratt og hesturinn komst og hrópaði til Kostílin. „Hafðu byssuna tilbúna.“

Og í huganum sagði hann við hest sinn. „Bjargaðu mér út úr þessu, gæðingurinn minn, ekki að hrasa, því ef þú gerir það er allt glatað. Ef ég næ til byssunnar munu þeir ekki taka mig til fanga.“

En í stað þess að bíða lagði Kostílin á flótta eins hratt og hesturinn komst til baka í átt að virkinu, og sló undir nára. Taglið á hrossinu var það eina sem sást í rykmekkinum.

Zhílin skildi að útlitið var ekki gott, byssan farin og hvað gat hann gert með aðeins sverð sitt að vopni? Hann reið í átt

til lestarinnar og hélt að hann kæmist undan, en sex Tartarar þutu fram til að komast fram fyrir hann. Hestur hans var góður en hestar þeirra voru enn þá betri, og þeir komust fram úr honum. Hann reyndi að grípa í taumana of snúa hestinum í aðra átt en hann var á of mikilli ferð og þaut beint til Tartaranna. Hann sá rauðhærðan Tartara á gráum hesti renna að sér með byssu í hendi. Hann öskraði og sýndi tennurnar.

„Alí.“ hugsaði Zhílin. „Ég þekki ykkur, skrattakollarnir ykkar. Ef þið náðið mér lifandi verð ég settur í svartholið og hýddur. Ég læt ekki taka mig lifandi!“

Zhílin var ekki stór vexti en hraustur. Hann dró sverð sitt, snerist gegn rauðhærða Tartaranum og hugsaði. „Annað hvort ríð ég hann niður eða geri hann óvígán með sverði mínu.“ Hann var næstum kominn til hans þegar skotið var á hann aftan frá og skotið hæfði hrossið. Það féll kylliflatt á jörðina ofan á Zhílin sem gat ekki hreyft sig.

Hann reyndi að rísa upp en tveir illa þefjandi Tartarar settust á hann og bundu hendur hans fyrir aftan bak. Hann reyndi að hrista þá af sér en þrír aðrir stukku af hestum sínum og tóku að berja hann í höfuðið með byssuskeftunum. Honum sortnaði fyrir augum og hann féll. Þeir bundu á hann Tartarahnút með hnakkgjörðum sem þeir höfðu meðferðis. Þeir slógu af honum húfuna, drógu af honum stígvélin, rifu sundur klæði hans og leituðu á honum. Þeir tóku af honum peninga hans og úrið.

Zhílin horfði á hest sinn. Aumingja skepnan lá afvelta, þrjónaði með fótunum upp í loftið en gat ekki snert jörðina. Það var sár á höfði hestsins, blóðið rann úr sárinu og breytti

rykinu í kringum hann í blauta leðju.

Einn Tartaranna tók hnakkinn af hestinum. Hann spriklaði enn með fótunum svo að Tartarinn tók upp hníf og skar hann á háls. Það heyrðist blísturhljóð úr barkanum, hesturinn tók snögg viðbragð og öllu var lokið.

Tartararnir tóku hnakkinn og það sem honum fylgdi. Rauðhærði Tatarinn steig á bak hesti sínum og hinir lyftu Zhílin upp á hestinn fyrir aftan hann. Til að koma í veg fyrir að hann félli af baki bundu þeir hann við hnakkgjörðina og riðu svo upp til fjalla.

Svo þarna sat Zhílin, kastaðist fram og aftur og höfuð hans slóst í illa lyktandi bak Tartarans. Hann sá ekki neitt nema þetta vöðvastælt bak og sterklegan háls, nauðrakaðan að aftanverðu. Zhílin var með sár á höfði. Blóðið hafði þornað yfir augum hans, og hann gat hvorki skipt um stellingu í hnakknum né þurrkað af sér blóðið. Handleggir hans voru svo fast bundnir að hann verkjaði í viðbeinin.

Þeir riðu upp og niður fjallshlíðar langa leið. Þá komu þeir að fljóti sem þeir fóru yfir á vaði og fóru upp á harðan veg sem lá yfir dal. Zhílin reyndi að sjá hvar þeir fóru en augnalok hans voru línud saman af blóði og hann gat ekki snúið sér við.

Það var byrjað að skyggja. Þeir fóru yfir aðra á og fóru upp grýtta fjallshlíð. Hér var lykt af reyk og hundar heyrðust gelta, þeir voru komnir í þorp Tartaranna. Mennirnir stigu af baki. Börn Tartaranna þyrptust að Zhílin, skríktu af kæti og kostuðu í hann grjóti.

Tartararnir ráku börnin burtu, tóku Zhílin niður af hestinum og kölluðu á gæslumann hans. Hann svaraði kalli þeirra.

Hann var með há kinnbein og klæddist ekki neinu nema skyrtu og hún var svo slitin að brjóst hans var alveg bert. Tartararnir gáfu honum skipun. Hann fór og sótti járnhlekk, tvo eikardrunba, sem járnhringar voru festir við. Sýlgja og lás voru áföst öðrum hringnum.

Þeir leystu handleggi Zhílin, festu járnhringina við fótleggi hans, drógu hann inn í hlöðu þar sem þeir hentu honum niður og læstu síðan dyrunum.

Zhílin féll í hrúgu af hrossaskít. Hann lá kyrr um stund en fór svo að þreifa fyrir sér til að finna betri stað og settist þar niður.

II

Þessa nótt svaf Zhílin næstum ekki neitt. Þetta var á þeim tíma árs þegar nætur eru stuttar og dagsbirtan fann brátt leið gegnum rifu á veggnum. Hann stóð á fætur, rispaði sprunguna til að stækka hana og gægðist út.

Gegnum sprunguna sá hann veg sem lá niður hæðina. Til hægri var hús nálægt tveimur trjám. Það lá svartur hundur við dyrnar og geitur og kiðlingar voru þarna á ferð og dilluðu dindlunum. Hann sá unga Tartarakonu í víðri mussu í skærum litum. Hún var á buxum og í háum stígvélum. Hún hafði sett skinn á höfuð sér og á því bar hún stóra málmkrukku fulla af vatni. Hún leiddi við hlið sér lítinn, snoðaðan dreng sem var aðeins í einni skyrtu. Þegar hún gekk fór skjálfti um bakvöðva hennar við að halda jafnvæginu. Þessi kona bar vatn inn í kofann og skömmu seinna kom rauðhærði Tart-

arinn út, klæddur í silkiskyrtu og með silfurrýting við belti. Hann var sokkalaus í skónum og bar stóra húfu úr svörtu sauðskinni. Hann kom út úr húsinu, teygði sig og strauk skeggið. Hann stóð þarna um stund, gaf þjóni sínum skipun og fór burtu. Næst sá hann tvo unglinga sem höfðu verið að brynna hestunum sínum ríða fram hjá. Snoppur hestanna voru blautar. Nokkrir aðrir snoðaðir strákar komu út, buxналаusir og klæddust aðeins skyrtum. Strákarnir komu saman í hóp að hlöðunni, tóku upp litla viðargrein og fóru að pota henni gegnum rifuna. Zhílin öskraði og strákarnir skríktu og hlupu burtu, og það glampaði á ber hné þeirra á hlaupunum.

Zhílin var sárþyrstur. Hann var þurr í kverkunum og hann hugsaði. „Ef þeir aðeins létu svo lítið að koma og gæta að mér!“

Þá heyrði hann að einhver opnaði hlöðudyrnar. Rauðhærði Tartarinn kom inn og með honum annar minni maður, dökkur yfirlitun með svört augu, rauðar kinnar og stutt skegg. Hann var með glaðlegt andlit og alltaf hlæjandi. Þessi maður var jafnvel betur klæddur en hinn. Hann var í bláum silkilcyrtli, gullbrydduðum og með stóran silfurrýting við belti sér. Hann var á rauðum silfurskreyttum inniskóm úr serkjaskinni og í þykkum skónum utan yfir. Á höfðinu var hann með húfu úr hvítu sauðskinni.

Rauðhærði Tartarinn kom inn, tautaði eitthvað eins og hann væri í illu skapi, hallaði sér upp að dyrunum, handlæk rýtinginn og horfði á ská á Zhílin eins og úlfur. Sá dökkhærði, kvikur og léttur í hreyfingunni, fór beint til Zhílins, settist á hækjur sér fyrir framan hann, klappaði honum á öxlina og

byrjaði að tala mjög hratt á móðurmáli sínu. Það skein í tennurnar og hann var alltaf að depla augunum og skella í góm og endurtók. „Góður Rússi, góður Rússi.“ Zhílin skildi ekki nokkurt orð, en sagði.

„Drykk! Gefðu mér vatn aða drekka.“

Dökkhærði maðurinn aðeins hló. „Góður Rússi,“ sagði hann og hélt áfram að tala á sinni tungu.

Zhílin gerði merki með vörum og höndum sem táknaði að hann vildi fá eitthvað að drekka.

Sá dökkhærði skildi og hló. Hann leit út um dyrnar og kallaði á einhvern. „Dína!“

Lítill stúlka kom hlaupandi. Hún var á að giska þrettán ára gömul, lítill og grönn og líktist dökka manninum í útliti. Hún var augljóslega dóttir hans. Hún var líka með skír svört augu og fríð sýnum. Hún var í síðum bláum kjól með víðum erinu, en ekkert mittisband. Kjólfaldurinn að framan og ernarnar voru bryddaðar með rauðu. Hún klæddist buxum og var í inniskónum og utan yfir þeim öðrum sterkari skónum með háum hælum. Um hálsinn hafði hún festi sem gerð var úr rússneskum silfurpeningum. Hún var berhöfðuð og svart hár hennar var skreytt borðum, gylltum strípum og silfurpeningum.

Faðir hennar gaf skipun og hún hljóp í burtu og kom aftur með málukrúku. Hún rétti Zhílin vatnið og settist niður, beygði sig saman svo að hné hennar voru jafn há og höfuðið, og þarna sat hún og horfði stórum augum á Zhílin drekka eins og hann væri villidýr.

Þegar Zhílin rétti henni aftur tóma krúkkuna stökk hún svo snögg aftur á bak, eins og villigeit, – að faðir hennar fór

að hlæja. Hann sendi hana burtu til einhverra annarra starfa. Hún tók krukkuna, hljóp út og kom aftur með ósýrð brauð á kringlóttu borði og settist aftur niður og horfði á hann með undrandi augum.

Tartararnir fóru og læstu aftur dyrunum.

Eftir nokkurn tíma kom vörðurinn til hans og sagði. „Ayda, meistarinn, Ayda!“

Hann kunni ekki heldur neitt í rússnesku. Það eina sem Zhílin skildi var að hann átti að fara eitthvað.

Zhílin haltraði á eftir verðinum því að járnhlekkirnir voru svo þungir að hann gat varla gengið. Þegar út úr hlöðunni var komið sá hann Tartarapörp, um það bil tíu hús og bænahús með lágum turni. Þrír söðlaðir hestar stóðu fyrir utan eitt húsanna. Lítill drengur hélt í taumana á hestunum. Dökkhærði Tartarinn kom út úr þessu húsi og benti Zhílin að fylgja sér. Svo hló hann, sagði eitthvað á sínu eigin máli og fór aftur inn í húsið.

Zhílin fór inn. Herbergið var gott. Veggirnir voru vandvirknislega þaktir leir. Nálægt framveggjunum lágu nokkur skrautlega máluð rúm með fiðursængum. Á hliðarveggjunum voru dýr teppi sem notuð voru til að hengja á byssur, skammtbyssur og sverð sem öll voru silfurbúin. Við einn vegginn var lítill ofn á moldargólfi. Gólfíð sjálft var tandurlhreint. Rúmgott flet í einu horninu var fóðrað með flóka og á honum lágu sessur fylltar dúni. Og á þessum sessum sátu fimm Tartarar, dökkhærði maðurinn, sá rauðhærði og þrír gestir. Þeir voru á inniskóm og allir höfðu sessu til að styðja við bakið. Á kringlóttu borði fyrir framan þá voru

kökur úr hirsí, brætt smjör í skál og kanna með „búza“ eða Tartarabjór. Þeir borðuðu kökurnar og smjórið með höndunum.

Dökkhærði maðurinn stökk upp og skipaði að láta Zhílin sitja til hliðar, ekki á teppi heldur á beru gólfinu, svo settist hann aftur á teppið og bauð gestum sínum búza og hirsikökur. Þjónninn lét Zhílin setjast niður, fór síðan úr utanyfirskónum og lét þá út við dyr þar sem skór hinna voru, og settist síðan nálægt húsbónda sínum á flókanum, horfði á þá borða og sleikti varir sínar.

Tartararnir borðuðu eins nikið og þeir vildu, og kona sem var klædd á sama hátt og stúlkan – í síðan kjól og buxur, með klút um höfuðið, kom og tók leifarnar. Kom síðan aftur með fallega skál og vatnskönnu með njóum stúti. Tartararnir þvoðu hendur sínar, spenntu greipar, krupu á kné, blésu í fjórar áttir, og höfðu yfir bænirnar sínar. Eftir að þeir höfðu talað saman um stund snéri einn gestanna sér að Zhílin og byrjaði að tala á rússnesku.

„Þú varst tekinn af Kazi-Mohammed,“ sagði hann og benti á rauðhærða Tartarann. „Og Kazi-Mohammed hefur gefið þig Abdul Murat.“ Hann benti á þann dökkhærða. „Abdul Murat er nú eigandi þinn.“

Zhílin var þögull. Þá tók Abdul Murat til máls, hló og benti á Zhílin og sagði aftur og aftur. „Rússneskur hermaður, góður Rússi.“

Túlkurinn sagði. „I-lann skipar þér að skrifa heim og láta senda lausnargjald, og um leið og peningarnir koma mun hann láta þig lausan.“

Zhílin hugsaði sig um og sagði svo. „Hve hátt lausnargjald vill hann fá?“

Tartararnir töluðu um stund en síðan sagði túlkurinn. „Þrjú þúsund rúblur.“

„Nei,“ sagði Zhílin. „Ég get ekki borgað svo mikið.“

Abdul stökk á fætur, baðaði út höndunum, talaði til Zhílin og hélt eins og áður að hann mundi skilja sig. Túlkurinn þýddi. „Hvað mikið vilt þú borga?“

Zhílin hugsaði sig um og sagði. „Fimm hundruð rúblur.“ Þegar Tartararnir heyrði þetta urðu þeir óðamála og töluðu allir í einu. Abdul öskraði á þann rauðhærða og talaði svo hratt að munnvatnið spýttist út úr honum. Sá rauðhærði ranghvolfdi í sér augunum og sletti í góm.

Þeir róuðust eftir stutta stund og túlkurinn sagði. „Fimm hundruð eru ekki nóg handa húsbóndanum. Hann borgaði sjálfur tvö hundruð fyrir þig. Kazi-Móammed skuldaði honum og hann tók þig upp í skuldina. Þrjú þúsund rúblur. Minna en það gengur ekki. Ef þú neitar að skrifa verður þér stungið í svartholið og hýddur með svipu!“

„Eh!“, hugsaði Zhílin, „því hræddari sem ég verð, því verri verða þeir.“

Svo hann spratt á fætur og sagði. „Segðu þessum hundi að ef hann reyni að hóta mér skrifi ég ekki neitt, og þá fær hann ekkert. Ég hef aldrei verið hræddur við hunda eins og ykkur, og verð það aldrei!“

Túlkurinn þýddi og aftur urðu þeir óðamála.

Þeir töluðu lengi, og loks reis dökkhærði maðurinn upp, gekk að Zhílin og sagði. „Dzhigit Rússi, Dzhigit Rússi.“

(Dzhigit þýðir á þeirra máli hugrakskur.) Og hann hló og sagði eitthvað við túlkinn, sem þýddi. „Hann lætur sér nægja þúsund rúblur.“

Zhílin lét sig ekki. „Ég borga ekki nema fimm hundruð. Og ef þú drepur mig færðu ekkert.“

Tartararnir ræddu saman um stund en sendu síðan þjóninn eftir einhverju. Þeir horfðu ýmist á Zhílin eða dyrnar. Þjónninn kom aftur og hafði mér sér hraustlegan mann, berfættan og tötralega klæddan. Hann var einnig hlekkjaður á fótum.

Zhílin hrópaði upp af undrun. Þetta var Kostílin. Þeir höfðu líka náð honum. Fangarnir voru látnir vera saman og þeir sögðu hvor öðrum frá því sem hafði gerst. Meðan þeir töluðu saman horfðu Tartararnir þegjandi á þá. Zhílin sagði frá því sem komið hafði fyrir hann, og Kostílin sagði að hestur hans hefði stoppað, skot hans úr byssunni hefði elski hitt, og þessi Abdul hefði náðað honum og sett hann í bönd.

Abdul reis á fætur, bentu á Kostílin og sagði eitthvað. Túlkurinn sagði að nú ætti Abdul þá báða og sá sem fyrr borgaði lausnargjaldið yrði látinn laus.

„Sjáðu til,“ sagði hann við Zhílin. „Þú verður reiður, en félagi þinn er hógvær. Hann skrifaði heim og þeir munu senda fimm þúsund rúblur. Þess vegna fær hann nógan mat og farið verður vel með hann.“

Zhílin svaraði. „Félagi minn getur gert það sem honum sýnist. Kannski er hann ríkur, það er ég ekki. Þetta verður að vera eins og ég segi. Dreptu mig ef þú vilt, – þú græðir ekkert á því. En ég mun ekki biðja um meira en fimm hundruð rúblur.“

Það varð þögn. Allt í einu sótti Abdul lítinn kistil, dró

fram blek, penna og pappírsblað og fékk Zhílin, klappaði honum á öxlina og gaf honum bendingu um að skrifa. Hann hafði samþykkt að fá finni hundruð rúblur.

„Augnablik,“ sagði Zhílin við túlkinn. „Seg þú honum að hann verði að láta okkur fá sæmilegt fæði, venjuleg föt og stígvél og að hann verði að leyfa okkur að vera saman. Þannig verður vist okkar betri. Og hann verður að taka þessa hlekk af fótum okkar.“ Og Zhílin horfði á húsbónda sinn og hló.

Abdul hló líka, hlustaði á túlkinn og sagði. „Ég skal gefa þeim hin bestu föt, skikkju og stígvél svo fín að það sé hægt að gifta sig í þeim. Ég skal gefa þeim kóngamat og ef þeir vilja geta þeir verið saman í hlöðunni. En ég get ekki tekið af þeim hlekkina því þá flýja þeir. En það má samt taka þá af þeim á nóttinni.“ Og hann stökk upp, klappaði Zhílin á öxlina og hrópaði. „Þú góður, ég góður!“

Zhílin skrifaði bréfið, en með röngu heimilisfangi, svo það kæmist ekki til skila og hugsaði með sér. „Ég ætla að flýja.“

Það var aftur farið með Zhílin og Kostílin í hlöðuna og þeim var gefinn maís, brauð og tvær gamlar skikkjur og útslitin hermannastígvél – sýnilega tekin af föllum rússneskum hermönnum. Hlekkirnir voru leystir af þeim á nóttinni og þeir læstir inni í hlöðunni.

III

Þannig lifðu Zhílin og vinur hans heilan mánuð. Eigandinn hélt áfram að hlæja og segja. „Þú, Iván, góður! Ég Abdul, góður!“ En maturinn var slæmur, ekkert annað en ósýrt brauð,

flatkökur gerðar úr hirsu og hveiti, eða stundum aðeins óbakað deig.

Kostílin skrifaði heim öðru sinni og gerði ekkert annað en láta sér leiðast og bíða eftir peningunum. Hann gat verið í hlöðunni dögum saman án þess að gera nokkuð annað en sofa og telja dagana þar til hann fengi bréfið.

Zhílin vissi að hans bréf kæmist ekki til skila og skrifaði ekki annað. Hann hugsaði, „Hvar ætti móðir mín að fá nóga peninga til að greiða lausnargjald mitt. Hún lifði aðallega á því sem ég sendi henni. Ef hún ætti að safna saman fimm hundruð rúblum yrði hún alger öreigi. Með Guðs hjálp mun mér tekast að flýja.“

Hann hafði augun hjá sér og undirbjó flóttann.

Hann var vanur að ganga blístrandi um þorpið, eða sat og vann, bjó til dúkkur úr leir, eða fléttaði körfur úr viðartágum, því að Zhílin var laghentur.

Eitt sinn mótaði hann dúkku með nef og hendur og í Tartarakjól. Hann setti hana upp á þakið. Þegar Tartarakonurnar komu út til að sækja vatn sá Dína dúkkuna og kallaði á konurnar, sem settu niður vatnsker sín og horfðu á hana hlæjandi. Zhílin tók dúkkuna niður og rétti þeim hana. Þær hlógu en þorðu ekki að taka við henni. Hann lagði dúkkuna á jörðina og fór inn í hlöðuna og beið eftir að sjá hvað gerðist.

Um morguninn, snemma, horfði hann út. Dína kom út úr húsi sínu og settist á þröskuldinn með dúkkuna, sem hún setti í einhverja rauða flík til viðbótar. Hún dillaði henni eins og barni og söng fyrir hana vögguvísu. Gömul kona kom út og skannaði hana og þreif af henni dúkkuna, mólbraut hana

og sagði Dínu að fara að vinna.

En Zhílin bjó til aðra brúðu, betri en þá fyrri og gaf Dínu hana. Einu sinni kom Dína með litla könnu og setti hana á jörðina. Hún settist niður og horfði á hana hlæjandi og benti honum á könnuna.

„Að hverju er hún að hlæja?“ hugsaði Zhílin. Hann tók könnuna og hélt að í henni væri vatn en það reyndist vera mjólk. Hann drakk mjólkina og sagði. „Þetta er gott.“

Dína var í sjöunda himni! „Gott, Iván, gott,“ sagði hún, stökk á fætur og klappaði saman höndunum. Hún tók könnuna og hljóp burtu. Eftir þetta færði hún honum mjólk í laumi á hverjum degi.

Tartarar búa til ost úr geitamjólk. Og þurrka hana á þökum húsanna. Og stundum stalst hún til að færa honum ostbita. Þegar Abdul slátraði kind kom hún með kjöt til Zhílins. Hún var von að fela það í erminni, kasta því niður og hlaupa svo í burtu.

Dag nokkurn skall á stormur og regnið var eins og hellt væri úr fötu í heilan klukkutíma. Ár og lækir flæddu yfir bakka sína. Vatnið á vaðinu varð sjö feta djúpt og straumurinn var svo sterkur að hann ruddi fram grjóti.

Nýir lækir mynduðust og það féllu skriður úr hlíðunum. Þegar veðrinu slotaði rann vatnið í stríðum straumum niður þorpsgötuna. Zhílin fékk lánaðan hníf hjá húsbónda sínum og með honum bjó hann til sívalning. Hann tálgaði litlar spýtur og bjó til hjól og á það festi hann tvær leikbrúður, sitt hvoru megin. Litlu stelpurnar gáfu honum búta og efni til að klæða brúðurnar, önnur var eins og bóndi en hin eins og

bóndakona. Hann kom hjólinu þannig fyrir að straumurinn gat snúið því. Hjólið byrjaði að snúast og brúðurnar dönsuðu.

Allt þorpið safnaðist að þessu, strákar og stelpur, karlmenn og konur, öll voru undrandi og skelltu í gónu.

„Aha, Rússinn! Aha, Iván!“

Abdul átti rússneska klukku sem var biluð. Hann kallaði á Zhílin og sýndi honum klukkuna.

„Láttu mig fá hana ég skal gera við hana fyrir þig,“ sagði Zhílin.

Hann tók klukkuna sundur með hnífnum og setti hana aftur rétt saman svo að klukkan gekk rétt.

Húsbóndi hans var ánægður og gaf honum gamlän kyrtil af sér sem var að vísu götóttur. Zhílin varð að þiggja hann. Hann gat í það minnsta notað hann sem ábreiðu á nóttinni.

Þetta spurðist út og það komu Tartarar úr öllum þorpum, stundum með lás af riffli eða skamnbýssu, stundum með úr til að gera við. Húsbóndi hans lánaði honum verkfæri, tengur, bor og þjöl.

Dag nokkurn varð Tartari veikur og menn komu til Zhílinns og sögðu. „Komdu og læknaðu hann.“ Zhílin kunni ekkert í læknisfræði en hann fór til að líta á sjúklinginn og hugsaði. „Kannski læknaast hann af sjálfu sér.“ Hann fór inn í hlöðuna, blandaði saman vatni og sandi, þuldi einhver orð í áheyrn Tartaranna og lét sjúklinginn drekka. Heppnin var með honum og Tartaranum batnaði.

Zhílin fór að læra mál þeirra og hann eignaðist nokkra kunningja. Þegar þeir þörfnuðust hans kölluðu þeir. „Iván!,

Iván!“ En aðrir litu hann hornauga, líkt og eitt af dýrum merkurinnar.

Rauðhærði Tartarinn var honum óvinveittur. Hvenær sem hann sá hann setti hann upp svip og sniðgekk hann ellegar hreytti í hann ónotum. Þarna var líka gamall maður sem ekki bjó í þorpinu en var vanur að koma neðan úr dalnum. Zhílin sá hann aðeins ganga hjá á leið sinni til moskunnar. Hann var lágvaxinn, og hafði hvítan klút sem var vafinn utan um hatt hans. Hár hans og skegg var klippt og hvítt eins og snjór. Andlit hans var hrukkótt og rauðbrúnt að lit. Nefið var bogið eins og á fálka, grá augun voru grimmdarleg og hann var tannlaus nema hvað hann hafði tvær vígtennur. Hann var vanur að ganga hjá með vefjarhött á höfði, studdist við staf og gaut augunum í kringum sig eins og úlfur. Ef hann sá Zhílin fnæsti hann reiðilega og fór burtu. Eitt sinn fór Zhílin niður í dalinn til að komast að því hvar gamli maðurinn byggi. Hann gekk niður götu þar til hann kom að litlum garði afgirtum með grjótvegg og í garðinum uxu kirsiberjatré og apríkósutré. Og þarna var kofi með flötu þaki. Hann kom nær og sá býflugnabú gerð úr fléttuðu strái og suðandi býflugur í garðinum. Gamli maðurinn lá á hnjónum og var að gera eitthvað við eitt búanna. Zhílin teygði sig til að sjá betur og það glanraði í hlekkjunum. Gamli maðurinn sneri sér við, rak upp öskur, greip skammbyssu úr belti sínu og skaut á Zhílin, sem gat með naumindum skýlt sér bak grjótvegginn.

Gamli maðurinn fór til húsbónda Zhílins og kærð hann. Húsbóndinn kallaði á Zhílin og sagði hlæjandi. „I-Ivers vegna forstu að húsi gamla mannsins?“

„Ég gerði honum ekki neitt,“ svaraði Zhílin. „Mig langaði aðeins að sjá hvernig hann byggir.“

Húsbóndinn endurtók það sem Zhílin hafði sagt.

En gamli maðurinn var reiður, hann hvæsti og tuðaði og sýndi vígtennurnar. Og hann steytti hnefa framan í Zhílin.

Zhílin skildi ekki allt, en náði því að gamli maðurinn var að segja Abdul að hann ætti ekki að hafa Rússa í þorpinu, hann ætti að drepa þá. Loks fór gamli maðurinn.

Zhílin spurði húsbónda sinn hver þessi gamli maður væri.

„Hann er mikilmenni!“ sagði húsbóndinn. „Hann var hraustastur okkar allra. Hann drap marga Rússa og var hér áður fyrir mjög ríkur. Hann átti þrjár eiginkonur og átta syni og þau bjuggu öll í sama þorpi. Þegar Rússarnir komu og eyddu þorpinu drápu þeir sjö syni hans. Aðeins einn var eftir og hann gekk Rússum á hönd. Gamli maðurinn gerði það sama og bjó með þeim í þrjá mánuði. Að þeim tíma loknum fann hann son sinn og drap hann með eigin höndum. Hann flúði síðan burtu. Eftir þetta hætti hann að berjast og ferðaðist til Mekka til að ákalla Guð. Þetta er ástæðan fyrir því að hann er með vefjarhött á höfði. Sá sem hefur ferðast til Mekka er kallaður „hadji“ og gengur með túrban. Honum geðjast ekki að fólki eins og ykkur. Hann segir mér að drepa þig. Ég hef borgað peninga fyrir þig og auk þess er mér farið að þykja vænt um þig, Iván. Kemur ekki til mála að drepa þig, ég mundi jafnvel ekki leyfa þér að fara ef ég hefði ekki gefið þér loforð.“ Og hann hló og sagði á rússnesku. „Þú, Iván, góður. Ég Abdul, góður.“

IV

Þannig lifði Zhílin í einn mánuð. Á daginn gekk hann um þorpið eða bjó til eitthvað í höndunum, en á nóttinni þegar allt var hljótt í þorpinu gróf hann niður í hlöðugólfið. Það var ekki auðvelt að grafa vegna steinanna, en hann notaði þjölina og loks var hann búinn að grafa holu undir vegginn, nógu stóra til að komast út um.

„Ef ég aðeins vissi hvernig landið liggur,“ hugsaði hann „og hvert ég ætti að fara! En enginn Tartaranna vill segja mér það.“

Í þessu skyni ákvað hann að klifra upp á hæðina handan við þorpið einhvern dag þegar húsbóndi hans var ekki heima og litast um. En áður en húsbóndinn fór í eitthvert ferðalag skipaði hann alltaf sonum sínum að hafa auga með Zhílin og missa hann aldrei úr augsyn. Þess vegna hljóp strákurinn á eftir Zhílin og kallaði. „Vertu kyrr. Faðir minn leyfir ekki að þú farir neitt. Ég mun kalla á nágrannana ef þú snýrð ekki við.“

Zhílin reyndi að tala við strákinn og sagði. „Ég fer ekki langt. Ég ætla aðeins að fara upp á hæðina þarna. Ég þarf að finna jurt sem lækna veikt fólk. Þú mátt koma með mér ef þú vilt. Hvernig get ég hlaupið burtu í þessum hlekkjum? Á morgun skal ég búa til handa þér boga og örvar.“

Þetta nægði og þeir lögðu af stað. Þegar horft var á hlíðina sýndist leiðin ekki löng upp á hæðina. En gangan var erfið vegna hlekkjanna. Zhílin var uppgefinn þegar hann loksins komst upp á toppinn. Hann settist niður og horfði á landið í

kringum sig. Í suðri handan við hlöðuna var dalur og þar var hrossastóð á beit. Í dalbotninum var annað þorp. Handan þess var enn hærri hæð og enn önnur handan hennar. Milli hæðanna í blárri fjarlægð voru skógar, og þegar enn lengra var litið voru fjöll, og þau hæstu þakin snjó. Bæði í austri og vestri voru svipaðar hæðir. Hér og hvar sást reykur frá þorpinum á láglendinu. „Ah,“ hugsaði hann. „Þetta eru allt lönd Tartara.“ Hann leitaði að rússneskri byggð. Fyrir neðan sig sá hann á og þorpið sem hann bjó í. Kringum það voru litlir garðar. Hann gat séð konur eins og smáar dúklur sitja við ána og þvo þvott sinn. Lengra frá þorpinu var hæð, lægri en hæðirnar í suðri og handan hennar tvær aðrar hæðir vaxnar skógi. Milli hæðanna var bláleit slétta og langt, langt í burtu eitthvað sem líktist reykstrókum. Zhílin reyndi að muna hvar sólin kom venjulega upp og hvar hún settist þegar hann hafði aðsetur í virkinu og hann sá að þetta stóðst. Rússneska virkið hlaut að vera á þessari sléttu. Hann varð að fara milli þessara tveggja hæða þegar hann reyndi flóttann.

Sólin var að setjast. Þaðsló kvöldroða á hvíta tinda fjallanna og skuggar hlíðanna urðu dýpri. Það lá mistur yfir dalverpinu, og sléttan þar sem hann hélt að rússneska virkið væri glóði í sólsetrinu. Zhílin hvessti augun. Þarna var eitthvað sem virtist titra yfir sléttunni eins og reykur úr strompi, og hann þóttist viss um að þarna væri rússneska virkið.

Það var áliðið. Það var kallað á fólk til kvöldbænar, hjarðir voru reknar heim, kýrnar bauluðu og strákurinn jagaðist í honum að koma heim. En Zhílin fannst ekkert liggja á.

Að lokum fóru þeir samt heim. „Jæja,“ hugsaði Zhílin,

„Fyrst ég veit hvert ég á að fara er best að flýja sem fyrst.“ Hann hugsaði um að flýja strax næstu nótt. Nætturnar voru diinnar og minnkandi tungl. En gæfan brást honum. Tartararnir komu heim þetta kvöld. Venjulega komu þeir heim í góðu skapi og ráku nautgripi á undan sér. Nú komu þeir ekki með neitt. Það eina sem þeir komu með heim var lík af dauðum Tartara, bróður þess rauðhærða. Hann hafði verið drepinn. Allir voru þungir á svip og söfnuðust saman til að jarða hinn fallna. Zhílin kom einnig út til að sjá hvað um væri að vera.

Þeir settu línklæði utan um líkið, án nokkurrar kistu, fóru með það út úr þorpinu, lögðu það í gras undir hlynitrjám. Presturinn og gamli maðurinn vöfðu borðum utan um höfuðföt sín, tóku af sér skóna og settust á hækjur sér hjá líkinu.

Presturinn var fremstur. Fyrir aftan hann voru þrír gamlir menn með túrbana og á bak við þá aðrir Tartarar. Allir lutu höfði og sátu þegjandi. Þetta stóð í langan tíma þar til presturinn lyftu höfðu og sagði. „Allah!“ Hann sagði þetta eina orð og þeir lutu allir höfði og þögðu aftur langa stund. Þeir sátu grafkyrrir, engin hreyfing, ekkert hljóð.

Presturinn lyfti aftur höfði og sagði „Allah,“ og þeir endurtóku það allir. „Allah!“ „Allah!“, og þögðu svo.

Líkið lá hreyfingarlaust í grasinu og þeir sátu líka alveg hreyfingarlausir eins og þeir væru sjálfir dauðir. Enginn þeirra hreyfðist. Það heyrðist ekkert hljóð nema þytur í laufi sem bærðist í vindinum. Presturinn fór að lokum með bæn og allir risu á fætur. Þeir lyftu líkinu og báru það á höndum sér að holu í jörðinni. Þetta var ekki venjuleg hola, hún var eins

og hvelving, grafin undir jörðina. Þeir tóku undir handleggi og fætur líksins og reistu það upp. Þeir létu það varlega niður, ýttu því undir jörðina svo að það var í sitjandi stellingu með spenntar greipar.

Gæslumaðurinn kom með græn sefblöð og lagði í gröfina, síðan var mokað yfir og leiðið jafnað. Við höfðalagið var settur legsteinn. Síðan tróðu þeir jarðveginni niður og settust aftur í röð við gröfina, og sátu þar lengi þegjandi.

Loksins stóðu þeir á fætur. „Allah!, Allah!, Allah,“ sögðu þeir og stundu.

Rauðhærði Tartarinn gaf gömlu mönnunum peninga. Síðan tók hann svipu, sló sig með henni þrjú högg á ennið og fór síðan heim. Næsta morgun sá Zhílin að rauðhærði Tartarinn fór ásannt þremur öðrum og teymdi hryssu út úr þorpinu. Þegar þeir voru komnir úr augsyn fór rauðhærði Tartarinn úr kyrtlinum og bretti upp ermarnar á hraustlegum handleggjum. Hann tók upp hníf sinn og brýndi hann. Hinir Tartararnir lyftu höfði hryssunnar og hann skar hana á háls, felldi hana og byrjaði að flá af henni húðina með kraftalegum höndum. Konur og stelpur komu úr þorpinu til að þvo inn-yflin og annan innmat. Gert var að hryssunni, skrokkurinn hlutaður sundur og farið með stykkin heima. Allt þorpið safnaðist saman í veislu í húsi rauða Tartarans.

Í þrjá daga átu þau hrossaketið, drukku buza og báðu fyrir þeim fræmliðna. Enginn Tartaranna fór að heiman. Á fjórða degi um hádegðið sá Zhílin að þau bjuggust til brottfarar. Hestar voru sóttir og lagt á þá, og tíu menn riðu burt, rauðhærði Tartarinn var einn þeirra. En Abdul var kyrr heima

í þorpinu. Það var nýtt tungl og næturnar dimmar.

„Ah!“ hugsaði Zhílin, „í nótt er rétti tíminn til að flýja.“ Og hann sagði Kostílin frá því. En Kostílin hafði ekki kjark til þess.

„Hvernig getum við sloppið?“ sagði hann. „Við vitum ekki einu sinni í hvaða átt við eigum að fara.“

„Ég veit það,“ sagði Zhílin.

„Jafnvel þó að þú vissir það þá getum við ekki náð til virkisins á einni nóttu.“

„Ef við getum það ekki,“ sagði Zhílin „getum við sofið í skóginum. Sjáðu hérna, ég hef náð í dálítinn ost. Hvað er gott við það að híma hérna? Ef þeir senda þér lausnargjaldið – þá er það gott. En ef þeim tekst ekki að safna því saman? Núna eru Tartararnir í illu skapi vegna þess að Rússarnir hafa drepíð einn þeirra manna. Þeir eru að ræða um að drepa okkur.“

Kostílin hugsaði málið.

„Jæja, við skulum þá fara,“ sagði hann.

V

Zhílin skreið inn í holuna og víkkaði hana svo að Kostílin gæti líka komist út um hana. Þeir sátu báðir og biðu þar til allt varð hljótt í þorpinu.

Um leið og kyrrð var komin á skreið Zhílin undir vegginn og hvíslaði að Kostílin. „Komdu.“

Kostílin skreið út, en á leiðinni rak hann fótinn í stein svo það heyrðist til þeirra.

Húsbóndinn átti gríman varðhund sem kallaður var

Oulyashin. Zhílin hafði í nokkurn tíma gefið hundinum mat til að tryggja öryggi sitt. Oulyashin heyrði hljóðið og fór að gelta og kom stökkvandi. Og hinir hundarnir gerðu það sama. Zhílin flautaði lágt og gaf honum ostbita. Oulyashin þekkti Zhílin, dillaði skottinu og hætti að gelta. En húsbóndinn hafði heyrt í hundinum og kallaði á hann frá húsi sínu „I-layt, hayt, Oulyashin!“

En Zhílin klóraði Oulyashin bak við eyrun og hundurinn þagnaði, nuggaði sér upp við fætur hans og veifaði skottinu.

Þeir sátu nokkra stund í felum bak við horn. Allt varð kyrrt aftur, það heyrðist aðeins kind hósta og daufur niður frá vatni sem rann á grynningum. Það var skuggsýnt en stjörnubjart og rauðleitt horn nýmánans var að renna upp yfir fjallið. Yfir dalnum lá mjólkurlhvít þoka.

Zhílin stóð á fætur og sagði við félagan sinn. „Jæja, vinur, komum.“

Þeir lögðu af stað en höfðu aðeins farið fáein skref þegar þeir heyrðu prestinn hrópa af þakinu. „Allah, Beshmillah! Ilrahman!“ Það þýddi að allt fólk átti að fara í moskuna. Svo að þeir settust og földu sig á bak við vegginn og biðu lengi þar til allt fólk hafði farið fram hjá. Að lokum varð allt hljótt aftur.

„Nú, nú! Megi Guð vera með okkur.“ Þeir signdu sig og lögðu enn af stað. Þeir gengu meðfram húsagarði og héldu svo niður brekkuna niður að ánni. Þeir fóru yfir ána og niður í dalinn.

Þókan var þétt en aðeins niðri við jörðina. Yfir þeim var stjörnubjartur himinn. Zhílin fann stefnuna eftir stjörnunum. Dalalæðan var svöl og gangan auðveld en stígvélin óþægileg,

bæði gömul og slitin. Zhílin fór úr þeim, kastaði þeim burtu og gekk berfættur, stökk milli steina og lét stjörnumerkin vísa sér í rétta átt. Kostílin fór að dragast aftur úr.

„Gakktu hægur,“ sagði hann. „Ég er búinn að fá blöðrur á fæturna undan þessum skrambans stígvélun.“

„Farðu úr þeim,“ sagði Zhílin. „Það er léttara að ganga án þeirra.“

Kostílin gekk berfættur en það var enn verra. Það var sárt að ganga á grjótinu og hann dróst enn lengra aftur úr. Zhílin sagði. „Þó að þú fáir skrámu á fæturna þá læknað það, en ef Tartararnir ná okkur, þá drepa þeir okkur, það verður verra!“

Kostílin svaraði ekki, en hélt göngunni áfram, stynjandi allan tímann.

Vegur þeirra hafði legið um dalinn í langan tíma þegar þeir heyrðu hund gelta á hægri hönd. Zhílin stansaði og horfði í kringum sig. Hann byrjaði að klifra upp hæðina og þreifa fyrir sér með höndunum.

„Ah!,“ sagði hann. „Við höfum farið skakka leið og erum komnir of langt til hægri.“

„Hérna er annað þorp. Ég sá það frá hæðinni. Við verðum að snúa við og ganga upp á þessa hæð, þarna til vinstri. Þar hlýtur að vera skógur.“

En Kostílin sagði. „Bíddu hægur. Leyfðu mér að ná andanum. Fætur mínir eru skornir og blæðandi.“

„Hugsaðu ekki um það, vinur! Þeir verða góðir aftur. Þú ættir að stíga léttar til jarðar. Eins og þetta!“

Og Zhílin hljóp til baka og beygði til vinstri upp hæðina í átt til skógarins.

Kostílin dróst enn aftur úr og stundi. Zhílin sagði aðeins. „Huss,“ og hélt áfram og áfram..

Þeir fóru upp hæðina og fundu skóginn eins og Zhílin hafði sagt. Þeir fóru inn í skóginn og brutu sér leið gegnum brómberjarunnana sem tættu sundur fót þeirra. Að lokum fundu þeir skógarstíg og gengu eftir honum.

„Stopp!“ Þeir heyrðu einhvern þramma eftir veginum og biðu og hlustuðu. Hljóðið líktist hófadyn, en svo hvarf það. Þeir héldu áfram, og aftur heyrðu þeir þrammað. Þá námu þeir staðar, það hætti líka. Zhílin læddist nær því, og sá eitthvað standa á veginum þar sem ekki var eins dinnit. Það líktist hesti, en var þó ekki alveg eins og hestur. Á höfði þess var eitthvað undarlegt, ekki líkt mannhöfði. Hann heyrði það fnæsa. „Hvað getur þetta verið?“ Zhílin flautaði lágt og það þaut út af veginum inn í skógarþykknið og skógurinn fylltist af braki og brestum eins og í greinum sem brotna í fárviðri.

Kostílin varð svo hræddur að hann lagðist niður. En Zhílin hló og sagði. „Þetta er hjörtur. Heyrirðu ekki hvernig hann brýtur sundur greinarnar með hornunum? Við erum hræddir við hann, og hann er hræddur við okkur.“

Þeir héldu áfram. Stjörnumerkið Stóri-Björninn var um það bil að setjast. Það var komið undir morgun og þeir vissu ekki hvort þeir væru á réttri leið eða ekki. Zhílin hélt að þetta væri sami vegur og Tartararnir höfðu farið um þegar þeir tóku hann til fanga. Þeir væru þá um sjö mílur frá rússneska virkinu. Hann hafði ekkert öruggt að styðjast við, og það var auðvelt að villast á nóttinni. Eftir nokkurn tíma komu þeir í rjóður í skóginum. Kostílin settist niður og sagði. „Gerðu það sem þér þóknast, ég

kenist ekki lengra. Ég get ekki lengur staðið á fótunum.“

Zhílin reyndi að koma vitinu fyrir hann.

„Nei, ég kenist þangað aldrei, ég get það ekki!“

Zhílin varð reiður og sagði ákveðinn.

„Jæja, þá fer ég einn. Vertu sæll!“

Kostílin stóð upp og fylgdi honum. Þeir fóru aðrar þrjár mílur. Þókan í skóginum var orðin þéttari. Þeir sáu ekki handa skil og stjörnurnar hurfu.

Allt í einu heyrðu þeir hófadyn fyrir framan þá. Þeir heyrðu skeifurnar slást við steinana. Zhílin lagði eyrað niður að jörðinni til að heyra betur.

„Já, þetta er svona. Maður á hesti er að koma að okkur.“

Þeir hlupu frá götunni, földu sig í runnunum og biðu. Zhílin skreið nær götunni. Hann sá Tartara á hestbaki reka kú á undan sér og hann raulaði lagstúf. Tartarinn reið fram hjá. Zhílin fór aftur til Kostílin.

„Guð hefur leitt hann fram hjá okkur. Stattu upp og við skulum halda áfram.“

Kostílin reyndi að standa upp en féll niður aftur.

„Ég get þetta ekki, ég sver það að ég get þetta ekki. Ég hef misst allan nátt.“

Hann var þungur og þrekinn og hafði svitnað mikið. Honum var kalt í þokunni, það blæddi úr fótum hans og hann var orðinn alveg náttlaus.

Zhílin reyndi að reisa hann á fætur en þá rak Kostílin upp há hljóð. „Oh, þetta er sárt.“

Zhílin varð óttasleginn.

„Ívers vegna æpirðu svona. Tartararinn er enn nálægt

okkur, hann hefur heyrt til þín.“ Og hann hugsaði. „Hann er alveg búinn að vera. Hvað á ég að gera við hann? Það er ekki hægt að skilja félagan sinn eftir.“

„Jæja þá, stattu upp, stattu upp og ég skal bera þig á bakinu, ef þú getur alls ekki gengið.“

Hann hjálpaði Kostílin upp og setti handleggja sína undir læri hans. Þannig bar Zhílin hann upp á götuna.

„Í guðanna bænunni kyrktu mig ekki með höndunum. Haltu heldur um herðar mér.“

Zhílin fannst byrðin þung. Það blæddi líka úr fótunum hans og hann var dauðþreyttur. Hann nam öðru hvoru staðar til að hossa Kostílin ofar og hélt svo áfram.

Tartarinn hlaut samt að hafa heyrt Kostílin æpa. Zhílin heyrði skyndilega að einhver kom ríðandi fyrir aftan hann og kallaði á máli Tartara. Hann flýtti sér inn í runnana. Tartarinn greip byssu sína og skaut, en hitti ekki. Hann fór á stökki eftir veginum og hrópaði á sínu eigin máli.

„Jæja, nú erum við glataðir, vinur!“, sagði Zhílin. „Þessi hundur kallar Tartarana saman til að elta okkur uppi. Ef við getum ekki komist tvær mílur burtu hédan erum við glataðir.“ Og hann hugsaði. „Hvers vegna í ósköpunum er ég með hann í eftirdragi? Ég væri fyrir löngu sloppinn ef ég væri einn.“

„Farðu einn,“ sagði Kostílin. „Hvers vegna ættir þú að farast vegna mín?“

„Nei, ég fer ekki. Það er ekki hægt að skilja félagan sinn eftir.“

Hann tók Kostílin aftur upp á herðar sér og staulaðist áfram. Þannig héldu þeir áfram hálfa mílu eða meira. Þeir

voru enn í skóginum og sáu ekki út úr honum.

Þokunni var að léttast en það var að þykkna upp og engar stjörnur sáuast lengur. Zhílin var örmagna af þreytu. Þeir komu að uppsprettu sem steinum var raðað í kringum rétt við veginn. Zhílin stoppaði og setti Kostílin niður.

„Við skulum hvíla okkur og fá okkur að drekka,“ sagði hann. „Og við skulum fá okkur bita af osti. Það hlýtur að vera orðið stutt eftir.“

Hann lagðist niður til að drekka en þá heyrði hann hófadyr fyrir aftan sig. Aftur flýttu þeir sér inn í runna og lögðust niður undir brattri hlíð.

Þeir heyrðu raddir Tartara. Tartararnir stönsuðu nákvæmlega þar sem þeir höfðu farið út af veginum. Tartararnir töluðu um stund og settu síðan sporhund á slóð þeirra. Það heyrðist hljóð í greinum sem brotnuðu og handan við runnana sáu þeir ókunnan hund. Hann stoppaði og byrjaði að gelta. Tartararnir sem þeir þekktu ekki, ruddust til þeirra, tóku Zhílin og Kostílin, bundu þá, settu þá á hestbaki og riðu með þá burt.

Þeir höfðu farið tvær mílur þegar þeir hittu Abdul, eiganda þeirra, og tvo aðra Tartara sem voru með þeim. Eftir að hafa talað við ókunnugu mennina, setti hann Zhílin og Kostílin á tvo af hans eigin hestum og aftur var farið með þá heim í þorpið.

Abdul hló ekki lengur og talaði ekki orð við þá.

Þeir komu heim í þorpið um morguninn og voru settir niður á götuna. Börnin hópuðust í kringum þá, hentu í þá steinum, skríktu og börðu þá með svipum.

Tartararnir söfnuðust saman í hring og gamli maðurinn sem bjó fyrir neðan hlíðina var þar líka. Þeir fóru að rökræða og Zhílin heyrði þá tala um hvað ætti að gera við hann og Kostílin. Sunir sögðu að það ætti að fara með þá lengra inn í fjalllendið. En gamli maðurinn sagði. „Þú verður að drepa þá.“

Abdul andmælti þessu og sagði. „Ég er búinn að eyða í þá peningum og ég verð að fá lausnargjald fyrir þá.“ En gamli maðurinn sagði.

„Þér verður ekki borgað neitt, það fylgja þessum mönnum aðeins vandræði. Það er glæpur að gefa Rússum að éta. Dreptu þá, komdu því í verk.“

Þeir skildu. Þegar þeir voru farnir kom húsbóndinn til Zhílin og sagði. „Ef lausnargjaldið verður ekki sent innan tveggja vikna, skal ég hýða þig, og ef þú reynir aftur að flýja drep ég þig eins og hund. Skrifaðu bréf og skrifaðu það eins og það á að vera!“

Það var komið með bréfsefni til þeirra og þeir skrifuðu bréfin.

Það voru sett á þá fótjárn og farið með þá á baki við moskuna í djúpa gróf sem var um tólf fet að flatarmáli. Og þar urðu þeir að dýsa.

VI

Hér áttu þeir illa ævi. Fótjárnin voru aldrei tekin af þeim, og þeir fengu ekki að fara upp til að anda að sér fersku lofti. Óbökuðu brauðdegi var kastað til þeirra eins og þeir væru hundar, og vatn var látið niður til þeirra í dós.

Það var rakt og þröngt í gryfjunni og lyktin skelfileg, Kostílin varð mjög veikur, líkami hans blés upp og hann fann alls staðar til. Hann ýmist stundi eða svaf. Zhílin var líka í daufu skapi. Útlitið var ekki gott og hann sá enga leið til að flýja.

Hann reyndi að grafa göng, en gat ekki lagt jarðveginna frá sér neins staðar. Húsbóndi hans tók eftir þessu og hótaði að drepa hann.

Dag nokkurn sat hann á gólfinu í gryfjunni, lét sig dreyma um frelsi en var vonlaus. Skyndilega féll kaka í fang hans, síðan önnur og það rigndi yfir hann kirsiberjum. Hann leit upp og þarna var Dína. Hún leit á hann, hló og hljóp svo burtu. Og Zhílin hugsaði. „Gæti Dína hjálpað mér?“ Hann hreinsaði lítinn blett í gryfjunni, skrapaði saman leir og fór að búa til úr honum leikföng. Hann bjó til menn, hesta og hunda. „Þegar Dína kemur þá kasta ég þessu upp til hennar,“ hugsaði hann.

En Dína kom ekki næsta dag. Zhílin heyrði hófadyn. Nokkrir menn riðu fram hjá og Tartararnir söfnuðust saman til að þinga nálægt moskunni. Þeir hrópuðu og rifust. Þeir endurtóku orðið Rússarnir nokkrum sinnum. Hann heyrði rödd gamla mannsins. Þó að hann gæti ekki heyrt hvað sagt var skildist honum að rússneskir hermenn væru ekki langt undan og að Tartararnir óttuðust þá og þeir vissu ekki hvað þeir ættu að gera við fangana.

Eftir að hafa talað saman um stund fóru þeir burtu. Skyndilega varð hann var við einhverja hreyfingu fyrir ofan hann og sá Dínu krjúpa á gryfjubakkanaum, kné hennar voru hærri en höfuðið og hún teygði sig fram svo hárfléttarnar

með silfurpeningunum dingluðu yfir gryfjunni. Augu hennar skinu eins og stjörnur. Hún dró tvö oststykki undan erm-unum og henti þeim til hans. Zhílin tók þau og sagði. „Hvers vegna komstu ekki fyrr. Éger búinn að búa til leikföng handa þér. Hérna, gríptu.“ Og hann henti til hennar leikföngum, einu í senn.

En hún hristi höfuðið og leit ekki á þau.

„Ég vil þau ekki,“ sagði hún. Hún sat þegjandi um stund en sagði svo. „Iván, þeir ætla að drepa þig.“ Og hún benti á háls sinn.

„Hver ætlar að drepa mig?“

„Faðir minn, gamli maðurinn segir að hann verði að gera það. En ég vorkenni þér!“

Zhílin svaraði. „Jæja, ef þú vorkennir mér náðu þá fyrir mig í langa stöng.“

Hún hristi höfuðið eins og hún vildi segja. „Ég get það ekki.“

Hann spennti greipar og bað. „Dína, gerðu það fyrir mig! Elsku Dína, ég bið þig!“

„Ég get það ekki,“ sagði hún. „Þeir gætu séð mig fara með hana. Þeir eru allir heima.“ Og hún fór burt.

Þegar kvöldið kom sat Zhílin lengi og horfði upp öðru hvoru og velti fyrir sér hvað mundi gerast. Stjörnurnar birtust á himninum en tunglið var ekki komið upp. Hann heyrði rödd prestsins, annars var allt þögult. Zhílin var syfjaður og hann hugsaði. „Stúlkan er hrædd við að gera þetta.“

Allt í einu fann hann að leirköggull féll á höfuð hans. Hann leit upp og sá að endinn á langri stöng stakkt inn í vegginn

á móti honum. Stöngin potaðist áfram og rann loks niður á botninn í gryfunni. Zhílin fylltist gleði. Hann tók stöngina og lagaði hana til. Þetta var sterk stöng, eins og þær sem hann hafði áður séð á þakinu á húsi húsbónda síns.

Hann leit upp. Stjörnurnar skinu hátt á himni og beint fyrir ofan gryfjuna glitruðu augu Dínu í myrkrinu eins og augu í ketti. Hún beygði sig niður, andlitið fast við brím gryfjunnar og hvíslaði. „Íván! Íván!“ Hún bar höndina upp að vörum sér til merkis um að hann ætti að tala lágt.

„Hvað?“ spurði Zhílin.

„Allir nema tveir eru farnir burtu.“

Þá sagði Zhílin. „Jæja, Kostílin, komdu. Við skulum gera síðustu tilraunina. Ég skal hjálpa þér upp.“

En Kostílin tók það ekki í mál.

„Nei,“ sagði hann. „Það er ljóst að ég kemst ekki burtu hédan. Hvernig get ég farið, þar sem ég hef varla styrk til að snúa mér við?“

„Jæja, vertu þá sæll! Hugsaðu ekki illa til mín.“ Og þeir kvöddust með kossi. Zhílin tók stöngina, sagði Dínu að halda við endann og byrjaði að klifra. Hann seig aftur niður einu sinni eða tvisvar, fótglekkirnir voru honum erfiðir. Kostílin hjálpaði honum og loks tókst honum að komast upp. Dína togaði af öllum kröftum með sínum smáu höndum í skyrtu hans og hló.

Zhílin dró stöngina upp og sagði. „Settu hana aftur á sinn stað, Dína, þeir munu taka eftir að hana vantar og þeir munu berja þig.“ Hún tók stöngina burtu og Zhílin hélt niður hæðina. Þegar hann hafði farið niður bröttu brekkuna, tók hann

egg hvassan stein og reyndi að snúa lásinn af hlekkjunum. En þetta var sterkur lás og hann gat ekki brotið hann, þar að auki var erfitt að komast að honum. Hann heyrði að einhver kom hlaupandi niður hlíðina og hljóp léttilega. Í-lann hugsaði. „Ég er viss um að þetta er Dína komin aftur.“

Dína kom, tók stein og sagði. „Láttu mig reyna.“

Hún kraup og reyndi að snúa lásinn af hlekkjunum en litlu hendurnar hennar voru grannar eins og viðartágar og hún var ekki nógu sterk. Í-lún kastaði steininum burtu og fór að gráta. Zhílin fór aftur að reyna við lásinn og Dína sat við hlið hans með hendurnar á herðum hans.

Zhílin leit upp og sá rauðan bjarma á vinstri hönd handan hæðarinnar. Tunglið kæmi fljótlega upp. „Ah,“ hugsaði hann „áður en tunglið kemur upp verð ég að hafa farið yfir dalinn og inn í skógin.“ Hann reis því á fætur og henti frá sér steinum. Hlekkir eða ekki, hann varð að halda áfram.

„Vertu sæl, Dína elskan mín,“ sagði hann „þér mun ég aldrei gleyma.“

Dína fór höndum um hann og leitaði að stað til að láta í osta sem hún hafði komið með. Í-lann tók við þeim af henni.

„Þakka þér fyrir, litla vina. Hver á nú að búa til dúkkur handa þér eftir að ég er farinn?“ Hann strauk hár hennar.

Zhílin signdi sig, tók upp lásinn á hlekkjunum svo að glanrið í þeim heyrðist ekki og lagði af stað eftir götunni. Fæturnir drógust áfram og hann leit þangað sem tunglið mundi fljótlega koma upp. Hann þekkti veginn. Ef hann færi beint mundi hann þurfa að ganga næstum sex mílur. Hann yrði að komast inn í skógin áður en tunglið kæmi alveg upp!

Hann fór yfir ána. Ljósið handan hæðarinnar var orðið bjartara. Hann fylgdist með því á leiðinni yfir dalinn. Tunglið sást ekki enn. Ljósið varð hvítara. Hálfur dalurinn var baðaður tunglsljósi og skuggarnir hörfuðu að rótum hlíðarinnar og skriðu nær og nær honum.

Zhílin hélt áfram og hélt sig í skugganum. Hann flýtti sér, en máninn hreyfðist enn þá hraðar. Efstu brúnir hæðanna til hægri voru nú baðaðar í tunglsljósinu. Hann nálgaðist skógin en bjartur máninn kom upp handan hæðanna og það varð bjart eins og um dag. Það var hægt að sjá hvert blað á trjánum. Hæðin var björt en þögul líkt og þar væri ekkert lifandi. Það heyrðist ekkert hljóð nema niðurinn í ánni fyrir neðan.

Zhílin komst inn í skógin án þess að mæta nokkrum, valdi dinnman stað og settist niður til að hvíla sig.

Hann hvíldist og borðaði einn af ostunum. Síðan fann hann stein og reyndi aftur að losna við fjötrana. Hann flumbaði sig á höndunum en gat ekki brotið lásinn. Hann reis á fætur og hélt áfram eftir veginum. Eftir að hafa gengið næstum mílu var hann orðinn örpreyttur og sár á fótum. Eftir hver tíu skref varð hann að nema staðar. „Það er ekki um neitt annað að ræða,“ hugsaði hann. „Ég verð að dragnast áfram eins lengi og ég get. Ef ég sest niður get ég ekki staðið upp aftur. Ég get ekki komist til virkisins en þegar dagur rennur er best að leggjast niður í skógarþykknið og vera þar kyrr allan daginn, og leggja svo af stað aftur næstu nótt.“

Hann hélt áfram alla nóttina. Tveir Tartarar á hestbaki fóru fram hjá honum, en hann heyrði til þeirra langt í burtu

og faldi sig bak við tré.

Máninn var byrjaður að fölna og það féll dökk á jörðina. Dögunin var í nánd og Zhílin hafði ekki náð skógarjaðrinum. „Jæja,“ hugsaði hann. „Ég ætla að ganga þrjátíu skref og fara síðan inn milli trjánna og setjast þar niður.“

Hann gekk önnur þrjátíu skref og sá að hann var kominn að skógarjaðrinum. Hann fór að sléttunni. Það var albjart og þarna út á sléttunni sá hann virkið. Á vinstri hönd, rétt við rætur hæðarinnar var eldur að kulna og reykurinn breiddist um landið. Það voru menn kringum eldinn.

Hann skoðaði þetta vandlega og sá glanpa á byssuhlaup. Þetta voru hermenn. Kósakkar!

Það glaðnaði yfir Zhílin. Hann tók á því sem hann átti og fór af stað niður hæðina. Hann sagði við sjálfan sig. „Ég vona bara að enginn Tartari sjái mig núna á opinni sléttunni. Þó að ég sé svona nálægt næði ég aldrei þangað nógu snemma.“

Hann var ekki fyrr búinn að segja þetta en hann sá á hæð til vinstri ekki langt frá þrjá Tartara.

Þeir sáu hann líka og hleyptu hestunum í áttina til hans. Hann fylltist örvæntingu. Hann baðaði út höndunum og hrópaði af öllum kröftum. „Bræður, bræður! Hjálp!“

Kósakkarnir heyrðu til hans og nokkrir þeirra putu á bak hestum sínum og reyndu að kornast í veg fyrir Tartarana. Kósakkarnir voru lengra í burtu og Tartararnir voru komnir nær. En Zhílin gerði líka síðustu tilraun til að bjarga sér. Hann lyfti hlekkjunum með hendinni, hann hljóp í átt til kósakka-anna, vissi varla hvað hann var að gera, krossaði sig og hrópaði „Bræður! Bræður! Bræður!“

Hér voru fimntán kósakkar saman. Tartararnir urðu hræddir og stoppuðu áður en þeir komust til hans. Zhílin skjögraði til kósakkanna.

Þeir slógu um hann hring og byrjuðu að spyrja hann spurninga. „I-Iver ert þú? Hvað gerir þú? Hvaðan ertu?“

En Zhílin var alveg örmagna og gat aðeins grátið og endurtekið. „Bræður! Bræður!“

Nú komu hermennirnir hlaupandi og þyrptust til Zhílinns. – Einn gaf honum brauð, annar bókhveiti og sá þriðji vodka. Einhver setti skikkju utan um hann og annar braut af honum hlekkina.

Liðsforingjarnir þekktu hann og riðu með hann til virkisins. Hermennirnir glöddust við að sjá hann koma aftur og gömlu félagarnir söfnuðust til hans.

Zhílin sagði þeim frá öllu sem gerst hafði.

„Svona endaði nú ferð mín til að komast heima og ganga í hjónaband!“, sagði hann. „Nei það er ljóst að lánið leikur ekki við mig.“

Og þannig gerðist það að hann hélt áfram herþjónustu í Kákasus. Það leið mánuður þangað til Kostílin var látinn laus, eftir að fimm þúsund rúblna lausnargjald hafði verið greitt fyrir hann. Hann var nær dauða en lífi þegar þeir komu með hann heima í virkið.

Þessa sögu skrifaði Tolstoy árið 1870.

Á bjarndýraveiðum

Við vorum margir saman á bjarndýraveiðum. Félagi minn hafði skotið á bjarndýr en aðeins sært það. Það var blóð á snjónum en björninn hafði komist undan.

Allur hópurinn safnaðist saman í skóginum til að ákveða hvort við ættum að elta björninn strax eða bíða í tvo eða þrjá daga eftir að hann róaðist. Við spurðum bændurna sem aðstoðuðu okkur við veiðarnar hvort hægt væri að ná birninum þennan dag. „Nei. Það er ekki hægt,“ sagði gamall bjarnarbani. „Þið verðið að láta björninn róast. Eftir fimm daga er hægt að unkringja hann. En ef þið eltið hann núna þá hræðið þið hann burt og hann fer af svæðinu.“

En ungur veiðimaður fór að deila við gamla manninn og sagði að það væri vel hægt að ná birninum strax. „Í svona snjó fer hann ekki langt því að þetta er feitur björn. Hann stöðvast áður en kvöldið kemur, eða þá að við göngum hann uppi á þrúgunum okkar.“

Félaginn sem ég var með var á móti því að elta björninn uppi og vildi heldur bíða, en ég sagði.

„Við þurfum ekki að deila. Þú gerir það sem þú vilt en ég ætla að rekja slóðina með Danian. Ef við náum birninum þá er það gott, ef ekki, þá er enginn skaði skeður. Það er enn

morgunn og við höfum ekkert annað að gera í dag.“

Og þetta var ákveðið.

Hinir héldu til sleðanna og fóru aftur til þorpsins. Damian og ég borðuðum brauð og urðum eftir í skóginum.

Þegar þeir voru allir farnir athuguðum við Damian vel byssurnar okkar, og eftir að hafna gyrt fastar rendurnar á hlýjum yfirhöfnunum okkar með belti, lögðum við af stað og röktum slóð bjarnarins.

Veður var gott, frost og logn en það var erfitt að ganga á þrúgunum. Snjórinn var djúpur og laus í sér, nýfallinn snjór frá í gær, svo að þrúgurnar sukku sex þunlunga niður í snjóinn og stundum dýpra.

Það var hægt að sjá slóð bjarnarins úr fjarlægð og við gátum séð hvernig ganga hans hafði verið. Stundum sökk hann upp í kvið og plægði snjóinn á göngunni. Í fyrstu, meðan við vorum undir háum trján, sáu við slóðina. En þegar við fórum inn í þykkni lítilla furutrjáa náði Damian staðar.

„Nú verðum við að hætta að rekja slóðina,“ sagði hann. „Björninn hefur sennilega lagst einhvers staðar. Þú getur séð á snjónum að hann hefur hniprað sig saman hér og hvar. Við skulum fara frá slóðinni, en við verðum að fara hljóðlega. Þú mátt hvorki kalla né hósta því að þá verðu hann hræddur og flýr.“

Við beygðum til vinstri og yfirgáfum slóðina. En eftir að hafa farið um fimm hundruð stikur rákumst við aftur á slóðina. Við fylgdum henni og hún lá út að veginum. Við stoppuðum þar og skoðuðum veginn til að sjá hvert björninn hafði farið. Hér og hvar voru fótspor bjarnarins í snjónum og

klærnar og allur hrammurinn sást greinilega. Og þar voru líka för eftir birkiskó sem bændur oft nota. Björninn hafði augljóslega farið í átt til þorpsins.

Við fórum eftir veginum og Damían sagði. „Það er gagnslaust að skoða veginn. Við skulum sjá hvar hann hefur farið út af veginum, til hægri eða vinstri á sporunum í mjúkum snjónun í vegarkantinun. Hann hlýtur að hafa farið einhvers staðar út af veginun, því ekki hefur hann farið til þorpsins.“

Við gengum eftir veginum næstum heila mílu þegar við sáu hvar slóð bjarnarins beygði út af veginum. Við skoðuðum hana. Við urðum mjög hissa. Vissulega voru þetta spor bjarndyrs, en þau lágu ekki frá veginum út í skógin heldur frá skóginun til vegarins. Tærnar snéru í átt að veginum.

„Þetta hlýtur að vera annar björn,“ sagði ég. Damían skoðaði þetta betur og hugsaði sig um.

„Nei,“ sagði hann. „Þetta er sami björninn. Hann hefur verið að leika á okkur og gengið aftur á bak þegar hann fór út af veginum.“

Við fylgdum slóðinni og það kom í ljós að þetta var rétt. Björninn hafði gengið um það bil tíu skref aftur á bak og síðan, bak við furutré, hafði hann snúið sér við og gengið beint áfram. Damían nam staðar og sagði.

„Nú erum við vissir um að ná honun. Þarna er mýrlendi fram undan okkur og þar hlýtur hann að hafa sest að. Við skulum fara þangað.“

Við lögðum af stað gegnum furubykkni. Þegar hér var komið var ég orðinn uppgefinn og færðin var enn þá þyngri. Stundun rann ég til og lenti í einiberjarunnum og festi þrúg-

urnar í þeim, stundum lenti lítið furutré milli fóta minna, eða þá að ég missti þrúgurnar af mér vegna æfingarleysis, nú eða ég lenti á trjából sem hulinn var í snjónun. Ég var steinuppgefinn og blautur af svita, og ég fór úr yfirhöfninni. Damian aftur á móti rann í gegnum þetta eins og bátur, þrúgurnar gengu eins og af sjálfu sér og rákust aldrei á neitt og honum skrikaði aldrei fótur. Hann tók meira að segja loðfeldinn minn á sínar eigin herðar og hvatti mig áfram.

Við fórum um tvær mílur til viðbótar og vorum þá komnir yfir mýrlendið. Ég var farinn að dragast aftur úr. Ég var alltaf að missa af mér þrúgurnar og ég hrasaði oft. Allt í einu stoppaði Damian sem fór á undan mér og sveiflaði handleggnum. Þegar ég náði honum benti hann og hlustaði. „Sérðu þessa héra hoppa um í kjarrinu. Þeir hafa veður af honum. Hann hlýtur að vera hérna.“

Enn héldum við áfram hálfa mílu og þá komum við á gömlu slóðina aftur. Við höfðum þess vegna farið kringum björninn sem var núna nálægt slóðinni sem við fórum frá. Við nánum staðar og ég tók af mér húfuna og losaði um fót mín. Mér var heitt eins og ég væri í gufubaði og blautur eins og drukkuð rotta. Damian var líka rauður í andliti og þurrkaði af sér svitann með ermum.

„Jæja, herra minn,“ sagði hann. „Við erum búnir að gera vel og nú verðum við að hvíla okkur.“

Kvöldsólin var orðin rauð í skóginum. Við tókum af okkur þrúgurnar og settumst á þær. Við tókum brauð og salt upp úr nestispokun okkar. Fyrst át ég snjó og síðan brauð og bragðið af brauðinu var svo gott að mér fannst ég aldrei á ævi minni

hafa fengið betri mat. Við sátum og hvíldum okkur þar til byrjað var að dínna og þá spurði ég Damian hvort það væri löng leið til þorpsins.

„Já,“ sagði hann. „Það hljóta að vera um átta mílur. Við förum þangað í nótt, en nú verðum við að hvíla okkur. Farðu í loðfeldinn, annars færðu kvef.“

Damian sléttaði snjóinn, braut af trjánum nokkrar furugreinar og gerði úr þeim flet. Við lögðumst niður hlið við hlið og settum hendurnar bak við höfuðið. Ég man ekki hvernig ég sofnaði. Tveim stundum síðar vaknaði ég, heyrði að eitt-hvað brotnaði.

Ég svaf svo fast að ég áttaði mig ekki á hvar ég var. Ég leit í kringum mig. Hvílík dýrð!

Ég var í einhvers konar höll, allt glitrandi og hvítt með skínandi súlum, og þegar ég leit upp sá ég í gegnum hvíta fínlega slæðu hvelfingu, hrafnsvarta, alsetta marglitum ljósum. Þegar ég vaknaði betur mundi ég að við vorum inni í skóginum og það sem ég hélt að væri höll og súlnaraðir voru tré þakin snjó og hélu og marglitu ljósin voru stjörnur sem blikuðu milli greinanna.

Hélan hafði komið með kvöldinu og hún lagðist yfir allar greinar trjáanna. Damian var þakinn hélu og hún settist á loðfeldinn minn, og hún datt niður af trjágreinunum. Ég vakti Damian, og við settum á okkur þrúgurnar og lögðum af stað. Það heyrðist ekkert hljóð annað en marrið í þrúgunum þegar við tróðum mjúkan snjóinn og brestir í greinum sem brotnuðu undan snjóþunganum. Aðeins einu sinni heyrðum við hljóð sem kom frá dýri. Eitthvað þaut í átt til okkar og hörf-

aði síðan aftur. Ég þóttist viss um að þetta væri björninn en þegar við fórum á staðinn sem hljóðið hafði komið frá sáum við fótspor eftir héra, og við sáum nokkrar ungar aspir með nagaðan börk. Við höfðum fælt í burtu nokkra héra sem voru að næra sig. Við fórum út á veginn, fylgdu honum og drógum þrúgurnar á eftir okkur. Hér var létt að ganga. Þrúgurnar glömrðu þegar þær drógust til og frá á hörðum veginum fyrir aftan okkur. Snjórinn marraði undir stígvélunum og hélian settist á andlit okkar eins og dúnn. Séð gegnum greinar trjáanna sýndust stjörnurnar á hlaupum til að eiga við okkur stefnumót, stundum blikandi, stundum hurfu þær eins og allur himinninn væri á hreyfingu.

Heima í þorpinu kom ég að félagan mínum sofandi, en vakti hann og sagði honum frá ferð okkar. Við báðum gestgjafa okkar sem var böncli að kalla saman aðstoðarmenn til að fylgja okkur næsta morgun. Að því loknu borðuðum við kvöldverð og lögðumst til svefns.

Ég var svo þreyttur að ég hefði getað sofð fram á hádegi ef félagi minn hefði ekki vakið mig. Ég stökk upp og sá að hann var kominn í fötin og var að gera eitthvað við byssu sína.

„Hvar er Damian?“ sagði ég.

„Farinn inn í skóginn fyrir löngu. Hann hefur þegar farið að athuga slóðina sem þú gekkst. Hann er kominn aftur hingað og er að athuga með aðstoðarmennina.“

Ég þvoði mér og klæddi og hlóð byssur mínar. Síðan fórum við að sleðanum og lögðum af stað.

Það var enn biturt frost. Það var logn en sást ekki til sólar. Það var þétt mistur kringum okkur. Allt var enn þá hélugrátt.

Eftir tveggja mílna akstur eftir veginum vorum við konnir nálægt skóginum. Við sáum reyk koma upp úr kvos og fórum þangað í átt að hópi af bóndafólki, bæði karlmönnum og kvenfólki með barefli. Við fórum af sleðanum og til hópsins. Karlmennirnir sátu við að steikja kartöflur og hlógu og töluðu við konurnar.

Damian var þarna líka og þegar við komum stóð fólkið upp og Damian leiddi það burtu til staða á hringnum sem höfðum gengið daginn áður. Þau gengu í einfaldri röð konur og menn, þrjátíu talsins. Snjórinn var svo djúpur að við sáum þau aðeins fyrir ofan mitti. Þau héldu inn í skógin, og vinur minn og ég héldum á eftir þeim.

Þó að þau hefðu troðið slóð var samt erfitt að ganga. Á hinn bóginn var ekki hægt að detta, þetta var eins og að ganga milli tveggja snjóveggja.

Þannig héldum við áfram næstum hálfa mílu, þegar við skyndilega sáum Damian koma úr annarri átt – hlaupandi til okkar á þrúgunum, og gefa okkur bendingu um að koma til sín. Við fórum til hans og hann sýndi okkur hvar við ættum að standa. Ég fór á minn stað og leit í kringum mig.

Til vinstri handar voru hávæxin furutré og ég gat séð milli trjabolanna nokkuð langt. Ég gat séð einn aðstoðarmannanna eins og svartan blett fyrir aftan trén. Fyrir framan mig var þykki ungra, um það bil mannhæðar hárra trjáa. Greinar þeirra svignuðu undan snjónum og festust saman. Gegnum þetta kjarr var gata á kafi í snjó og hún lá beint til mín. Þykknið teygðist til hægri og endaði í litlu rjóðri þar sem ég sá að Damian var að segja félaga mínum að taka sé stöðu.

Ég skoðaði báðar byssur mínar og fór að leita mér að betri stað til að standa á. Þrjú skref fyrir aftan mig var hávaxin fura.

„Þarna vil ég standa,“ hugsaði ég, „því þá get ég sett frá mér aðra byssuna upp við tréð.“ Ég hreyfði mig upp að trénu og sökk í snjóinn upp að hnján í hverju spori. Ég tróð snjóinn niður og bjó mér til um það bil eina ferstíku til að standa á. Ég var með aðra byssuna í hendinni en spennti gikkinn á hinni og lagði hana upp við tré. Síðan dró ég rýting minn úr slíðrum og setti hann í þau aftur til að ganga úr skugga um að ég gæti auðveldlega gripið til hans ef á þyrfti að halda.

Á sama augnabliki og ég hafði lokið þessum undirbúningi heyrði ég Damian hrópa í skóginum.

„Hann er að koma. Hann er að koma.“

Og um leið og Damian kallaði svaraði allt bændafólkið í hringnum, hver með sínu nefi.

„Ou!, Ou!, Ou!“ öskruðu karlmennirnir.

„Ay! Ay! Ay!“, æptu konurnar eins hátt og þær gátu.

Bjarndýrið var inni í hringnum og Damian rak það áfram og allt fólkið hrópaði. Aðeins ég og vinur minn stóðum þögulir og hreyfðum okkur ekki og biðum þess að björninn kæmi í átt til okkar. Ég var með ákafan hjartslátt, starði og hlustaði. Ég titraði og hélt fast um byssuna. „Nú, nú,“ hugsaði ég. „Hann mun koma skyndilega, ég miða, skýt og hann fellur.“

Og allt í einu, alllangt í burtu til vinstri handar heyrði ég að eitthvað féll í snjóinn. Ég horfði milli hárra furutrjáa um það bil fimmtíu skref frá mér og sá eitthvað stórt og svart bak við trjabolina. Ég miðaði byssunni, beið og hugsaði.

„Kemur hann ekki nær?“

Meðan ég beið sá ég að hann hreyfði eyrun, snéri sér við og fór til baka. Og þá sá ég hann allan á hlið. Þetta var geysistór skepna. Ég varð svo æstur að ég skaut og heyrði að kúlan small í trjástofn. Gegnum reykin úr byssunni sá ég björninn stökka aftur inn í hringinn og hverfa milli trjáanna.

„Jæja,“ hugsaði ég. „Ég hef glatað tækifærinu. Hann kemur ekki aftur í átt til mín. Annað hvort skýtur félagi minn hann, eða hann sleppur milli rekstrarfólksins út úr hringnum. Hvað sem öðru líður gefur hann mér ekki færi á sér aftur.“

Ég hlóð sannt aftur byssuna og stóð og hlustaði. Allt bændafólkið hrópaði hástöfum í öllum hringnum en til hægri heyrði ég konu æpa í skelfingu. „Hann er hér! Hér er hann! Komuð hingað, komuð hingað! Oh! Oh! Ay! Ay!“

Það var augljóst að hún sá bjarndýrið. Ég var hættur að búiast við honum og horfði til hægri á félagan minn. Skyndilega sá ég Damian með broddstaf í hendi, án þrúgnanna hlaupa eftir götuslóða til vinar míns. Hann stóð boginn við hlið hans. Otaði staf sínum eins og hann væri að miða á eitthvað og þá sá ég vin minn lyfta byssu og miða í sömu átt! Hvellur! Hann skaut.

„Þar kom það,“ hugsaði ég. „Hann hefur drepit björninn.“

En ég sá að félagi minn hljóp ekki í átt til bjarnarins. Augljóslega hafði hann ekki hitt eða þá skotið hafði ekki fellt hann. „Björninn mun komast undan,“ hugsaði ég. „Hann fer til baka en mun ekki koma aftur í átt til mín. – En hvað er þetta?“

Eitthvað þaut til mín eins og hvirfilbylur og fnæsti. Ég sá snjóinn þyrlast upp rétt hjá mér. Ég leit beint fram og þarna var bjarndýrið, þaut eftir stígnum í skógarþykkninu beint að mér sýnilega frávita af ótta. Björninn var ekki nema sex skref frá mér og ég sá hann í allri sinni stærð – svart brjostið og geysistóran haus með rauðan blett. Þarna var hann, æddi beint að mér og þyrlaði upp snjónum. Ég sá á augnaráði hans að hann sá mig ekki en ruddist áfram í blindni, óður af ótta. Og vegurinn lá beint að trénu þar sem ég stóð. Ég lyfti byssunni og skaut. Nú var hann alveg að koma að mér og ég sá að ég hafði ekki hitt hann. Kúlan hafði farið fram hjá honum og hann heyrði mig ekki einu sinni skjóta, en kom beint á mig. Ég lét byssuna síga og skaut aftur, snerti næstum haus hans. Hvellur! Ég hafði hitt hann en kúlan drap hann ekki.

Hann lyfti hausnum, lagði eyrun aftur og réðist á mig, sýndi tennurnar.

Ég þreif til hinnar byssunnar en um leið og ég snerti hana náði hann til mín, sló mig niður í snjóinn og gekk yfir mig.

„Guði sé lof, hann er farinn frá mér,“ hugsaði ég.

Ég reyndi að rísa á fætur en eitthvað þrýsti mér niður og hindraði mig í að rísa upp. Flan bjarndýrsins var svo hratt að það gat ekki stöðvað sig og fór fram hjá mér, en það hafði snúið við og fallið ofan á mig. Ég fann þunga þess halda mér niðri og fann fyrir einhverju heitu við andlit mitt og áttaði mig á því að það var að draga allt andlit mitt upp í gin sitt. Nefið á mér var þegar komið upp í það. Ég fann hitann og lykt af blóði þess. Það þrýsti niður öxlum mínum með hrömmunum svo að ég gat ekki hreyft mig. Það eina sem ég gat var að

setja höfuð mitt niður á bringu, burt frá kjafri þess. Ég reyndi að verja nef mitt og augu, en það reyndi að sökkva tönnum sínum í þau. Næst fann ég að það setti tennurnar í efri skolti í enni mitt rétt fyrir neðan hársvörðinn og beit á móti með neðri skolti í holdið fyrir neðan augun. Það var eins og andlit mitt væri skorið með hnífum. Ég braust um til að komast undan en það flýtti sér að loka skoltinum eins og hundur sem sleppir ekki biti sínu. Mér tókst að snúa andlitinu undan en það byrjaði að draga það aftur upp í gin sitt.

„Nú,“ hugsaði ég, „eru dagar mínir taldir!“

En þá fann ég að þunganum var lyft af mér, og ég leit upp og sá að það var farið. Það hafði stokkið af mér og hlaupið burtu.

Þegar félagi minn og Damian sáu bjarndýrið slá mig niður og byrja að þjarma að mér hlupu þeir af stað til að hjálpa mér. Félagi mínum varð það á í flýtinum að nota ekki troðninginn heldur hljóp hann beint út í djúpan snjóinn og féll niður. Meðan hann var að brjótast um í snjónum var bjarndýrið í þann veginn að ganga frá mér. En Damian, byssulaus, og aðeins með staf í hendi þaut eftir troðningnum öskrandi. „Hann er að éta húsbóndann! Hann er að éta húsbóndann!“

Og á hlaupunum kallaði hann til bjarnarins.

„Oh, fíflað þitt. Hvað ertu að gera? Farðu! Farðu!“

Bjarndýrið hlýddi honum, lét mig vera og hljóp burtu. Þegar ég stóð á fætur var eins mikið blóð á snjónum og kind hefði verið slátrað. Rifin húðin fyrir ofan augun hékk niður í flygsun. En ég var svo æstur að ég fann ekki til neins sársauka.

Félagi minn kom nú til mín og allt fólkið hópaðist í kringum mig.

Það skoðaði sár mín og bar snjó að þeim. En ég hugsaði ekkert um sár mín og kallaði.

„Hvar er björninn í hvaða átt hefur hann farið?“

Og mér var strax svarað.

„Hann er hér! Hann er hér!“

Og við sáum bjarndýrið aftur hlaupa að okkur. Við gripum byssurnar en áður en nokkur gat hleypt af skoti hafði björninn hlaupið fram hjá. Hann var orðinn grimmur og vildi bíta mig aftur en varð hræddur þegar hann sá svona margt fólk. Við sáum á slóðinni að það blæddi úr höfði hans og vildum elta hann. En þar sem ég fann nú til mikilla verkja í sárum mínum fórum við heldur til þorpsins til að finna lækni. Læknirinn saumaði sár mín með silkispræði og þau byrjuðu fljótlega að gróa.

Það leið mánuður áður en við fórum aftur til að skjóta björninn, en ég fékk aldrei færi á honum. Hann vildi ekki koma út úr hringnum. Hann fór hring eftir hring og rak upp hræðileg öskur.

Damian drap hann. Skot mitt hafði brotið neðri kjálka bjarndýrsins og ein tönn hafði hrokkið út úr honum.

Þetta var geysistört dýr og svartur feldur þess var mjög fallægur.

Ég lét stoppa hann upp og hann er núna í stofu minni. Sárin á enninu greru svo vel að það er varla hægt að sjá þar nokkur ör eftir þau.

Þessi saga er frá árinu 1858. Hún byggist á raunverulegri veiðiferð sem Tolstoy var sjálfur í. Rúmlega tuttugu árum síðar hetti hann alveg öllum veiðiferðum af manniðarástæðum.

II KAFLI

Vinsælar sögur

Á hverju lifa menn?
Neistinn sem varð að báli
Tveir gamlir menn
Skósmiðurinn

Á hverju lifa menn?

Við vitum að við erum komin frá dauðanum til lífsins af því að við elskum fólk. Sá sem ekki elskar er dauður.

En sá sem er ríkur og útilokar fátækt fólk, hvernig getur ást Guðs búið í hjarta hans?

Börnin mín, elskun ekki aðeins í orði. Sýnum ást okkar í verki og verum sönn.

Ástin er frá Guði, og hver sem elskar er barn Guðs og þekkir Guð. Sá sem ekki elskar þekkir ekki Guð, því ástin er Guð.

Enginn maður hefur nokkurn tímann séð Guð. En ef við elskum hvert annað þá býr Guð í okkur.

Guð er ást, og sá sem elskar lifir í Guði og Guð býr í honum.

Sá sem segir, ég elska Guð en hatar fólkið, fer villur vegar, því hvernig getur sá sem ekki elskar bróður sinn sem hann hefur séð, elskað Guð sem hann hefur ekki séð?

Úr fyrsta bréfi Jóhannesar, hinu almenna.

I

Skósmiður einn, sem Símon hét, átti hvorki hús né land en bjó með konu sinni og börnum í koti sínu og vann fyrir heiminu með iðn sinni. Launin voru lág en brauðið dýrt og allt kaup hans nægði aðeins fyrir fæði. Maðurinn og konan áttu í sameiningu aðeins einn stakk úr sauðskinni til að nota í vetrarkuldanum og hann var rifinn og slitinn. Þetta var annað árið sem hann hafði ætlað sér að kaupa gærur til að sauma úr nýjan stakk. Fyrir veturinn sparaði Símon dálitla peninga. Þrjár rúblur voru faldar í kistli konunnar og viðskiptavinirnir í þorpinu skulduðu honum fimin rúblur og tuttugu kópeka.

Svo einn morgun bjó hann sig að heiman í ferðalag til þorpsins til að kaupa gærur. Hann klæddi sig í vattfóðraða nankinstreyju konu sinnar utan yfir skyrtna og utan yfir hana fór hann í sinn eigin ullarfrakka. Hann setti rúblurnar þrjár í vasa sinn, bjó sér til prik sem hann notaði fyrir staf og fór af stað eftir að hafa borðað morgunverð. „Ég rukka þessar fimin rúblur sem ég á inni,“ hugsaði hann „bæti svo þessum þremur sem ég er með við og það verður nóg til að kaupa fyrir gærur í vetrarfeldinn.“

Hann kom til þorpsins og barði að dyrun á bændakofa en bóndinn var ekki heima. Konan lofaði að peningarnir yrðu borgaðir í næstu viku, en sjálf vildi hún ekki borga þá. Símon heimsótti annan bónda, en hann sagðist ekki eiga noldkra peninga og gæti aðeins borgað tuttugu kópeka sem hann skuldaði fyrir stígvél sem Símon hafði gert við. Símon reyndi að fá sauðaskinnin að láni en kaupmaðurinn treysti honum ekki.

„Konuðu með peningana þína,“ sagði hann „þá getur þú fengið að velja úr skinnunum. Við vitum vel hvernig það gengur að innheimta skuldir.“

Allt sem skósmiðurinn græddi á þessari ferð var að fá tuttugu kópeka fyrir stígvél sem hann hafði gert við og fá í hendur flókastígvél sem einhver bóndi bað hann um að setja á leðursóla.

Símon var í dauðu skapi. Hann eyddi þessum tuttugu kópekum í vodka og fór síðan heim skinnalaus. Hann fann venjulega fyrir frostinu á morgnana en núna, eftir að hafa drukkið vodka, var honum hlýtt, jafnvel án sauðskinnsfelds. Hann þrammaði áfram, stakk priki sínu í frosna jörðina með annarri hendinni, sveiflaði flókastígvélunum með hinni og talaði við sjálfan sig.

„Mér er alveg nógu heitt,“ sagði hann „þó að ég eigi ekki sauðskinnsfeld. Ég hef fengið mér sopa af víni og það rennur um æðar mínar. Ég þarf engar gærur. Ég held áfram og hef ekki áhyggjur af neinu. Ég er svona gerður! Hvað varðar mig um þetta? Ég get lifað án sauðskinns. Ég þarf ekkert á því að halda. En konan tuðar, svo mikið er víst. Og satt að segja er þetta hörmung, að þræla allan daginn og fá ekkert borgað.

En bíddu bara við! Ef þú borgar mér ekki skuldina, skal ég flá skinnið af þér. Hvernig litist þér á það? Hann borgar tuttugu kópeka í hvert skipti! Hvað get ég fengið fyrir tuttugu kópeka? Drukkið fyrir þá, það er það eina sem ég get fengið. Blankur! – Hann segist vera það. Það getur svo sem verið – en hvað um mig? Þú átt hús, og kýr, og allt. Ég á ekkert nema garmana sem ég geng í. Þú ræktar þitt eigið korn. Ég verð

að kaupa það. Geri það sem ég vil, ég verð að eyða þremur rúblum í brauð í hverri viku. Ég kem heim og kemst að því að þar er allt brauðið búið, og ég verð að koma með eina og hálfa rúblu í viðbót. Svo að þú verður að borga skuldina upp og enga vitleysu um það!“

Þegar hér var komið var hann næstum kominn að kapellunni sem stóð við krossgötturnar. Hann leit upp og sá eitthvað hvítleitt handan við kapelluna. Það var byrjað að skyggja og skósmiðurinn starði á þetta án þess að sjá hvað þetta var. Hér var enginn hvítur steinn áður. Getur þetta verið uxi. Þetta líkist ekki uxa. Þetta er höfuð eins og á manni, en það er of hvítt og hvað getur maður verið að gera hér? Hann kom nær, svo að nú sá hann þetta greinilega. Honum til mikillar undrunar sá hann að þetta var raunverulega maður, lifandi eða dauður, sat hann þarna nakinn og hallaðist upp að kapellunni. Skósmiðurinn fylltist ótta, og hann hugsaði. „Einhver hefur drepíð hann, flett hann klæðum og skilið hann þarna eftir. Ef ég skipti mér af þessu lendi ég örugglega í vandræðum.“

Þess vegna gekk skósmiðurinn fram hjá. Hann fór fyrir framan kapelluna svo að hann þyrfti ekki að sjá manninn. Eftir að hafa gengið stuttan spöl leit hann við og sá að maðurinn hallaðist ekki lengur upp að kapellunni, en hreyfði sig líkt og hann liti í átt til hans. Skósmiðurinn varð enn hræddari en áður og hugsaði. „Ætti ég að fara aftur til hans eða ætti ég að halda áfram? Ef ég fer til hans gæti eitthvað skelfilegt gerst. Hver veit hvað þessi náungi er? Ekki hefur hann komið hingað í neinum góðum tilgangi. Ef ég kem nálægt honum gæti hann stolkið upp og tekið mig kverkataki og þá á ég mér

enga undankomu. Eða þó að hann gerði það ekki yrði hann mér samt til vandræða. Hvað á ég að gera við nakinn mann? Ekki get ég gefið honum einu fötin mín. Ég vona að hamingjan hjálpi mér til að komast burtu!“

Skósmiðurinn flýtti sér áfram og kapellan hélt áfram að fjarlægjast – þegar samviskan skyndilega sló hann og hann nam staðar á veginum.

„Hvað ertu að gera, Símon?“ sagði hann við sjálfan sig. „Kannski er maðurinn að deyja úr skorti og þú læðist hræddur fram hjá honum. Ertu orðinn svo ríkur að þú sért hræddur við ræningja? Ah, Símon, þú ættir að skammast þín.“

Svo að hann snéri við og fór til mannsins.

II

Símon nálgadist ókunna manninn, horfði á hann og sá að hann var ungur maður, vel á sig kominn, ekki með neina marbletti á líkamanum, honum var aðeins augljóslega mjög kalt og hann var hræddur. Hann sat þarna og hallaðist aftur á bak án þess að horfa á Símon eins og hann væri of máttfarinn til að lyfta augunum. Símon fór alveg til hans og virtist hann vakna. Hann snéri höfðinu, opnaði augun og leit framan í Símon. Þetta eina augnablik var nóg til að fá Símon til að þykja vænt um manninn. Hann henti flókastígvélunum á jörðina, leysti af sér mittisbandið, lagði það ofan á stígvélin og fór úr ullarfrakkanum.

„Það er enginn tími til að tala,“ sagði hann. „Komdu, farðu strax í þennan frakka.“ Og Símon tók undir handlegg

mannsins og hjálpaði honum á fætur. Þegar maðurinn var risinn upp sá Símon að líkani hans var vel hreinn og í góðu formi, hendur og fætur vel skapaðar og andlitið góðmannlegt. Símon kastaði frakkanum yfir herðar hans en hinn gat ekki fundið ermarnar. Símon klæddi hann í frakkann, vafði hann þétt að líkama hans og batt bandið fast um mitti mannsins.

Símon tók meira að segja slitna húfu sína af höfði sér og setti hana á höfuð mannsins, en þá varð honum kalt á hausnum og hann hugsaði. „Ég er alveg sköllóttur en hann er með mikið hrokkið hér.“ Svo hann tók húfuna aftur og setti hana á sig „Það er betra að láta hann fá eitthvað á fæturna,“ hugsaði hann, og lét manninn setjast og hjálpaði honum í flókaskóna. Hann sagði. „Jæja, vinur, hreyfðu þig nú svo að þér hitni. Við getum rætt um aðra hluti seinna. Getur þú gengið?“

Maðurinn stóð upp og horfði vinsamlega á Símon, en gat ekki sagt nokkurt orð.

„Hvers vegna talar þú ekki?“ sagði Símon. „Það er of kalt til að vera hér, við verðum að fara heim. Hérna, taktu staf minn, og ef þér finnst þú þróttlítill skaltu styðja þig við hann. Og nú af stað!“

Maðurinn gekk af stað, hann var léttur í spori og dróst ekki aftur úr.

Á leiðinni spurði Símon. „Og hvar átt þú heima?“

„Ég er ekki af þessum slóðum.“

„Það var það sem ég hélt. Ég þekki mitt heimafólk. En hvers vegna varstu þarna við kapelluna?“

„Ég get ekki sagt þér það.“

„Hefur einhver farið illa með þig?“

„Enginn maður hefur gert mér neitt. Guð hefur refsað mér.“

„Auðvitað stjórnar Guð öllu, þú verður einhvers staðar að fá mat og húsaskjól. Hvert langar þig til að fara?“

„Það skiptir ekki máli hvert ég fer.“

Símon skildi þetta ekki. Maðurinn sýndist ekki vera neinn glæpamaður, hann var vingjarnlegur í tali en samt sagði hann ekkert um sjálfan sig. „Það er nú það,“ hugsaði Símon. „Hver veit hvað getur hafa gerst?“ Og hann sagði við ókunnuga manninn. „Fyrst svo er, komdu þá heim með mér, og hlýjaðu þér þar að minnsta kost um stund.“

Og Símon hélt heim á leið og ókunni maðurinn gekk við hlið hans. Vindurinn var napur og Símon fann fyrir kuldanum. Það var byrjað að renna af honum og hann fann meira fyrir frostinu. Hann var sífelld að reyna að vefja kápu konu sinnar betur utan um sig, og hann hugsaði með sjálfum sér. „Ja, hérna – talandi um sauðskinn. Ég fór út til að kaupa sauðskinn og kem heim aftur án þess að vera svo mikið sem í frakka og það sem meira er, ég kem heim með nakinn mann með mér. Ekki verður Matryóna ánægð með þetta.“ Og þegar hann hugsaði um konu sína varð hann hryggur. En þegar hann horfði á ókunnuga manninn og minntist þess hvernig hann leit upp til hans við kapelluna glaðnaði yfir honum.

III

Eiginkona Símonar hafði allt tilbúið snemma þennan dag. Hún hafði höggvið við, sótt út vatn, gefið börnunum matar-

skammtinn sem hún átti sjálf að fá og sat nú og hugsaði. Hún velti fyrir sér hvort betra væri að baka brauð núna eða á morgun. Það var enn til töluvert af brauði. „Ef Símon hefur fengið sér að borða í þorpinu,“ hugsaði hún „og borðar ekki mikið í kvöld þá endist brauðið einn dag í viðbót.“

Hún vó brauðið aftur í hendi sér og hugsaði áfram. „Ég baka ekki meira í dag. Það er aðeins til nóg hveiti í einn brauðhleif. Við getum látið þetta brauð vera nóg fram á föstudag.“

Matryóna setti brauðið frá sér á sinn stað og fór að bæta skyrta bónda síns. Meðan hún vann sá hún í huganum bónda sinn kaupa skinn í nýjan vetrarfeld.

„Bara að kaupmaðurinn plati hann ekki. Minn góði bóndi er allt of einfaldur. Hann platar engan en hvaða barn sem er getur platað hann. Átta rúblur eru heilmiklir peningar – hann ætti að fá góðan feld fyrir það verð. Ekki sítuð skinn, en samt góðan vetrarfeld. Það var mjög erfitt í fyrravetur að eiga engan hlýjan feld. Ég komst hvorki niður að fljótinu né neitt annað. Þegar hann fór út þá fór hann í allt sem við áttum og það var ekkert eftir handa mér. Hann fór ekki snemma í morgun en samt ætti hann að vera kominn. Ég vona bara að hann hafi ekki dottið í það!“

Matryóna var enn að hugsa um þetta þegar hún heyrði skóhljóð úti fyrir og einhver kom inn. Matryóna stakkl nálinni í nálapúðann og fór fram á gang. Þar sá hún tvo menn, Símon, og með honum var hattlaus maður í flókastígvélum.

Matryóna fann strax að það var vínlykt af bónda hennar. „Æ, hann hefur verið að drekka,“ hugsaði hún. Og þegar hún sá að hann var frakkalaus, var aðeins í treyjunni hennar,

bar ekki neinn böggul, stóð þarna þögull og virtist skammast sín, þá varð hún alveg niðurbrotin af vonbrigðum. „Hann hefur drukkið út peningana,“ hugsaði hún, „og hefur verið á fyllirí með þessum ræfli og komið svo heim með hann.“

Matryóna lét þá fara fram hjá sér í kofann, fylgdi á eftir þeim inn og sá að ókunnugi maðurinn var ungur grannur maður og klæddist frakka bónda hennar. Það var ekki að sjá að hann væri í neinni skyrtu undir frakkanum, og hann var ekki með neinn hatt. Eftir að hann kom inn stóð hann og hvorki hreyfði sig né leit upp og Matryóna hugsaði. „Hann hlýtur að vera lögbrotur – hann er hræddur.“

Matryóna var þung á brún, og stóð við hliðina á ofninum til að hafa auga með hvað þeir gerðu.

Símon tók af sér húfuna og settist niður á bekkinn eins og allt væri í lagi.

„Svona, Matryóna, ef kvöldverðurinn er tilbúinn, fáum okkur þá bita.“

Matryóna tautaði eitthvað við sjálfa sig og hreyfði sig ekki, en stóð kyrr þar sem hún var hjá ofninum. Hún horfði fyrst á annan þeirra og svo á hinn og hristi aðeins höfuðið. Símon vissi að konu hans mislíkaði en reyndi að láta eins og hann sæi það ekki. Hann lét eins og hann skildi ekki neitt og tók undir handlegg ókunna mannsins.

„Sestu niður, vinur,“ sagði hann, „og við skulum fá okkur eitthvað að borða.“

Ókunni maðurinn settist á bekkinn.

„Hefur þú matreitt nokkuð handa okkur?“ spurði Símon. Matryóna gaf reiði sinni lausan tauminn. „Ég hef matreitt

en ekki fyrir þig. Það er ekki annað að sjá en að þú hafir drukkið frá þér allt vit. Þú fórst til að kaupa sauðskinnsfeld, en kemur heim með ekki svo mikið sem frakkann sem þú varst í. Og kemur heini með nakinn ræfil með þér. Ég er ekki með neinn kvöldverð handa röftum eins og þér.“

„Þetta er nóg Matryóna. Vertu ekki að skamínast að ástæðulausu! Þér væri nær að spyrja hvers konar maður –“

„Og þér væri nær að segja mér hvað þú hefur gert af peningunum?“

Símon fór í vasann á treyjunni og dró upp þriggja rúblna seðil, og slétti úr honum.

„Hérna eru peningarnir. Trifonof borgaði ekki en lofar að borga fljótlega.“

Matryóna varð enn reiðari. Hann kom ekki með nein-ar gærur, en hafði fært nakinn náunga í eina frakkann sinn og komið með hann heini til þeirra. Flún þreif seðilinn af borðinu, kom honum á öruggan stað og sagði. „Ég er ekki með neinn kvöldverð handa ykkur. Við getum ekki fært alla drykkjurúta í þessum heimi.“

„Svona, svona, hægðu svolítið á þér. Hlustaðu fyrst á hvað maðurinn hefur að segja!“

„Það held ég sé vísdómur í lagi frá drukklum kjána. Ég hafði rétt fyrir mér að vilja ekki giftast þér, drykkjurítur. Þú drakkst út rúmfatnaðinn sem móðir mín gaf mér. Og nú fórstu til að kaupa feld og hefur drukkið hann líka.“

Símon reyndi að segja konu sinni að hann hefði aðeins eytt tuttugu kópekum, reyndi að segja henni hvernig hann hafði funnið manninn – en Matryóna lét hann aldrei kom-

ast að. Hún lét móðan mása og dró inn í málið atburði sem höfðu gerst fyrir tíu árum.

Að lokum fannst Matryónu ekki nóg að tala hún rauk á Símon og greip í ermar hans.

„Komdu með treyjuna mína. Hún er það eina sem ég á og þú þarft endilega að taka hana og ganga í henni. Komdu með hana, hundurinn þinn, og skrattinn hirði þig.“

Símon byrjaði að taka af sér treyjuna og snéri erminni út á röngunni. Matryóna þreif treyjuna og hún rifnaði á sauninum. Hún tók hana upp, setti hana yfir höfuð sér og gekk til dyra. Hún ætlaði að fara út, en stoppaði og hikaði. Hún vildi þjóna reiði sinni en hana langaði líka til að vita hvers konar maður ókunnugi maðurinn var.

IV

Matryóna stoppaði og sagði. „Ef hann er góður maður þá væri hann ekki ber. Sko, hann var ekki einu sinni í skyrtu. Ef það væri allt í lagi með hann hefðir þú sagt mér hvar þú rakst á hann.“

„Það er einnitt það sem ég er að reyna að segja þér,“ sagði Símon. „Þegar ég kom að kapellunni sá ég hann sitja allsnakinn og frosinn. Þetta er ekki rétta veðrið til að sitja nakinn úti í því! Guð sendi mig til hans annars hefði hann orðið úti. Hvað átti ég að gera? Hvernig getum við vitað hvað hefur komið fyrir hann? Svo að ég tók hann að mér, klæddi hann, kom með hann heim. Vertu ekki reið, Matryóna. Það er synd. Mundu, að öll eigum við að deyja einhvern tímann.“

Reiðileg orð voru komin fram á varir Matryónu en hún horfði á ókunnuga manninn og þagði. Hann sat fremst á bekknum, hreyfingarlaus, með spenntar greipar á hnján sér, höfuðið niður í bringu, augun lokuð og hann hnyklaði brýrnar eins og hann fyndi fyrir sársauka. Matryóna þagði, og Símon sagði. „Matryóna, hefur þú ekki í þér neina ást á Guði?“

Matryóna heyrði þessi orð og þegar hún horfði á ókunnuga manninn kenndi hún allt í einu í brjósti um hann. Hún kom aftur frá dyrunum, gekk að ofninum og bar fram kvöldverð. Hún setti skál á borðið og hellti í hana súpu. Þá kom hún með allt sem eftir var af brauðinu og lagði hníf og skeið á borðið.

„Étið ef þið viljið,“ sagði hún.

Símon dró ókunna manninn að borðinu.

„Fáðu þér sæti, ungi maður,“ sagði hann. Símon skar brauðið og braut það út í súpuna og þeir byrjuðu að borða. Matryóna settist við borðshornið, hvíldi höfuðið í höndum sér og horfði á ókunna manninn.

Og Matryóna varð snortin vorkunnseni og fór að hafa svolitla samúð með ókunna manninum. Og það glaðnaði strax yfir svip hans. Hann hætti að hnykla brýrnar, leit upp og brosti til Matryónu.

Þegar máltíðinni var lokið, bar konan fram af borðinu og byrjaði að spyrja ókunna manninn.

„Hvaðan ert þú?,“ spurði hún.

„Ég er ekki hédan.“

„En á hvaða ferðalagi ertu?“

„Ég má ekki segja frá því.“

„Rændi þig einhver?“

„Guð refsaði mér.“

„Og þú lást þarna nakinn?“

„Já, kaldur og frosinn. Símon sá mig og vorkenndi mér. Hann fór úr frakkanum, færði mig í hann og fór með mig hingað. Og þú hefur gefið mér að borða, gefið mér að drekka, og sýnt mér samúð. Guð mun launa þér!“

Matryóna stóð upp, tók úr glugganum gömlu skyrtuna af Símoni sem hún hafði verið að bæta og gaf hana ókunna manninum. Hún fann líka buxur handa honum.

„Hérna,“ sagði hún. „Ég sé að þú átt enga skyrtu. Farðu í þessa, og leggðu þig þar sem þú vilt, í loftherberginu eða á ofninn.“

Ókunni maðurinn fór úr frakkanum og í skyrtuna og lagði sig í loftherberginu. Matryóna slökkti á kertinu, tók frakkann og lagðist hjá bónda sínum.

Matryóna togaði frakkalöfin yfir sig, en gat ekki sofnað. Hún gat ekki hætt að hugsa um ókunnuga manninn.

Þegar hún hugsaði um að hann hefði borðað það síðasta sem þau áttu til af brauðinu og ekkert yrði til á morgun, og þegar hún hugsaði um skyrtuna og buxurnar sem hún hafði gefið frá sér varð hún hrygg. En þegar hún minntist þess hvernig hann hafði brosað tók hún gleði sína aftur.

Matryóna lá lengi vakandi og hún vissi að Símon gat ekki heldur sofið – hann togaði í frakkann til sín.

„Símon.“

„Uh?“

„Þið hafið borðað það sem eftir var af brauðinu og ég hef ekki hnoðað nýjan brauðhleif til að gerjast. Ég veit ekki hvað við eigum að gera á morgun. Kannski get ég fengið lánaðan brauðbita frá Mörtu nágrannakonu okkar.“

„Við erum lifandi, okkur leggst eitthvað til.“

Konan lá þegjandi um stund en sagði svo. „I-lann virðist vera góður maður, en hvers vegna vill hann ekki segja okkur hver hann er?“

„Ég býst við að hann hafi sínar ástæður til þess.“

„Símon!“

„Uh.“

„Við gefum, en hvers vegna gefur enginn okkur neitt?“

Símon vissi ekki hverju hann átti að svara, svo hann lét sér nægja að segja.

„Við skulum hætta að tala.“ Hann snéri sér í ríminu og var steinsofnaður.

V

Það var kominn morgunn þegar Símon vaknaði. Börnin sváfu enn. Konan hafði farið til nágranna síns til að fá lánað brauð. Ókunni maðurinn einn sat á bekknum, klæddur í gömlu skyrtuna og buxurnar. Hann leit upp. Það var léttara yfir honum en í gær.

Símon sagði við hann. „Nú, nú, vinur, maginn vill brauð og nakinn líkani föt. Menn verða að vinna fyrir lifibrauði. Hvaða verk kanntu?“

„Ég kann ekkert.“

Símon var hissa á þessu, en hann sagði.

„Menn sem vilja læra geta lært hvað sem er.“

„Menn vinna, og ég vil líka vinna.“

„Hvað heiti þú?“

„Mikael.“

„Sjáðu til, Mikael, ef þú vilt ekkert um þig tala, þá er það þitt mál, en þú verður að vinna fyrir þér. Ef þú vilt vinna eins og ég segi þér, þá get ég látið þig fá mat og þak yfir höfuðið.“

„Megi Guð launa þér! Ég vil læra. Sýndu mér hvað ég á að gera.“

Símon tók fram garn, festi það við þumalfingurinn og byrjaði að snúa því.

„Þetta er auðvelt – sjáðu!“

Mikael tók vel eftir, snéri garninu utan um þumalfingur sinn á sama hátt og komst upp á lagið, og snéri garninu líka.

Síðan sýndi Símon honum hvernig ætti að vaxbera þráðinn. Mikael náði þessu fullkomlega. Næst sýndi Símon honum hvernig ætti að koma þræðinum inn og hvernig ætti að sauma, og allt þetta lærði Mikael auðveldlega.

Allt sem Símon sýndi honum skildi hann strax og eftir þrjá daga vann hann eins og hann hefði aldrei á ævi sinni gert annað en að sauma stígvél. Hann vann án þess að stoppa, og borðaði lítið. Þegar vinnudegi lauk settist hann hljóðlega niður og horfði upp fyrir sig. Hann fór varla út úr húsi, talaði aðeins þegar nauðsyn bar til, gerði ekkert sér til gamans og hló aldrei. Þau sáu hann aldrei brosa, nema fyrsta kvöldið þegar Matryóna gaf honum að borða.

VI

Tíminn leið, dagur eftir dag og vika eftir viku. Mikael bjó hjá Símoni og vann með honum. Frægð hans spurðist víða því fólkið sagði að enginn gæti búið til jafn falleg og sterk stígvél og vinnumaður Símonar, Mikael. Fólk kom úr öllum áttum til að fá stígvél hjá Símoni og hann fór að eignast talsverða peninga.

Vetrardag einn þegar Símon og Mikael sátu við vinnu var vagni á skíðum sem dreginn var af þremur hestum ekið upp að kofanum. Þeir horfðu út um gluggann. Vagninn nam staðar við dyrnar og fimm þjónar stukku af honum og opnuðu dyrnar. Herramaður í loðfeldi steig út og gekk að dyrum Símonar. Matryóna stökk fram og opnaði dyrnar upp á gátt. Herramaðurinn beygði sig og gekk inn í kofann og þegar hann rétti úr sér náði höfuðið næstum upp í loft og hann virtist alveg fylla þann hluta hússins sem hann stóð í.

Símon reis á fætur, hneigði sig og leit á herramanninn fullur undrunar. Hann hafði aldrei séð annað eins stórmenni. Símon var sjálfur grannur, Mikael horaður og Matryóna lítið annað en bein og skinn, en þessi maður var eins og einhver úr öðrum heimi, rauður í andliti, samanrekinn og hálsinn eins og nautssvíri. Hann leit á allan hátt út eins og stálmaður.

Herramaðurinn blés, henti frá sér loðfelclinum, settist á bekkinn og sagði. „Hvor ykkar er skósmíðameistarin?“

„Ég er sá, göfugi herra,“ sagði Símon og steig fram.

Þá hrópaði herramaðurinn á einn sveina sinna. „Þú, Fédka,

komdu með leðrið.“

Þjónninn kom hlaupandi inn með pakka. Herramaðurinn tók pakkann og setti hann á borðið.

„Opnaðu hann,“ sagði herramaðurinn. Sveinninn opnaði pakkann.

Herramaðurinn benti á leðrið.

„Sjáðu þetta, skósmiður,“ sagði hann. „Sérðu þetta leður?“

„Já, yðar hágöfgi.“

„En veistu hvaða tegund af leðri þetta er?“

Símon þuklaði á leðrinu og sagði. „Þetta er gott leður.“

„Gott, segirðu, fíflað þitt, þú hefur aldrei séð svona leður áður á ævi þinni. Það er frá Þýskalandi og kostar tuttugu rúblur.“

Símon varð hræddur og sagði.

„Hvar hefði ég átt að sjá annað eins leður?“

„Nákvæmlega! En spurningin er hvort þú getur gert úr því stígvél á mig.“

„Já, hágöfugi herra, ég get það.“

Þá hrópaði herramaðurinn á hann. „Þú getur, geturðu það? Veistu á hvern þú ert að búa til stígvél og úr hvaða leðri. Stígvélin verð að endast heilt ár án þess að aflagast eða rifna á saumunum. Ef þú getur þetta taktu þá leðrið og sníddu það. En ef þú getur þetta ekki, segðu það þá strax. Ég vara þig við, ef stígvélin aflagast eða rifna á saumunum fyrr en ár er liðið, læt ég stinga þér í svartholið. Ef þau hvorki rifna né aflagast næsta árið, skal ég borga þér tíu rúblur fyrir verkið.“

Símon varð óttasleginn og vissi ekki hverju hann átti að svara. Hann leit á Mikael, setti í hann olnbogann og hvíslaði.

„Á ég að taka verkið?“

Mikael kinkaði kolli eins og hann vildi segja. „Já, taktu það.“

Símon gerði eins og Mikael ráðlagði honum og skuldbatt sig til að búa til stígvél sem hvorki mundi rifna né láta á sjá í heilt ár.

Herramaðurinn kallaði á þjón sinn til að draga af sér stígvélið á vinstra fæti og teygði fram löppina.

„Taktu málið,“ sagði hann.

Símon klippti pappír sem var sautján þumlunga langur, slétti úr honum, kraup niður, þurrkaði vel af höndum sér á svuntunni til að óhreinka ekki sokka herramannsins og byrjaði að taka málið. Hann mældi ilina og yfir ristina og því næst kálfann á fætinum, en pappírinn var ekki nógu langur. Kálfinn á leggnum var eins þykkur og raftur á þaki.

„Gáðu að þér, hafðu það ekki of þröngt á leggnum.“

Símon klippti aðra pappírlengju. Herramaðurinn hreyfði tærnar í sokkunum, leit í ktingun sig á þá sem voru í kotinu og tók eftir Mikael.

„Með hvern ertu þarna?“ spurði hann.

„Þetta er vinnumaður minn. Hann mun sauma stígvélin.“

„Mundu,“ sagði herramaðurinn við Mikael „að gera þau þannig að þau endist mér í eitt ár.“

Símon leit á Mikael og sá að Mikael var ekki að horfa á herramanninn, en starði inn í hornið bak við herramanninn eins og hann sæi þar einhvern. Mikael horfði og horfði, og allt í einu brosti hann og andlit hans ljómaði.

„Að hverju ertu að glotta, fíflið þitt?“ þrumaði herramaðurinn.

urinn. „Þér væri nær að sjá til þess að stígvélin verði tilbúin á réttum tíma.“

„Þau verða tilbúin á réttum tíma og vel það,“ sagði Mikael.

„Eins gott að svo verði,“ sagði herramaðurinn, og fór í stígvélin. Hann tók loðfeldinn, sveiflaði honum í kringum sig og gekk til dyranna. En hann gleymdi að beygja sig og rak höfuðið í tréð yfir dyrunum.

Hann blótaði og nuggaði höfuðið. Síðan settist hann í sæti sitt í vagninum og ók burtu.

Þegar hann var farinn, sagði Símon. „Þarna fór maður! Þú gætir ekki drepíð hann með kylfu. Hann næstum felldi niður dyratréð en fann varla fyrir því.“

Og Matryóna sagði. „Hvers vegna skyldi maður sem lifir slíku lífi ekki verða sterkur? Sjálfur dauðinn hagar ekki svona kletti eins og þessum.“

VII

Þá sagði Símon við Mikael. „Nú, nú, við höfum tekið að okkur verkið og verðum að sjá til þess að lenda ekki í vandræðum vegna þess. Leðrið er dýrt og herrann skapstór. Við megum ekki gera nein mistök. Komdu, þú hefur betri augu en ég og hendur þínar lagnari en mínar, svo að þú skalt taka málið og sníða stígvélin. Ég skal ljúka við að sauma yfirleðrið á framhlutann.“

Mikael gerði eins og honum var sagt. Hann tók leðrið, breiddi það út á borðinu, braut það í tvennt, tók hníf og byrjaði að sníða.

Matryóna kom og horfði á hann sníða og varð undrandi að sjá hvernig hann gerði það. Matryóna var von að sjá stígvél búin til og hún fylgdist með og sá að Mikael var ekki að sníða leður í stígvél heldur skar hann hringskurð.

Hana langaði til að segja eitthvað en hún hugsaði með sjálfri sér. „Kannski hef ég ekki vit á hvernig á að sníða stígvél handa herraninni. Mig grunar að Mikael viti meira um þetta – og því er betra að ég þegi.“

Þegar Mikael hafði sniðið leðrið, tók hann upp þráð og byrjaði að sauma ekki með tveimur endum, eins og á að gera þegar stígvél eru saumuð heldur með einum enda eins og hann væri að búa til mjúka inniskó.

Aftur varð Matryóna hissa en aftur skipti hún sér ekki af þessu. Mikael saumaði afkappi fram á hádegis. Þá stóð Símon upp til að fara í mat. Hann leit í kringum sig og sá að Mikael hafði búið til inniskó úr leðrinu dýra.

„E, æ, æ,“ stundi Símon og hann hugsaði. „Hvernig má þetta vera að Mikael sem hefur verið með mér í heilt ár og aldrei gert nein mistök verði svona hræðilega á í messunni. Herramaðurinn bað um há stígvél af sterkustu og bestu gerð, en Mikael hefur búið til mjúka inniskó með einföldum sólum og eyðilagt leðrið. Hvað get ég sagt við herra Manninn? Ég get aldrei fengið svona leður í staðinn.“

Og hann sagði við Mikael. „I-lvað ert þú að gera, vinur? Þú hefur sett mig á hausinn! Þú veist að herramaðurinn pantaði há stígvél, en sjáðu hvað þú hefur búið til?“

Hann hafði varla byrjað að lesa yfir Mikael þegar það glundi í járnhringnum sem hékk við dyrnar, rat-rat. Einhver

var að berja að dyrum. Þau horfðu út um gluggann. Ríðandi maður hafði komið og var nú að binda hestinn við hestasteininn. Þau opnuðu dyrnar og þjónninn sem fylgt hafði herra-manninum kom inn.

„Góðan daginn!“ sagði hann.

„Góðan daginn,“ sagði Símon. „Hvað getum við gert fyrir þig?“

„Húsmóðir mín sendi mig vegna stígvélanna.“

„Hvað um stígvélin?“

„Ja, herra minn þarfnast þeirra ekki lengur. Hann er dáinn.“

„Getur það verið?“

„Í-lann var látinn áður en hann komst heim, eftir að hann fór frá þér. Hann lést í vagninum. Þegar við komum heim og þjónarnir komu til að hjálpa honum út valt hann um koll. Hann var þá þegar dauður og svo stífur að við komum honum varla út úr vagninum. Húsmóðir mín sendi mig hingað til að segja.“ – „Segðu skósmiðnum að herrann sem bað um stígvélin og skildi eftir leðrið í þau þarfnist þeirra ekki lengur, en að það verði strax að búa til úr því mjúka inniskó á líkið. Bíddu þar til þeir eru tilbúnir og taktu þá með þér heim.“ – „Út af þessu er ég kominn.“

Mikael tók saman það sem eftir var af leðrinu, vatt það upp, tók mjúku inniskóna sem hann hafði búið til, sló þeim saman, strauk af þeim á svuntu sinni og rétti þá og leðurstrangann þjóninum sem tók þá og sagði. „Verið þið sælir, meistarar, og megið þið eiga góðan dag!“

VIII

Árin liðu og Mikael var nú á sínu sjötta ári í vistinni hjá Símoni. Hann lifði eins og áður. Hann fór ekkert, talaði aðeins þegar það var nauðsynlegt og hafði aðeins brosað tvisvar öll þessi ár – fyrst þegar Matryóna gaf honum að borða og í annað sinn þegar herramaðurinn kom til þeirra í kotið. Símon var meira en ánægður með vinnumann sinn. Nú spurði hann aldrei hvaðan Mikael kæmi, hann óttaðist það eitt að Mikael færi í burtu.

Dag nokkurn voru þau öll heima. Matryóna var að setja járnþott inn í ofninn, börnin voru að leika sér og horfa út um gluggann. Símon var að sauma við annan gluggann og Mikael að festa hæla á skó við hinn.

Einn drengjanna hljóp eftir bekknum til Mikael, hallaðist að herðum hans og horfði út á götuna.

„Sjáðu, Mikael frændi. Þarna er kona með litlar stúlkur! Hún sýnist vera að koma hingað. Og önnur stúlkan er hölt.“

Þegar drengurinn sagði þetta hætti Mikael að vinna, snéri sér að glugganum og horfði út á götuna.

Símon varð undrandi. Mikael var ekki vanur að horfa út á götuna en nú þrýsti hann sér upp að glugganum og horfði á eitthvað. Símon horfði líka út og sá að vel klædd kona var í raun og veru að koma í heimsókn til hans. Hún leiddi tvær litlar stúlkur í skinnkápum og þær voru með sjöl úr ull. Það er varla hægt að þekkja stúlkurnar sundur, nema hvað önnur var lönuð á vinstri fæti og haltraði þegar hún gekk. Konan steig inn í anddyrið og inn á ganginn. Hún þreifði fyrir sér til að

finna lokuna á hurðinni. Hún lyfti henni og opnaði dyrnar. Hún lét stúlkurnar tvær fara inn á undan sér og fylgdi á eftir þeim inn í kotið.

„Góðan daginn, gott fólk!“

„Gjörðu svo vel að ganga inn,“ sagði Símon.

„Hvað get ég gert fyrir ykkur?“

Konan settist niður við borðið. Litlu stúlkurnar tvær þrýstu sér upp að hnám hennar, hræddar við fólkíð í kotinu.

„Ég þarf að láta smíða skó handa þessum tveimur litlu stúlkum áður en vorar.“

„Við getum gert það. Við höfum aldrei áður gert svona litla skó, en við getum búið þá til, annað hvort bryddaða, eða skó sem brotið er upp á og fóðraðir eru með hördúk. Félagi minn, Mikael, er meistari í þeirri iðn.“

Símon horfði á Mikael og sá að hann var hættur að vinna og sat og starði á litlu stúlkurnar. Símon varð undrandi. Það var rétt að stúlkurnar voru fallegar, með svört augu, þriflegar og rjóðar í kinnum. Og þær voru með fallega klúta og í skinnkápum, en samt gat Símon ekki skilið hvers vegna Mikael horfði á þær á þennan hátt – rétt eins og hann hefði þekkt þær áður. Hann skildi þetta ekki en hélt áfram að tala við konuna, og ákveða verðið. Þegar búið var að ákveða það, bjóst hann til að taka málið. Konan tók lömuðu stúlkuna á hné sér og sagði. „Taktu tvö mál af þessari litlu stúlku. Búðu til einn skó á lamaða fótinn og þrjá skó á þann heilbrigða. Stúlkurnar eru tvíburar og nota báðar sömu stærð.“

Símon tók málið og talaði um lömuðu stúlkuna. „Hvernig gerðist þetta? Hún er svo falleg stúlka. Fæddist hún svona?“

„Nei, móðir hennar kramdi fótinn.“

Nú greip Matryóna inn í samræðuna. Hún velti fyrir sér hver þessi kona gæti verið og hver ætti börnin svo hún sagði. „Þú ert þá ekki móðir þeirra?“

„Nei, kona góð, ég er hvorki móðir þeirra né frænka. Þau voru mér alveg ókunnug, en ég ættleiddi þau.“

„Þau eru ekki börnin þín, en samt þykir þér svona vænt um þau?“

„Hvernig er annað hægt? Ég bar þær báðar á brjósti. Ég eignaðist dreng, en Guð tók hann frá mér. Mér þótti ekki eins vænt um hann og mér þykir nú vænt um þær.“

„Hver á þá þessi börn?“

IX

Eftir að konan fór að tala sagði hún þeim alla söguna.

„Fyrir um það bil sex árum dóu foreldrar þeirra, bæði í sömu vikunni. Faðir þeirra var grafinn á þriðjudegi og móðir þeirra dó á föstudaginn. Þessir munaðarleysingar fæddust þrem dögum eftir að faðir þeirra dó, og móðir þeirra lifði ekki annan dag. Bóndi minn og ég vorum sveitafólk í þorpinu. Við vorum nágrannar þeirra, bjuggum í næsta húsi. Faðir þeirra var vinfár, viðarhöggsmaður í skóginum. Dag nokkurn þegar hann var að fella tré féll eitt þeirra á hann. Það féll yfir líkama hans og kramdi hann sundur. Þeir voru varla komnir með hann heima áður en sál hans fór til Guðs. Og þessa sömu viku fæddi kona hans tvíbura – þessar litlu stúlkur. Hún var fátæk og átti engan að. Það var enginn hjá henni, ungur eða gamall.

Hún var alein þegar hún fæddi þær, og ein nætti hún dauða sínum.

Næsta morgun fór ég til að hitta hana, en þegar ég kom inn í kotið var hún, vesalingurinn, köld og stirðnuð. Í dauðateygjunum hafði hún velt sér ofan á þetta barn og kramið fót þess. Fólkið í þorpinu kom í kotið, þvoði líkið, lagði það til, bjó til kistu og gróf hana. Þetta var gott fólk. Börnin voru alein. Hvað átti að gera við þau? Ég var eina konan með barn á brjósti. Ég var að næra fyrsta barnið mitt, átta vikna gamalt. Svo ég tók börnin að mér um stundarsakir. Bændafólkið kom saman og það hugsaði og hugsaði um hvað væri hægt að gera, og að lokum sagði það við mig. „Fyrst um sinn, María, ættir þú að annast stúlkurnar, og seinna skulum við sjá hvað er hægt að gera fyrir þær.“ Nú, nú, ég ól heilbrigðu stúlkuna við brjóst mér, en í fyrstu ekki þá lömuðu. Ég bjóst ekki við að hún mundi lifa. En svo hugsaði ég með sjálfri mér. „Fyrir hvað ætti þessi blessaði sakleysingi að líða?“ Ég fann til með henni og byrjaði að gefa henni brjóst. Og þannig nærði ég minn eigin son og þessar tvær – hafði öll þrjú á brjósti. Ég var ung og hraust og borðaði góðan mat, og Guð gaf mér svo mikla mjólk að þau fengu öll jafnvel meira en nóg. Venjulega hafði ég tvö á brjósti í einu meðan það þriðja beið. Þegar annað var búið að fá nóg gaf ég því þriðja. Og Guð hagaði hlutunum svo til að þessar tvær döfnuðu vel en mitt eigið barn var grafið áður en það náði tveggja ára aldri. Og ég eignaðist ekki fleiri börn þó að við kænumst vel af. Nú vinnur bóndi minn í millunni hjá kornkaupmanninum. Hann fær góð laun og við gerum það gott. Nú á ég sjálf engin börn og

lífið væri afar tónlegt án þessara litlu stúlkna. Hvernig get ég annað en elskað þær! Þær eru gleði lífs míns.“

Hún þrýsti lönuðu stúlkunni að sér með annarri hendinni og með hinni þerraði hún tárin sem runnu niður kinnar hennar.

Og Matryóna andvarpaði og sagði. „Það er satt máltækið sem segir. — „Það er hægt að lifa án föður og móður en enginn getur lifað án Guðs.—“

Þannig töluðu þau saman þegar skyndilega allt kotið varð uppljónað eins og á sumardegri úr horninu þar sem Mikael sat. Þau litu öll til hans þar sem hann sat með spenntar greipar á hnjúnum, starandi upp í loftið og brosti.

X

Konan fór í burtu með stúlkunum. Mikael stóð upp af bekknum, lagði frá sér vinnuna og tók svuntuna af sér. Síðan beygði hann sig djúpt fyrir Símoni og konu hans, hann sagði. „Verið þið sæl, meistarar. Guð hefur fyrirgefið mér. Ég bið ykkur að fyrirgefa mér líka fyrir það sem ég kann að hafa misgert.“

Og þau sáu að það skein ljós frá Mikael. Og Símon stóð á fætur, hneigði sig líka fyrir Mikael og sagði. „Ég skil, Mikael, að þú ert enginn venjulegur maður, og ég get hvorki beðið þig að vera hér áfram né spyrja þig spurninga. Segðu mér að eins þetta. Hvernig stóð á því að þegar ég fann þig og kom með þig heim var þungt yfir þér en þegar kona mín gaf þér að borða brostir þú til hennar og það glaðnaði yfir þér? Og þegar herramaðurinn kom og pantaði stígvélin, þá brostir þú

aftur og það létti enn yfir þér? Og núna, þegar þessi kona kom með litlu stúlkurnar þá brostir þú í þriðja sinn og ert orðinn bjartur eins og sunardagur? Segðu mér, Mikael, af hverju er þessi birta í andliti þínu og af hverju brostir þú í þessi þrjú skipti?“

Og Mikael svaraði. „Ljósið stafar af því að mér hefur verið refsað, en nú hefur Guð náðað mig. Og ég brosti þrisvar, vegna þess að Guð sendi mig til að læra þrjú sannindi og ég hef lært þau. Þau fyrstu lærði ég þegar eiginkona þín fékk samúð með mér og þess vegna brosti ég í fyrsta skipti. Önnur sannindin lærði ég þegar ríki maðurinn pantaði stígvélin og þá brosti ég í annað sinn. Og núna, þegar ég sá þessar litlu stelpur lærði ég þriðju sannindin og ég brosti í þriðja sinn.“

Og Símon sagði. „Segðu mér Mikael, fyrir hvað refsaði Guð þér? Og hver voru þessi þrjú sannindi? svo að ég geti sjálfur þekkt þau.“

Og Mikael sagði. „Guð refsaði mér fyrir að óhlýðnast sér. Ég var engill á himnum og óhlýðnaðist Guði. Guð sendi mig til að sækja sál konu. Ég flaug til jarðarinnar og sá sjúka konu liggja aleina eftir að hafa fætt tvíburastúlkur. Þær hreyfðu sig veiklulega við hlið móður sinnar en hún gat ekki lyft þeim á brjóst sér. Þegar hún sá mig vissi hún að Guð hafði sent mig til að sækja sál hennar og hún grét og sagði. – Engill Guðs! Það er nýbúið að grafa bónda minn sem var kraminn undir fallandi tré. Ég á hvorki systur né frænkur né móður, engan til að annast börn mín. Taktu ekki sál mína. Leyfðu mér að annast börn mín, fæða þau og koma þeim á legg áður en ég dey. Börn geta ekki lifað án föður eða móður.— Og ég hlustaði

á hana. Ég lagði annað barnið á brjóst hennar og setti hitt í fang hennar og fór aftur til himna. Ég fór til herra míns og sagði.— Ég gat ekki tekið sál móðurinnar. Bóndi hennar varð undir tré og lét lífið. Konan eignaðist tvíbura og sárbað mig um að taka ekki sál sína.— Hún sagði.— Leyfðu mér að annast börn mín og kona þeim á legg. Börn geta ekki lifað án föður og móður. Ég tók ekki sál hennar. Og Guð sagði. Farðu, taktu sál móðurinnar og lærðu þrenn sannindi: Hvað býr í manninum? Hvað er manninum ekki gefið? Og á hverju lifir maðurinn? Þegar þú hefur skilið þetta skaltu kona aftur til himna.“

Svo ég flaug aftur til jarðarinnar og tók sál móðurinnar. Börnin ultu af brjóstum hennar. Líkani hennar snérist við í rúminu og valt á annað barnið svo fótur þess aflagaðist. Ég hóf mig upp yfir þorpið og ætlaði að fara með sál hennar til Guðs, en hvirfilvindur tók mig og vængirnir féllu af mér. Hún fór ein til Guðs og ég féll til jarðar við vegarbrúnina.“

XI

Og Símon og Matryóna skildu hver það var sem búið hafði hjá þeim og hvern þau höfðu fætt og klætt. Og þau grétu af undrun og fögnuði. Og engillinn sagði. „Ég var einn á berangri, nakinn. Ég hafði aldrei þekkt mannlegar þarfir, kulda og hungur, fyrr en ég varð maður. Ég var sársvangur, helkaldur og vissi ekki hvað ég átti að gera. Ég sá, nákægt staðnum sem ég var á, kapellu byggða fyrir Guð, og ég fór þangað í

von um að finna skjól. En kapellan var lokuð og ég komst ekki inn. Svo ég settist niður bak við hana til að skýla mér að minnsta kosti fyrir vindinum. Það var að koma kvöld. Ég var svangur og kaldur og sárþjáður. Allt í einu heyrði ég að maður kom eftir veginum. Hann hélt á stígvélum og talaði við sjálfan sig. Í fyrsta sinn eftir að ég varð maður sá ég dauðlegt andlit á manni og andlit hans fannst mér svo hræðilegt að ég snéri mér undan. Og ég hlustaði á manninn tala við sjálfan sig um hvernig það væri að klæða sig á köldum vetri, og hvernig það væri að sjá fyrir konu og börnum. Og ég hugsaði. „Ég er að deyja úr hungri og kulda, og hér er maður sem hugsar aðeins um hvernig hann á að klæða sjálfan sig og konu sína og hvernig hann á að fá brauð handa þeim. Hann getur ekki hjálpað mér. Þegar maðurinn sá mig varð hann harður á svip og enn þá skelfilegri og vék frá mér út á hina vegarbrúnina. Ég fylltist örvæntingu, en ég heyrði allt í einu að hann hafði snúið við og kom aftur til baka. Ég leit upp og þekkti hann varla fyrir sama mann. Áður hafði ég séð dauðann í andliti hans. En nú var líf í honum og ég bar kennsl á nærveru Guðs í honum. Hann kom til mín, klæddi mig í fót og fór með mig heim til sín. Þegar ég kom í hús hans tók kona á móti okkur og byrjaði að tala. Konan var enn þá skelfilegri en maðurinn hafði verið. Andi dauðans kom út úr munni hennar. Ég gat ekki andað vegna nályktarinnar sem dreifðist í kringum hana. Hún vildi reka mig út í kuldann og ég vissi að ef hún gerði það mundi hún deyja. Allt í einu talaði bóndi hennar um Guð og konan breyttist strax. Og þegar hún færði mér mat og horfði á mig sá ég að dauðinn bjó ekki lengur í henni. Hún

var komin til lífsins og í henni líka sá ég Guð.

Þá minntist ég þess fyrsta sem Guð sagði mér að læra. „Lærðu hvað býr í manninum.“ Og ég skildi að í manninum býr ástin! Ég fylltist gleði yfir að Guð hafði þegar byrjað að kenna mér það sem ég átti að læra og ég brosti í fyrsta skipti. En ég hafði ekki lært allt. Ég vissi ekki enn hvað manninum er ekki gefið, og á hverju maðurinn lifir.

„Ég bjó hjá ykkur og það leið eitt ár. Þá kom maðurinn til að panta stígvél sem áttu að endast í ár án þess að aflagast eða rifna. Ég horfði á hann og allt í einu sá ég við hlið hans féлага minn, engil dauðans. Það sá enginn engilinn nema ég. Ég þekkti hann og vissi að áður en sól settist mundi hann taka sál ríka mannsins. Og ég hugsaði með mér. Maðurinn er að gera ráðstafanir ár fram í tímann og veit ekki að hann deyr áður en komið er kvöld. Og ég minntist orða Guðs. Lærðu hvað manninum er ekki gefið.

Hvað býr í manninum var ég búinn að skilja. Nú skildi ég hvað manninum er ekki gefið. Manninum er ekki gefið að þekkja sínar eigin þarfir. Og ég brosti í annað skipti. Ég gladdist yfir að hafa sé féлага minn – það glaiddi mig líka að Guð hafði opinberað mér svarið við annarri spurningunni.

Samt vissi ég ekki allt. Ég vissi ekki svarið við spurningunni: Á hverju lifa menn. Og ég var hér áfram, beið eftir að Guð kenndi mér síðustu lexíuna. Á sjötta ári komu litlu stúlkurnar, tvíburarnir, með konunni. Og ég þekkti stúlkurnar og heyrði hvernig þeim hafði verið haldið á lífi. Eftir að hafa hlustað á sögu þeirra hugsaði ég. Móður þeirra grátbað mig vegna barnanna og ég trúiði henni þegar hún sagði að börn

gætu ekki lifað án föður eða móður. En ókunnug kona hefur annast þau og alið þau upp. Og þegar konan sýndi ást sína á börnunum sem hún átti ekki og grét yfir þeim þá sá ég í henni lífið: Ekkert getur lifað án ástar hins lifandi Guðs. Og ég skildi að Guð hafði kennt mér þriðju lexíuna og mér var fyrirgefið. Og þá brosti ég í þriðja skipti.“

XII

Og fötin hurfu af líkama engilsins og hann íklæddist ljósi svo að augað gat ekki horft á hann. Og rödd hans varð hærri líkt og hún kæmi ekki frá honum heldur af hinnum ofan. Og engillinn sagði.

„Ég hef lært að enginn maður lifir á því sem hann gerir fyrir sjálfan sig, heldur á ást. Móðurinni var ekki gefinn skilningur á öllu sem börn hennar þörfnuðust í lífi þeirra. Ríka mannum var ekki gefinn skilningur á því hvers hann sjálfur þarfnaðist. Engum manni er gefinn skilningur á því hvort heldur hann þarf, þegar kvöldið kemur, stígvél eða líkskó.

Ég hélt lífi þegar ég var maður, ekki vegna eigin getu, heldur vegna þess að ástin bjó í brjósti vegfarandans og vegna þess að hann og kona hans höfðu með mér samúð og elskuðu mig. Munaðarleysingjarnir héldu lífi, ekki vegna umönnunar móðurinnar, heldur vegna þeirrar ástar sem bjó í brjósti konu sem ekki þekkti þá, konu sem vorkenndi þeim og elskaði þá. Og enginn maður lifir vegna þeirrar unhyggju sem hann ber fyrir eigin velferð, heldur vegna þess að ástin býr í mannum.

Ég vissi áður að Guð gaf mönnum lífið og að hann vill að

þeir lifi. Nú skil ég meira en það.

Ég skil að Guð vill ekki að nokkur maður sé eyland, og þess vegna veitir hann manninum ekki skilning á því hvers hann þarfnast fyrir sjálfan sig. En hann vill að þeir séu tengdir, og þess vegna að þeir skilji hvað sé nauðsynlegt fyrir alla.

Ég hef nú skilið, að þó að menn haldi að þeir lifi á eigin verkum og umhyggju fyrir sjálfum sér, þá er sannleikurinn sá að þeir lifa aðeins vegna ástar Guðs. Sá sem á ást er í Guði, og Guð er í honum því að Guð er ást.“

Engillinn söng Guði lofsöng sinn. Og rödd hans var svo sterk að það fór skjálfti um húsið. Þakið opnaðist og eldsúla reis frá jörðinni til himna. Símon, kona hans og börnin féllu til jarðar. Það birtust vængir á herðum engilsins og hann reis til himna.

Og þegar Símon kom aftur til sjálfs sín stóð kotið eins og það var áður og í því var enginn nema hans eigin fjölskylda.

Þessa sögu skrifaði Tolstoy árið 1881. Hún er samín upp úr alþekktu ævintýri um engil sem Guð sendi til jarðar til að búa meðal manna. „Á hverju lifa menn“ er talin vera sú saga sem mest hefur verið lesin af öllum sögum Tolstóys.

Neistinn sem varð að báli

Þá gekk Pétur til hans og sagði við hann. Herra, hversu oft á ég að fyrirgefa bróður mínum sem hefur brotið gegn mér? Allt að sjö sinnum? Jesús segir við hann. Ekki segi ég þér: allt að sjö sinnum, heldur allt að sjötíu sinnum sjö. Þess vegna er himnaríki líkt konungi einum sem gera vildi upp reikning við þjóna sína. En þegar hann byrjaði að gera upp var færður til hans einn sem skuldaði tíu þúsund talentur. En þegar hann hafði ekkert til að borga með skipaði herra hans að selja skyldi hann, konu hans og börn og allar eigur hans, og skuldin borgast. Þá féll þjónninn fram, laut honum og sagði. Herra haf biðlund við mig og ég mun borga þér allt. En herra þessa þjóns kennði í brjósti um hann, lét hann lausan og gaf honum upp skuldina. En er hann fór út, hitti þessi þjónn einn af samþjónum sínum sem skuldaði honum hundrað denara. Og hann greip hann kverkataki og sagði. Borga það sem þú skuldar! Samþjónn hans féll þá fram, bað hann og sagði. Haf biðlund við mig og ég mun borga þér. En hann vildi það ekki heldur fór og varpaði honum í fangelsi þar til hann hafði borgað skuldina. En þegar nú samþjónar hans sáu hvað orðið var, urðu þeir mjög hryggir. Og þeir komu og sögðu húsbónda sínum allt sem gerst hafði. Þá lét húsbóndi hans kalla hann til sín og segir við hann. Illi þjónn, ég gaf þér upp alla skuldina af því að þú

baðst mig um það. Bar þá ekki einnig þér að vera miskunnsamur við samþjón þinn eins og ég var miskunnsamur við þig? Og húsbóndi hans var reiður og seldi hann í hendur böðlinum, þangað til hann hafði borgað alla skuldina. Þannig mun einnig faðir minn hinneskur breyta við ykkur ef þið fyrirgefið ekkri, hvert og eitt, af heilum hug.

(Matteus 18.21-35.)

Einu sinni bjó í þorpi nokkur bóndi sem Iván Stecherbakóf hét. Hann var þokkalega ríkur, á besta aldri, besti verkmaðurinn í þorpinu og átti þrjá syni sem allir voru vel vinnufærir. Sá elsti var kvæntur, annar trúlofaður og sá þriðji var stór strákur sem gat séð um hesta og var þegar byrjaður að plægja. Kona Iváns var hraust og myndarleg og þau voru svo lánsöm að eiga góða og duglega tengdadóttur. Það var ekkert sem hindraði Iván og fjölskyldu hans í að lifa góðu lífi. Þau höfðu aðeins fyrir einum ómaga að sjá, það var faðir Iváns sem orðinn var gamall, þjáðist af asma og hafði legið veikur í sjö ár. Iván átti allt sem hann þurfti. Þrjá hesta og folald, kú og kálf og fimmtán kindur. Konan bjó til öll föt á fjölskylduna og vann auk þess á akrinum, og karlmennirnir ræktuðu landið. Þau áttu alltaf nóg af korni sem entist þeim fram yfir næstu uppskeru og seldu nóga hafra til að borga skattana og önnur gjöld. Iván og börn hans hefðu þess vegna getað átt góða daga ef ekki hefði komið til fjandskapur milli hans og nágranna hans Linping Gabriel sem var sonur Gordéy Ivánofs.

Á meðan Gordéy gamli var lifandi og faðir Iváns var enn fær um að stjórna búinu lifðu bændurnir eins og nágrann-

ar eiga að lifa. Ef húsfreyjuna á öðrum bænum vantaði sigti eða bala, eða ef karlmennina vantaði poka, eða ef vagnhjól brotnaði og ekki var hægt að gera við það strax, var vaninn að fara á hinn bæinn og fá hjálp hjá góðum granna. Þegar kálfur flæktist inn á kornakur nágrannans ráku þeir hann í burtu og sögðu aðeins. „Láttu hann ekki fara inn aftur. Þarna er kornið okkar.“ Í þá daga þekktist ekki að læsa hlöðum eða útihúsum, fela hluti fyrir öðrum, eða að tala illa um fólk.

Svona var þetta á tíð feðranna. Þegar synirnir urðu yfirhöfuð fjölskyldnanna breyttist þetta allt. Allt byrjaði þetta út af einhverjum smámunum. Tengdadóttir Iváns átti hænuna sem byrjaði að verpa snemma um vorið og hún fór að safna eggjum til páska. Á hverjum degi fór hún út í kerruskylið og fann egg í kerrunni. En dag nokkurn höfðu krakkarnir sennilega gert hænuna hrædda svo að hún flaug yfir girðinguna yfir á lóð nágrannans og verpti eggj sínu þar. Tengdadóttirin heyrði klakið í hænunni en sagði við sjálfa sig. „Ég hef engan tíma núna, ég verð að laga mig til fyrir sunnudaginn. Ég sæk eggjð seinna.“ Um kvöldið fór hún til kerrunnar, en fann þar ekkert egg. Hún fór og spurði tengdamóður sína og mág sinn hvort þau hefðu tekið eggjð. Nei, þau höfðu ekki gert það, en yngsti mágur hennar, Tarás, sagði. „Hún Biddy þín verpti í húsagarði nágrannans: Hún var þar að klaka og hún flaug aftur yfir girðinguna þaðan.“

Konan fór og skoðaði hænuna. Þarna sat hún á prikinu með hinum fuglunum, hún lygndi aftur augunum og ætlaði að fara að sofa. Konan óskaði þess að hún gæti spurt hænuna og fengið svar frá henni.

Næst fór hún yfir til nágrannanna og móðir Gabriels kom á móti henni.

„Hvað vantar þig unga kona?“

„Ja, grannkona, sjáðu til, hænán mín flaug yfir unni í morgun. Verpti hún eggi hér?“

„Við höfum ekki séð neitt. Svo er Guði fyrir að þakka að okkar eigin hænur byrjuðu að verpa fyrir löngu. Við söfnum saman okkar eigin eggjum og þurfum ekkert á annarra manna eggjum að halda! Og við förum ekki yfir á annarra manna lóðir til að leita að eggjum, stúlka mín!“

Unga konan varð móðguð og sagði meira en hún hefði átt að gera. Grannkona hennar svaraði fullum hálsi og vel það, og konurnar byrjuðu að svívirða hvor aðra. Kona Iváns sem hafði farið út til að sækja vatn átti af tilviljun leið fram hjá og lagði orð í belg. Kona Gabriels kom þjótandi út og byrjaði að skamma ungu konuna fyrir atvik sem höfðu gerst og önnur sem höfðu aldrei gerst. Það varð allsherjar uppistand, allar hrópuðu í einu, reyndu að segja tvö orð samtímis og vönduðu ekki heldur orðin.

„Þú ert þetta!“ og „Þú ert hitt!“ „Þú ert þjófur!“ og „Þú ert drusla!“ og „Þú ert að svelta gamla tengdaföður þinn í hel!“ og „Þú er auningi til einskis nýt!“ Og þannig hélt þetta áfram og áfram.

„Og þú hefur sett gat á sigtið sem ég lánaði þér, truntan þín. Og það er okkar ok sem þú berð föturnar þínar á - komdu strax aftur með okið okkar.“

Þær náðu taki á okinu og vatnið skvettist niður, þær rifu sjölin hver af annarri og byrjuðu að slást. Gabriel sem var

að koma utan af ökrunum, stoppaði til að standa með konu sinni. Iván og synir hans komu út og bættust í hópinn. Iván var sterkur maður, hann tvístraði hópnum og reif handfylli af hári úr skeggi Gabriels. Fólk dreif að til að sjá hvað um væri að vera og gat með erfiðismunum skilið slagsmálamennina.

Gabriel pakkaði hárinu sem var rífið úr skeggi hans í bréf og gekk á fund héraðsdóms til að höfða má á hendur Iváni. „Ég lét mér ekki vaxa skegg,“ sagði hann „til að láta þennan bólugrafna mann, Iván, reyta það af mér.“ Og kona hans gortaði af því við nágrannana að þau mundu fá Iván dæmðan og hann yrði sendur til Síberíu. Og þannig fór fjandskapurinn vaxandi.

Gamli maðurinn sem lá í fleti sínu reyndi frá byrjun að fá þau til að sættast en þau hlustuðu ekki á það. Hann sagði við þau. „Þetta er kjánaskapur sem þið eruð að gera, börnin góð, að deila um þvílíka smámunni. Reynið að hugsa! Þetta snýst allt um eitt egg. Það er hugsanlegt að börnin hafi tekið það - og hverju skiptir þetta. Hvers virði er eitt egg. Guð sendir nóg af þeim handla okkur öllum! Og þó að grannkona ykkar hafi sagt óvinsamleg orð - jafnið samt deiluna. Sýnið henni hvernig á að nota betri orð. Og þótt þið hafið lent í slagsmálum - margir hafa lent í öðru eins, öllum verður okkur á í messunni, það er hægt að bæta úr þessu, bindið enda á þetta. Ef þið haldið áfram að ala á reiðinni þá er það verst fyrir ykkur sjálf.“

En yngra fólkið vildi ekki hlusta á gamla manninn. Það leit á orð hans sem marklaus elliglöp. Iván vildi ekki beygja sig fyrir nágranna sínum.

„Ég reytti aldrei skegg hans,“ sagði hann. „I-Iann gerði þetta sjálfur. En sonur hans reif allar tölur úr skyrtu minni, og reif hana.... sjáið þetta!“

Og Iván kærði líka til héraðsdóms og það fóru fram réttarhöld. Meðan á öllu þessu stóð hvarf tengiteinninn í kerru Gabriels. Konurnar á bæ Gabriels sögðu að sonur Iváns hefði stolið honum. Þær sögðu. „Við sáum hann um kvöldið fara fram hjá glugganum okkar í átt að kerrunni, og maður hér í grenndinni sagðist hafa séð hann á kránni vera að bjóða landsherranum okkar pinnann.“

Með þetta fóru þau líka í héraðsdóminn. Og heima fyrir leið enginn dagur án rifrildis og jafnvel áfloga. Krakarnir skömmuðust líka eins og fullorðna fólkið. Og þegar konurnar hittust af tilviljun við ána þar sem þær þvoðu þvott sinn gekk tungan miklu hraðar en hendurnar og hvert orð þeirra var skæmt.

Í fyrstu lét þetta bændafólk rógburðinn hvert um annað nægja. En seinna fór það að grípa allt sem var handbært og börnin fylgdu dæmi hinna fullorðnu. Lífið varð erfiðara og erfiðara fyrir alla. Iván Stecherbakóf og Limping Gabriel héldu áfram að lögsækja hvor annan í hreppsnefndinni, í héraðslómi og hjá friðardómaranum þar til allir dómárar voru orðnir þreyttir á þeim. Ýmist var það Gabriel sem fékk Iván sektaðan eða settan inn eða það var Iván sem gerði það sama við Gabriel. Og því meira sem þeir fyrirlitu hvorn annan því reiðari urðu þeir - eins og hundar sem ráðast hvor á annan og verða því æstari sem lengur er barist. Ef annar hundanna er barinn í bakið heldur hann að hinn hundurinn

hafi bitið sig og verður enn þá grímmari. Þannig var það um þessa sveitamenn. Þeir höfðuðu mál og annar eða hinn var sektaður eða stungið inn en það gerði þá aðeins reiðari hvor við annan. „Bíddu hægur,“ sögðu þeir „þetta skalt þú fá borgað.“ Og þannig gekk þetta í sex ár. Aðeins gamli maðurinn sem lá bjargarlaus í fleti sínu sagði aftur og aftur. „Börnin mín, hvað eruð þið að gera? Hættið öllum þessum hefndum. Stundið þið vinnu ykkar og hættið þessari illvild - það er betra fyrir ykkur. Því meiri sem illvild ykkar er þeim mun ver mun ykkur líða.“

En það hlustaði enginn á hann.

Á sjöunda ári, í brúðkaupsveislu, réðist tengdadóttir Iváns á Gabriel og sagði að hann hefði verið staðinn að hrossaþjófnaði. Gabriel sem var drukkinn gat ekki haft taumhald á reiði sinni og barði konuna svo fast að hún lá í rúminu í viku. Og hún gekk þá með barni. Iván var í sjöunda himni. Hann fór til dómars til að bera fram kæru. „Nú losna ég alveg við nágranna minn. Hann sleppur ekki við að fara í fangelsi eða í útleig til Síberíu.“ En Iváni varð ekki að ósk sinni. Dómarinn vísaði kærinni frá. Konan var skoðuð en hún var komin á fætur og það sást engin merki um meiðsli. Þá fór Iván til friðardómars en hann vísaði málinu til héraðsdóms. Iván herti róðurinn. Hann sendi skrifaranum og öldungum dómsins ómældan skammt af víni og fékk Gabriel dæmdu til hýðingar. Dómurinn var lesinn yfir Gabriel af ritaranum. „Dómurinn hefur ákveðið að bóndinn Gabriel Gordéy skuli gangast undir tuttugu högg með birkihríslu við héraðsdóm.“

Iván heyrði líka dóminn lesinn og leit á Gabriel til að sjá

hvernig hann tæki honum. Gabriel varð náhvítur, snéri sér við og fór út. Iván fylgdi honum eftir og ætlaði að gá að hesti sínum. Hann heyrði Gabriel segja. „Gott og vel! Hann vill flengja bak mitt, það brennur á mér, en eitthvað sem hann á gæti brunnið betur!“

Þegar Iván heyrði þessi orð fór hann strax aftur inn í réttinn og sagði. „Réttlátu dómara. Hann hótar mér því að brenna hús mitt! Hlustið á mig. Hann sagði þetta í vitna viðurvist.“

Það var aftur kallað á Gabriel. „Er það satt að þú hafir sagt þetta?“

„Ég hef ekki sagt neitt. Hýðið mig fyrst þið hafið valdið. Það er svo að sjá að mér einum verði refsað fyrir það eitt að vera í rétti meðan hann fær að gera það sem honum sýnist.“

Gabriel langaði til að segja meira, en varir hans og kinnar skulfu og hann snéri sér að veggnum. Jafnvel embættismennirnir urðu hræddir við þennan svip. „Hann gæti unnið sjálfum sér mein eða nágranna sínum,“ hugsuðu þeir.

Loks sagði gamli dómarrinn. „Sjáið þið til, góðir menn. Þið ættuð heldur að vera sanngjarnir og sættast. Var það rétt af þér, vinur minn Gabriel, að berja ófríska konu? Það var heppni að ekki fór ver, en hugsaðu um hvað hefði getað gerst! Var það rétt? Þér væri betra að játa og biðjast fyrirgefningar, og þá mun hann fyrirgefa þér, og við munum breyta dómnum.“

Skrifarinn heyrði þetta og sagði. „Það er ekki hægt samkvæmt 117. grein. Það náðist ekki samkomulag milli deiluaðila, úrskurður réttarins hefur verið lesinn upp og honum ber að framfylgja.“

En dómarrinn vildi ekki hlusta á skrifarann.

„Hafðu tauni á tungu þinn, vinur minn,“ sagði hann. „Æðst allra laga er að hlýða Guði sem elskar frið.“ Og dómarrinn fór aftur að telja um fyrir bóndanum, en án árangurs. Gabriel vildi ekki hlusta á hann.

„Ég verð fimmtugur næsta ár,“ sagði hann „og á kvæntan son, og hef aldrei verið hýddur á ævi minni, og nú hefur þessi bólugrafni Iván fengið mig dæmdan til hýðingar, og ég á að fara til hans og biðja hann fyrirgefningar. Nei, ég hef þolað nóg... Iván skal fá ástæðu til að minnast mín!“

Aftur skalf rödd Gabriels, og hann gat ekki sagt meira, en snéri sér við og fór út.

Það voru sjö mílur frá dómshúsinu til þorpsins, og það var áliðið þegar Iván kom heim. Hann tók af hestinum og kom honum í nátthagann, síðan fór hann inn í kotið. Þar var enginn. Konan var farin til að sækja kýrnar og yngsti sonurinn var ekki kominn heim frá ökrunum. Iván fór inn, settist niður og hugsaði málin. Hann minntist þess hvernig Gabriel varð við þegar hann hlustaði á dóminn, hvernig hann hafði náfölnað og hvernig hann hafði snúið sér að veggnum. Og honum varð þungt í skapi. Hann hugsaði um það hvernig honum sjálfum hefði liðið ef hann hefði verið dæmdur, og hann vorkenndi Gabriel. Þá heyrði hann að faðir hans gamli hóstaði og sá hann setjast upp í fletinu og rísa með erfiðismunum á fætur. Hann mjakaði sér hægt að bekknum og settist niður. Hann var mjög þreyttur og hóstaði lengi til að hreinsa hálsinn. Loks hallaði hann sér fram á borðið. Hann sagði. „Jæja, var hann dæmdur?“

„Já, tuttugu vandarhögg með birkihríslu,“ svaraði Iván. Gamli maðurinn hristi höfuðið.

„Þetta er ljóta málið. Þú hefur gert rangt, Iván! Ah! Það er mjög slæmt – og ekki þó eins slæmt fyrir hann og þig!.... Gott og vel, þeir hýða hann, mun það gera þér nokkuð gott?“

„Hann gerir þetta ekki aftur,“ sagði Iván.

„Hvað gerir hann ekki aftur? Hvað hefur hann gert verra en þú?“

„Er það nú svo, líttu á allan þann skaða sem ég hef orðið fyrir vegna hans,“ sagði Iván. „Hann næstum því drap konu mína, og nú hótar hann því að brenna okkur. Á ég að þakka honum fyrir þetta?“

Gamli maðurinn stundi og sagði. „Þú hefur getað farið um víðan völl öll þessi ár sem ég hef orðið að liggja hér og heldur þess vegna að þú sjáir allt og ég sjái ekki neitt. Æ, æ, piltur minn. Það ert þú sem ekkert skilur. Illvildin gerir þig blindan. Afbrót annarra eru fyrir framan augun á þér þín eigin eru fyrir aftan bak þitt. Hann hegðaði sér illa! segið þið. Hvílík vitleysa. Ef hann væri sá eini sem hegðaði sér illa hvernig gætu þá þessi átök átt sér stað? Er stríð milli manna nokkurn tímann háð af einum? Deila er alltaf milli tveggja. Þú sérð illsku hans en ekki þína eigin. Ef hann væri illur en þú góður þá væru engin átök. Hver reytti hárið úr skeggi hans? Hver dró hann fyrir dóni? Sannt segir þú að allt sé honum að kenna. Þú breytir illa sjálfur, það er það sem er að! Ég breytti ekki á þennan hátt, drengur minn, og það er ekki þetta sem ég kenndi þér. Var það svona sem við faðir hans og ég höguðum okkur? Hvernig hegðuðum við okkur? Nú, eins og nágrannar

eiga að haga sér! Ef þannig stóð á að hann vantaði hveiti, þá kom einhver kvennanna til okkar. „Trol frændi, okkur vantar hveiti.“

„Farðu í hlöðuna, vina mín,“ sagði ég, „og taktu eins milk-ið og þú þarft.“ Ef hann vantaði strák til að fara með hestana í hagann þá sagði ég. „Farðu, Iván, og líttu eftir hestunum.“ Og ef mig vantaði eitthvað þá fór ég til hans og sagði. „Gordéy frændi, mig vantar þetta eða hitt!“ „Taktu það, Trol frændi!“ Þannig var samkomulagið á milli okkar. Og okkur leið vel. En núna? ..... Þessi hernaður sem um daginn var verið að segja okkur fréttir af, stríðinu við Plevna, sjáðu til, það er verra stríðið milli ykkar en stríðið við Plevna! Er þetta eitthvert líf? Þvílík vitleysa. Þú ert maður og húsbóndi á þínu heimili. Það ert þú sem berð ábyrgðina. Hvað er það sem þú ert að kenna konunum og börnunum? Að fitja upp á trýnið eins og hundar og bíta. Hann Taráska þinn, þessi græningi, var um daginn að kalla grannkonu okkar, Irenu, ljótum nöfnum og móðir hans hlustaði á og hló. Er þetta rétt? Það ert þú sem berð ábyrgð á þessu. Hugsaðu um sál þína. Er þetta allt eins og það á að vera? Að hreyta illyrði í annan mann og fá það tvöfalt til baka? Að berja mann og fá sjálfur tvö högg í staðinn. Nei, drengur minn! Kristur, þegar hann gekk á þessari jörð kenndi okkur fávítunum eitthvað allt annað.... Ef einhver hreytir í þig illu orði, svaraðu honum engu og hans eigin samviska mun ásaka hann. Það var það sem Kristur kenndi okkur. Ef einhver ber þig bjóddu honum þá hina kinnina: „Komdu, berðu mig ef það er það sem ég á skilið!“ Og hans eigin samviska mun refsast honum. Hann verður mýkri, og hann mun hlusta á þig.

Það var þetta sem Kristur kenndi okkur, ekki að vera stolt!... Hvers vegna segir þú ekki neitt? Er þetta ekki svona eins og ég segi?“

Iván sat þögull og hlustaði.

Gamli maðurinn hóstaði og eftir að honum tókst með erfiðismunum að ræskja sig, hélt hann áfram „Þú heldur að Kristur hafi ekki vitað hvað hann var að segja? Hann kenndi þetta til að hjálpa okkur. Hugsaðu vel um þetta jarðlíf þitt. Er það betra eða verra eftir að þetta Plevna stríð ykkar byrjaði. Hefur þú lagt saman allt sem þú hefur eytt í þennan lögfræðikostnað, ferðir þínar fram og aftur og matarkostnað á ferðalaginu. Hefur þú séð hvernig syni þú ert að ala upp? Þú hefðir getað verið vel stöndugur, en nú ertu að verða fátækari. Og hvers vegna? Allt vegna þessarar gömlu villu. Allt vegna heiðursins. Þú áttir að vera að plægja með strákunum þínum og annast sáninguna sjálfur. En þú lætur óvin þinn draga þig til dómarans eða einhvers lagasnáps. Plægingin er ekki gerð á réttum tíma og ekki sáningin heldur, svo móðir jörð verður þér ekki nógu gjöful. Hvers vegna brást uppskeran á höfrunum í ár? Hvenær sáðir þú þeim? Þegar þú komst aftur heim frá borginni! Og hvað hafðir þú upp úr því? Nýja bagga á þínar eigin herðar.... Æ, æ, elsku drengurinn minn, hugsaðu um þín eigin mál. Starfaðu með strákunum þínum á ökrunum og á heimilinu, og ef einhver móðgar þig fyrirgefðu honum eins og Guð vill að þú gerir. Þá verður lífið auðvelt og þú verður alltaf í góðu skapi.“

Iván þagði áfram.

„Iván, drengurinn minn, hlustaðu á gamlan föður þinn! Farðu og leggðu á Rauð og ríddu til sýslumannsins. Bittu þar

enda á allt þetta mál. Og farðu í fyrramálið til að sættast við Gabriel og bjóddu honum heim því að á morgun er helgur dagur, fæðingardagur Maríu. Búðu til te og náðu í vodka-flösku, semjið frið og hættið öllum þessum illu heimskupörum og látið þau ekki gerast framar. Og segðu konunum og börnunum að gera hið sama.“

Iván andvarpaði og hugsaði. „Það er rétt sem hann segir,“ og honum leið strax betur. En hann vissi samt ekki hvernig hann gæti farið að þessu.

Gamli maðurinn byrjaði aftur að tala líkt og hann vissi hvað Iván hugsaði.

„Farðu Iván, frestaðu þessu ekki. Slökktu eldinn áður en hann breiðist út, eða það verður of seint.“

Gamli maðurinn ætlaði að segja meira, en áður en hann gæti það komu konurnar háværar eins og fugl í bjargi. Þær voru nýbúnar að fá fréttirnar um að Gabriel hefði verið dæmdur til hýðingar og um hótanir hans að kveikja í húsinu. Þær heyrðu þetta allt og bættu við frá eigin brjósti, og höfðu aftur lent í illdeilum úti á engjum við konurnar í húsi Gabriels. Þær fóru að segja frá hótunum tengdadóttur Gabriels um nýjar aðgerðir: Rannsóknardómarinn væri nú á bandi Gabriels og nú mundi hann snúa málinu alveg við. Og skólastjórinn væri að skrifa nýja bænaskrá, að þessu sinni til keisarans, um Iván, og allt væri tekið fram í bænaskránni – allt um tengipinnann og eldhúsgarðinn – svo að fljótlega yrði hálft heimili Iváns þeirra eign. Iván heyrði hvað þær voru að segja og varð aftur kuldalegur í garð Gabriels og lætti við þann ásetning sinn að sættast við hann.

Á bóndabæ er alltaf nóg að gera fyrir bóndann. Iván eyddi ekki tíma í að tala við konurnar en fór út í hlöðu. Þegar hann hafði lokið við að taka þar til, var sólin sest og strákarnir voru komnir heim af akrinum. Þeir höfðu verið að plægja akurinn fyrir vetraruppskeruna með tveimur hestum. Iván hitti þá og spurði um verkið, hjálpaði þeim að setja alla hluti á réttan stað, setti slitna klafa til hliðar til að gera við þá. Hann ætlaði að stinga nokkrum staurum undir hlöðuna en af því að það var orðið dimmt ákvað hann að skilja þá eftir þar sem þeir voru til næsta dags. Hann gaf kúnum fóður, opnaði hliðið og hleypti hestunum út. Tarás fór með þá í nátthagann. Hliðinu var lokað og sett slá fyrir. „Jæja,“ hugsaði hann, „nú ætla ég að fá mér að borða og svo í rúmið.“ Hann tók upp klafana og fór inn í bæinn. Hann var aftur búinn að gleyma Gabriel og því sem gamli faðir hans hafði verið að segja honum. En rétt þegar hann hafði tekið um hurðarhúnninn til að fara inn heyrði hann að granni hans hinum megin við girðinguna var að skammast yfir einhverjum með hárri rödclu. „Hvers virði er sá mannskratti? Svona menn ætti að drepa!“ Þessi orð vöktu aftur upp reiði Iváns í garð nágrannans. Hann stóð og hlustaði meðan Gabriel lét dæluna ganga, þegar hann þagnaði fór Iván inn í bæinn.

Það var ljós í kotinu. Tengdadóttir hans var að spinna á rokk, konan hans að taka til kvöldverðinn, elsti sonur hans var að búa til ólar á barnaskó, miðsonurinn sat nálægt borðinu og las bók og Tarás var að búa sig út til að gæta hestanna í haganum yfir nóttina. Það var allt bjart og notalegt í kotinu nema þessi plága, illi nágranninn!

Iván gekk inn fúll og reiður. Kastaði kettinum niður af bekknum og skammaði konurnar fyrir að hafa sett fatahankann á skakkan stað. Honum fannst hann vera sjúkur á sál og settist niður, þungur á brún, og fór að gera við klafann. Orð Gabriels sungu í eyrum hans, hátun hans í réttinum og það sem hann var áðan að hrópa með hásri rödd, að einhvern „væri rétt að drepa.“

Konan hans gaf Tarás kvöldmat, og eftir að hann hafði lokið við að borða, fór Tarás í gamla treyju úr sauðskinni og frakka, batt á sig mittisband, tók með sér nesti og fór til að gæta hestanna. Elsti bróðirinn ætlaði að fylgja honum út, Iván stóð upp í staðinn og fór út í anddyrið. Það var komið svarta myrkur, það hafði þyknað upp og byrjað að hvessa. Iván gekk niður þrepin, hjálpaði drengnum á bak og rak folaldið af stað á eftir honum. Hann stóð og hlustaði meðan Tarás reið í gegnum þorpið og slóst í för með öðrum strákum sem voru að fara með hesta. Iván beið þangað til hann heyrði ekki lengur til þeirra. Þar sem hann stóð þarna gat hann ekki hætt að hugsa um orð Gabriels. „Við skulum sjá hvort eitthvað sem þú átt brennur ekki betur!“

„I-Iann var til alls vís,“ hugsaði Iván. „Allt er þurrt og auk þess komið hvassviðri. Hann kemur aftan að okkur einhvers staðar og kveikir í einhverju og lætur sig hverfa. Hann brennir staðinn og borgar ekkert, þorparinn!... En bíddu við, ef það væri hægt að standa hann að verki, þá fengi hann að finna fyrir því!“ Og hugsunin var svo föst í huga hans að hann fór ekki upp þrepin heldur út á götuna og fyrir hornið. „Ég ætla aðeins að ganga kringum húsin. Hver veit hvað hann er að gera?“ Og

Iván fór hljóðlega út um hliðið. Þegar hann var kominn út á hornið horfði hann fram með girðingunni og sýndist hann sjá eitthvað hreyfast á horninu á móti honum, eins og einhver hefði komið þangað og horfið aftur. Iván stóð kyrr, hlustaði og rýndi út í myrkrið. Það heyrðist ekkert nema þyturinn í laufi pílviðartrjánna og gnauðið í stráþökunum. Í fyrstu sýndist vera niðamyrkur en þegar augun vöndust myrkrinu gat hann séð hornið á móti honum og plóg sem lá þar og þakbrúnirnar. Hann horfði um stund en sá engan mann.

„Kannski er þetta tóm vitleysa,“ hugsaði Iván „en ég ætla samt að skoða þetta betur.“ Og Iván fór hljóðlega með fram skúrnum. Iván gekk svo hljóðlega á birkiskónum að hann heyrði ekki sín eigin skóhljóð. Þegar hann kom að hinu horninu sýndist eitthvað blossa upp nálægt plógnum og hverfa aftur. Það var eins og Iván hefði verið sleginn og hann nam staðar. Hann var varla stoppaður þegar eitthvað blossaði upp bjartara en áður á sama stað, og hann sá greinilega mann með húfu á höfði. Hann beygði sig niður, snéri baki við honum, kveikti í heytuggu sem hann hélt í hendi sér. Hjarta Iváns barðist ört eins og í fugli. Hver taug var spennt til hins ýtrasta. Hann nálgast og tók löng skref en fann varla fyrir fótunum sem hann gekk á. „Ah,“ hugsaði Iván „Nú sleppur hann ekki. Ég stend hann að verki!“

Iván var ekki alveg kominn til hans þegar hann sá allt í einu bjart ljós, en ekki á sama stað og áður, og ekki lítinn loga. Heyið logaði alveg upp að þakbrúninni og eldurinn læsti sig í þakið. Og fyrir neðan það stóð Gabriel og sást nú allur greinilega.

Eins og fálki sem steypir sér niður að spörfugli þaut Iván að Limping Gabriel. „Nú næ ég honum, hann skal ekki komast undan mér,“ hugsaði Iván. En Gabriel hlýtur að hafa heyrt til hans og (hvernig sem hann nú fór að því) leit snögg í kringum sig og skaust burtu fram hjá hlöðunni eins og héri.

„Þú skalt ekki sleppa!“ hrópaði Iván og þaut á eftir honum.

Þegar hann hafði næstun náð taki á Gabriel tókst honum að smeygja sér undan. Iván greip samt í lafið á frakka Gabriels. Það rifnaði alveg af, og Iván féll niður. Hann komst á fætur, hljóp aftur af stað og hrópaði. „Hjálp! Grípið hann! Þjófar! Morð!“ En nú hafði Gabriels komist heim að sínu hliði. Þar náði Iván honum og var um það bil að ná taki á honum þegar Iván varð fyrir bylmingshöggi eins og hann hefði fengið stein á gagnaugað. Það var Gabriel sem sló hann af öllum kröftum með eikarlurki sem lá hjá hliðinu.

Iván svimaði, hann sá eldgklæringar fyrir augun sér. Síðan varð allt dinnit og hann féll niður. Þegar hann komst aftur til meðvitundar var Gabriel horfinn. Það var bjart eins og dagur væri og frá þeim stað sem hús hans átti að standa heyrðust brestir og snark líkt og unnið væri með vél. Iván snéri sér við og sá að bakhlið hlöðunnar stóð í björtu báli og eldurinn hafði líka læst sig á framhliðina. Eldtungur, reykur og logandi heyflygsur fuku með vindinum að húsi hans.

„I-Ivað er þetta, vinir?“ hrópaði Iván, fórnaði höndum og sló sér á lær. „Hjálp mér, það eina sem ég hefði þurft að gera var að hrifsa það undan þakbrúninni og trampa á því!“ Hvað er að gerast, vinir?“ endurtók hann hvað eftir annað.

Hann langaði til að öskra, en náði ekki andanum. Röddin sveik hann. Hann langaði til að hlaupa, en fæturnir vildu ekki hlýða honum og þvældust hvor fyrir öðrunum. Hann hreyfði sig hægt og skjögraði. Aftur náði hann ekki andanum. Hann stóð kyrr þangað til hann gat andað aftur og hélt þá áfram. Áður hafði hann farið að afturhliðinni til að ná til eldsins, nú var framhliðin alelda. Það var líka kominn eldur í eitt hornið á húsi hans. Nú komu eldtungur út um húsið og það var engin leið að komast að því. Mikill mannfjöldi hafði safnast saman en það var ekki hægt að gera neitt. Nágrannarnir voru að bera eigur sínar út úr húsum sínum og reka skepnurnar úr útihúsum. Eftir að það kviknaði í húsi Iváns kviknaði líka í húsi Gabriels. Það bætti í vindinn og eldurinn breiddist út í húsaröðina hinum megin götunnar og hált þorpið brann til kaldra kola.

Úr húsi Iváns tókst með naumindum að bjarga föður Iváns og fjölskyldan bjargaði aðeins fötunum sem fólkið var í. Þau misstu allt nema hrossin sem farið hafði verið með í nátthagann um kvöldið. Þau misstu kýrnar, hænsnin á prikunum, vagnana, plógana, reiðtygin, kistur kvennanna með fötum þeirra, kornið í hlöðunni – allt brunnið til ösku.

Hjá Gabriel voru kýrnar reknar út úr fjósinu og nokkrum hlutum bjargað úr húsi hans.

Eldurinn logaði alla nóttina. Iván stóð fyrir framan staðinn og hélt áfram að segja. “Í-Ivað er þetta,... vinir?.... Það hefði aðeins þurft að draga það burt og trampa á því!” En þegar þekjan féll niður þaut Iván inn í brennandi rústirnar, greip hálfbrunninn bjálka og reyndi að draga hann út. Konurnar

sáu hann og sögðu honum að snúa við en hann dró bjálkann úr rústunum og var á leiðinni inn aftur til að sækja annan þegar hann missti fótanna og féll milli loganna. Þá fór sonur hans inn á eftir honum og dró hann út. Hár og skegg Iváns hafði sviðnað, fót hans voru brennd og hann var með bruna-sár á báðum höndum en hann fann ekki fyrir neinu. „Sorgin hefur svipt hann vitinu,“ sagði fólkið. Eldurinn brann út en Iván stóð þarna enn og endurtók sömu setninguna. „Vinir! ... Hvað er þetta? Það hefði aðeins þurft að draga það burt!“

Um morguninn kom sonur Öldungsins til að sækja Iván.

„Pabbi Iván, faðir þinn er að deyja. Hann hefur sent eftir þér til að kveðja.“

Iván hafði gleymt föður sínum, og skildi ekki hvað var verið að segja við hann.

„Hvaða föður?“ sagði hann. „Eftir hverjum er hann að senda?“

„Hann sendir eftir þér, til að kveðja. Hann er að deyja heima hjá okkur. Komdu, pabbi Iván,“ sagði sonur Öldungsins og togaði í skyrtuermi hans. Og Iván fór með drengnum.

Þegar gamli maðurinn var borinn út úr bænum höfðu brennandi heyflygsur fallið á hann, og það hafði verið farið með hann í hús Öldungsins í útjaðri þorpsins, sem eldurinn náði ekki til.

Þegar Iván kom til föður síns var aðeins kona Öldungsins í húsinu auk nokkurra lítilla barna uppi á bökunarofninum. Allir aðrir voru hjá eldinum. Gamli maðurinn sem lá á bekknum hélt á vaxkerti í hendi sér. Hann var alltaf öðru hvoru að líta til dyranna. Þegar sonur hans kom hreyfði hann

sig veiklulega. Gamla konan fór til hans og sagði honum að sonur hans væri kominn. Hann bað um að hann kæmi nær. Iván kom nær.

„Hvað sagði ég þér, Iván?“ byrjaði gamli maðurinn. „Hver hefur brennt þorpið?“

„Það var hann, faðir!“ svaraði Iván. „Ég stóð hann að verki. Ég sá hann kasta eldibrandi upp á þakið. Ég hefði getað dregið burtu brennandi stráin og trampað á þeim, þá hefði ekkert gerst.“

„Iván,“ sagði gamli maðurinn. „Ég er að deyja og það kemur að því að þú þarft líka að horfast í augu við dauðann. I-Íver framdi þetta afbrot?“

Iván starði þegjandi á föður sinn og gat ekki sagt eitt einasta orð.

„Nú, frammi fyrir Guði segðu hver afbrotið framdi. Hvað var það sem ég sagði þér?“

Nú fyrst náði Iván áttum og skildi þetta allt. Hann snökti og sagði. „Ég, faðir minn!“ Og hann féll á kné fyrir framan föður sinn og sagði. „Fyrirgefðu mér, faðir. Ég er sekur fyrir þér og fyrir Guði.“

Gamli maðurinn hreyfði hendur sínar, setti kertið úr hægri hendi yfir í þá vinstri og reyndi að lyfta hægri hendinni upp að enni sér til að signa sig, en gat ekki gert það.

„Guði sé lof! Guði sé lof,“ sagði hann og aftur beindi hann augum sínum til sonar síns.

„Iván! Heyrðu Iván!“

„Hvað faðir?“

„Hvað verður þú að gera núna?“

Iván var farinn að gráta.

„Ég veit ekki hvernig við komumst af núna, faðir,“ sagði hann.

Gamli maðurinn lokaði augunum, bærði varirnar eins og til að safna þrótti, opnaði augun og sagði. „Þú bjargar þér. Ef þú hlýðir Guðs vilja þá munt þú komast af!“ Hann þagnaði, brosti svo og sagði. „Gættu þess vel, Iván! Gættu þess vel að segja engum hver kveikti í. Breiddu yfir afbrot annars manns og Guð fyrirgefur þér þín!“ Og gamli maðurinn tók kertið í báðar hendur, spennti um það greipar á brjósti sínu, teygði úr sér og dó.

Iván sagði ekkert um Gabriel og enginn vissi neitt um upptök eldsins.

Og reiði Iváns í garð Gabriels var að engu orðin. Gabriel var undrandi yfir því að Iván sagði engum neitt. Í fyrstu var Gabriel hræddur, en þegar frá leið vandist hann þessu. Karlmenirnir hættu öllum deilum og fjölskyldurnar fóru að dæmi þeirra. Meðan verið var að byggja upp bæi þeirra bjuggu þær báðar í sama húsi.

Þegar þorpið var endurreist og þær hefðu getað flutt í sundur, kusu Iván og Gabriel að byggja hús sín hlið við hlið og halda áfram að vera nágrannar eins og áður.

Nú lifðu þeir eins og góðum grönnum sæmir. Iván Stecherbakóf mundi boðorð gamla fóður síns að hlýða lögum Guðs, og slökkva eldinn á meðan hann var enn aðeins lítill neisti. Ef einhver gerði á hlut hans þá reis hann ekki upp til að hefna sín, heldur jafnaði hann deiluna og gerði aftur gott úr hlutunum.

Ef einhver hreytti í hann ónotum þá forðaðist hann að gjalda í sömu mynt, heldur reyndi hann að kenna hinum að nota ekki ill orð. Það sama kenndi hann konunum og börnunum. Og Iván Stecherbakóf er aftur risinn á fætur og lifir nú betur en hann hafði nokkurn tímann gert áður.

Þessa sögu skrifar Tolstoj árið 1885.

Tveir gamlir menn

Konan segir við hann. „Herra, ég sé að þú ert spámaður. Feður okkar tilbáðu á þessu fjalli og þið segið að í Jerúsalem sé staðurinn þar sem tilbiðja eigi.“ Jesús sagði við hana. „Trú þú mér, kona, að sú stund kemur að menn hvorki tilbiðja föðurinn á þessu fjalli né í Jerúsalem. ... En sú stund kemur og er þegar komin að hinir sönnu tilbiðjendur skulu tilbiðja föðurinn í anda og sannleika, því að faðirinn leitar einnitt slíkra tilbiðjenda.“

Jóhannes 4: 19-21, 23.

I

Einu sinni voru tveir gamlir menn sem ákváðu að fara í pílagrímsferð til að tilbiðja Guð í Jerúsalem. Annar var ríkur bóndi, Efím Tanásitch Shevelef. Hinn, Elisha Bodróf, var ekki sérlega ríkur.

Efím var ráðsettur maður, alvarlegur og fastur fyrir. Hann hvorki reykti né drakk eða notaði efni og hann hafði aldrei bölvað á ævi sinni. Hann hafði tvisvar þjónað sem hreppstjóri og þegar hann hætti voru málefni þorpsins í góðu lagi. Hann átti stóra fjölskyldu, tvo syni og kvæntan sonarson. Þau bjuggu öll hjá honum. Hann var heilsuhraustur, síðskeggj-

aður og beinn í baki og skeggið byrjaði ekki að grána fyrr en hann var kominn á sjötugsaldur.

Elisha var hvorki ríkur né fátækur. Hann hafði áður fengist við húsasmiði, en nú þegar hann var færinna að eldast hélt hann sig heima við og átti býflugnabú. Einn sona hans hafði farið að heiman í atvinnuleit, en hinir voru heima. Elisha var góðgjarn og glaðsinna gamall maður. Satt er það að hann drakk stundum og tók í nefið, hafði yndi af söng, en hann var friðsamur maður og bjó í sátt með fjölskyldu sinni og nágrönnum. Hann var lágvaxinn og dökkur yfirlitum, með liðað skegg. Og eins og verndardýrlingur hans var hann alveg sköllóttur.

Þessir menn höfðu fyrir löngu unnið þess eið að fara saman í pílagrímsferð til Jerúsalem og undirbúið ferðina. En Efím hafði aldrei neinn tíma aflögu, hann hafði alltaf í það mörgu að snúast, um leið og einu verki var lokið tók annað við. Fyrst þurfti hann að sjá um brúðkaup sonarsonar síns. Næst varð hann að annast móttöku yngsta sonar síns sem snéri heim frá herþjónustu. Og þar næst varð hann að byggja nýjan bæ.

Helgidag nokkurn hittust gömlu mennirnir tveir fyrir utan húsið, settust þar niður á timburstafla og fóru að ræða saman.

„Jæja,“ spurði Elisha. „Hvenær eigum við að standa við eið okkar?“

Efím gretti sig.

„Við verðum að bíða,“ sagði hann. „Þetta hefur verið mér erfitt ár. Ég byrjaði að byggja þennan bæ og hélt að hann mundi kosta mig rúmlega hundrað rúblur en nú er ég kominn hátt í þrjú hundruð rúblur og hef ekki enn lokið við að

byggja hann. Við verðum að bíða þar til í sumar. Næsta sumar bregst það ekki að við förum ef Guð lofar.“

„Það er mín skoðun að við ættum ekki að láta það bíða heldur fara strax,“ sagði Elísha. „Vorið er besti tíminn.“

„Tíminn er góður, en hvað um bæinn minn? Hvernig get ég farið frá honum?“

„Það er nú ekki svo að þú hafir engan til að sjá um hann. Sonur þinn getur séð um bygginguna.“

„En hvernig? Elsti sonur minn er ekki áreiðanlegur - hann fær sér stundum einum of mikið.“

„Ah, nágranni, þegar við föllum frá, halda þau áfram án okkar. Láttu son þinn byrja núna til að hann fái einhverja reynslu.“

„Það gæti verið rétt, en það er nú einu sinni þannig að þegar menn byrja á einhverju þá vilja þeir ljúka því.“

„Eh, vinur, við getum aldrei klárað allt sem við þyrftum að gera. Í fyrradag var kvenfólkið heima hjá mér að gera vorhreingerningu fyrir páskana. Hér þurfti eitthvað að gera, þarna þurfti eitthvað að gera og þær komast aldrei yfir það allt. Þannig sagði dóttir mín sem er vitur kona. „Við megum þakka fyrir að hátíðin kemur án þess að bíða eftir okkur, annars kæmi hún aldrei, því að við erum aldrei tilbúnar, alveg sama hvað mikið við vinnum.“

Efín var á báðum áttum.

„Ég er búinn að eyða miklum peningum í þessa byggingu,“ sagði hann „og ég get ekki lagt af stað í ferðalagið með tóma vasa. Hvor okkar þarf að vera með hundrað rúblur - og það eru ekki litlir peningar.“

Elisha hló.

„Í-lættu nú þessu, gamli vinur,“ sagði hann. „Þú átt tíu sinnum meiri peninga en ég, samt talarðu um fjárskort. Segðu mér aðeins hvenær þú ert tilbúinn, og þó að ég eigi ekkert núna skal ég þá vera kominn með nóga peninga.“

Efím brosti líka.

„Í-herra minn trúr, ég vissi ekki að þú værir svona ríkur,“ sagði hann. „Hvar ætlar þú að fá þá?“

„Ég get skrapað einhverju saman heima og ef það er ekki nóg get ég selt um tíu býkúpur nágranna mínum. Hann hefur lengi haft augastað á þeim.“

„Ef býflugnasvermurinn verður mikill í ár þá muntu sjá eftir þeim.“

„Sjá eftir þeim! Nei, það geri ég ekki, granni minn. Ég hef ekki séð eftir neinu á ævi minni, nema því sem ég hef illa gert. Það er ekkert dýrmætara en sálarheill okkar.“

„Rétt er það, samt er ekki rétt að vanrækja heinilið.“

„En hvað um að vanrækja sálina? Það er verra. Við unnum eið, og nú skulum við fara!“

II

Elisha tókst að sannfæra félagan sinn. Næsta morgun, eftir góða unihugsun, fór Efím til Elisha.

„Þú hefur rétt fyrir þér,“ sagði hann. „Við skulum fara. Líf og dauði eru í höndum Guðs. Við verðum að fara núna, meðan við erum enn lifandi og við góða heilsu.“

Eftir viku voru gömlu mennirnir tilbúinir til að leggja af

stað. Efím var með nóg af reiðufé. Hann tók sjálfur hundrað rúblur, og skildi tvö hundruð eftir hjá konu sinni.

Elisha gerði sig líka ferðbúinn. Hann seldi tíu býkúpur nágranna sínum með þeim nýju býflugnasvernum sem úr þeim komu fyrir sumarið. Hann tók sjötíu rúblur fyrir þetta allt. Það sem á vantaði á hundrað rúblur skrapaði hann saman frá fjölskyldu sinni og það var nánast allt sem þau áttu. Kona hans gaf honum allt sem hún hafði sparað saman fyrir útför sinni. Og tengdadóttir hans gaf honum líka það sem hún átti.

Efím gaf elsta syni sínum skýr fyrirmæli um alla hluti: Hversu mikið gras ætti að slá og hvenær og hvert ætti að aka mykjunni, og hvernig ætti að ljúka byggingunni og setja þak á bæinn. Hann hugsaði fyrir öllu og gaf viðeigandi fyrirmæli. Elisha útskýrði hins vegar aðeins fyrir konu sinni að hún ætti að aðskilja þær býflugur sem hann hafði selt frá hinum og vera viss um að granni hans fengi allt sem honum bar, refjalaust. Hvað rekstur búisins snerti minntist hann ekki á það einu orði.

„Þú veist sjálf hvað á að gera og hvernig á að gera það eftir atvikum,“ sagði hann. Þið eruð bændurnir og vitið hvað er ykkur sjálfum fyrir bestu.

Og gömlu mennirnir gerðu sig klára. Fólk þeirra bakaði handa þeim kökur, bjó til nestispoka og sneið léreft í fótabönd. Þeir fengu nýja leðurskó og tóku með sér fóðraða tréskó til vara. Fjölskyldurnar fylgdu þeim út fyrir þorpið og kvöddu þá þar. Gömlu mennirnir hófu pílagrímsferð sína.

Elisha var í góðu skapi og um leið og hann var kominn út úr þorpinu gleymdi hann öllum búsaýggjunum. Það eina sem

hann hugsaði um var hvernig hann ætti að lífga upp félaga sinn, hvernig hann gæti varast að segja ógætileg orð við nokkurn mann, hvernig hann gæti komist á leiðarenda og heima aftur í ást og friði. Á leiðinni hafði hann yfir hljóðar bænir og rifjaði upp það sem hann mundi úr ævisögum dýrlinga. Þegar hann hitti fólk á leiðinni, eða fór inn í gistihús reyndi hann að hegða sér vel og láta góð orð falla. Þannig ferðaðist hann og naut ferðarinnar. Aðeins eitt gat hann ekki gert. Hann gat ekki hætt að taka í nefið. Þó að hann hefði skilið tóbaksdósinar eftir heima þá saknaði hann þeirra sárlega. Það kom fyrir að maður sem hann mætti á veginum bauð honum tóbak, þá lét hann sig dragast aftur úr félaga sínum til að snússa sig.

Efím gekk líka hraustlega. Hann gerði ekkert sem var rangt og lét aldrei ill orð falla, en hann var fremur þungur í skapi og hafði áhyggjur út af því hvernig búskapurinn heima gengi. Hafði hann ekki gleymt að gefa syni sínum fyrirmæli um eitt og annað? Mundi sonurinn gera hlutina rétt? Ef hann á leiðinni sá einhvern vera að setja niður kartöflur eða keyra út mykju fór hann strax að hugsa um hvort sonurinn hefði nú gert eins og honum hafði verið sagt. Það lá við að hann fengi löngun til að snúa aftur heim til að geta haft auga með þessu eða jafnvel gera það sjálfur.

III

Nú höfðu gömlu mennirnir verið fimm vikur á göngunni, heimagerðu tréskórnir voru útslitnir og þeir yrðu að kaupa nýja þegar þeir kæmu heima til Litla-Rússlands. Allan þennan

tíma frá því þeir fóru að heiman höfðu þeir orðið að borga fyrir mat og gistingu en þegar þeir komu til Litla-Rússlands kepptist fólk um að bjóða þeim inn í kotin. Það gaf þeim að borða og vildi ekki taka við neinni greiðslu. Og meira en það, fólkið setti brauð og jafnvel kökur í nestispökana handa þeim að borða á leiðinni.

Gömlu mennirnir ferðuðust þannig um fimmin hundruð mílur án útgjalda, en eftir að hafa farið yfir næsta hérað komu þeir inn á landsvæði þar sem uppskeran hafði brugðist. Sveitafólkið hósti þá ókeypis en frían mat fengu þeir ekki. Stundum gátu þeir ekki fengið neitt brauð. Þeir buðu peninga en það var ekkert brauð til. Fólkið sagði að uppskeran hefði alveg brugðist árið á undan. Þeir sem höfðu verið ríkir áttu nú ekki neitt og höfðu orðið að selja allar eigur sínar. Þeir sem höfðu verið bjargálma voru nú nauðstaddir og fátæklingarnir sem ekki voru farnir gengu um og betluðu eða voru heima hjá sér og sultu heilu hungri. Um veturinn urðu þeir að eta hýði og lappir af gæsum.

Kvöld eitt komu gömlu mennirnir að litlu þorpi. Þeir gistu þar, keyptu fimmtán pund af brauði og fóru fyrir dögum til þess að komast sem lengst áður enn hiti dagsins byrjaði. Eftir að hafa gengið um átta mílur komu þeir að læk og settust þar niður. Þeir fylltu skál af vatni og gegnbleyttu brauðið í því og átu síðan. Þá skiptu þeir um fótabönd og hvíldust um stund. Elisha tók fram tóbaksdósir. Efím horfði á hann og hristi höfuðið.

„Hvernig stendur á því að þú hættir ekki þessum ljóta ávana?“ sagði hann.

Elisha sveiflaði handleggnum. „Þessi ljóti ávani er sterkari en ég,“ sagði hann.

Eftir að hafa hvílt sig stóðu þeir upp og héldu áfram. Þegar þeir höfðu gengið næstum aðrar átta mílur komu þeir að stóru þorpi og gengu beint inn í það. Nú var orðið heitt í veðri. Elisha var þreyttur og langaði til að hvíla sig og fá sér drykk, en Efím stoppaði ekki. Efím var meiri göngumaður og Elisha fannst erfitt að hafa við honum.

„Nú, fáðu þér þá að drekka,“ sagði Efím. „Ég vil ekki neitt.“ Elisha nam staðar.

„Þú heldur áfram,“ sagði hann, „en ég ætla aðeins að bregða mér inn í litla húsið þarna. Ég næ þér aftur fljótlega.“

„Gott og vel,“ sagði Efím og gekk einn eftir þjóðveginum en Elisha snéri við og fór inn í húsið.

Húsið var lítið og hlýlegt, pússað með leir. Leirinn hafði sumis staðar dottið af. Bersýnilega var langt síðan gert var við þetta, og stráíð hafði losnað af þakinu öðrum megin. Inngangurinn að húsinu var gegnum húsagarðinn. Elisha gekk þar inn og sá að horaður skegglaus maður lá upp við torfvegg sem lá kringum húsið. Treyja mannsins var gyrt niður í buxurnar eins og siður er í Litla-Rússlandi. Maðurinn hlaut að hafa lagt sig í skugganum, en sólin gengur áfram og nú skein hún á hann. Hann lá kyrr en var þó ekki sofandi. Elisha kallaði á hann og bað hann að gefa sér að drekka, en maðurinn svaraði engu.

„Hann er annað hvort sjúkur eða óvinveittur,“ hugsaði Elisha og gekk til dyranna. Hann heyrði barn gráta í húsinu. Hann tók í hringinn sem kom í stað handfangs og barði með honum á dýrnar.

„Halló, húsbændur!“ Kallaði hann en enginn svaraði.

„Halló, kristið fólk!“ Ekkert hreyfðist.

„Halló, þjónar Guðs!“ Enn ekkert svar.

Elisha ætlaði að snúa frá, en hann hélt að hann hefði heyrt stunu hinum megin við dyrnar.

„Hjálp mér, það hlýtur eitthvað að hafa komið fyrir þetta fólk. Ég verð að skoða þetta betur.“

Og Elisha gekk inn í kotið.

IV

Elisha snéri hringnum. Dyrnar voru ekki læstar. Hann opnaði þær og gekk inn þröngan ganginn. Dyrnar inn í stofuna voru opnar. Til vinstri var ofn úr tígulsteinum. Fyrir framan hann upp við vegginn var stæði fyrir íkon og borð undi því. Við borðið var bekkur og þar sat gömul kona, berhöfðuð og klæddist aðeins einni flík. Þarna sat hún og höfuð hennar hvíldi á borðinu. Hjá henni var lítill, fülleitur drengur með framstandandi maga. Hann var að biðja hana um eitthvað, togaði í ermina á henni og grét beisklega. Elisha gekk inn. Það var ólykt í bænum. Hann horfði í kringum sig og sá konu liggja á gólfinu bak við ofninn. Hún lá flöt á gólfinu með lokuð augu. Hún var með hryglu, teygði ýmist úr fætinum eða dró hann undir sig. Hún bylti sér til og óþefurinn kom frá henni. Hún var augljóslega hjálparlaus og það var enginn sem kom henni til hjálpar. Gamla konan lyfti höfðinu frá borðinu og horfði á ókunnuga manninn.

„Hvað vilt þú?“ sagði hún. „Hvað vantar þig, maður?“ Við

eigum ekkert.“

Elisha skildi hvað hún sagði þó að hún talaði mállysku manna í Litla-Rússlandi.

„Ég kom til að biðja um vatnssopa að drekka, þjónn Guðs,“ sagði hann.

„Hér er enginn - enginn - sem getur sótt það. Far þú þína leið.“

Þá sagði Elisha.

„Er hér enginn hjá ykkur sem er nógu hraustur til að sinna þessari konu?“

„Nei, við höfum engan. Sonur minn er að deyja úti og við erum að deyja hér inni.“

Litli drengurinn hafði hætt að gráta þegar hann sá ókunnuga manninn, en þegar gamla konan fór að tala byrjaði hann aftur, togaði í ernni hennar og hrópaði.

„Brauð, amma, brauð.“

Elisha var í þann veginn að spyrja gömlu konuna um fleira þegar maðurinn staulaðist inn í húsið. Hann kom eftir ganginum, studdi sig við vegginn, en þegar hann kom í stofuna féll hann niður í horninu hjá þröskuldinum og reyndi ekki að reisa sig upp til að komast á bekkinn. Hann fór að tala með erfiðismunum. Hann gat aðeins sagt eitt og eitt orð í einu og varð þá að þagna til að ná andanum.

„Við erum veik,“ sagði hann „og það er hungursneyð. Hann er að deyja ..... úr hungri.“

Hann benti á drenginn og byrjaði að snökta.

Elisha hossaði upp bakpokanum sem hann bar á herðum sér, losaði ólarnar og setti pokann á gólfð. Síðan lyfti hann

honum upp á bekkinn og leysti böndin. Þegar hann hafði opnað pokann tók hann upp brauðhleif, skar af honum sneið með hníf sínum og rétti manninum. Maðurinn tók ekki við því en bentu á litla drenginn og á litlu stúlkuna sem lá í hnipri bak við ofninn, eins og hann vildi segja.

„Gefðu þeim þetta.“

Elisha rétti drengnum brauðið. Þegar drengurinn fann lykt af brauðinu, rétti hann fram hendurnar og tók brauðið í báðar sínar litlu hendur og beit í það svo að nefið hvarf inn í brauðið. Litla stúlkan kom frá stað sínum fyrir aftan ofninn og starði á brauðið. Elisha gaf einnig henni sneið. Þá skar hann aftur af brauðinu bita handa gömlu konunni og hún byrjaði líka að maula.

„Bara að einhver gæti sótt vatn,“ sagði hún. „Þau eru skraufþurr í munninum. Ég reyndi að sækja vatn í gær - eða var það í dag - ég man það ekki, en ég datt niður og komst ekki lengra, og fatan stendur þarna enn þá nema einhver hafi tekið hana.“

Elisha spurði hvar brunnurinn væri. Gamla konan sagði honum það. Elisha fór út fann fötuna, náði í vatn og gaf fólkinu að drekka. Börnin og gamla konan borðuðu meira brauð með vatninu, en maðurinn vildi ekki borða.

„Ég get ekki borðað,“ sagði hann. Allan þennan tíma var ekki sýnilegt að yngri konan væri með meðvitund, en hún hélt áfram að bylta sér. Elisha fór nú í þorpsbúðina og keypti hirsikorn, salt, hveiti og olíu. Hann fann öxi, hjó við í eldinn og kveikti upp. Litla stúlkan kom og hjálpaði honum. Hann eldaði súpu og gaf þessu hungraða fólki.

V

Maðurinn borðaði lítið eitt, sama gerði gamla konan. Litla stúlkan og drengurinn sleiktu skálina hreina, lögðust síðan saman í rúmið og sofnuðu. Maðurinn og gamla konan sögðu nú Elisha hvers vegna svona var komið fyrir þeim. „Við vorum fátæklingar fyrir,“ sögðu þau „en þegar uppskeran eyðilagðist entist það sem við áttum varla lengur en út haustið. Við vorum allslaus í vetrarbyrjun og urðum að biðja nágranna okkar um mat og alla sem hægt var að biðja. Okkur var gefið í fyrstu, en svo hættu þeir því. Sumir hefðu gjarnan viljað hjálpa okkur en þeir höfðu ekkert að gefa. Og við skömmuðumst okkar fyrir að betla. Við skulduðum alls staðar peninga, hveiti og brauð.“

„Ég fór og leitaði að vinnu,“ sagði maðurinn „en fékk enga. Það var alls staðar fólk sem bauðst til að vinna fyrir aðeins fæði og húsnæði. Stundum var hægt að fá eitthvert smáverk að vinna og síðan ekkert. Þá byrjuðu gamla konan og stúlkan að betla. En þau fengu lítið. Brauð var orðið sjaldséð. Samt reyndum við að skrapa saman fæðu og vonuðumst til að þrauka fram að næstu uppskeru, en um vorið hætti fólkið alveg að gefa. Og þá herjaði þessi veiki á okkur. Ástandið varð verra og verra. Stundum fundum við eitthvað í svanginn en næstu tvo daga ekkert. Við fórum að eta gras. Ég veit ekki hvort það var grasið eða eitthvað annað sem varð til þess að kona mín varð veik. Hín gat ekki staðið á fótunum og ég var orðinn máttlaus, og það var ekkert sem gat reist okkur við.“

„Ég barðist áfram um stund,“ sagði gamla konan, „en að lokum varð ég niðurbrotin vegna matarskorts og missti allan

mátt. Stúlkan varð líka máttvana og feimin. Ég sagði henni að fara til nágrannanna - en hún fékkst ekki til að fara út úr bænum, heldur skreið hún út í horn og sat þar. Í fyrradag kom grannkona okkar í heimsókn en þegar hún sá að við vorum sjúk og hungruð fór hún í burtu og skildi okkur eftir. Bóndi hennar hefur orðið að fara burtu og hún og börn hennar eiga ekki lengur neinn mat. Og þess vegna lögðumst við niður og biðum dauðans.“

Þegar Elisha hafði heyrt þessa sögu hætti hann við að ná félaga sínum þann daginn og var hjá þeim alla nóttina. Um morguninn fór hann á fætur og byrjaði að vinna morgunverkin eins og þetta væru hans eigið heimili. Hann hnoðaði brauðdeig með aðstoð gömlu konunnar og kveikti upp í ofninum. Síðan fór hann með litlu stúlkuna til nágrannanna til að fá það sem nauðsynlegt var, því ekkert var til í kotinu. Allt hafði verið selt fyrir brauð - eldhúsáhöld, föt og allt annað. Svo að Elisha byrjaði að fá aftur nauðsynlega hluti og bjó sumt til sjálfur en keypti annað. Hann var hjá þeim allan daginn, síðan annan og svo hinn þriðja. Litli drengurinn hafði náð sér og hvenær sem Elisha settist niður skreið hann eftir bekknum upp í fang hans. Litla stúlkan braggaðist og hjálpaði til við öll verk og hljóp á eftir Elisha og kallaði.

„Pabbi, pabbi.“

Gamla konan varð styrkari og var orðin fær um að fara út og hitta fólk. Heilsa mannsins skánaði líka og hann gat hreyft sig með því að styðjast við vegginn. Það var aðeins konan sem gat ekki risið upp, en hún komst samt til meðvitundar á þriðja degi og bað um mat.

„Jæja“ hugsaði Elisha. „Ég bjóst aldrei við að glata svona miklum tíma á leiðinni. Nú verð ég að halda áfram.“

VI

Fjórði dagurinn var hátíðardagur eftir sumarföstuna og Elisha hugsaði.

„Ég ætla að vera kyrr og halda hátíðlegt með þessu fólki. Ég ætla að fara og kaupa eitthvað handa því og gleðjast með þeim. Og annað kvöld legg ég af stað.“

Svo Elisha fór inn í þorpið, keypti mjólk, heillhveiti og steikarflot og hjálpaði gömlu konunni að sjóða og baka fyrir morgundaginn.

Þann hátíðardag fór Elisha í kirkju og borðaði síðan með vinum sínum í kotinu. Þennan dag reis konan á fætur og gat örlítið hreyft sig. Bóndinn hafði rakað sig og farið í hreina skyrtu, sem gamla konan hafði þvegið fyrir hann. Og hann fór til ríks bónda í þorpinu sem tekið hafði veð í sáðlandi hans til að biðja hann að sýna sér biðlund. Hann fór til að biðja ríka bóndann að leyfa sér að nota engið og akurinn þar til uppskerunni hefði verið safnað. En um kvöldið kom hann mjög hryggur heim og byrjaði að gráta.

Ríki bóndinn hafði ekki sýnt neina miskunn heldur sagt. „Komdu með peningana.“

Elisha varð aftur hugsi. „Hvernig geta þau nú komist af? Annað fólk sker upp en það verður ekki neitt handa þeim til að slá, land þeirra er veðsett. Rúgurinn vex. Aðrir uppskera (og þetta ár gefur móðir jörð mikla uppskeru) en það er ekk-

ert sem bíður þeirra. Ekrurnar þeirra þrjár eru veðsettar ríka bóndanum. Þegar ég er farinn fer allt í sama farið og þau verða í sama ástandi og þau voru þegar ég fann þau.“

Elisha var á báðum áttum, en ákvað loks að fara ekki þetta kvöld heldur bíða morguns. Hann fór út í húsagarðinn til að sofa. Hann hafði yfir bæenir sínar og lagðist fyrir. En hann gat ekki sofð. Annars vegar fannst honum að hann ætti að fara, því að hann hafði nú þegar eytt of miklum tíma og peningum. Hins vegar fann hann sárt til með fólkinu.

„Það er eins og hér sé ekkert nóg,“ sagði hann. „Í fyrstu ætlaði ég aðeins að gefa þeim brauðbita og vatn að drekka og sjáðu bara til hvers það hefur leitt fyrir mig. Nú er þetta orðin spurning um að bjarga engjunum og sáðlandinu. Og þegar það er búið þarf ég að kaupa handa þeim kú, og hest handa manninum til að hann geti flutt kornbundinin heini. Þetta er lagleg snara sem þú hefur sett um hálsinn á þér, bróðir Elisha! Þú hefur gert glappaskot og gleymt að reikna!“

Elisha stóð upp, náði í frakkann sem hann hafði notað fyrir kodda, hristi hann og tók upp tóbaksdósirnar, fékk sér í nefið og vonaðist til að það fengi hann til að hugsa skýrar.

Því var ekki að heilsa! Hann hugsaði og hugsaði en komst ekki að neinni niðurstöðu. Hann ætti að vera lagður af stað en vorkunnsemin hélt aftur af honum. Hann vissi ekki hvað hann átti að gera. Hann braut frakkann aftur saman og setti hann undir höfuð sér. Þannig lá hann í langan tíma þangað til hanarnir byrjuðu að gala. Þá var hann orðinn mjög syfjaður. Og allt í einu fannst honum einhver reisa sig á fætur. Hann sá að hann var ferðbúinn, með pokann á bakinu og stafinn í

hendi. Hliðið stóð opið í hálfa gátt svo að hann gat rétt smeygt sér í gegn. Hann var næstum kominn út þegar pokinn festist í girðingunni öðrum megin. Hann reyndi að losa hann en þá festist leggjabandið hinum megin og slitnaði. Hann togaði í pokann en sá að hann hafði ekki fest sig við girðinguna, heldur var það litla stúlkan sem togaði í hann og hrópaði.

„Brauð, pabbi, brauð!“

Hann leit á fót sinn og þar var það litli drengurinn sem hélt honum föstum á leggbandinu, en bóndinn og gamla konan horfðu á hann út um gluggann.

Elisha vaknaði og sagði við sjálfan sig svo hátt að það heyrðist.

„Á morgun bjarga ég kornakri þeirra og kaupi handa þeim hest, og korn sem nægir þeim fram að nýrri uppskeru, og kú handa börnunum. Ef ég geri það ekki þá kann svo að fara að meðan ég leita Guðs handan hafsins þá týni ég Guði í sjálfum mér.“

Þá féll Elisha í svefn og svaf til morguns. Hann vaknaði snemma og fór til ríka bóndans, leysti veðböndin bæði af akrinum og engjunum. Hann keypti sigð (því að hún hafði líka verið seld) og færði hana bóndanum. Hann sendi bóndann út til að slá en fór sjálfur inn í þorpið. Hann frétti að bæði hestur og kerra væru til sölu við veitingahúsið og hann samdi við eigandann um að kaupa hvoru tveggja. Þá keypti hann hveitisekk og setti í kerruna og fór svo að leita að kú. Á leiðinni gekk hann fram á tvær konur sem töluðu saman á göngunni. Þó að þær töluðu mállysku Litla-Rússlands þá skildi hann hvað þær voru að segja.

„Í fyrstu virtust þau ekki þekkja hann. Þau héldu að hann væri venjulegur maður. Hann kom inn til að biðja um vatn að drekka og svo settist hann þar upp. Hugsa sér allt sem hann er búinn að kaupa fyrir þau! Þau segja að hann hafi líka keypt handa þeim hest og kerru við veitingahúsið núna síðast í morgun! Það eru ekki margir svona menn í heiminum. Það væri þess virði að fara heim til þeirra og sjá hann!“

Elisha heyrði og skildi að það var verið að hrósa honum, og hann fór ekki til að kaupa kúna, en fór aftur á veitingastaðinn, borgaði fyrir hestinn og öll reiðtygi og ók heim í bæinn. Fólkið á bænum varð undrandi þegar það sá hestinn. Því datt í hug að hann væri ætlaður þeim, en þorðu ekki að spyrja. Maðurinn kom út að opnu hliðinu.

„Hvernig fékkstu þennan hest, afi?“ spurði hann.

„Nú, ég keypti hann,“ sagði Elisha. „Ég fékk hann á góðu verði. Farðu og sláðu meira gras og settu það á stallinn handa honum til að éta í nótt. Og berðu sekkinn inn.“

Maðurinn tók reiðtygin af hestinum og fór með hveitisekkinn út í hlöðu. Síðan fór hann og sló gras og gaf á stallinn. Það lögðust allir til svefns. Elisha fór út og lagðist við veginn. Þetta kvöld fór hann út með bakpokann með sér. Þegar allir voru sofnaðir stóð hann upp, setti í pokann og festi hann á bak sitt, vaðði hörböndunum um fótleggi sína, fór í skóna og lagði af stað á eftir Efím.

VII

Þegar Elisha hafði gengið meira en þrjár mílur byrjaði að lýsa

af degi. Hann settist niður undir tré, opnaði bakpokann, taldi peninga sína og sá að hann átti aðeins sautján rúblur og tuttugu kópeka eftir.

„Nú,“ hugsaði hann. „Ég þarf ekki að reyna að komast yfir hafið fyrir þetta. Ef ég þarf að lifa á betli er það hugsanlega verra en að fara alls ekki. Vinur minn, Efím, mun komast til Jerúsalem án mín og mun kveikja á kerti fyrir mig í helgidómnum. Hvað mig snertir er ég hræddur um að ég geti aldrei staðið við eið minn í þessu lífi. Ég ná þakka fyrir að sá eiður var bundinn miskunnsömum meistara, sem fyrirgefur mönnum misgjörðir sínar.“

Elisha stóð á fætur, sveiflaði pokanum á herðar sér og snéri við. Hann vildi ekki láta neinn þekkja sig svo að hann lagði lykkju á leið sína fram hjá þorpinu og gekk rösklega heima á leið. Leiðin að heiman fannst honum erfð, og hann hafði átt fullt í fangi með að hafa við Efím, en á heimleiðinn hjálpaði Guð honum á ferðinni um landið svo að hann fann varla til þreytu. Gangan var barnaleikur. Hann skálmaði áfram og sveiflaði staf sínum. Á hverjum degi fór hann fjörutíu til fimmtíu mílur.

Þegar Elisha kom heim var uppskerunni lokið. Fjölskylda hans varð himinglöð að sjá hann aftur, og allir vildu fá að vita hvað hafði gerst. Hvers vegna og hvernig hann hafði verið skilinn eftir. Og hvers vegna hann hefði snúið við án þess að komast til Jerúsalem. En Elisha sagði þeim það ekki.

„Það var ekki Guðs vilji að ég færi þangað,“ sagði hann. „Ég tapaði peningunum mínum á leiðinni og dróst aftur úr félagamínum. Fyrirgefið mér, sakir Krists.“

Elisha gaf gamalli eigin konu sinni það fé sem hann átti eftir. Síðan spurði hann þau um gang mála heima fyrir. Allt hafði gengið vel. Öll verkin höfðu verið unnin, ekkert vanrækt og allir lifðu í friði og sátt.

Fjölskylda Efíms frétti strax af heinkonu hans og kom til að fá að heyra eitthvað um hvernig þeirra manni hefði vegnað. Elisha svaraði hinu sama.

„Efími er mikill göngugarpur. Leiðir okkar skildu þremur dögum fyrir Sankti Péturs messu. Ég ætlað mér að ná honum aftur. En það gerðist margt. Ég missti peningana mína og hafði ekki efni á að fara lengra svo ég snéri við.“

Fólkið varð undrandi á þessu að svona skynsamur maður gæti hagað sér svona heimskulega. Að fara af stað og komast svo ekki á áfangastað. Að hann skyldi sólunda öllum peningum sínum. Það hneykslaðist á þessu nokkurn tíma en gleymdi því svo alveg og Elisha gleymdi þessu líka. Hann fór aftur að stunda búskap sinn. Sonur hans hjálpaði honum að birgja sig upp af brenni fyrir veturinn. Hann og konan þreskuðu kornið. Þar næst gerði hann við þakið og útihúsin, kom býflugunum í skjól og lét nágranna sinn fá býflugnabúin tíu sem hann seldi honum um vorið og allan flugnasverminn sem úr þeim hafði komið. Kona hans reyndi að leyna því hve margir hópar komu úr þessum búum, en Elisha vissi vel frá hverjum höfðu komið hópar og hverjum ekki. Og í stað tíu lét hann nágranna sinn hafa sautján hópa. Þegar öllum haustverkum var lokið sendi Elisha son sinn til vinnu annars staðar en sneri sér sjálfur að skósmíði og að hola innan tré handa býflugum.

VIII

Allan þann dag sem Elisha varð fyrst eftir hjá sjúka fólkinu, beið Efím eftir honum. Hann fór aðeins stutta leið áður en hann settist niður. Hann beið og beið, dottaði öðru hvoru, vaknaði aftur og beið áfram. En félagi hans kom ekki. Hann horfði þangað til hann verkjaði í augun. Sólin var að setjast bak við tré og ekkert sást til Elisha.

„Hugsanlega hefur hann farið fram hjá mér,“ hugsaði Efím, „eða kannski hefur einhver ekið honum og hann farið fram hjá meðan ég svaf án þess að sjá mig. En hvernig gæti hann komist hjá því að sjá mig? Hér á sléttunni sjá menn allt langar leiðir. Á ég að snúa við? En gerum ráð fyrir því að hann sé kominn á undan þá verðum við alveg viðskila og það er enn þá verra. Best er að halda áfram og við hittunast örugglega þar sem við gistum í nótt.“ Hann kom í þorp nokkurt og bað vaktmanninn að sjá til þess, ef gamall maður sem hann lýsti kæmi, að vísa honum á staðinn þar sem Efím tók sér gistingu. En Elisha kom ekki þá nótt. Efím hélt áfram og spurði alla sem hann mætti hvort þeir hefðu ekki séð lítinn, sköllóttan, gamlan mann. Nei, það hafði enginn séð ferðamann sem þessi lýsing átti við um. Efím fannst þetta undarlegt en hélt áfram og sagði.

„Við hittunast örugglega í Odessa, eða um borð í skipinu.“ Og hann hætti að hafa áhyggjur af þessu máli. Á leiðinni rakst hann á pílagram sem klæddist prestafrakka. Hann var með mikið hár og var með kollhúfu eins og þær sem prestar nota. Þessi pílagramur hafði verið á Athos fjalli og var nú á leið til

Jerúsalem öðru sinni. Þeir gistu á sama stað og eftir að kynni tókust með þeim ferðuðust þeir saman.

Þeir komust heilu og höldnu til Odessa og urðu þar að bíða í þrjá daga eftir skipi. Margir pílagrímar frá mörgum löndum voru hér í sömu erindagjörðum. Aftur spurði Efím um Elisha en enginn hafði séð hann.

Efím fékk útlent vegabréf sem kostaði hann fimm rúblur. Hann greiddi fjörutíu rúblur fyrir farseðil til og frá Jerúsalem, og birgði sig upp með brauði og síld til sjóferðarinnar.

Pílágurinn byrjaði að fræða Efím um hvernig hann gæti komist á skipið án þess að borga farseðilinn. En Efím vildi ekki hlusta á það. „Nei, ég bjó mig undir að borga og ég borga,“ sagði hann.

Búið var að ferma skipið og pílágurarnir fóru um borð. Efím og nýi ferðafélaginn gerðu það líka. Ankerum var létt og skipið sigldi til hafs. Það var gott í sjó allan daginn en undir kvöld fór að hvessa og rigna og það gaf á bátinn. Fólkið varð hrætt. Konurnar hljóðuðu og óharðnaðir karlmenn hlupu um skipið í leit að skjóli. Efím var líka hræddur, en lét ekki á því bera og hélt sig á þeim stað á skipinu sem hann hafði valið á dekkinu þegar hann kom um borð, við hliðina á gömlum manni frá Tambóf. Þeir sátu þarna þegjandi alla nóttina og allan næsta dag og héldu um pokana sína. Veðrinu slotaði á þriðja degi og á fimmta degi komu þeir til Konstantínópel. Sumir píláguranna fóru í land til að skoða Sofíukirkjuna sem nú var í höndum Tyrkja. Efím var kyrr um borð og náði sér aðeins í hveitibrauð. Skipið lá í höfn einn sólarhring og hélt svo áfram. Það sigldi aftur að landi í Smyrna og aftur í

Alexandríu. Að lokum komst það slysalaust til Jaffa þar sem píligrímarnir urðu að fara af skipinu. Þaðan var enn meira en fjörutíu mílna ferð á landi til Jerúsalem. Fólkið varð aftur mjög hrætt þegar það fór frá borði. Skipið var hátt og fólkið var látið síga niður í báta sem voru svo valtir að það var auðvelt að missa af þeim og lenda í sjónunum. Tveir menn duttu útbyrðis en að lokum komust allir heilir í land.

Þeir fóru gangandi og á hádegisdegnum komu þeir til Jerúsalem. Þeir stoppuðu á rússnesku gistihúsi fyrir utan borgina þar sem vegabréfin voru stimpluð. Síðan, eftir matinn, heimsótti Efím hina helgu staði með félaganum sínum, píligrímnunum. Á þessum tíma var þeim ekki leyft að skoða Gröfina helgu, en þeir fóru í Biskupskirkjuna. Allir píligrímarnir söfnuðust þar saman. Konurnar voru skildar frá karlmönnum sem var sagt að setjast í hring, berfættir. Þá kom munkur með handklæði til að þvo fætur þeirra. Hann þvoði og þurrkaði og kyssti loks fætur þeirra, allra sem voru í hringnum. Fætur Efíms voru þvegnir og kysstir eins og fætur hinna. Þeir hlýddu á kvöldsöng og óttutíðir, lásu bænir, kveiktu á kertum í helgidónunum, gáfu hver sem í voru skrifuð nöfn foreldra þeirra, svo hægt væri að minnast þeirra bið bænagerð í kirkjunni. Hér á biskupssetrinu var þeim gefinn matur og vín. Næsta morgun fóru þeir í klefa Maríu frá Egyptalandi, þar sem hún hafði lifað í þrengingum. Hér kveiktu þeir líka á kertum og höfðu yfir bænir. Þaðan fóru þeir í klaustur Abrahams og sáu staðinn þar sem Abraham ætlaði að drepa son sinn og færa hann Guði sem fórn. Næst fóru þeir á staðinn þar sem Kristur birtist Maríu Magdalenu og til kirkju Jakobs bróður Krists. Píligrímurinn sýndi Efím þessa

staði og sagði honum hvað hann átti að gefa mikla peninga á hverjum stað. Um hádegisd fóru þeir í gistihúsið til að borða. Þegar þeir ætluðu að fara að hvíla sig eftir matinn rak pílágímurinn upp óp og byrjaði að leita í fötum sínum.

„Þyngju minni hefur verið stolið. Það voru tuttugu og þrjár rúblur í henni,“ sagði hann, „tveir tíu rúblna seðlar og hitt var skiptimynt.“

Hann andvarpaði og bar sig mjög illa, en við þessu var ekkert að gera. Þeir lögðust til svefns.

IX

Efím lá þarna og freistingin réðist á hann.

„Það hefur enginn stolið neinum peningum frá þessum pílágími,“ hugsaði hann. „Ég trúi því ekki að hann hafi átt neitt. Hann gaf ekkert nokkurs staðar, þó að hann léti mig gefa, og fékk meira að segja lánaða eina rúblu hjá mér.“

Þessi hugsun hafði ekki fyrr komið í huga hans en hann ávitaði sjálfan sig og sagði. „I-Hvaða rétt hef ég til að dæma mann? Það er afbrot. Ég ætla ekki að hugsa meira um þetta.“ En strax og hugur hans fór að reika hvarf hann aftur til pílágímsins. „Það er merkilegt hvað hann hafði mikinn áhuga á peningum og hvað hann tók það nærri sér þegar hann sagði að peningum hafi verið stolið. Hann átti aldrei neina peninga,“ hugsaði Efím. „Þetta er allt tilbúningur.“

Undir kvöld fóru þeir á fætur og lögðu af stað til að vera við aftansöng í Kirkju upprisunnar sem er þar sem Gröf Krists stendur. Pílágímurinn vék ekki frá Efím og fylgdi honum

hvert sem hann fór. Þeir komu til kirkjunnar. Þar var fjöldi pílagraíma, sumir rússneskir, aðrir frá ýmsum löndum, Grikklandi, Armeníu, Tyrklandi og Sýrlandi.

Efím gekk gegnum Hliðið helga með hópnum. Munkur leiddi þá fram hjá tyrkneskum varðmönnum til staðarins þar sem Frelsarinn var smurður eftir að hann var tekinn niður af krossinum. Þarna brunnu kerti í níu miklum kertastjökum. Munkurinn sýndi þeim allt og útskýrði alla hluti. Efím fórnaði kerti. Þá leiddi munkurinn Efím til hægri, upp þrepin til Golgata til þess staðar sem krossinn hafði staðið á. Efím las þar bænir. Þar var þeim sýnd gjáin sem myndaðist þegar jörðin rifnaði sundur. Næst fóru þeir á staðinn þar sem hendur og fætur Krists voru negldar á krossinn. Svo var farið að gröf Adams, þar sem sagt var að blóð Krists hafi dropið á bein Adams. Þeim var sýndur steinninn sem Kristur sat á þegar þyrnikórónan var sett á höfuð hans. Þar næst stólpinn sem Kristur var bundinn við þegar hann var húðstrýktur. Svo sá Efím steininn með fótsporum Krists. Það átti að fara að sýna þeim eitthvað fleira en þá komst hreyfing á hópinn og allt fólkið flýtti sér til sjálftrar Grafarkirkjunnar. Messu á latínu var þar að ljúka og messa á rússnesku að byrja. Og Efím fór með hópnum til grafarinnar sem höggvin var í steininn.

Hann reyndi að losa sig við pílagríminn sem hann var enn að syndga gegn í huga sér, en pílagrímurinn vildi ekki skilja við hann, en fór með honum í messuna í Kirkju hinnar helgu grafar. Þeir reyndu að komast á fremsta bekk en urðu of seinir. Fjöldinn var svo mikill að það var hvorki hægt að hreyfa sig fram né aftur.

Efím var fyrir framan hann, baðst fyrir og var alltaf öðru hvoru að þreifa á pyngjunni. Hann var á báðum áttum. Stundum hélt hann að pílagrímurinn væri að blekkja sig. En það gat líka verið að pílagrímurinn segði satt og pyngjunni hefði í raun og veru verið stolið. Það sama gæti komið fyrir hann sjálfan.

X

Og þarna stóð Efím og starði inn í litlu kapelluna sem var sjálf Gröfin helga. Og yfir henni lýstu þrjátíu og sex lampar. Þar sem hann stóð og horfði yfir höfuð manna sá hann eitthvað sem gerði hann undrandi. Beint fyrir neðan lampana, þar sem logarnir helgu brunnu, sá Efím gamlan mann í gráum frakka og gljáandi sköllótt höfuðið var alveg eins og á Elisha Bodróf.

„Það líkist honum,“ hugsaði Efím „en það getur ekki verið Elisha. Hann gæti ekki verið kominn á undan mér. Næsta skip á undan mínu fór viku fyrr. Hann gæti ekki hafa náð því. Og hann var ekki á okkar skipi því að ég sá alla pílagrímanna sem á því voru.“

Þegar Efím lauk þessum hagleiðingum, byrjaði litli gamli maðurinn að biðja og hneigja sig þrisvar sinnum. Einu sinni fyrir Guði, síðan til beggja handa, - fyrir meðbræðrunum sínum. Og þegar hann snéri höfðinu til hægri, þá þekkti Efím hann. Þetta var Elisha Bodróf sjálfur með sitt dökka, hroklua skegg sem var farið að grána í vöngunum, með sínar augnabryr, augu, nef, og sérkennileg svipbrigði á andlitinu. Já, þetta var hann!

Efím varð hinn lifandi yfir að hafa fundið félagan sinn aftur, og skildi ekki hvernig Elisha hefði getað orðið á undan.

„Gott hjá þér, Elisha,“ hugsaði hann. „Sjáið hvernig hann hefur þotið á undan. Hann hlýtur að hafa hitt einhvern sem hefur vísað honum til vegar. Þegar við förum út, þá finn ég hann, losa mig við þennan náunga með kolluna og verð með Elisha. Kannski sýnir hann mér líka hvernig á að komast í fremstu röð.“

Efím hélt áfram að horfa fram fyrir sig því að hann vildi alls ekki missa sjónar af Elisha. En þegar messunni lauk riðlaðist hópurinn, því að menn ruddust áfram til að kyssa gröfina, og ýttu Efím til hliðar. Hann var aftur gripinn ótta við að pyngjunni yrði stolið af sér. Hann hélt fast utan um hana og byrjaði að olnbogast gegnum hópinn og hugsaði um það eitt að komast út. Þegar hann var kominn út undir bert loft fór hann alls staðar að leita að Elisha, fyrst úti og svo inni í kirkjunni. Í klefum inni í kirkjunni sá hann mikið af alls konar fólki að borða og drekka vín eða að lesa þar og sofa. En Elisha fannst hvergi. Svo að Efím snéri aftur til gistihússins án þess að finna félagan sinn. Þetta kvöld kom pílágímurinn með kollhúfunu ekki. Hann hafði farið án þess að borga rúbluna og Efím varð einn eftir.

Daginn eftir fór Efím til Hinnar helgu grafar með gamla manninum frá Tambóf sem hann hafði kynnst í skipinu. Hann reyndi aftur að komast í fremstu röð en var aftur ýtt aftur fyrir, svo að hann stóð við súlu og baðst þar fyrir. Hann horfði fram fyrir sig og þar allra fremst undir lömpunum rétt hjá Gröf Kristis stóð Elisha með útbreiddan faðm eins og

prestur við altari, og þetta sköllótt höfuð hans var umvafið birtu.

„Jæja,“ hugsaði Efím, „nú missi ég ekki af honum.“

Hann ruddist fram í fremstu röð, en þegar hann kom þangað var enginn Elisha. Hann hafði augljóslega farið burtu.

Aftur í þriðja sinn kom Efím og sá við Gröfina, á helgasta staðnum, Elisha standa svo allir sáu með útbreiddan faðm og augu sem stöðu upp líkt eins og hann sæi eitthvað á hæðum. Og það lék birta um sköllótt höfuðið.

„Jæja, í þetta skipti skal hann ekki sleppa frá mer! Ég ætla að fara og standa við dyrnar, þá getum við ekki farist hjá.“

Efím fór út og stóð við dyrnar þar til komið var fram yfir hádegi. Allir voru farnir út en Elisha sást ekki.

Efím var í sex vikur í Jerúsalem, og fór um allt, til Betlehems, til Betaníu og að ánni Jórdan. Hann fékk nýja treyju með innsigli Hinnar helgu grafar til að láta jarða sig í þegar þar að kæmi og hann hafði með sér flösku með vatni úr Jórdan og eins svolítið af heilagri jörð, og kerti sem kveikt hafði verið á við logann helga. Á átta stöðum skrifaði hann nöfn manna sem biðja átti fyrir og hann eyddi öllu fé sínu nema þeim peningum sem hann þurfti fyrir heimferðinni. Síðan lagði hann af stað heim. Hann gekk til Jaffa, sigldi þaðan til Odessa og fór svo fótgangandi heim á leið.

XI

Efím fór sama veg og hann hafði komið eftir. Þegar hann fór að nálgast heimahaga sóttu að honum sömu áhyggjur og áður

um hvernig búskapurinn gengi í fjarveru hans. „Það rennur mikið vatn til sjávar á einu ári,“ segir máltækið. „Það þarf mannsævi til að byggja gott býli, en skamman tíma til að leggja það í eyði,“ hugsaði hann. Hann velti fyrir sér hvernig syninum hefði gengið án hans, hvað mikla uppskeru þeir hefðu fengið, hvernig skepnurnar væru fram gengnar eftir veturinn og hvort húsbyggingunni hefði verið lokið sómasamlega. Þegar Efím kom í héraðið þar sem hann hafði skilið við Elisha sunnarið áður gat hann varla trúað því að þetta væri sama fólkið. Á fyrra ári svalt fólkið en lifði nú í allsnægtum. Uppskeran hafði verið góð, fólkið hafði náð sér og hafði gleymt sinni gömlu neyð.

Kvöld eitt kom Efím nákvæmlega á sama stað og þann sem Elisha hafði orðið eftir. Og þegar hann kom inn í þorpið kom lítil stúlka á hvítum kjól hlaupandi út úr húsi.

„Pabbi, pabbi, komdu í okkar hús!“

Efím ætlaði að halda áfram en litla stúlkan leyfði honum það ekki. Tók í frakka hans, hlæjandi, og dró hann heim að húsinu þar sem kona með lítinn dreng kom út í anddyrið og gaf honum merki um að kona.

„Komdu inn, afi,“ sagði hún. „Fáðu þér kvöldverð og gistingu hjá okkur.“

Efím gekk inn.

„Það gerir elkkert til þótt ég spyrjist hér fyrir um Elisha,“ hugsaði hann. „Ég hef grun um að þetta sé einmitt húsið sem hann fór inn í til að biðja um vatn að drekka.“ Konan hjálpaði honum að taka af sér bakpokann og lét hann fá vatn til að þvo andlit sitt. Þá bauð hún honum að setjast við borðið og

bar fyrir hann mjólk, ysting og graut. Efím þakkaði henni og hrósaði henni fyrir þá vináttu sem hún sýndi pílagrími.

Konan hristi höfuðið.

„Við höfum ærna ástæðu til að þakka pílagrímunu,“ sagði hún. „Það var pílagrímur sem sýndi okkur hvað lífið er. Við lifðum í heimi án Guðs og við létum næstum lífið. Síðast liðið sumar vorum við svo illa haldin að við lágun veik og hjálparvana án þess að hafa nokkurn mat. Og við hefðum dáið, en Guð sendi okkur gamlan mann til að hjálpa okkur - mann eins og þig. Hann kom dag einn inn til okkar og bað um vatn að drekka, sá hvernig ástandið var hjá okkur, vorkenndi okkur og bjó hjá okkur. Hann gaf okkur mat og drykk og kom okkur til heilsu á ný. Hann bjargaði landareign okkar, keypti kerru og hest og gaf okkur.“

Nú gekk gamla konan inn í húsið, greip fram í fyrir yngri konunni og sagði.

„Við vitum ekki hvort það var maður eða engill frá Guði. Hann elskaði okkur öll, vorkenndi okkur öllum, og fór í burtu án þess að segja okkur nafn sitt, svo við vitum ekki einu sinni fyrir hverjum við eigum að biðja. Ég sé þetta enn ljóslifandi núna! Þarna lá ég og beið dauðans, þegar hann kemur sköllóttur, gamall maður. Hann var ekki mikið fyrir mann að sjá, og hann bað mig að gefa sér vatn að drekka. Ég sem er gallagripur hugsaði með sjálfri mér. „Hvað er hann að þvælast hingað?“

Og hugsaðu þér bara hvað hann gerði! Um leið og hann sá okkur setti hann poka sinn niður, nákvæmlega hér og opnaði hann.“

Hér greip litla stúlkan fram í.

„Nei, anna, fyrst setti hann pokann niður á mitt gólfð, svo lyfti hann pokanum upp á bekkinn.“

Og þau byrjuðu að ræða þetta og rifja upp allt sem hann hafði sagt og gert. Hvar hann hafði sofð, hvar hann hafði setið og hvað hann hafði sagt við hvert þeirra.

Um kvöldið kom bóndinn sjálfu heim á hesti sínum, og hann fór líka að segja frá Elisha og hvernig hann hafði lifað með þeim. „Ef hann hefði ekki komið hefðum við dáið. Við vorum að deyja í örvæntingu og ásökuðum bæði Guð og menn. En hann reisti okkur við og hann kenndi okkur að þekkja Guð og að trúa því að það er góðleiki í mannum. Megi Guð blessa hann. Við lifðum eins og skepnur. Hann gerði okkur að mönnum.“

Eftir að hafa gefið Efím mat og drykk sýndu þau honum hvar hann átti að sofa, og lögðust sjálf til svefns.

En þó að Efím legðist niður gat hann ekki sofnað. Hann gat ekki hætt að hugsa um Elisha og minntist þess að hann hafði séð hann þrisvar í Jerúsalem, standandi þar í fremstu röð.

„Svo það var þannig sem hann komst fram úr mér,“ hugsaði Efím. „Kannski lítur Guð með velþóknun á pílagrímsgöngu mína, kannski ekki. En vissulega lítur hann með velþóknun á pílagrímsgöngu hans.“

Næsta morgun kvaddi Efím fólkið og það setti kökur í pokann hans áður en það gekk til vinnu, og hann hélt ferð sinni áfram.

XII

Efím hafði verið eitt ár í burtu, og það var aftur vor þegar hann kom heim að kvöldi dags. Sonur hans var ekki heima, en hafði farið á krána og þegar hann kom aftur hafði hann drukkið aðeins of mikið. Efím byrjaði að hlýða honum yfir. Allt sýndi að ungi maðurinn hafði verið óstöðugur í fjarveru föður síns. Peningunum hafði verið eytt á óskynsamlegan hátt og verkin vanrækt. Faðirinn byrjaði að álasa syninum, og sonurinn svaraði ruddalega.

„Hvers vegna varst þú ekki kyrr og stjórnaðir þessu sjálfur?“ sagði hann. „Þú ferð í burtu, tekur peningana með þér og núi heimtar þú þá af mér.“

Gamli maðurinn varð reiður og sló son sinn.

Um morguninn fór Efím til Öldungsins til að kvarta undan framkomu sonar síns. Þegar hann fór fram hjá húsi Elisha, heilsaði kona vinar hans honum úr anddyrinu.

„Komdu sæll, nágranni,“ sagði hún. „Ívernig líður þér, kæri vinur. Komst þú heilu og höldnu til Jerúsalem?“

Efím nam staðar.

„Já, svo er Guði fyrir að þakka,“ sagði hann. „Ég hef verið þar. Ég missti sjónar á honum gamla þínunum, en ég frétti að hann hafi komist heill heim.“

Gamla konan hafði yndi af að tala.

„Já, granni minn, hann er kominn aftur,“ sagði hún. „Það er langt síðan. Hann kom – held ég – stuttu eftir valdatökuna. Og við erum glöð yfir að Guð hefur sent hann aftur til okkar! Okkur leiðist þegar hann er ekki hér. Við getum ekki

ætlast til að hann vinni mikið, hann er orðinn of gamall til þess. En hann er enn þá höfuð fjölskyldunnar og hér er allt líflegra þegar hann er heima. Og drengurinn okkar, sá varð nú glaður! Hann sagði. „Það er eins og að vera án sólskins þegar faðir minn er ekki heima!“ Það er leiðinlegt án hans, kæri vin. Okkur þykir vænt um hann og við önnumst hann vel.“

„Er hann heima, núna?“

„Hann er það, kæri vin. Hann er hjá býflugunum sínum. Hann er að koma upp nýjum hópum. Hann segir að þeir verði óvenju stórir í ár. Herrann hefur gefið býflugunum svo mikinn styrk að bóndi minn man ekki eftir öðru eins. Guð gefur okkur meira en við eigum skilið, segir hann. Komdu inn, kæri nágranni, það gleður hann mikið að sjá þig aftur.“

Efím gekk eftir stígunum inn í húsagarðinn til býflugnabúanna, til að hitta Elisha. Þarna var Elísha í gráa frakkanum sínum og hvorki með andlitsnet né hanska. Hann stóð undir birkitré, horfði til himins með útbreiddan faðminn og sköllótt höfuðið unvafið ljósi, alveg eins og Efím hafði séð hann í „Gröfinni helgu“ í Jerúsalem. Og yfir honum skein sólin gegnum birkitrén eins og logarnir sem hann hafði séð á hinum helga stað. Og gullnar býflugurnar flugu kringum höfuð hans eins og geislabaugur, og stungu hann ekki.

Efím stoppaði. Gamla konan kallaði til bónda síns.

„Hér er vinur þinn kominn.“

Elisha leit við glaðlegur á svip. Hann kom til Efíms og tindi varfærnislega býflugur úr skeggi sínu.

„Góðan daginn, nágranni, góðan daginn kæri vinur. Komstu þangað heilu og höldnu?“

„Fætur mínir komust þangað og ég kem með vatn úr ánni Jórdan handa þér. Þú verður að koma til mín og sækja það. En hvort Guði þóknast þetta framtak mitt .....!“

„Ég þakka Guði fyrir! Megi Kristur blessa þig,“ sagði Elisha.

Efím þagði um stund en sagði svo.

„Fætur mínir komust þangað, en hvort sál mín eða sál einhvers annars komst þangað í raun og veru .....!“

„Um það dæmir Guð, nágranni. Það er hans að dæma,“ greip Elisha fram í.

„Á heimleiðinni stoppaði ég á bænum þar sem þú varðst eftir. ....!“

Elisha varð skelfdur og flýtti sér að segja.

„Guðs að dæma, nágranni, Guðs að dæma! Komdu inn í kotið, ég ætla að gefa þér dálítið af hunanginu okkar.“ Og Elisha breytti um umræðuefni og fór að tala um búskapinn.

Efím andvarpaði og talaði ekki um fólkið í kotinu og ekki heldur um það að hann hefði séð hann í Jerúsalem.

En Efím skilcli nú, að besta leiðin til að halda eiða sína við Guð og gera hans vilja, er fyrir hvern mann að sýna ást sína í verki, meðan hann lifir og gera öðru fólki gott.

Þessa sögu skrifaði Tolstoy árið 1885.

Skósmiðurinn

Í borg einni bjó skósmiður, Martin Afdéitch, að nafni. Hann átti litla kjallaraíbúið með einum glugga sem sneri út að götunni. Gegnum hann var aðeins hægt að sjá fætur þeirra sem gengu hjá en Martin þekkti fólkið af skónum sem það gekk í. Hann hafði lengi átt hér heima og eignast marga kunningja. Það voru varla til þeir skór í hverfinu sem hann hafði ekki handleikið einu sinni eða oft, þannig gat hann séð sín eigin handaverk út um gluggann. Suma skóna hafði hann sólað oft en einu sinni, bætt suma og saumað aðra saman, jafnvel sett á suma nýtt yfirleður. Hann hafði nóg að gera því að hann þótti góður verkmaður, notaði vandað efni, ekki of dýrseldur og menn treystu honum. Ef hann gat ekki lokið verki fyrir ákveðinn tíma þá sagði hann eins og var og gaf engum loforð sem hann stóð ekki við. Þess vegna var hann vel látinn og hafði ævinlega nóg að gera.

Martin hafði alltaf verið góður maður en þegar hann varð gamall hugsaði hann meira um sálarheill sína og hvernig hann gæti nálgast Guð sinn. Hann vann hjá öðrum áður en hann hóf sinn eigin rekstur og á þeim árum hafði hann misst konu sína og var skilinn einn eftir með þriggja ára gömlum syni sínum. Ekkert af eldri börnum hans var á lífi, þau höfðu

öll dáið ung. Martin hugleiddi eftir lát móðurinnar að senda litla son sinn til systur sinnar sem bjó úti í sveit, en gat ekki hugsað sér að skiljast við hann. „Það yrði Kapitón litla erfitt að alast upp hjá ókunnugum,“ hugaði hann. „Ég ætla að hafa hann hjá mér.“

Martin hætti að vinna hjá meistara sínum og fékk aðra vistarveru fyrir sig og son sinn. En hann hafði ekkert barnalán. Drengurinn veiktist þegar hann hafði náð þeim aldri að geta hjálpað föður sínum og létt honum störfin jafnframt því að vera honum gleðigjafi. Hann lá í viku með háan hita og dó. Martin jarðaði son sinn og sorg hans varð svo djúp að hann andmælti Guði í hljóði. Í örvæntingu sinni bað hann þess aftur og aftur að hann mætti deyja, hann ávitaði Guð fyrir að hafa tekið frá sér soninn sem hann elskaði, eina son sinn, en látið sig gamlan eins og hann var, halda áfram að lifa. Upp frá þessu hætti Martin að fara í kirkju.

Dag nokkur kom gamall maður til Martins í heimsókn. Hann var á ferð frá klaustrinu í Tróitsa og hafði verið á píलगrímsgöngu í átta ár. Fyrir þessum manni opnað Martin hug sinn og sagði honum frá raunum sínum.

„Helgi maður,“ sagði hann, „mig langar ekki einu sinni til að lifa lengur. Það eina sem ég bið Guð um er að fá að deyja sem fyrst. Ég er nú alveg án vonar í þessum heimi.“

Gamli maðurinn svaraði. „Þú hefur engan rétt til að segja slíka hluti, Martin. Það er ekki okkar að dæma vegi Guðs. Það er ekki skynsemi okkar heldur vilji Guðs sem ræður. Ef það var vilji hans að sonur þinn skyldi deyja en þú lifa þá hlýtur það að vera best þannig. Og hvað örvæntingu þína snertir – þá

er hún vegna þess að þú vilt lifa fyrir þína eigin hamingju.“

„Fyrir hvað annað ætti ég að lifa?“ spurði Martin.

„Fyrir Guð, Martin,“ sagði gamli maðurinn. „Hann gefur þér líf þitt og þú verður að lifa fyrir hann. Þegar þú hefur lært það hverfur sorg þín og allt mun verða þér auðvelt.“

Martin þagði um stund og spurði síðan.

„En hvernig á maður að lifa fyrir Guð?“

Gamli maðurinn svaraði.

„Hvernig maðurinn getur lifað fyrir Guð var okkur sýnt af Kristi. Kannt þú að lesa? Kaupu þér guðspjöllin og lestu þau. Þar getur þú séð hvernig Guð vill að þú lifir. Það er allt þar.“

Þessi orð sukku djúpt inn í huga Martins og þennan sama dag fór hann og keypti Nýja testamentið með stóru lettri og byrjaði að lesa.

Í fyrstu ætlaði hann aðeins að lesa á sunnudögum en eftir að hafa einu sinni byrjað fann hann að það gerði huga hans svo léttan að hann læsi á hverjum degi. Stundum var hann svo niðursokkinn í lesturinn að olían var búin á lampanum áður en hann gat slitið sig frá bókinni. Hann hélt áfram að lesa á hverju kvöldi og því meira sem hann las því skýrar skildi hann hvers Guð ætlaðist til af honum og hvernig hann gæti lifað fyrir Guð. Og hugur hans varð léttari og léttari. Áður þegar hann lagðist til svefns var honum þungt í skapi, stundi þegar hann hugsaði um Kapitón litla, nú sagði hann aftur og aftur. „Dýrð sé þér, dýrð sé þér drottinn! Verði þinn vilji.“

Frá þessum tíma breyttist allt líf Martins. Áður fyrr var hann vanur að fara um helgar og fá sér te á kaffihúsinu og hafði jafnvel ekkert á móti því að fá sér eitt eða tvö glös af vodka.

Stundum eftir að hafa skálað við vin fór hann af kránni, ekki drukinn en góðglaður og gat þá sagt kjánalega hluti, hrópað á karlmann og hrakyrnt hann. Nú gerði hann ekkert slíkt lengur. Líf hans var friðsælt og ljúft. Hann settist við verka sitt á morgnana, og að dagsverki loknu tók hann lampann af veggnum og lét hann á borðið. Hann tók bókina sína úr hillunni, opnaði hana og settist niður til að lesa. Því meira sem hann las því betur skildi hann og hugur hans varð hreinni og lundin léttari.

Svo gerðist atburður eitt sinn seint um kvöld þegar Martin sat niðursokkinn í bók sína. Hann var að lesa guðspjall Lúkasar. Í sjötta kafla rakst hann á þetta erindi.

Ef einhver slær þig á aðra kinnina, bjóddu honum þá hina. Þeim sem tekur yfirhöfn þína, skalt þú jafnvel eigi varna kyrtilsins.

Gef þú hverjum sem biður þig, og þann sem tekur það sem þitt er skalt þú eigi endurkrefja.

Það sem þú vilt að aðrir geri þér það skalt þú einnig þeim gera.

Hann las líka ritningargreinarnar þar sem Jesús segir.

Hvers vegna kallið þið mig herra, herra en farið ekki eftir því sem ég segi? Ég skal sýna ykkur hverjum sá maður er líkur sem kemur til mín og heyrir orð mín og breytir eftir þeim. Hann er líkur manni sem byggði hús, gróf og fór djúpt og lagði undirstöðuna á bjargi. Og er vatnsflóð kom skall beljandi lækurinn á því húsi en það haggðist ekki vegna þess að það var vel byggt. En sá er heyrir og gerir ekki hann er líkur manni er byggir hús á sandi án undirstöðu. Beljandi lækurinn skall á því og það hrundi strax og hrun þess var mikið.

Þegar Martin las þessi orð gladdist hann í hjarta sínu. Hann tók af sér gleraugun og lagði þau ofan á bókina. Hann hallaði sér fram á borðið og íhugaði það sem hann hafði lesið. Hann skoðaði sitt eigið líf í ljósi þessara orða og spurði sjálfan sig. „Hef ég byggt hús mitt á kletti eða sandi? Ef það er reist á kletti þá er það gott. Það sýnist allt mjög auðvelt þegar ég sit hér inni og held að ég hafi gert allt sem Guð hefur boðið mér að gera. En um leið og ég sofna á verðinum brýt ég aftur af mér. Samt vil ég vera staðfastur. Það er vegur hamingjunnar. Hjálpaðu mér Guð minn.“

Allt þetta hugsaði hann og bjóst til að taka á sig náðir og fara í rúnið, en var tregur til að fara frá bók sinni. Hann fór aftur að lesa sjöunda kaflann um hundraðshöfðingjann, son ekkjunnar, og svarið sem lærisveinum Jóhannesar var gefið – og hann kom að frásögninni um ríka faríseann sem bauð Kristi í hús sitt. Hann las um syndugu konuna sem smurði fætur hans og þvoði með tárum sínum. Hann kom að fertugustu og fjórðu ritningargrein og las:

Hann snéri sér til konunnar og sagði við Símon. Sérð þú þessa konu? Ég kom í hús þitt en þú gafst mér ekkert vatn til að þvo fætur mína, en hún hefur vett þá með tárum sínum og þerrað þá með hári sínu. Þú gafst mér engan koss, en frá því ég kom hefur hún ekki hætt að kyssa fætur mína. Ekki smurðir þú höfuð mitt með olíu en hún hefur smurt fætur mína með smyrslum.

Hann las þessar ritningagreinar og hugsaði. „Hann gaf ekkert vatn, gaf engan koss, smurði ekki höfuð hans með olíu“.....Aftur tók Martin af sér gleraugun, lagði þau ofan á bókina og íhugaði lesturinn.

„Hann hlýtur að hafa verið eins og ég, þessi farísei. Einnig hann hugsaði aðeins um sjálfan sig, hvernig hann gæti fengið sér tebolla, hvernig hann gæti búið við hlýju og þægindi, og hugsaði ekkert um gest sinn. Hann hugsaði aðeins um sjálfan sig en var sama um gest sinn. Og hver var gestur hans? Sjálfur Guð! Skyldi ég hegða mér eins ef hann kæni til mín?“

Martin hallaði höfði fram á hendur sínar og áður en hann vissi af var hann sofnaður.

„Martin!“, hann heyrði skyndilega rödd eins og einhver hefði andað þessi orð við eyra hans.

Hann hrökk upp. „Hver er þar?“ spurði hann. Hann snéri sér við og leit til dyranna. Þar var enginn. Kann kallaði aftur. Þá heyrði hann nýjög greinilega. „Martin! Martin! Horfðu út á götuna á morgun því að ég ætla að koma.“

Martin bærði á sér, reis upp úr stólnum og nuggaði augun, en hann vissi ekki hvort hann hefði heyrt þessi orð í draumi eða vöku. Hann slökkti á lanipnum og lagðist til svefns.

Næsta dag var hann á fótum fyrir dögun og eftir að hafa farið með bænirnar kveikti hann upp eldinn og matreiddi kálsúpu sína og hafragraut úr bókhveiti. Síðan kveikti hann upp í ofninum, lét á sig svuntu sína, og settist niður við gluggann og hóf vinnu. Meðan hann vann hugsaði Martin um það sem hafði gerst kvöldið áður. Stundum fannst honum þetta draumur en stundum hélt hann að hann hefði raunverulega heyrt röddina. „Svipaðir hlutir hafa gerst áður,“ hugsaði hann. Hann sat við gluggann og hafði hugann meira við umferðina en vinnu sína, og hvert sinn sem einhver fór hjá á skónum sem hann þekkti ekki hætti hann og reyndi líka

að sjá andlit vegfarandans. Þarna fór húsvörður á nýjum fóðruðum leðurskóm og næst honum vatnsberi. Stuttu síðar kom gamall hermaður úr her Nikólásar að glugganum með skóflu í hendi sér. Martin þekkti hann af skónum sem voru slitnir flókaskór. Gamli maðurinn hét Stepánitch. Kaupmaður sem bjó skammt frá veitti honum húsaskjól fyrir að aðstoða húsvörðinn. Hann byrjaði að moka snjó frá glugganum. Martin horfði á hann en hélt svo áfram iðju sinni.

„Ég hlýt að vera orðinn ellíær,“ sagði Martin og hló að þessari hugsun sinni. „Stepánitch kemur til að hreinsa burt snjóinn og ég ímynda mér að nú sé Kristur kominn til að heimsækja mig. Éger orðinn gamall kjáni!“

Samt kom yfir hann löngun eftir að hafa stungið nokkur spor til að líta aftur út um gluggann. Hann sá að Stepánitch hafði lagt frá sér skófluna upp að veggnum og var að hvíla sig eða reyna að halda á sér hita. Maðurinn var gamall og hrumur, og hafði augljóslega ekki einu sinni nóga krafta til að hreinsa burt snjóinn.

„Hvers vegna ekki að kalla á hann og bjóða honum tesopa. Það er heitt á katlinum.“

Hann stakkk alnum á sinn stað og stóð á fætur. Hann setti ketilinn á borðið og bjó til te. Því næst bankaði hann í gluggann með fingrunum. Stepánitch snéri sér við og kom að glugganum. Martin benti honum að koma inn og fór sjálfur til að opna dyrnar.

„Komdu inn og hlýjaðu þér. Ég er viss um að þér hlýtur að vera orðið kalt.“

„Guð blessi þig!“ svaraði Stepánitch. „Kuldinn nístir mig

inn í merg og bein.“ Hann kom inn, dustaði fyrst af sér snjóinn til að bleyta ekki gólfð og þurrkaði af fótunum. Við það missti hann jafnvægið og var nærri dottinn.

„Óþarfi að þurrka af fótunum,“ sagði Martin. „Ég þarf hvort sem er að þvo gólfð. Komdu, vinur, sestu niður og fáðu þér te.“

Martin fyllti tvö teglós rétti gestinum annað en hellti úr sínu niður á undirskálina og blés á drykkiinn. Stepánitch tæmdi glas sitt, setti það frá sér á hvolf og setti það sem eftir var af molasykrinum upp á botninn. Hann byrjaði að þakka fyrir sig en það var augljóst að hann langaði í meira.

„Fáðu þér annað glas,“ sagði Martin og fyllti glas gestsins og sitt líka. En meðan hann drakk teið hafði Martin auga með þeim sem fóru um strætið.

„Áttu von á gesti?“ spurði Stepánitch.

„Hvort ég á von á einhverjum? Ja, ég skammast mín fyrir að segja þér frá þessu. Eiginlega á ég ekki von á neinum, en ég heyrði eitthvað í gærkvöldi sem ég get ekki hætt að hugsa um. Hvort það var raunverulegt eða aðeins ímyndun veit ég ekki. Þannig var, vinur minn, að ég var að lesa guðspjall um Krist, hvernig hann þjáðist og bjó meðal okkar á jörðinni. Ég er viss um að þú hefur heyrt um það.“

„Ég hef heyrt um það,“ svaraði Stepánitch „en ég er maður fávís og kann ekki að lesa.“

„Sjáðu til, ég var að lesa um líf hans á jörðinni, kaflann, þú þekkir þetta, þar sem hann kom í hús faríseans. Ég fór, vinur minn, að hugsa um að sá maður tók ekki á móti Kristi, drottni okkar, af tilhlýðilegri virðingu. Ef slíkur viðburður

gerðist í mínu lífi, hugsaði ég, hvað mundi ég ekki gera til að taka vel á móti honum. En þessi maður tók alls ekki á móti honum. Jæja, vinur. Svona hugsaði ég og ég varð syfjaður. Ég dottaði og heyrð þá einhvern kalla nafn mitt. Ég hrökk upp og mér heyrðist einhver hvísla. „Búðu þig undir konu mína, ég kem til þín á morgun.“ Þetta gerðist tvisvar og satt að segja þá situr þetta í mér þó að ég skáminist mín, ég er enn að búast við honum, blessuðum frelsaraminum.“

Stepánitch hrísti höfuðið þegjandi, lauk úr glasinu og lagði það á hliðina, en Martin reisti það upp og fyllti á ný.

„Hérna drekktu annað glas, vinur minn,– og ég var líka að hugsa um það hvernig hann gekk á meðal okkar og leit ekki niður á neinn en var mest með venjulegu fólki. Hann valdi lærisveina sína úr hópí vinnandi manna, gallagripí eins og okkur.“

„Sá sem upphefur sjálfan sig,“ sagði hann „mun niðurlægður verða og sá sem niðurlægir sjálfan sig mun upphafinn verða.“

„Þú kallar mig herra,“ sagði hann „og ég mun þvo fætur þína.“

„Sá sem vill vera fremstur sé þjónn allra.“

„Sælir eru fátækir, hinir hógværu og lítillátu og hinir mis-kunnsömu.“

Stepánitch gleymdi teinu. Hann var gamall maður og gjarn á að tárast og þar sem hann sat og hlustaði runnu tárin niður kinnar hans.

„Svona, drekktu dálítið meira,“ sagði Martin. En Stepánitch signdi sig, þakkaði fyrir sig, lagði frá sér glasið og stóð upp.

„Þakka þér fyrir, Martin Avdéch,“ sagði hann, „þú hefur gefið mér mat og styrk bæði fyrir sál og líkama.“

„Verði þér að góðu. Komdu aftur til mín. Mér finnst gott að fá gesti,“ sagði Martin.

Stepánitch fór í burtu. Martin hellti í glasið síðasta tesop-
anum og drakk í botn. Síðan lét hann eldhúsáhlöðina á sinn
stað og settist við vinnu sína að ljúka við baksaum á stígvéli.
Og meðan hann saumaði hélt hann áfram að horfa út um
gluggann og bíða eftir Kristi. Hann hugsaði um hann og verk
hans og allt sem hann hafði sagt.

Tveir hermenn gengu hjá. Annar í herstígvélum, hinn í
sínum eigin skóm. Síðan húiseigandi úr nágrenninu á gljáandi
legghlífun, á eftir honum bakari sem bar körfu. Allir fóru
hjá. Loks kom kona í ullarsokkum og á skóni gerðum í sveit.
Hún fór fram hjá glugganum en stoppaði við vegginn. Martin
leit á hana upp gegnum gluggann og sá að hún var ókunnug,
illa til fara og með ungbarn í fangi. Hún stóð með barnið
við vegginn til að skýla sér fyrir vindinum og reyndi að hlúa
að barninu þó að hún hefði lítið til að skýla því með. Konan
var aðeins í sumarfötum og þau voru meira að segja snjáð og
slitin. Martin heyrði að barnið grét og konan reyndi að hugga
það en gat það ekki. Martin stóð upp, fór til dyranna og upp
tröppurnar og kallaði á hana. „Góða mín!“, sagði hann. „Góða
mín!“ Konan heyrði til hans og snéri sér við.

„Hvers vegna stendur þú hér úti með barnið í kuldan-
um? Komdu inn. Þú getur betur hlúið að því inni í hlýjunni.
Komdu þessa leið!“

Konan varð undrandi að sjá gamlan mann með svuntu,

með gleraugu á nefinu kallandi til sín, en hún fylgdi honum.

Þau gengu niður þrepin í litla herbergið og gamli maðurinn lét hana setjast á rúmið.

„Sestu hérna, góða mín, hjá ofninum. Láttu þér hlýna og gefðu barninu að drekka.“

„Ég á enga mjólk. Ég hef sjálf ekkert borðað frá því snemma í morgun,“ sagði konan, en lagði samt barnið á brjóst sér.

Martin hristi höfuðið. Hann sótti skál og brauð. Því næst opnaði hann ofninn, og holti kálsúpu í skálina. Hann tók líka fram grautarpottinn en hafragrauturinn var ekki alveg tilbúinn, svo að hann breiddi dúk á borðið og bar aðeins fram súpu og brauð.

„Sestu niður og borðaðu, góða mín, og ég skal sinna barninu. Hafðu engar áhyggjur. Ég hef sjálfur átt börn og kann á þeim lagið.“

Konan signdi sig, settist niður og fór að borða. Á meðan settist Martin á rúmið hjá barninu og fór að gæla við það. Hann reyndi hvað hann gat en af því hann var tannlaus tókst það ekki nógu vel og drengurinn hélt áfram að gráta. Þá reyndi Martin að pota í hann með fingrinum, hann potaði beint að munni drengsins en kippti svo fingrinum snögg að sér. Hann gerði þetta aftur og aftur. En hann gætti þess að snerta ekki munn drengsins vegna þess að fingurinn var svartur af leðurvinnunni. En barnið varð rólegt við að horfa á fingurinn og byrjaði svo að hlæja. Og Martin varð ánægður með sig.

Konan sat og borðaði og talaði, og sagði honum hver hún var og hvar hún hafði verið.

„Ég er gift hermanni,“ sagði hún. „Þeir sendu hann fyrir átta mánuðum eitt hvað langt í burtu og ég hef ekki heyrt frá honum síðan. Ég vann fyrir mér sem matreiðslukona þar til barnið fæddist, en eftir það vildu þeir ekki hafa mig lengur. Ég hef í þrjá mánuði barist við finna okkur stað án árangurs og hef orðið að selja allt sem ég átti fyrir mat. Ég reyndi að fá starf sem fóstura en enginn vildi mig, fólk sagði að ég væri of sultarleg og horuð. En nú var ég einmitt að hitta kaupmannskonu (Kona úr þorpinu mínu vinnur hjá henni.) sem hefur lofað mér vinnu. Ég hélt að þetta væri loksins ákveðið en hún segir mér að koma ekki fyrr en í næstu viku. Það er löng leið til hennar og ég er örlýreytt og barnið sveltur, vesalings greyið. Sem betur fer sér húseigandinn aumur á okkur og leyfir okkur að búa þar frítt annars vissi ég ekki hvað við ættum að gera.“

Martin andvarpaði. „Átt þú engin hlýrri föt,“ spurði hann.

„Hvernig gæti ég fengið hlý föt?“ spurði hún. „Ég var að veðsetja síðasta sjalið mitt fyrir einn skilding í gær.“

Konan stóð upp og tók barnið. Martin fór að skoða föt sem léngu á veggnum og tók niður gamla yfirhöfn.

„Hérna,“ sagði hann. „Þessi flík er gömul og slitin en þú getur vafið henni utan um barnið.“

Konan leit á frakkann og svo á gamla manninn og brast í grát.

Martin snéri sér undan og þreifaði undir rúmið. Hann dró fram lítinn kistil og fálmaði með hendinni niður í kistilinn. Hann settist síðan við borðið á móti konunni. Og konan sagði.

„Drottinn blessi þig, vinur. Sannarlega hlýtur Kristur að hafa sent mig að glugga þínum, annars hefði barnið frosið í hel. Það var hlýtt í veðri þegar ég lagði af stað, en sjáðu hvernig veðrið hefur versnað. Það hefur áreiðanlega verið Kristur sem fékk þig til að líta út um gluggann og hjálpa mér.“

Martin brosti og sagði. „Það er alveg satt, það var hann sem lét mig gera það. Það var engin tilviljun að ég hafði auga með umferðinni.“

Og hann sagði konunni frá draumi sínum þar sem hann heyrði rödd Guðs sem lofaði honum því að hann kæmi sjálfur í heimsókn til hans þennan dag.

„Í-Iver veit,“ sagði konan. „Það getur allt gerst.“

Og hún stóð upp, fór í frakkann og vafði honum utan um sig og barnið. Því næst hneigði hún sig og þakkaði Martin aftur fyrir það sem hann hafði gert.

„Þiggðu þetta, vegna Krists,“ sagði Martin og gaf henni peninga til að leysa út sjalið. Konan signdi sig, og Martin gerði hið sama og fylgdi henni til dýra.

Eftir að konan var farin, borðaði Martin kálsúpu, gekk frá áhöldunum og settist aftur við verk sitt. Hann sat við vinnu sína en gleymdi ekki glugganum, og í hvert skipti sem skuggi féll á hann leit hann strax upp til að sjá hver væri á ferð. Fólk sem hann þekkti og líka ókunnugir fór hjá en enginn vakti sérstaka athygli.

Eftir nokkra stund sá hann konu sem var að selja epli staldra við fyrir framan gluggann. Hún var með stóra kórflu en það virtust ekki mörg epli eftir í henni. Það var ljóst að hún var næstum búin að selja allt upp. Á bakinu bar hún poka full-

an af spýtum sem hún tók með sér heim. Sjálfsagt hefur hún safnað þeim einhvers staðar þar sem verið var að byggja hús. Það leit út fyrir að spýturnar styngjust inn í bak hennar svo hún vildi skipta um öxl. Hún setti pokann niður á gangstíginn og setti körfuna niður á stólpa meðan hún lagaði spýturnar í pokanum. Þegar hún var að þessu kom strákur hlaupandi með druslulega húfu á höfði, greip epli úr körfunni og reyndi að komast með það burtu. En gamla konan sá þetta, sneri sér við og greip í aðra ermina á skyrtu stráksins. Hann braust um og reyndi að losa sig. En sú gamla lét sig ekki og notaði báðar hendur. Hún sló húfuna af höfði hans og greip í hárlubbann. Strákurinn æpti og gamla konan skammaðist. Martin lagði alinn frá sér án þess að setja hann á sinn rétta stað. Hann staulaðist upp þrepinn og missti af sér gleraugun í flýtinum og hljóp út á götuna. Gamla konan hélt áfram að toga í hár stráksins og skanna hann og hóta honum að fara með hann til lögreglunnar. Strákurinn braust um og varði sig. „Ég tók það ekki. Hvers vegna ertu að berja mig. Slepptu mér.“

Martin reyndi að skilja þau sundur. Hann tók um hönd drengsins og sagði. „Slepptu honum, amma. Fyrirgefðu honum sakir Krists.“

„Hann skal fá þetta borgað þannig að hann gleymi því ekki í heilt ár. Ég ætla að fara með þennan þorpara til lögreglunnar.“ Martin sárbað konuna um að sýna vægð.

„Leyfðu honum að fara, amma. Hann gerir þetta ekki aftur, vegna Krists!“

Gamla konan sleppti takinu og drengurinn ætlaði að hlaupa burtu en Martin stöðvaði hann.

„Biddu önnu að fyrirgefa þér!“ sagði hann. „Og gerðu þetta ekki aftur. Ég sá þig taka eplið.“

Drengurinn fór að gráta og bað um fyrirgefningu.

„Þetta er gott. Og hér er epli handa þér,“ sagði hann og tók epli úr körfu gömlu konunnar og gaf stráknum. „Ég borga þér þetta, amma.“

„Þú spillir ungdómnum með þessu, þessum ungu þorp-urum,“ sagði gamla konan. „Það ætti að hýða hann svo að hann gleyni þessu ekki í heila viku.“

„Góða amma, það eru okkar aðferðir en ekki Guðs. Ef það er rétt að hýða hann fyrir að stela epli, hvað er þá rétt refsing fyrir okkar afbrot?“

Gamla konan þagði.

Og Martin sagði henni dæmisöguna um húsbóndann sem gaf þjóni sínum upp miklar skuldir og þjónninn fór út og tók mann sem skuldaði honum kverkatak. Gamla konan hlustaði á þetta allt og strákurinn sem stóð hjá þeim hlustaði líka.

„Guð segir okkur að við eigum að fyrirgefa öðrum,“ sagði Martin „annars verður okkur ekki fyrirgefið. Fyrirgefið öllum, en þó aðallega strákakjánun.“

Gamla konan velti vöngum um stund.

„Þetta er út af fyrir sig rétt, en ungdómurinn er að verða skelfilega spilltur.“

„Þá ættun við sem eldri erum að kenna þeim betur,“ svaraði Martin.

„Það er einmitt það sem ég er að segja,“ sagði gamla konan. „Ég hef sjálf átt sjö börn og nú er aðeins ein dóttir eftir hjá mér.“

Og gamla konan fór að tala um líf sitt með dóttur sinni og um barnabörn sín. „Það er nú svo,“ sagði hún, „það er orðið lítið gagn í mér, samt legg ég hart að mér vegna barnabarna minna, og þau eru líka góð börn. Það kemur enginn á móti mér nema börnin. Hín Anna litla má ekki af mér sjá. Hún kallar mig „Elsku ömmu,“ og stundum „Elsku hjartans ömmu.“ Andlit gömlu konunnar varð mildara við þessa tilhugsun.

„Auðvitað er þetta ekkert nema barnaskapur, Guð hjálpi honum,“ sagði hún og átti við strákinn.

Gamla konan bjóst til að lyfta pokanum á bak sér en strákurinn stökk til hennar og sagði. „Láttu mig bera hann, amma. Ég er líka að fara þessa leið.“

Gamla konan kinnkaði kolli og lyfti pokanum á bak stráksins, og þau lögðu af stað niður götuna. Gamla konan hafði alveg gleymt að láta Martin borga fyrir eplið. Martin horfði á eftir þeim þar sem þau gengu hlið við hlið niður götuna og spjölluðu saman.

Þegar þau voru horfin fór Martin aftur inn í húsið. Hann fann gleraugun í heilu lagi í tröppunum. Hann tók upp al sinn og settist aftur við verk sitt.

Hann vann um stund en sá orðið illa til að koma þræðinum gegnum götin á leðrinu. Hann tók eftir því að naðurinn sem kveikti á götulömpunum var kominn á stjá.

„Það virðist kominn ljósatíni,“ hugsaði hann. Hann kveikti á lampa sínum, hengdi hann upp og settist aftur við iðju sína. Hann lauk við að gera við stígvélið og skoðaði það vandlega. Hér var allt eins og það átti að vera. Hann tók

saman verkfærin, vatt upp leðurpjötlurnar og gekk frá þráðum, strengjum ogólum og tók svo lampann og setti hann á borðið. Síðan tók hann bókina góðu ofan úr hillunni. Hann hugðist opna hana á stað sem hann hafði merkt við í gær með borða úr serkjaskinni, en bókin opnaðist á öðrum stað. Þegar Martin leit í bókina fór hann að hugsa um draum sinn, og um leið fannst honum hann heyra fótatak, eins og einhver væri á hreyfingu fyrir aftan hann. Martin sneri sér við og honum sýndist eitthvert fólk standa þarna í dínimasta horninu en hann sá ekki hverjir það voru. Og rödd hvíslaði í eyra hans.

„Martin, Martin, þekkir þú mig ekki?“

„Hver ert þú?“ spurði Martin.

„Það er ég,“ sagði röddin. Og út úr dimma horninu gekk Stepánitch sem brosti og hvarf eins og ský og sást ekki lengur.

„Það er ég,“ sagði röddin aftur. Og út úr myrkrinu gekk kona með barn í fangi og konan brosti og barnið var hlæjandi, og þau hurfu líka.

„Það er ég,“ sagði röddin enn einu sinni. Og gamla konan og strákurinn með eplið stigu fram og brostu bæði, og þau hurfu eins og hin.

Og Martin varð glaður í sálu sinni. Hann signdi sig, lét á sig gleraugun og byrjaði að lesa í bókinni einmitt þar sem hún hafði opnast, og efst á blaðsíðunni stóð.

„Ég var svangur og þú gafst mér að borða. Ég var þyrstur og þú gafst mér að drekka. Ég var ókunnur gestur og þú bauðst mér inn í hús þitt.“

Neðst á blaðsíðunni las hann þetta.

„Það sem þú hefur gert einum þessara minna minnstu bræðra það hefur þú gert mér.“

Og Martin skildi að draumur hans hafði ræst, og að Frelsarinn hafði raunverulega komið til hans þennan dag, og að hann hefði tekið vel á móti hinum.

Þessa sögu skrifaði Tolstoy árið 1885.

III KAFLI

Ævintýri

Saga um fíflid Iván og bræður hans,
Símon, hermanninn, Tarás sterka,
peningamanninn, dauðdumba systur
þeirra, Mörtu, myrkrahöfðingjann
og þrjá litla púka.

Fíflíð Iván og bræður hans

I

Einu sinni var ríkur bóndi á ónefndum stað í ónefndu landi. Hann átti þrjá syni, Símon, hermanninn, Tarás, kraftamanninn og Iván, fíflíð. Auk þess átti hann eina ógifta dóttur, Mörtu, sem var bæði heyrnarlaus og mállaus. Símon, hermaðurinn, lagðist í stríð og þjónaði keisaranum. Tarás sterki fór til kaupmanns í borginni og stundaði viðskipti. Iván, fíflíð, var heima hjá stúlkunni til að yrkja jörðina þar til bak hans varð bogið.

Símon, hermaðurinn, komst í háa stöðu, eignaðist herragarð og kvæntist dóttur aðalsmanns. Hann fékk mikið kaup og búgarðurinn var stór en hann gat aldrei látið enda ná saman. Konan eyddi öllu sem bóndi hennar aflaði og þau áttu aldrei næga peninga.

Þess vegna fór Símon, hermaðurinn, á herragarð sinn til að sækja meira fé, en ráðsmaðurinn sagði. „I-Ivaðan ættu þessir peningar að koma? Við erum ekki með neinn búsmala, eða verkfæri, hvorki hest, plóg né herfi. Við verðum fyrst að fá þetta og þá verða peningarnir til.“

Þá fór Símon, hermaðurinn, til föður síns og sagði. „Þú,

faðir minn, ert ríkur en hefur ekki gefið mér neitt. Skiptu því upp sem þú átt og gefðu mér þriðja hluta eignanna til að ég geti rekið herragarð minn.“

En gamli maðurinn sagði. „Þú hefur aldrei fært mér neina björg í þetta bú. I-Ivers vegna ætti ég að gefa þér þriðja partinn? Það væri ekki rétt gagnvart Iván og systur ykkar.“

En Símon svaraði. „Hann er fífl og hún er piparkerling og auk þess heyrnarlaus og mállaus. I-Ivaða gagn hafa þau af að eiga eignir?“

Gamli maðurinn sagði. „Við skulum heyra hvað Iván segir um það.“

Og Iván sagði. „Látum hann fá það sem hann vill.“

Svo að Símon, hermaðurinn, tók sinn hlut af eigum föðursins og fór með þetta á óðalsetur sitt, og fór síðan til að þjóna keisaranum.

Tarás, kraftamaðurinn, safnaði líka mildu fé og kvæntist inn í auðuga fjölskyldu, en hann vildi meira. Svo að hann fór líka til föður síns og sagði. „Láttu mig fá minn hlut.“

En gamli maðurinn vildi ekki heldur láta hann fá eignarhlutinn svo að hann sagði. „Þú komst ekki með neitt í þetta bú, Iván hefur unnið fyrir öllu sem við eigum í þessu húsi og hvers vegna ættum við að gera honum rangt til og stúlku?“

En Tarás sagði. „Hvers þarfnast hann. Hann er fífl. Hann getur ekki kvænst, það vill engin stúlka eiga hann. Og heyrnarlaus stúlkan þarfnast ekki neins heldur. Hlustaðu á mig, Iván!“ sagði hann. „Láttu mig fá helminginn af korninu. Mig vantar engin verkfæri og af búpeningnum vil ég aðeins

fá gráa graðfolann, sem þú getur hvort sem er ekki notað fyrir plóginn.“

Iván hló og sagði. „Taktu það sem þú vilt. Ég get unnið og eignast meira.“

Þannig fékk Tarás einnig sinn hlut og hann keyrði kornið til borgarinnar og tók með sér gráa folann. Og Iván varð eftir og átti nú aðeins eina gamla meri til afnota við búskap sinn og hann varð að ala önn fyrir föður sínum og móður.

II

Nú varð Kölski gamli reiður vegna þess að bræðurnir höfðu ekki átt í illdeilum út af skiptingu eignanna heldur gert þetta í friði, og hann kallaði á sinn fund þrjá þraka.

„Sjáið til,“ sagði hann, „til eru þrír bræður, Símon, hermaðurinn, Tarás, kraftamaðurinn og fíflið Iván. Þeir hefðu átt að rífast en þeir lifa í friði og hittast í vinsæld. Fíflið, Iván, hefur spilt þessu öllu fyrir mér. Farið nú, þið þrír og fáist við þessa bræður og gerið þeim lífið svo leitt að þeir fari að klóra augun hver úr öðruni! Haldið þið að þið séuð færir um þetta?“

„Já, við erum færir um þetta,“ sögðu þeir.

„Hvernig ætlið þið að fara að því?“

„Nú,“ sögðu þeir, „fyrst munum við rústa efnahaginn. Og þegar þeir hafa ekki lengur brauðskorpu til að éta þá tengjun við þá saman og þá munu þeir örugglega berjast hver gegn öðruni.“

„Frábært. Ég sé að þið kunnið til verka. Farið og komið

ekki aftur fyrr en þið hafið lagt líf þeirra í rúst, annars verðið þið flegnir lifandi.“

Púkarnir fóru út í fenjalandið og byrjuðu að leggja á ráðin um hvernig verkið skyldi unnið. Þeir rökræddu og rökræddu og allir vildu þeir fá léttasta verkið. En að lokum sættust þeir á að varpa hlutkesti um hvern bræðranna hver þeirra fengi til meðferðar. Ef einn púki lyki störfum á undan hinum átti hann að koma þeim til hjálpar. Púkarnir vörpuðu nú teningum og ákváðu hvenær þeir hittust aftur í fenjunum til að láta vita hvernig gengi og hverjum þyrfti að hjálpa.

Nú kom að deginum sem þeir höfðu ákveðið að nærast á aftur, og púkarnir hittust í fenjunum eins og umi var talað. Og hver þeirra sagði sögu sína. Sá fyrsti sem hafði fengið Símon, hermanninn, til að fást við, byrjaði. „Starf mitt gengur vel. Á morgun mun Símon flytja aftur heim til föður síns.“

Félagi hans spurði. „Hvernig fórstu að þessu?“

„Fyrst,“ sagði hann, „gerði ég Símon svo hrokafullan að hann lofaði keisara sínum að leggja allan heiminn undir hann. Og keisarinn gerði hann að hershöfðingja sínum. Og sendi hann til að leggja Indland undir sig. Hann og kóngurinn á Indlandi bjuggust til bardaga en nóttina fyrir orrustuna dró ég allan kraft úr hermönnum Símonar og bjó til fleiri hermenn úr stráum en tölu varð á komið handa indverska konunginum. Og þegar hermenn Símonar sáu stráhermennina umkringja sig urðu þeir hræddir. Símon skipaði þeim að skjóta, en það kom ekkert skot – hvorki úr fallbyssunum né hinum byssunum. Þá urðu hermenn Símonar mjög hræddir og hlupu eins og sauðkindur og konungur Indlands slátraði

þeim. Símon var sviptur embætti. Það er búið að taka af honum óðalssetrið og á morgun ætla þeir að taka hann af lífi. Það eina sem ég á eftir að gera tekur mig ekki meira en einn dag. Ég þarf aðeins að koma honum út úr fangelsinu svo að hann geti lagt á flótta heim til sín. Á morgun verð ég laus og tilbúinn að hjálpa þeim ykkar sem þarf á hjálp minni að halda.“

Næst byrjaði púkinn sem átti að sjá um Tarás að segja frá því hvernig honum hefði farnast. „Ég þarf enga hjálp,“ sagði hann. „Mitt verk gangur vel. Tarás getur ekki varist lengur en í viku til viðbótar. Fyrst lét ég hann verða gráðugan og feitan. Ágirnd hans varð svo mikil að hann langaði til að kaupa allt sem hann sá. Hann er búinn að eyða öllum peningum sínum í að kaupa óhemjunikið af alls konar hlutum og heldur enn áfram að kaupa. Hann er nú farinn að taka peninga að láni. Skuldirnar hanga eins og myllusteinn um háls hans. Hann er þegar orðinn svo skuldum vafinn að hann losnar ekki úr þeim. Eftir viku falla reikningar hans í gjaldaga og áður en það gerist verð ég búinn að spilla eignum hans. Hann mun ekki geta greitt skuldir sínar og verður að fara heim til föður síns.“

Þá spurðu þeir þriðja púkann, þann sem átti að sjá um Iván, um það hvernig honum gengi. „Það er nú það,“ sagði hann. „Mér gengur illa. Fyrst spýtti ég í drykk hans til að láta hann fá magakveisu og eftir það fór ég út á akurinn og gerði hann svo grjótharðan að ekki var hægt að vinna hann. Ég hélt að hann gæti ekki plægt hann en vegna þess hvað hann er mikið fífl kom hann með plóginn og gerði eina rás. Hann hljóðaði af magaverknum en hélt áfram að plægja. Ég braut plóginn

fyrir honum, en hann fór heim og sótti annan og hélt áfram að plægja. Ég skreið ofan í jörðina og greip um plógjárnið en ég gat ekki haldið því. Hann lagðist þungt á plóginn og járneið er beitt og skar mig í loppurnar. Hann er næstum búinn að plægja allan akurinn, aðeins smá spilda eftir. Komið, bræður, og hjálpið mér, því ef við sigrunum hann ekki er allt erfiði okkar til einskis. Ef fíflað heldur út og heldur áfram að rækta jörðina munu bræður hans aldrei fá að vita hvað það er að líða skort því að hann mun fæða þá báða.“

Púki Símonar, hermannsins, lofaði að koma honum til hjálpar strax næsta dag. Og að svo mæltu slitu púkarnir fundi.

III

Iván hafði plægt allan akurinn nema litla spildu. Hann kom nú til að ljúka henni. Hann verkjaði í magann en það varð að plægja. Hann lagaði aktygisólarnar, snéri plógnum og byrjaði að vinna. Hann risti eitt plógfur en þegar hann byrjaði á öðru varð plógurinn fastur líkt og hann hefði rekist á rótarhnyðju. Þetta var púkin sem hafði vafið löppunum utan um plógskerann og hélt honum föstum.

„Þetta er furðulegt!“ hugsaði Iván. „Hér voru alls engar trjárætur og samt er hér rót.“ Iván gróf með hendinni niður í plógfarið og þreifði fyrir sér. Hann kom við eitthvað mjúkt, náði taki á því og dró það upp. Það var svart eins og rót en það iðaði. Nema hvað, það var púki! „Þetta er ljót skepna!“ sagði Iván og hann lyfti hendinni til að slá skepnunni við plóginn, en púkin hljóðaði.

„Ekki meiða mig, þá skal ég gera fyrir þig hvað sem þú biður mig um.“

„Hvað getur þú gert?“

„Allt sem þú biður mig um.“

Iván klóraði sér í höfðinu.

„Ég er með magaverk,“ sagði hann, „getur þú læknað hann?“

„Auðvitað get ég það.“

„Jæja, gerðu það þá.“

Púkinn fór með loppuna niður í plógfarið, leitaði þar, krafsaði með klónum og kom með þrjár litlar rætur sem hann rétti Iván. „Hérna,“ sagði hann. „Hver sem gleypir eina af þessum læknað af hvaða sjúkdómi sem er.“

Iván tók ræturnar, skildi þær sundur og gleypiti eina. Magaverkurinn hvarf strax. Púkinn bað hann aftur að sleppa sér. „Ég skal stökkva beint niður í jörðina og láta aldrei sjá mig framar,“ sagði hann.

„Allt í lagi,“ sagði Iván. „Far þú og Guð veri með þér.“

Um leið og Iván nefndi Guð steypiti púkinn sér niður í jörðina eins og steini væri kastað í vatn. Aðeins hola varð eftir.

Iván setti hinar ræturnar tvær í húfu sína og hélt áfram að plægja. Hann plægði skikann sem eftir var og fór síðan heim. Hann tók tygin af hestinum, og fór inn í bæinn. Þar sá hann eldri bróður sinn Símón, hermanninn, og frú hans sitjandi að kvöldverði. Óðal Símónar hafði verið tekið, sjálfur hafði hann með naumindum getað strokið úr fangelsinu og hann var hér kominn til að búa í húsi föður síns.

Símon leit á Iván og sagði. „Ég er kominn til að búa hjá þér. Sjáðu mér og frú minni fyrir mat þar til ég fæ annað starf.“

„Gott og vel,“ sagði Iván. „Þið getið verið hjá okkur.“

En þegar Iván ætlaði að setjast niður á bekkinn mislíkaði frúnni lyktin og sagði við bónda sinn. „Ég get ekki matast við sama borð og skítugur sveitamaður.“

Svo Símon, hermaðurinn, sagði. „Frú mín segir að sér geðjist ekki lyktin. Það er betra að þú farir út og borðir úti.“

„Gott og vel,“ sagði Iván. „Ég þarf hvort sem er að vera úti í nótt því að ég þarf að halda merinni á beit.“

Þess vegna tók Iván með sér brauðbita og frakkann sinn og fór með merina í hagann.

IV

Þúki Símonar var búinn að ljúka verki sínu og fór því að finna þúka Iváns og hjálpa honum til að jafna um fíflið. Hann fór út á akurinn og leitaði þar um allt. Í stað þess að finna félagan sinn fann hann aðeins holuna. „Það er augljóst,“ hugsaði hann, „að eitthvað illt hefur komið fyrir félagan minn. Ég verð að ganga í hans verk. Það er búið að plægja allt akurlendið, svo að ég verð að fást við fíflið á engjunum.“

Þúkinn fór út á engjarnar og lét vatn flæða yfir allt sláttulandið og grasið varð þakið leir.

Iván kom frá því að vakta hryssuna í dagrenningu, brýndi ljá sinn og fór að slá graslendið. Hann hafði aðeins tekið eitt eða tvö ljáför þegar egginn varð bitlaus og beit ekki á grasið,

svo að hann varð að brýna aftur. Iván barðist um í nokkurn tíma og sagði svo. „Þetta er ekki til neins ég verð að fara heima og sækja áhöld til að dengja ljáinn og ég verð um leið að ná í brauðhleif. Þetta er viku verk og ég hætti ekki fyrr en ég er búinn að slá.“

Púkinn heyrði þetta og hugsaði með sjálfum sér. „Það er töggur í þessu fífli. Ég sigra hann ekki með þessum hætti. Ég verð að beita öðru kænskubragði.“

Iván kom aftur, clengdi ljáinn og byrjaði að slá. Púkinn skreið inn í grasið. Hann greip um endann á orfinu svo að oddurinn stakkst niður í jörðina. Iváni fannst verkið þræl erfitt en hann sló allt engið. Hann átti samt eftir lítinn blett sem var mýri. Púkinn fór út í mýrina og hugsaði með sjálfum sér. „Þó að ég verði skorinn í þófana þá læt ég hann ekki slá meira.“

Iván kom að mýrinni. Grasið sýndist ekki vera þétt en samt vann ljárinn ekki á því. Iván varð reiður og byrjaði að sveifla orfinu af öllum kröftum. Púkinn varð að láta undan. Hann gat ekki staðið á móti ljánum. Hann sá að það var ekkert vit í þessu og forðaði sér inn í runna. Iván sveiflaði orfinu, sló runnann og hálfan halann af púkanum. Síðan lauk hann við að slá grasið og bað systur sína að raka því saman. Sjálfur fór hann til að slá rúgin. Hann fór þangað með sigð sína, en hálaklippti púkinn varð á undan honum og flækkti rúgin þannig að sigðin varð gagnslaus. En Iván fór heima, sótti aðra og skar upp með henni þar til hann hafði skorið upp allan rúgin.

„Nú er kominn tími,“ sagði hann, „til að byrja á höfrunum.“

Halaklippti púkinn heyrði þetta og hugsaði. „Ég hafði ekki betur í rúgnum en ég skal sigra hann í höfrunum. Bíddu bara þangað til á morgun.“

Um morguninn flýtti púkinn sér út á hafraakurinn, en þá var búið að slá alla hafrana! Iván hafði slegið þá um nóttina til að færri korn féllu út. Nú reiddist púkinn.

„Hann hefur skorið mig og þrælað mér út, fíflið. Þetta er verra en stríð. Það er ekki hægt að treysta honum. Nú ætla ég að fara inn í stakkana og láta þá rotna.“

Svo að púkinn skreið inn á milli kornbundinanna og þau byrjuðu að rotna. Hann lét hitna í þeim, varð sjálfum hlýtt og sofnaði.

Iván lagði reiðtygin á merina og fór með systur sinni til að flytja heim rúgin. Hann ók að stökkunum og byrjaði að hlaða kerruna. Hann kastaði upp tveimur knippum og stakk aftur niður gafflinum – beint í bakið á púkanum. Hann lyftir upp heykvíslinni og sér fastan á álmunum lifandi púka, halaklipptan púka, sem brýst um og reynir að losa sig.

„Ertu kominn aftur ljóta skepnan þín?“

„Ég er annar,“ sagði púkinn. „I-linn er bróðir minn. Ég hef fylgt bróður þínum, Símoni.“

„Nú jæja.“ Sagði Iván. „Hver sem þú ert bíða þín sönnu örlög.“

Hann bjóst til að slá honum utan í kerruna, en púkinn æpti.

„Leyfðu mér að fara, og ég skal ekki aðeins láta þig í friði, heldur skal ég líka gera allt sem þú biður mig að gera.“

„Hvað getur þú gert?“

„Ég get skapað hermenn úr hvaða stráum sem er.“

„En hvaða gagn er að þeim?“

„Þú getur látið þá gera hvað sem er. Þeir geta gert allt sem þú vilt.“

„Geta þeir sungið?“

„Já, ef þú vilt láta þá syngja.“

„Gott og vel, þú mátt búa til nokkra handa mér.“

Og púkinn sagði. „Hérna taktu rúgknippi, láttu það standa upprétt á jörðinni og segðu einfaldlega.

Þetta er skipun
frá herra háum
að hermenn eigi
að skapa úr stráum.“

Iván tók knippið, festi það niður á jörðina og sagði það sem púkinn hafði sagt honum að segja. Knippið losnaði sundur og öll stráin breyttust í hermenn með lúðrablásara og trumbuslagara sem léku í broddi fylkingar svo að þarna var komin heil hersveit.

Iván hló.

„Þetta var snjallt,“ sagði hann. „Þetta er flott. Stelpurnar verða kátar!“

„Leyfðu mér nú að fara,“ sagði púkinn.

„Nei,“ sagði Iván. „Ég verð að búa hermenn mína til úr þreskjuðu strái, annars fer gott korn til spillis. Kenndu mér að breyta þeim aftur í kornbundini, ég þarf að þreskja það og ná úr því korninu.“

Og púlkinn sagði. „Ílafði eftir mér.

Þetta er skipun
frá herra háum
að hermenn skuli
varða að stráum.“

Iván sagði þetta og kornknippið birtist aftur.

Aftur byrjaði púlkinn að biðja. „Leyfðu mér nú að fara!“

„Gott og vel.“ Og Iván ýtti honum upp að kerrugaflinum, hélt um hann með hendinni og losaði hann af heylkvíslinni.

„Guð veri með þér,“ sagði hann.

Og um leið og hann nefndi Guð stakk púlkinn sér niður í jörðina og sökk eins og steinn í vatn. Það var aðeins hola eftir.

Iván fór nú heim og þar var kominn hinn bróðir hans, Tarás með frú sinni, og þau sátu að kvöldverði.

Tarás sterki hafði ekki getað borgað skuldir sínar og flúiði undan rukkurunum heim í hús föður síns. Þegar hann sá Iván sagði hann. „Sjáðu til, þangað til ég get aftur byrjað að stunda viðskipti vil ég að þú hýsir okkur, mig og frúna.“

„Gott og vel,“ sagði Iván. „Þið getið búið hér ef þið viljið.“

Iván fór úr frakkanum og settist við borðið, en frú kaupmannsins sagði. „Ég get ekki setið til borðs með þessum trúði, það er svitalykt af honum.“

Þá sagði Tarás sterki. „Iván, það er of sterk lykt af þér. Farðu og borðaðu úti.“

„Gott og vel,“ sagði Iván. Hann tók með sér brauð og fór út í húsagarðinn. „Það er hvort sem er kominn tími til að fara með merina út í hagann.“

V

Púki Tarásar varð frjáls þetta kvöld, og kom eins og samið hafði verið um til að hjálpa félögum sínum til að jafna um fíflið hann Iván. Púkinn fór út á akurinn og leitaði um allt að félögum sínum. – Þar var enginn. Hann fann holu. Hann fór út á engin og þar fann hann púkahala í mýrinni og aðra holu á rúgakrinum.

„Það er augljóst að eitthvað illt hefur komið fyrir félaga mína,“ hugsaði hann. „Ég verð að ganga í störf þeirra og fást við fíflið.“

Svo að púkinn fór að leita að Iváni sem þegar var búinn að koma korninu í garð og var nú að höggva við í skóginum.

Bræðrum hans fannst þröngt um sig að búa saman og sögðu Iváni að höggva niður tré og byggja ný hús handa þeim.

Púkinn hljóp nú til skógarins og byrjaði að hindra Iván. Iván hjó tré þannig að það félli beint niður á jörðina, en nú brá svo við að tréð féll á ská, rakst á annað tré og stöðvaðist. Iván bjó til vogstöng til að ýta því til hliðar og tókst loks með erfiðismunum að koma því niður á jörðina. Hið sama gerðist þegar hann hjó hið næsta og með því að leggja sig allan fram gat hann með herkjum komið því beint niður á jörðina. Hann byrjaði á þriðja trénu og enn gerðist það sama. Hann hafði vonast til að höggva niður hálft hundrað lítilla trjáa en

var ekki enn búinn með tíu og það var komið kvöld og hann orðinn dauðþreyttur. Gufan steig af honum og breiddist eins og mistur um skóginn en áfram barðist hann. Hann hjó niður annað tré en þá var verkurinn í bakinu orðinn svo mikill að hann gat ekki staðið. Hann hjó öxi sinni inn í tréð og settist niður til að hvíla sig.

Púkinn sá að Iván var hættur að vinna og varð glaður.

„Loksins,“ hugsaði hann. „I-lann er örþreyttur. Hann gefst upp. Nú get ég sjálfur farið og hvílt mig.“

Hann settist klovvega á grein og rak upp hlátursbofs. En Iván stóð fljótt upp, kippti öxinni út, sveiflaði henni og hjó í tréð frá hinni hliðinni með svo miklu afli að tréð svignaði og féll svo niður. Þessu hafði púkinn ekki átt von á og hann hafði engan tíma til að forða fótunum og þegar tréð féll klemindi það hann niður á loppunni. Iván var að höggva greinarnar af þegar að hann tók eftir að púkinn hékk í trénu! Iván varð undrandi.

„Hvað er þetta ljóta skepnan þín,“ sagði hann „ert þú kominn hér aftur?“

„Ég er annar,“ sagði púkinn. „Ég hef verið með bróður þínum, Tarási.“

„Hver sem þú ert þá hefur þú mætt örlögum þínum,“ sagði Iván og sveiflaði öxi sinni og var alveg kominn að því að berja hann með skaftinu en púkinn bað hann um miskunn.

„Ekki berja mig,“ sagði hann. „Og ég skal gera fyrir þig allt sem þú biður mig að gera!“

„I-lvað kanntu að gera?“

„Ég get búið til peninga handa þér, eins milkið og þú vilt.“

„Gott og vel, búiðu nokkra til.“ Og púkinn sagði honum hvernig hann ætti að fara að því. „Taktu,“ sagði hann „blöð af þessari eik og nuddaðu þau milli handanna, og gull mun falla á jörðina.“

Iván tók eikarblöð og nuddaði þau milli handanna og það féll gull af höndum hans.

„Þetta kemur sér vel,“ sagði hann „fyrir piltana að leika sér með á sunnudögun.“

„Leyfðu mér nú að fara,“ sagði púkinn.

„Gott og vel,“ sagði Iván, tók vogstöngina og losaði púkann. „Farðu nú! Og Guð veri með þér,“ sagði hann.

Og um leið og hann nefndi Guð, stakk púkinn sér í jörðina, eins og steinn sem fellur í vatn. Aðeins holan varð eftir.

VI

Og bræðurnir byggðu húsini og byrjuðu að búa hver í sínu húsi. Og Iván lauk við uppskerustörfin, bruggaði bjór og bauð bræðrum sínum að vera hjá sér næsta sunnudag. Bræður hans komu ekki.

„Við erum ekki hrifnir af þessum bændaveislum,“ sögðu þeir.

Svo Iván bauð til sín sveitafólkinu, konum og körlum, og drakk þar til hann var orðinn góðglaður. Þá fór hann út í strætið þar sem dansarar skemmtu sér. Hann gekk til þeirra og sagði konunum að syngja sér til heiðurs „vegna þess,“ sagði hann, „að nú ætla ég að gefa ykkur dálítið sem þið hafið aldrei á ævinni séð áður!“

Konurnar hlógu og sungu honum til heiðurs og þegar söngnum lauk sögðu þær. „Jæja, láttu okkur nú sjá gjafirnar.“

„Ég kem með þær beint til ykkar,“ sagði hann. Hann tók útsæðiskörfu og hljóp með hana út í skóginn. Konurnar hlógu. „Hann er fífl!“, sögðu þær og fóru að tala um eitthvað annað.

En Iván kom aftur hlaupandi og bar körfuna sem var full af einhverju þungu.

„Á ég að gefa ykkur þetta?“

„Já, gefðu okkur það.“

Iván tók upp handfylli af gulli og fleygði því til kvennanna.

Þið hefðuð átt að sjá þær kasta sér á gullið til að tína það upp! Og sama gerðu karlmennirnir, og þeir reyndu að hrifsa það hver frá öðrum. Gömul kona hafði næstum troðist undir. Iván hló.

„Jæja, fíflin ykkar,“ sagði hann. „Hvers vegna tróðuð þið önnu gömlu undir? Verið róleg og ég skal gefa ykkur meira.“ Og hann kastaði til þeirra meira af gulli. Fólkið þyrptist að honum og hann gaf því allt gullið sem hann átti. Þau báðu um meira, en Iván sagði. „Ég á ekki meira í bili. Seinna skal ég gefa ykkur meira. Nú skulum við dansa og þið getið sungið söngvana ykkar fyrir mig.“

Konurnar byrjuðu að syngja.

„Þetta eru ónýtir söngvar,“ sagði hann. „Hvar ætlar þú að finna aðra betri?“ sögðu þær.

„Það skuluð þið bráðum fá að sjá,“ sagði hann. Hann fór

í hlöðuna, tók knippi, þreskjaði það, reisti það upp og festi það á jörðina.

Nú sönglaði hann:

„Þetta er skipun
frá herra háum
að hermenn eigi
að skapa úr stráum.“

Og stráin féllu sundur og hvert strá varð að hermanni. Það var byrjað að leika á trommur og lúðra. Iván skipaði hermönnunum að spila og syngja. Hann fór á undan þeim inn á strætið og fólkið varð furðu lostið. Hermennirnir léku og sungu þar til Iván (sem bannaði öllum að elta sig) leiddi þá aftur á þreskivöllinn, breytti þeim aftur í knippi og setti það á sinn stað.

Síðan fór hann heim og lagðist til svefns í hesthúsinu.

VII

Símon, hermaðurinn, heyrðu sagt frá öllu þessu næsta morgun og fór til bróður síns.

„Seg þú mér,“ sagði hann. „Hvaðan fékkst þú þessa hermenn og hvert hefur þú farið með þá?“

„Skiptir það þig nokkru máli?“ sagði Iván.

„Skiptir nokkru máli? Veistu ekki að með hermönnum er hægt að gera hvað sem er. Það er hægt að vinna konungsríki.“

Iváni fannst það undarlegt.

„Er það satt,“ sagði hann. „Hvers vegna sagðir þú þetta ekki fyrr? Ég skal búa til handa þér eins marga og þú vilt. Það kemur sér vel að ég og stúlkan erum búin að þreskja svona mörg strá.“

Iván fór með bróður sínum út í hlöðu og sagði.

„Sjáðu til, ef ég bý til nokkra hermenn þá verður þú að fara með þá strax í burtu því ef við verðum að sjá þeim fyrir mat, þá éta þeir upp allt þorpið á einum degi.“

Símon, hermaðurinn, lofaði að fara með hermennina burtu, og Iván fór að búa þá til. Hann skellti knippi á þreskivöllinn – hersveit birtist. Hann kom með annað knippi og þarna stóð önnur hersveit. Hann bjó til svo margar að þær fylltu völinn.

„Er þetta nóg?“ spurði hann.

Símon varð hinínglaður og sagði. „Þetta er nóg! Þakka þér fyrir, Iván.“

„Gott,“ sagði Iván. „Ef þig vantar fleiri komdu þá aftur og ég skal búa þá til. Það er til nóg af stráum í ár.“

Símon, hermaðurinn, tók strax alla stjórn á her sínum, skipulagði hann og fór með hann í stríð.

Ekki var Símon fyrr farinn en Tarás sterki birtist. Hann hafði líka heyrt af viðburðum gærdagsins og hann sagði við bróður sinn.

„Sýndu mér hvar þú færð gullpeninga! Ef ég fæ aðeins fé til að hefja rekstur get ég grætt peninga út um allan heim.“

Þetta þótti Iváni furðulegt.

„Já, er það svo!“ sagði hann. „Þetta hefðir þú átt að segja mér fyrr. Ég ætla að búa til handa þér eins mikið og þú vilt.“

Bróðirinn hoppaði af kæti.

„Láttu mig fá þrjár körfur fullar til að byrja með.“

„Það er í lagi,“ sagði Iván. „Komdu inn í skóginn, eða það væri enn þá betra að leggja á merina, því að þú getur ekki borið það allt.“

Þeir óku inn í skóginn og Iván fór að nudda eikarblöðin. Hann bjó til stóra hrúgu af gullpeningum.

„Er þetta nóg?“

Tarás kunni sér ekki læti af fögnuði.

„Þetta er nóg í bráð,“ sagði hann. „Þakka þér fyrir, Iván.“

„Það var lítið,“ sagði Iván, „ef þig vantar meira komdu þá aftur og sæktu það. Það er nóg til af laufblöðum.“

Tarás sterki fór með fulla kerru af peningum og byrjaði að stunda viðskipti.

Þannig fóru báðir bræðurnir að heiman, Símon til að berjast og Tarás til að kaupa og selja. Og Símon, hermaðurinn, sigraði heilt konungsríki og tók þar öll völd. Tátás sterki varð fokríkur í viðskiptum.

Þegar bræðurnir tveir hittust sögðu þeir sögu sína. Símon sagði frá því hvernig hann fékk hermennina og Tarás frá því hvernig hann fékk peningana. Og Símon sagði við bróður sinn, „Ég hef sigrað konungsríki og lifi eins og kóngi sæmir, en mig vantar meiri peninga til að borga hermönnunum.“ Og Tarás sterki sagði. „Og ég hef eignast ógrynna fjár, en mig vantar verði til að gæta peninganna.“

Þá sagði Símon, hermaðurinn. „Við skulum fara til bróður okkar. Ég segi honum að búa til meiri peninga til að borga mönnunum mínum.“

Og þeir óku heim til Iváns. Og Símon sagði. „Kæri bróðir. Ég er ekki með nógu marga hermenn. Búðu þá til fyrir mig úr tveimur heystöklum eða svo.“

Iván hristi höfuðið

„Nei,“ sagði hann. „Ég bý ekki til fleiri hermenn.“

„En þú lofaðir mér því.“

„Ég veit það, en ég vil ekki búa til fleiri.“

„Hvers vegna ekki, fíflið þitt?“

„Vegna þess að hermennirnir þínir drápu mann. Ég var um daginn að plægja nálægt veginum og ég sá grátandi konu aka líkkistu á kerru sinni. Ég spurði hver hinn látni væri. Hún sagði. „Hermenn Símonar hafa drepið eiginmann minn í stríðinu.“ Ég hélt að dátarnir myndu aðeins leika lög, en þeir drápu mann. Ég læt þig ekki fá fleiri.“

Og hann stóð við það og vildi ekki búa til fleiri hermenn.

Tárás sterki bað Iván líka að búa til handa sér fleiri gullpeninga. En Iván hristi höfuðið.

„Nei, ég bý ekki til fleiri,“ sagði hann.

„Varstu ekki búinn að lofa mér því?“

„Ég gerði það, en ég bý ekki til fleiri,“ sagði hann.

„Hvers vegna ekki, fíflið þitt?“

„Vegna þess að það voru gullpeningar þínir sem tóku kúna frá dóttur Mikaelis.“

„Hvernig?“

„Tóku hana bara burtu! Dóttir Mikaelis átti kú. Börn hennar lifðu á mjólkinni. En um daginn komu börn hennar til mín og báðu mig um mjólk. Ég sagði. „I-Ivar er kýrin ykkar?“ Þau svöruðu. „Ráðsmaður Tarásar sterka kom og gaf mömmu þjá

gullpeninga, svo að nú höfum við ekkert að drekka.“ Ég hélt að þú ætlaðir aðeins að leika þér að gullpeningunum, en þú hefur tekið kúna frá börnunum. Ég ætla ekki að gefa þér meira.“

Og Iván stóð við þetta og vildi ekki gefa honum neitt meira. Svo að bræðurnir fóru burtu. Á leiðinni rökræddu þeir um hvernig best væri að leysa vandræði þeirra. Og Símon sagði.

„Sjáðu til, nú veit ég hvað við eigum að gera. Þú lætur mig hafa peninga til að borga hermönnum mínum og ég læt þig fá hálft ríkið, og nóg af hermönnum til að gæta peninganna þinna.“ Tarás var þessu samþykktur. Svo að bræðurnir skiptu með sér því sem þeir áttu og þeir urðu báðir konungar og voru báðir ríkir.

VIII

Iván bjó heima, annaðist föður sinn og móður og vann á ökrunum með mállausri systur sinni. Nú gerðist það að tíkin hans veiktist, kláðinn ásótti hana og hún var næstum dauð. Iván vorkenndi henni, sótti brauð inn til systur sinnar, bar það út í húfu sinni og henti því í tíkina. En húfan var slitin, og önnur af litlu rótunum fór með brauðinu og féll til jarðar. Gamla tíkin át hana með brauðinu og hafði ekki fyrr gleypst hana en hún þaut á fætur og byrjaði að leika sér, gelta og dingla skottinu,– í einu orði sagt allheilbrigð.

Faðirinn og móðirin sáu þetta og urðu hissa.

„Hvernig læknaðir þú hundinn?“ spurðu þau.

Iván svaraði. „Ég átti tvær litlar rætur sem lækna allan sársauka, og tíkin gleypsti aðra.“

Nú bar það til að kóngsdóttirin lagðist veik, og kóngurinn lét kunngera í hverri borg og hverju þorpi að hann skyldi launa þeim sem gæti læknað hana, og ef einhver ókvæntur maður gæti læknað kóngsdótturina skyldi hann fá hana fyrir eiginkonu. Þetta var tilkynnt í þorpi Iváns eins og alls staðar annars staðar.

Faðir og móðir Iváns kölluðu á hann og sögðu við hann. „Hefur þú heyrt það sem kóngurinn hefur kunngert? Þú sagðist eiga rót sem gæti læknað alla sjúkdóma. Farðu og læknaðu kóngsdótturina og þú munt eignast góða daga.“

„Já, það er hið besta mál,“ sagði Iván.

Og Iván bjóst til ferðar og þau klæddu hann í bestu fötin hans. En þegar hann steig út úr dyrunum mætti hann betlikerlingu með krepptan handlegg.

„Ég hef heyrt,“ sagði hún, „að þú getir læknað fólk. Ég bið þig að lækna handlegginn því að ég get ekki einu sinni sjálf farið í stígvélin.“

„Gott og vel,“ sagði Iván. Hann rétti betlikerlingunni rótina og sagði henni að gleypa hana. Hún gleypiti hana og læknaðist. Hún gat strax notað handlegginn eins og hún vildi.

Faðir hans og móðir komu út til að fylgja honum til kóngsins en þegar þau heyrðu að hann hefði gefið rótina og hann væri ekki með neitt til að lækna kóngsdótturina fóru þau að skanna hann.

„Þú aumkvast yfir betlikerlingu en vorkennir kóngsdótturinni ekki neitt,“ sögðu þau. En Iván fann líka til með kóngsdótturinni. Svo að hann lagði á hrossið sitt og setti hey í kerruna til að sitja á. Hann settist síðan niður og ók af stað.

„Hvert ert þú að fara, fífl?“

„Til að lækna kóngsdótturina.“

„En þú átt ekkert eftir til að lækna hana með.“

„Hafið engar áhyggjur,“ sagði hann og ók af stað.

Hann ók til konungshallarinnar og um leið og hann steig á þröskuldinn batnaði kóngsdótturinni.

Kóngurinn varð harla glaður og lét kalla Iván fyrir sig og síðan klæða hann í konunglegan skúrúða.

„Vert þú tengdasonur minn,“ sagði hann.

„Gott og vel,“ sagði Iván.

Og Iván kvæntist prinsessunni. Faðir hennar dó skönnu síðar og Iván varð konungur. Svo að allir bræðurnir voru nú orðnir kóngar.

IX

Bræðurnir þrír lifðu og stjórnuðu. Elsti bróðirinn Símon, hermaðurinn, var orðinn voldugur. Með stráhermönnum sínum safnaði hann að sér raunverulegum hermönnum. Hann skipaði svo fyrir að í öllu konungsríkinu skyldu hver tíu hús senda honum einn hermann og hver hermaður átti að vera hávaxinn, baða sig og vera vel þvegin og kenndur. Hann safnaði að sér mörgum slíkum og þjálfaði þá. Og ef einhverjir andmæltu honum þá rak hann þá sanístundis og fór sínu fram, svo að allir fóru að óttast hann og hann lifði þægilegu lífi. Allt sem hann sá og vildi fá, varð eign hans. Hann sendi hermenn sína af stað og þeir færðu honum allt sem hann vildi fá.

Tarás sterki lifði líka góðu lífi. Hann sóaði ekki peningunum sem hann fékk frá Iván heldur jók þá stórlega. Hann innleiddi lög og reglur í ríki sitt. Hann geymði fé sitt í kistum og lét fólkið greiða skatta. Hann kom á nefskatti, uniferðarsköttum, sköttum á skó og búfé og fatnað. Hann fékk allt sem hann vildi. Vegna peninga hans færði fólk honum allt og fólkið bauðst til að vinna fyrir hann – því alla vantaði peninga.

Iván, fíflíð, bjó líka sæmilega. Strax eftir að hann hafði grafið tengdaföður sinn afklæddist hann hinum konunglega skrúða og setti hann í hendur konu sinnar sem setti hann í geymslu inn í skáp. Hann fór aftur í gömlu treyjuna sína sem gerð var úr hampi, buxur sínar og bændaskó og byrjaði aftur að vinna.

„Mér leiðist letilíf,“ sagði hann. „Ég er farinn að fitna, hef misst mararlystina og á erfðara með svefn.“ Svo hann sótti föður sinn og móður og hina mállausu systur sína til að búa með þeim og vann eins og hann hafði áður gert.

Fólkið sagði. „En þú ert kóngur!“

„Já,“ sagði hann. „En kóngar þurfa líka að borða!“

Einn ráðgjafanna kom til hans og sagði.

„Við eigum enga peninga til að borga kaup.“

„Þá það,“ sagði hann. „Hættu þá að borga þeim!“

„Þá vill enginn vinna fyrir þig.“

„Gott og vel. Látum þau hætta að þjóna mér. Þá fá þau meiri tíma til að gera eitthvað. Látum þau aka skítinum burt! Það þarf víða að hreinsa út.“

Og Iván varð líka að dæma í málum manna. Einn sagði.

„Hann stal peningum mínum.“ Og Iván sagði. „Hvað með það, það sýnir að hann vantar þá.“ Og nú skildu allir að Iván var fífl. Og kona hans kom til hans og sagði. „Fólkið segir að þú sért fífl.“

„Ég er það,“ sagði Iván.

Konan hugsaði lengi um þetta, en hún var líka fífl.

„Á ég að ganga gegn manni mínum? Þar sem nálin fer fylgir þráðurinn.“ Sagði hún. Svo að hún klæddi sig úr tignarskríða sínum og sett hann niður í kistu. Hún gaf sig meira að mállausu stúlkunni til að læra að vinna. Og hún lærði að vinna og byrjaði að hjálpa manni sínum.

Allir gáfaðir menn fóru burtu úr ríki Iváns, aðeins fíflin urðu eftir.

Enginn átti peninga. Þau lifðu og unnu. Þau fæddu sig sjálf og þau fæddu aðra.

Kölski beið og beið eftir fréttum frá púkunum um að þeir hefðu rústað lífi bræðranna. En engar fréttir bárust. Svo að hann fór sjálfur að rannsaka málið. Hann leitaði og leitaði, en í stað þess að finna púkana fann hann aðeins þrjár holur.

„Það er augljóst að þeir hafa ekki getað þetta,“ hugsaði hann. „Ég verð að gera þetta sjálfur.“

Svo hann fór til að leita bræðranna en þeir voru ekki lengur á sínum gömlu stöðum. Hann fann þá í þremur konungsríkjum. Allir þrír lifandi og stjórnuðu ríki. Þetta angaði Kölska gamla mjög mikið.

„Nú, nú,“ sagði hann. „Ég verð að reyna að vinna þetta verk sjálfur.“

Fyrst fór hann til Símonar konungs. Hann fór ekki til hans

í eigin mynd, heldur dulbjó hann sig sem hershöfðingja, og ók til hallar Símonar.

„Mér er sagt, Símon konungur, að þú sért mikill bardagamaður, og ég þekki þann geira vel. Ég hef löngun til að ráða mig í þjónustu þína.“

Símon tók hann til yfirheyrslu og sá að hann var vitur maður og réði hann í þjónustu sína.

Núi foringinn byrjaði að kenna Símoni konungi hvernig ætti að skipuleggja öflugan her.

„Fyrst,“ sagði hann, „verðum við að kalla fleiri menn í herþjónustu því að í ríki þínu eru margir menn atvinnulausir. Við verðum að kalla í herinn alla unga menn án undantekningar. Þannig færð þú fimmin sinnum fleiri hermenn en áður. Í öðru lagi verðum við að fá nýja riffla og fallbyssur. Ég skal sýna þér riffla sem skjóta hundrað skotum í einu. Þeir seljast eins og heitar lummur. Og ég get fengið fallbyssur sem tæta sundur mann eða hest eða vegg. Þær brenna allt upp!“

Símon hlýddi nýja foringjanum, kallaði alla unga menn án undantekningar í herinn og lét byggja nýjar verksmiðjur til að framleiða mikinn fjölda af öflugri rifflum og fallbyssum. Síðan flýtti hann sér að lýsa stríði á hendur grannríki sínu. Um leið og hann mætti hinum hernum skipaði Símon konungur hermönnum sínum að láta skotunum rigna yfir þá úr fallbyssum og í einu höggi brenndi hann og lamaði helming óvinahersins. Konungur nágrannaríkisins fylltist skelfingu gafst upp og lét ríki sitt af hendi. Símon konungur varð himinlifandi.

„Nú,“ sagði hann „skal ég sigra konung Indlands.“

En konungur Indlands hafði heyrt um Símon konung og komið sér upp sömu nýjungum og bætt öðrum við sjálfur. Kóngurinn á Indlandi skráði ekki aðeins í herinn alla unga menn heldur líka allar ógiftar konur og kom sér upp stærri her en her Símonar var. Og hann lét gera eftirlíkingar af öllum rifflum og fallbyssum Símonar konungs og fann upp aðferð til að fljúga um loftið og kasta sprengjum niður á jörðina.

Símon konungur lagði af stað til að berjast við indverska kónginn og bjóst við að sigra hann á sama hátt og hann hafði sigrað hinn kónginn. En sigðin sem áður hafði bitið svo vel var nú alveg bitlaus.

Kóngurinn á Indlandi lét her Símonar aldrei komast í skotfæri við sinn her, en sendi konur á loft til að kasta sprengjum á her Símonar. Konurnar létu sprengjurnar fall eins og haglél á akur. Allur herinn lagði á flótta og Símon konungur varð einn eftir. Og indverski konungurinn tók allt ríki Símonar. Og Símon, hermaðurinn, átti nú fótum fjör að launa.

Eftir að Kölski hafði lokið verki sínu hjá Símoni fór hann til Tarásar konungs. Hann breytti sér í kaupmann, settist að í ríki Tarásar og kom þar á fót „Húsi verslunarinnar“ og byrjaði að eyða peningum. Hann greiddi hátt verð fyrir hvað sem var og allir flýttu sér til nýja kaupmannsins til að græða peninga. Fólkið fékk svo mikla peninga í hendur að það fór að borga alla skatta á réttum tíma og allar skuldir sínar. Tarás konungur varð himinglaður.

„Það er nýja kaupmanninum að þakka,“ hugsaði hann „að ég á nú meiri peninga en nokkru sinni fyrr. Og líf mitt mun verða enn þá þægilegra og betra.“

Og Tarás byrjaði að semja nýjar áætlanir og byggja nýja höll. Hann lét kunngera það að menn ættu að koma til sín með við og steina, og koma og vinna. Hann tilkynnti líka að hann borgaði vel fyrir allt. Tarás konungur bjóst við að fólkið mundi flykkjast til sín og vinna eins og áður en honum til undrunar var farið með allt timbrið og steinana til kaupmannsins og allt verkafólk fór þangað líka. Tarás konungur hækkaði kaupið en kaupmaðurinn hækkaði það enn meir. Tarás konungur átti mikið fé, en kaupmaðurinn var ríkari og yfirbauð konunginn í hverju sem var. Franíkvæmdir við nýju höllina stöðvuðust.

Tarás konungur hannaði garð, og þegar haustið kom og hann bað fólk að koma og gróðursetja í gatðinum, kom enginn. Allt verkafólk var upptekið við að grafa tjörn fyrir kaupmanninn. Það kom vetur og Tarás kóngur ætlaði að kaupa sér vetrarfeld úr safalaskinni. Hann sendi menn til að kaupa feldinn en þeir komu aftur og sögðu. „Það eru öll safalaskinn uppseld. Kaupmaðurinn fékk þau öll. Hann borgaði hæsta verðið og býr til teppi úr skinnunum.“

Tarás vildi kaupa nokkra góða graðhesta. Hann sendi mann til að kaupa þá en þeir snéru aftur og sögðu. „Allir góðir graðhestar eru nú eign kaupmannsins. Þeir eru notaðir til að flytja vatn til að fylla tjörnina hans.“

Allar franíkvæmdir kóngrsins stöðvuðust. Enginn vildi vinna fyrir hann því að allir höfðu nóg að gera hjá kaupmanninum. Fólkið kom aðeins til að borga skatta sína til Tarásar kóngrs, og þeir peningar komu frá kaupmanninum.

Og kóngrurinn sankaði að sér svo miklum peningum að

hann gat hvergi geymt þá, og líf hans varð ömurlegt. Hann hætti að gera áætlanir og hefði verið hæstánægður með að fá að lifa venjulegu lífi, en það gat hann ekki einu sinni. Hann vantaði allt. Kokkurinn fór frá honum, líka ökumaðurinn og loks fóru allir þjónarnir til kaupmannsins. Þar kom að hann fékk ekki einu sinni mat. Þegar hann sendi mann á markaðinn var þar ekki lengur neitt að fá. Kaupmaðurinn hafði keypt allt upp og fólkið færði kónginum aðeins peninga til að borga skattana.

Tarás kóngur varð reiður og rak kaupmanninn úr landi. En kaupmaðurinn fór rétt yfir landamærin og viðskiptin héldu áfram eins og áður. Vegna peninganna fór fólkið með allt til hans fremur en kóngsins.

Nú var illa komið fyrir Tarási kóngi. Í fjóra daga sanfleytt hafði hann elskert að éta og sá orðrómur komst á kreik að kaupmaðurinn hældist um yfir því að bráðlega mundi hann kaupa kónginn sjálfan! Tarás kóngur varð hræddur og vissi ekki hvað hann ætti að gera.

Á þessum tíma kom Símon, hermaðurinn, til hans og sagði.

„Hjálpðu mér því að kóngurinn á Indlandi hefur sigrað mig.“ En Tarás kóngur átti nóg með að fást við sína eigin erfiðleika. „Ég sjálfur,“ sagði hann „hef ekki haft neitt að éta í fjóra daga.“

X

Eftir að hafa gengið frá bræðrunum tveimur fór Kölski gamli

til Iváns. Hann breytti sér í hershöfðingja og þegar hann hafði fundið Iván fór hann að leiða honum fyrir sjónir að hann þyrfti að hafa her í landinu.

„Það er ekki hægt fyrir konung,“ sagði hann „að hafa ekki her. Þú þarft aðeins að gefa mér skipun og ég skal safna saman hermönnum, fólki úr ríki þínu og koma upp her.“

Iván hlustaði á hann. „Gott og vel,“ sagði Iván, „stofnaðu her og kenndu þeim að syngja söngva svo sómi sé að.“

Kölski fór nú um ríki Iváns og valdi menn. Hann sagði þeim að fara og láta skrá sig sem hermenn, og hver maður átti að fá pott af spíritusi og fallega rauða húfu.

Allt fólkið hló.

„Við eigum nógan spíra,“ sagði það. „Við bruggum hann sjálf, og hvað húfurnar varðar þá býr kvenfólkið til alls konar húfur, jafnvel röndóttar með skúf.“

Svo að enginn vilði láta skrá sig.

Kölski gamli fór til Iváns og sagði. „Þessi fífl þín vilja ekki láta skrá sig af fúsum og frjálsum vilja. Við verðum að neyða þau til þess.“

„Gott og vel,“ sagði Iván, „þú getur reynt það.“ Svo Kölski lét þau boð út ganga að fólkið væri skyldugt að láta skrá sig og að Iván mundi lífláta hvern þann sem neitaði.

Fólkið fór til hershöfðingjans og sagði. „Þú segir að ef við förum ekki í herinn þá láti kóngurinn taka okkur af lífi, en þú segir okkur ekki hvað gerist ef við förum í herinn. Við höfum heyrt sagt að hermenn séu drepnir!“

„Já, það kemur fyrir, stundum.“

Þegar fólkið heyrði þetta fylltist það þvermóðsku.

„Við förum ekki í her,“ sagði það. „Það er betra að mæta dauða sínum heima hjá sér. Við deyjum öll hvort eð er.“

„Fífl! Þið eruð fífl!“, sagði Kölski gamli.

„Hernaður kann að vera drepinn, en getur líka sloppið við það. En ef þið farið ekki í herinn þá lætur Iván konungur örugglega drepa ykkur.“

Fólkið var á báðum áttum og fór til Iváns, fíflsins, og spurði hann ráða.

„Hershöfðingi hefur konið,“ sagði það „sem segir að við verðum öll að gerast hermenn. Ef þið verðið hermenn, segir hann, er hugsanlegt að þið verðið drepnir, og hugsanlegt að þið sleppið. Ef þið neitið, þá mun Iván konungur örugglega drepa ykkur. Er þetta satt?“

Iván hló og sagði.

„Hvernig ætti ég einn að drepa ykkur öll? Ef ég væri ekki fífl þá mundi ég útskýra þetta, en þannig er að ég skil þetta ekki sjálfur.“

„Þá,“ sögðu þau, „förum við ekki í herinn.“

„Gott og vel,“ sagði hann, „gerið það ekki.“

Svo að fólkið fór til hershöfðingjans og neitaði að láta skrá sig. Og Kölski gamli sá að þetta gekk ekki og hann fór burtu til að koma sér í mjúkinn hjá kónginum í Tarakán.

„Við skulum fara í stríð,“ sagði hann, „og hernema land Iváns konungs. Satt er það að þar eru engir peningar, en þar er til mikið af korni og búpeningi og öllu öðru.“

Svo að kóngurinn í Tarakán undirbjó stríð. Hann kallaði saman mikinn her, kom með riffla og fallbyssur, þrammaði til landamæranna og gerði innrás í ríki Iváns.

Fólkið kom til Iváns og sagði. „Kóngurinn í Tarakán hefur sagt okkur stríð á hendur.“ „Gott og vel,“ sagði Iván. „Látum hann koma.“

Þegar kóngurinn í Tarakán var kominn yfir landamærin, sendi hann njósnara til að finna her Iváns. Þeir leituðu um allt en hér var engan her að finna! Þeir biðu og biðu eftir því að hann birtist einhvers staðar, en hér var enginn her og enginn maður til að berjast við. Kóngurinn í Tarakán sendi lið til að hertaka þorpin. Hermennirnir komu í þorp og fólkið, bæði menn og konur, þutu út undrandi og stöðu á hermennina. Hermennirnir byrjuðu að taka korn þess og búpening. Fólkið lét þá taka það og veitti enga mótspyrnu. Hermennirnir fóru í annað þorp. Það sama gerðist aftur. Hermennirnir héldu þessu áfram allan þennan dag og hinn næsta og alls staðar gerðist það sama. Fólk lét þá fá allt og enginn veitti mótspyrnu, heldur bauð hermönnum að búa hjá því.

„Aumingjarnir,“ sagði það „ef lífið er svona erfitt í ykkar landi hvers vegna komið þið þá ekki og búið hjá okkur?“

Hermennirnir þrömmuðu og þrömmuðu. Hvergi her, að eins fólk sem lifði og fæddi bæði sig og aðra og veitti ekki viðnám, en bauð hermönnum að búa hjá sér. Hermönnum fannst þetta leiðindaverk og þeir komu til Tarakán konungs og sögðu. „Við getum ekki barist hér, leiddu okkur til annars staðar. Það er í lagi að berjast, en hvað með þetta? Þetta er eins og að höggva niður baunasúpu! Við viljum ekki vera í stríði lengur í þessu landi.“

Tarakán kóngur varð reiður og skipaði þeim að fara með báli og brandi um allt ríkið og eyða þorpin, brenna kornið

og húsin og slátra skepnunum. „Og ef þið hlýðið ekki mínum skipunum,“ sagði hann, „þá læt ég hálshöggva ykkur alla.“

Hermennirnir urðu hræddir og fóru strax að framfylgja skipunum kóngsins. Þeir byrjuðu að brenna húsin og kornið, og að drepa búsmalann. En fíflin veittu samt enga mótspyrnu, grétu aðeins. Gamlir menn grétu og gamlar konur grétu og unga fólkið grét.

„Hvers vegna gerið þið okkur þetta?“ sögðu þau. „Hvers vegna eyðileggið þið góða hluti? Ef þið þarfnist þeirra, hvers vegna takið þið þá ekki handa ykkur sjálfum?“

Að síðustu þoldu hermennirnir þetta ekki lengur. Þeir neituðu að halda áfram og herinn leystist upp og flúði.

XI

Kölski gamli varð að hætta þessu. Hann gat ekki sigrað Iván með hermönnum. Svo að hann breytti sér í siðfágaðan séntilmann og settist að í ríki Iváns. Ætlunin var að vinna hann með peningum á sama hátt og hann hafði sigrað Tarás sterka.

„Mig langar til,“ sagði hann „að hjálpa ykkur. Kenna ykkur að vera skynsöni. Ég ætla að byggja hús meðal ykkar og skipuleggja viðskipti.“

„Gott og vel,“ sagði Iván „komdu og bíðu hjá okkur ef þú vilt.“

Næsta morgun fór séntilmaðurinn siðfágaði út á stórtorgið með stóran gullsekk og blaðabunka og sagði. „Þið lifið eins og svín. Mig langar til að kenna ykkur að lifa mannsæmandi lífi. Byggið fyrir mig hús eftir þessari teikningu. Þið vinnið,

ég skal segja ykkur hvernig, og ég borga ykkur laun með gullpeningum.“ Og hann sýndi þeim gullið.

Fíflin urðu hissa. Það voru engir peningar í umferð hjá þeim. Þeir höfðu vöruskipti og borguðu hvert öðru með vinnu. Þau horfðu á gullpeningana með undrun.

„En hvað þetta eru fallegir litlir hlutir,“ sögðu þau. Og þau byrjuðu að fá gullpeninga séntilmannsins í skiptum fyrir vörur og vinnu. Og Kölski gamli var í byrjun, eins og ríki Tarásar, örlátur á gull sitt og fólkið fór að láta allt fyrir gull, og vinna alls konar vinnu til að fá það.

Kölski gamli var ánægður og hugsaði með sér. „Nú ganga hlutirnir eins og þeir eiga að ganga. Nú rísta ég fíflið eins og Tarás og ég skal fá hann keyptan, bæði líkana og sál.“

En um leið og fíflin höfðu eignast gullpeningana gáfu þau þá konunum til að búa til úr þeim hálsfestar, stelpurnar settu þá í hárflettur og loks fóru börnin á götunni að leika sér að þessum litlu hlutum. Allir áttu nóg af þessu og þau hættu að taka við þeim. En skrauthýsi séntilmannsins var ekki hálf byggt og ekki var enn búið að afla nóg af korni og húsdýrum. Svo hann lét þau boð út ganga að hann óskaði eftir að fólk kæmi til sín að vinna, og eins það að hann vildi kaupa korn og húsdýr. Fyrir þetta mundi hann greiða miklu fleiri gullpeninga.

En enginn kom til að vinna og þau seldu honum ekki neitt. Aðeins einstöku sinnum hljóp strákur eða stelpa til hans til að skipta á eggj og gullpeningi, en engir aðrir komu og hann hafði ekkert til að borða. Og þar sem hann var svangur þá fór séntilmaðurinn siðfágaði um þorpið og reyndi að kaupa

eitthvað í matinn. Hann reyndi í einu húsi að kaupa kjúkling og bauð fyrir hann gullpening en húsmóðirin vildi ekki taka við honum.

„Ég á nóg af þessu,“ sagði hún.

Hann reyndi í húsi sem ekkja ein bjó í að kaupa síld og bauð gullpening.

„Ég vil hann ekki, góði herra,“ sagði hún. „Ég á engin börn til að leika sér að þessu og sjálf á ég þrjá mér til gamans.“

Hann reyndi í húsi bónda eins að fá brauð og bóndinn vildi ekki heldur taka peningana.

„Ég þarfnast þeirra ekki,“ sagði hann. „En ef þú ert að biðja mig sakir Krists, bíddu þá aðeins meðan ég segi konunni að skera brauðbita handa þér.“

Nú spýtti Kölski og hljóp burtu. Að heyra Krist nefndan, svo ekki sé talað um að þiggja eitthvað vegna Krists, fyllti hann meiri sársauka en rýtingsstunga.

Og þess vegna fékk hann ekkert að borða. Allir áttu gull og það var alveg sama hvert Kölski gamli fór enginn vildi láta hann hafa neitt fyrir gull, en allir sögðu. „Annað hvort kemur þú með eitthvað annað eða borgar með vinnu, ellegar þú færð það sem þú þarft sem gjöf vegna Krists.“

En Kölski gamli átti ekkert nema peninga. Vinna var ekki við hans hæfi og að þiggja eitthvað vegna Krists var óhugsandi. Kölski gamli varð mjög reiður.

„Hvað þurfið þið meira en að ég gefi ykkur peninga?“ sagði hann. „Þið getið keypt allt með gulli og fengið menn til hvaða vinnu sem er.“ En fíflin hlustuðu ekki á hann.

„Nei, við viljum ekki peninga,“ sögðu þau. „Við þurfum

ekki að borga neitt og borgum enga skatta, svo hvað ættum við að gera við þá?”

Kölski gamli lagðist til svefns matarlaus.

Allt þetta barst Iváni, fíflinu, til eyrna. Fólk kom og spurði hann. „Hvað eigum við að gera. Þingað er kominn finn séntilmaður sem vill éta og drekka og klæðast góðum fötum, en honum geðjast ekki að vinnu, vill ekki þiggja neitt sem gefið er sakir Krists, en býður öllum aðeins gullpeninga?

Í fyrstu lét fólkið hann fá allt sem hann vildi þar til það var búð að fá nóg af gulli, en nú gefur enginn honum neitt. Hvað á að gera við hann? Það líður ekki á löngu þar til hann deyr úr hungri.“

Iván hlustaði.

„Gott og vel,“ sagði hann. „Við verðum að fæða hann. Láta hann fá uppihald til skiptis í hverju húsi líkt og menn gera við fjárhirða.“

Þetta varð svo að vera, Kölski varð að byrja að ganga milli húsa.

Tíminn leið og nú var komið að húsi Iváns. Kölski gamli kom til kvöldverðar og mállausa stúlkan var að taka hann til.

Latt fólk hafði oft leikið á hana. Það kom snemma í mat – án þess að hafa unnið verk sitt – og át allan grautinn. Hún hafði fundið ráð til að sjá við þessu með því að skoða hendur þess. Þá sem höfðu sigg í lófa lét hún setjast til borðs, hinir fengu leifarnar.

Kölski gamli settist niður við borðið, en mállausa stúlkan tók um hendur hans og skoðaði þær. Þér var ekkert sigg að sjá. Hændurnar voru hreinar og mjúkar með löngum nöglum.

Mállausa stúlkan gaf frá sér torkennilegt hljóð og ýtti Kölska frá borðinu. Kona Iváns sagði við hann. „Þú mátt ekki móðgast út af þessu, góði séntilmaður. Tengdadóttir okkar leyfir engum að koma að borðinu sem hefur ekki sigg í lófa. En bíddu um stund. Eftir að fólknið hefur matast skalt þú fá það sem eftir er.“

Kölski gamli var móðgaður yfir þessu því að í húsi kóngsins var hann látinn éta eins og svín. Hann sagði við Iván. „Það eru heimskuleg lög sem þú setur fólki þínu að allir verði að vinna með höndunum. Það var heimska þín sem bjó þau til. Heldurðu að allt fólk vinni með höndunum? Með hverju heldur þú að vitrir menn vinni?“

Og Iván sagði. „I-Ivernig eigum við, fíflin, að vita það? Mest af vinnu okkar er unnin með höndunum og bakinu.“

„Það er vegna þess að þið eruð fífl! En ég skal kenna þér að vinna með höfðinu. Þá munt þú vita að það er gróðavænlegra að vinna með höfðinu en höndunum.“

Iván varð hissa.

„Ef það er svo,“ sagði hann „þá er visst vit í að kalla okkur fífl!“

Og Kölski gamli hélt áfram. „Það er samt ekki auðvelt að vinna með höfðinu. Þú gefur mér ekkert að éta vegna þess að ég er ekki með sigg í lófum en þú veist ekki að það er hundrað sinnum erfiðara að vinna með höfðinu. Stundum ætlar höfuðið á manni alveg að klofna.“

Iván varð hugsí.

„Hvers vegna, vinur, kvelur þú þá sjálfan þig á þennan hátt? Er það þægilegt þegar höfuðið klofnar? Væri ekki betra

að vinna auðveldari störf með höndum þínum og bakinu?“

En Kölski sagði. „Ég geri þetta allt vegna þess að ég vor-
kenni ykkur fíflunum. Ef ég kveldi mig ekki yrðuð þið fífl til
eilífdar nóns. En af því að ég hef unnið með höfðinu get ég
nú kennt ykkur.“

Iván varð undrandi.

„Kenndu okkur, endilega!“ sagði hann „svo að við getum,
þegar við höfum fengið krampa í hendurnar, notað höfuðið
til tilbreytingar.“

Og Kölski lofaði að kenna fólkinu.

Svo að Iván lét kunngera það um allt ríkið að kominn væri
til þeirra fagaður séntilmaður til að kenna öllum hvernig ætti
að vinna með höfðinu, láta menn skilja að það væri hægt að
gera meira með höfðinu en höndunum og að allt fólkið ætti
að koma og læra.

Nú, nú. Í ríki Iváns var til hár turn með mörgum þrepum
sem lágu upp að ljóskerri sem var efst í turninum. Og Iván
fór með séntilnanninn þangað upp til þess að allir gætu séð
hann.

Svo að séntilmaðurinn tók sér stöðu efsti í turninum og
byrjaði að tala og fólkið kom saman til að sjá hann. Blessað
fólkið hélt að séntilmaðurinn mundi raunverulega sýna því
hvernig ætti að vinna með höfðinu án þess að nota hendurn-
ar. En Kölski gamli kenndi því einungis með mörgum orðum
hvernig menn geta lifað án þess að vinna. Fólkið skildi ekkert
í þessu. Það horfði og hugsaði, og fór að lokum burt til að
sinna sínum venjulegu störfum.

Kölski gamli stóð í turninum allan daginn. En það ærði

upp í honum sult að standa svona lengi og fíflin höfðu enga hugsun á að færa honum mat upp í turninn. Þau héldu að ef hann gæti unnið betur með höfðinu en höndunum gæti hann náttúrulega auðveldlega útvegað brauð handa sjálfum sér.

Kölski gamli stóð samt efst í turninum annan dag og lét dæluna ganga. Fólkið kom nær, horfði á hann um stund, en fór svo burt.

Og Iván spurði. „Nú, nú, er séntilmaðurinn ekki enn byrjaður að vinna með höfðinu?“

„Nei, ekki enn,“ sagði fólkið. „Hann gerir ekki annað en að tala og tala.“

Kölski gamli stóð í turninum einn dag enn, en hann var byrjaður að missa kraftinn svo að hann riðaði og höfuðið slóst utan í steinsúluna sem ljóskerið stóð á. Einn áhorfandi tók eftir þessu, og sagði það eiginkonu Iváns og hún hljóp til bónda síns sem var að vinna á akrinum.

„Komdu og sjáðu,“ sagði hún. „Þeir segja að séntilmaðurinn sé farinn að vinna með höfðinu.“

Iván varð undrandi.

„Er það satt?“ sagði hann og snéri við hesti sínum og fór til turnsins. Í þann mund sem hann nálgadist turninn var Kölski gamli orðinn örmagna af sulti. Hann riðaði og höfuð hans slóst við steinsúluna. Og einmitt þegar Iván kom alveg að turninum, hrasaði Kölski og féll, bump, bunn, bunn, beint niður stigana og taldi hvert þrep með höggi á höfuðið!

„Ja, hérna,“ sagði Iván. „Þessi fagaði séntilmaður var að segja satt þegar hann sagði. Stundum er eins og höfuðið á manni sé að klofna. Þetta er verra en að fá blöðrur. Eftir svona

verk bólgnar allt höfuðið.“

Kölski gamli féll niður á stigapallinn og höfuð hans slóst við jörðina. Iván ætlaði að fara til hans til að sjá hversu miklu verkið var sem hann hafði unnið. En þá opnaðist jörðin skyndilega og Kölski gamli féll niður. Aðeins hola varð eftir.

Iván klóraði sér í höfðinu.

„Nú, nú,“ sagði hann. „Hann var þá einn af þessum. Þvílíkur stórlygari! Hann hlýtur að vera höfðingi þeirra allra.“

Iván lifir enn og fólk streymir inn í ríki hans. Bræður hans eru komnir til að vera hjá honum og hann elur önn fyrir þeim líka. Við hvern sem til hans kemur og segir. „Gefðu mér mat!“ segir Iván. „Gott og vel. Þú getur búið hjá okkur. Við eigum nóg af öllu.“

Hin heyrnarlausa og mállausa systir hans innleiddi einn sérstakan sið sem virtur var í öllu konungsríkinu: Sá einn sem hefur sigg í lófum kemur að borðinu. Hlinir verða að bíða.

Þetta ævintýri skrifaði Tolstoy árið 1885.

IV KAFLI

Sögur til styrktar myndlist

Þessar sögur Tolstoy voru skrifaðar til að styrkja sölu á ódýrum endurprentunum á góðum teikningum. Tolstoy reyndi allt sem hann gat til að almenningur gæti eignast góðar myndir og góðan skáldskap á vægu verði.

Sögurnar eru

Hið illa laðar fólk til sín
en hið góða heldur velli.
Litlar stúlkur vitrari en fullorðna fólkið.
Ilyás.

Hið illa laðar fólk til sín en hið góða heldur velli

Þetta er gömul saga um góðan mann. Hann naut allra heimsins gæða og átti marga þræla til að þjóna sér. Og þrælarnir voru stoltir af eiganda sínum og sögðu.

„Betri herra er ekki til undir sólinni. Hann gefur okkur góðan mat og góð klæði og lætur okkur vinna hóflega eftir getu hvers og eins. Hann beitir aldrei hörðu og talar aldrei illt orð til nokkurs okkar. Hann er ekki líkur öðrum húsbændum sem láta þræla sína sæta verri meðferð en skepnur, refsa þeim stöðugt, hvort sem þeir eiga það skilið eða ekki, og segja aldrei við þá hlýlegt orð. Hann óskar okkur góðs, gerir gott, og talar hlýlega við okkur. Við óskum ekki eftir betra lífi.“

Þannig lofuðu þrælarnir eiganda sinn og Kölski sem sá þetta reiddist yfir því að þrælarnir skyldu lifa í ást og sanlyndi við húsbónda þeirra. Þess vegna náði hann valdi yfir einum þeirra sem Aleb hét og Kölski skipaði honum að freista hinna þrælanna og segja.

„Það er heimskulegt að gera of mikil úr gæðum húsbóndans. Skrattinn sjálfur mundi vera góður við ykkur ef þið gerðuð það sem hann vildi. Við þjónum húsbónda okkar vel og gerum honum allt til geðs. Um leið og hann hugsar um

eitthvað þá framkvæmum við það. Við vitum fyrir fram um hans óskir. Hvað getur hann annað gert en að vera góður við okkur? Sjáið bara hvað mundi gerast ef við sköðuðum hann í stað þess að gera honum allt til gæðs. Þá yrði hann eins og allir hinir og mundi gjalda illt með illu eins og húsbændur gera.“

Hinir þrælarnir byrjuðu að neita því sem Aleb hafði sagt en að lokum veðjuðu þeir: Aleb tókst á hendur að reyta húsbóndann til reiði. Ef hann tapaði varð hann að láta af hendi sparifötin sín. En ef hann ynni veðmálið skyldi hann fá sparifötin þeirra. Þeir lofuðu enn fremur að verja Aleb gegn húsbóndanum og leysa hann úr haldi ef hann yrði settur í hlekki og fangelsaður. Eftir að gengið var frá þessu veðmáli féllst Aleb á að gera húsbóndann reiðan næsta morgun.

Aleb var fjárhirðir og hafði í sinni gæslu dýrmætt, hreinræktað sauðakyn sem var stolt húsbóndans. Næsta morgun þegar húsbóndinn kom með hóp gesta í réttina til að sýna þeim þetta fágæta kyn leit Aleb glettnislega til félaga sinna eins og bann vildi segja: „Takið nú eftir, sjáið hvað ég geri hann reiðan.“ Allir hinir þrælarnir voru mættir, horfðu á við hliðin eða yfir réttarvegginn og Kölski klifraði upp í tré sem var þarna nálægt til að sjá hversu vel þjónn hans stæði sig. Húsbóndinn gekk inn í réttina og sýndi gestum sínum ærnar og lömbin og loks vildi hann sýna þeim besta hrútinn. „Allir hrútarnir eru verðmætir,“ sagði hann, „en ég á einn með þétt-hringuð horn, sem er óborganlegur. Hann er mér jafn dýrmætur og sjáaldur augna minna.“

Ókunnuga fólkið í réttinn styggði féð sem ruddist um svo að gestirnir sáu hrútinn ekki vel. Þegar féð róaðist styggði

Aleb það aftur eins og af slysn og allt blandaðist aftur saman. Gestirnir gátu ekki séð hver þessi óborganlegi hrútur var. Að lokum varð húsbóndinn þreyttur á þessu.

„Aleb, kæri vinur,“ sagði hann. „Gerðu það fyrir mig að sækja besta hrútinn og koma með hann til mín, þennan með þétthringuðu hornin. Taktu hann varlega og haltu honum föstum sná stund.“

Ekki hafði húsbóndinn fyrr sleppt orðinu en Aleb ruddist inn milli kindanna eins og ljón, og greip hrútinn óborganlega. Hann hélt honum föstum á ullinni greip um vinstri afturlöppina beint fyrir framan augu húsbóndans, lyfti henni upp og rykkti í hana svo að hún brotnaði sundur eins og þurr trjágrein. Hann hafði fótbrotið hrútinn og hann féll jarandi niður á hnén. Þá greip Aleb þá hægri en sú vinstri var undin og alveg máttlaus. Gestirnir og þrælarnir ráku upp óp og voru alveg niður sín, en Kölski sem sat uppi í trénu var kátur yfir því að Aleb hafði staðið sig svona vel. Húsbóndinn varð ásýndum eins og svart þrunusky, hann lét brýrnar síga, beygði höfuðið og sagði ekki orð. Gestirnir og þrælarnir voru líka þögulir og biðu eftir því hvað gerðist næst. Eftir stundarþögn hristi húsbóndinn sig eins og hann væri að kasta af sér einhverri byrði. Síðan lyfti hann upp höfðinu og leit til hins. Þannig stóð hann um stund. Loks hurfu hrukkurnar af andlitinu og hann horfði niður á Aleb brosandi og sagði.

„E, æ, Aleb, Aleb! Húsbóndi þinn bað þig að gera mig reiðan. En húsbóndi minn er sterkari en þinn. Ég er ekki reiður við þig, en ég ætla að gera húsbónda þinn reiðan. Þú óttast að ég refsí þér. En þar sem þig langar til að fá frelsi þá

gef ég þér frelsi hér fyrir framan gesti mína, og taktu sparifötin með þér!“

Og góðgjarni húsbóndinn fór með gestum sínum inn í húsið. En Kölski gnísti tönnum, féll niður úr trénu og söldu niður í jörðina.

Þessa sögu skrifaði Tólstoy árið 1885.

Litlar stúlkur vitrari en fullorðna fólkið

Páskarnir voru haldnir snemma þetta ár. Tími sleðaferða var rétt að enda. Það var enn þá snjór í húsagarðinum. Og vatnið streymdi niður þorpsgötuna.

Tvær litlar stúlkur af tveimur bæjum hittust af tilviljun í sundi milli tveggja húsa þar sem mórautt vatn rann gegnum forina á hlaðinu í stóran poll. Önnur stúlkan var mjög lítil, hin aðeins stærri. Mæður þeirra höfðu klætt þær í nýja kjóla. Litla stúlkan var á bláum kjól en hin í gulum og þær voru báðar með rauðan klút um höfuðið. Þær voru að koma úr kirkju þegar þær hittust. Fyrst sýndu þær hvor annarri spari-fötin sín og fóru svo að leika sér. Fljótlega fengu þær löngun til að busla í vatninu og sú minni vildi vaða út í pollinn í fínu fötunum en sú stærri hélt aftur af henni.

„Farðu ekki út í Malásha,“ sagði hún „mamma þín skammar þig. Ég ætla að fara úr skónum og sokkunum og þú skalt gera það líka.“

Þær gerðu það, tóku upp kjólana og byrjuðu að vaða hvor á móti annarri yfir pollinn. Vatnið náði Malásha upp í ökkla og hún sagði.

„Það er djúpt, Akoúlya, er ég hrædd um!“

„Í-laltu áfrani,“ svaraði hin. „Vertu ekki hrædd. Það verður ekkert dýpra.“

Þegar þær nálguðust, sagði Akoúlya.

„Gættu að þér, Malásha, engan gusugang. Gakktu varlega.“

Hún hafði ekki fyrr sleppt orðinu en Malásha stappaði niður fætinum svo að vatnið skvettist beint á kjól Akoúlya. Kjóllinn varð óhreinn og sama var að segja bæði um augu og nef Akoúlya. Þegar hún sá blettina á kjólnum reiddist hún og hljóp að Malásha til að berja hana. Malásha varð hrædd. Hún sá að hún var búin að koma sér í vandræði og óð upp úr pollinum til að hlaupa heim. Í sönu svifum vilði svo til að móðir Akoúlya átti leið hjá. Hún sá að óhreint vatn hafði skvest á kjól dóttur hennar og ermarnar voru orðnar skítugar. Hún sagði.

„Stelpuskönnmin þín, hvað hefur þú verið að gera?“

„Malásha gerði það viljandi,“ svaraði stúlkan.

Þegar móðirin heyrði þetta þreif hún í Malásha og danglaði í hana aftan á hálsinn. Malásha rak upp skaðræðis öskur svo það heyrðist um allt strætið. Móðir hennar kom út.

„Í-Ivers vegna ertu að berja stúlkuna mína?“ sagði hún og byrjaði að skamma grannkonu sína. Eitt orð leiddi til annars og úr þessu varð hörku rifildi. Karlmennirnir komu út og það myndaðist hópur í strætinu, allir öskruðu og enginn hlustaði. Það voru allir farnir að rífast, einn hrinti öðrum og það lá við slagsmálun þegar amma Akoúlya skarst í leikinn og reyndi að stilla til friðar.

„Hvað eruð þið að hugsa, vinir mínir? Er það rétt að hegða

sér svona? Á degi eins og þessum sér í lagi! Á svona dögum eiga menn að fagna, ekki að vera með svona vitleysu eins og þetta.“

Það hlustaði enginn á gömlu konuna og hún var næstum slegin niður. Og hún hefði ekki getað róað hópinn ef Akoúlya og Malásha hefðu ekki sjálfar komið til. Meðan mæðurnar voru að skammast hafði Akoúlya strokið óhreininðin úr kjólnum og farið aftur að drullupollinum. Hún tók stein og byrjaði að krafsa í forina fyrir framan pollinn til að gera skurð svo að vatnið rynni út á strætið. Malásha kom strax til hennar og hjálpaði henni að grafa skurðinn með priki. Rétt í þann mund sem karlmennirnir voru að hefja slagsmál, rann vatnið um skurð litlu stúlkanna út á strætið beint til þess staðar þar sem gamla konan var að reyna að stilla til friðar. Stelpurnar fylgdu vatninu og hoppuðu sitt hvoru megin við litla lækinn.

„Náðu honum, Malásha! Náðu honum,“ hrópaði Akoúlya, en Malásha gat ekki talað að fyrir hlátri.

Þær voru í sjöunda himni og horfðu á tréspón sem flaut á læknum þeirra. Þær hlupu beint inn í karlmannahópinn og þegar gamla konan sá þær sagði hún við mennina.

„Skammist þið ykkar ekki? Að vera að slást vegna þessara stelpna sem eru sjálfar alveg búnar að gleyma þessu og leika sér fallega saman, þessar blessuðu elskur! Þær eru niklu gáf- aðri en þið!“

Og mennirnir horfðu á litlu stelpurnar, skömmuðust sín og fóru að hlæja að sjálfum sér og þessu öllu saman. Og þeir fóru hver til síns heima.

„Nema þið snúið við og verðið eins og lítil börn, getið þið aldrei gengið inn í ríki himnanna.“

Þessa sögu skrifaði Tolstoj árið 1885 til styrktar myndlistarmönnum.

Ilyás

Einu sinni var Baskíri í héraðinu Oufá sem Ilyás hét. Faðir hans dó ári eftir að Ilyás kvæntist og hann fékk ekki mikinn arf. Ilyás átti þá aðeins sjö hryssur, tvær kýr og um tuttugu kindur. Hann fór vel með og eignaðist því fljótlega meira. Hann og kona hans þræluðu frá morgni til kvölds. Þau fóru fyrr á fætur en aðrir og fóru seinna að sofa. Og eigur hans jukust frá ári til árs. Með því að lifa þessu lífi eignaðist hann smáan saman mikil auðæfi. Þegar hann var orðinn þrjátíu og fimin-tíu ára átti hann tvö hundruð hesta, hundrað og fimin-tíu kýr og eitt þúsund og tvö hundruð kindur. Hann réði til sín vinnumenn til að gæta stóðs og hjarða og vinnukonur til að mjólka merarnar og kýrnar, og búa til jógúrt, smjör og osta. Ilyás átti nóg af öllu og allir í héraðinu öfunduðu hann. Þau sögðu um hann: „Ilyás er hamingjusamar maður. Hann á nóg af öllu. Þessi heimur hlýtur að vera þægilegur staður fyrir hann.“

Betri borgarar fréttu um Ilyás og sóttust eftir að kynnst honum. Það komu til hans gestir frá fjarlægum stöðum. Og hann tók vel á móti öllum og gaf þeim mat og drykk. Allir sem rákust heima til hans fengu alltaf jógúrt, te og aust-urleskan svaladrykk (sherbet). Og lambakjöt var einnig bor-

ið á borð. Hvenær sem gest bar að garði var lambi slátrað og stundum tveimur. Ef þeir komu í hóp þá slátraði hann jafnvel hryssu handa þeirna.

Ilyás átti þrjú börn, tvo syni og eina dóttur, og þau giftust öll og fóru að heiman. Meðan hann var fátækur unnu synirnir með honum og gættu hópa og hjarða sjálfir. En þegar hann varð ríkur urðu þeir spilltir og annar þeirra lagðist í drykkju. Eldri sonur hans var drepinn í slagsmálum. Og yngri sonurinn sem hafði kvænst einþykkrri konu hætti að hlýða föður sínum og þeir gátu ekki búið saman lengur.

Svo að þeir skildu og Ilyás gaf syni sínum hús og búfénað og við það varð eign hans minni. Nokkru seinna kom upp pest í fénu og margar kindur drápust. Þessu fylgdi slæmt árferði og uppskeran brást, og margar kýr drápust þann vetur. Næst rændu Kírhizar besta stóði hans. Og auðæfi Ilyás gufuðu upp. Þau urðu minni og minni og á sama tíma þvarr þróttur hans. Þegar hann var um sjötugt fór hann að selja loðfeldi sína, teppi og tjöld. Loks varð hann að láta það sem hann átti eftir af nautgripum og var farinn að horfast í augu við skortinn. Áður en hann vissi af var hann búinn að missa allt og á elliárum sínum urðu þau, hann og konan, að ráða sig í vinnumennsku. Ilyás átti ekkert eftir nema fötin sem hann gekk í, loðfeld, bolla, inniskó og útiskó, og konuna hans, Sham-Shengi, sem líka var orðin gömul. Sonurinn sem fór að heiman var kominn til útlanda og dóttir hans var dáið, svo að það var enginn til að hjálpa gömlu hjónunum.

Nágranni þeirra Múhammad-Shah vorkenndi þeim. Múhammad-Shah var hvorki ríkur né fátækur, en bjargálma og

góður maður. Hann minntist gestrisni Ilyásar, hafði samúð með honum og sagði.

„Komið og búið hjá mér, Ilyás, þú og gamla konan þín. Í sumar getur þú unnið í melónugarðinum það sem þér er þægilegt og í vetur gefið kúnum. Og Sham-Shemgi getur mjólkað hryssurnar og búið til jógúrt. Ég ætla að fæða ykkur og klæða. Þegar ykkur vantar eitthvað þá láttu mig vita og þið skuluð fá það.“

Ilyás þakkaði nágranna sínum og hann og kona hans urðu vinnuhjú hjá Múhammad-Shah. Í fyrstu fannst þeim staða þeirra erfið, en þau vöndust henni og lifðu áfram og unnu eins mikið og kraftur þeirra leyfði.

Múhammad-Shah sá að hann hagnaðist á að hafa þau í vinnu. Þau höfðu verið húsbændur og voru góðir stjórnendur, þau kunnu tölkin á þessu og voru ekki löt, heldur unnu þau eftir bestu getu. Samt fannst Muhammad-Shah sorglegt að sjá fólk sem hafði staðið svona hátt falla svona djúpt.

Svo gerðist það að frændi Múhammad-Shah kom til hans úr fjarlægu landi og það kom mullah með honum. Múhammad-Shah sagði Ilyás að sækja kind og slátra henni. Ilyás fláði kindina og sauð. Kjötið var fært gestunum. Gestirnir átu kindakjötið og byrjuðu að drekka jógúrt. Þeir sátu með gestgjafa sínum á púðum á teppinu, töluðu saman og supu jógúrt úr bollum sínum. Ilyás hafði lokið störfum sínum og gekk fram hjá opnum dyrunum. Múhammad-Shah sá hann ganga hjá og sagði við einn gesta sinna.

„Tókstu eftir þessum gamla manni sem var að ganga fram hjá?“

„Já,“ sagði gesturinn. „Hvað er merkilegt við hann?“

„Aðeins það – að hann var eitt sinn ríkasti maður héraðsins. Nafn hans er Ilyás. Það gæti verið að þú hefðir heyrt hans getið.“

„Auðvitað hef ég það,“ sagði gesturinn. „Ég hef aldrei séð hann áður, en hann var frægur um allar jarðir.“

„Já, og nú á hann ekkert eftir,“ sagði Múhammad-Shah „og hann býr hjá mér sem vinnuhjú og konan hans er hér líka. – Hún mjólkar merarnar.“

Gesturinn varð undrandi. Hann sletti í góm, hristi höfuðið og sagði.

„Hamingjan snýst eins og hjól. Hún lyftir einum upp og setur annan niður. Er gamli maðurinn ekki hryggur yfir öllu sem hann hefur misst?“

„Hver veit það. Hann lifir rólegu lífi í friðsemd og vinnur vel.“

„Má ég tala við hann?“ spurði gesturinn. „Mér þætti vænt um að fá að spyrja hann um ævisöguna.“ „Því ekki það,“ svaraði húsbóndinn og hann kallaði úr setustofunni sem þeir voru í.

„Babay,“ (sem á Bashkírmáli þýðir afi) „komdu inn og fáðu þér bolla af jógúrt með okkur og taktu konu þína með þér líka.“

Ilyás kom inn ásamt konu sinni. Eftir að hafa heilsað húsbónda sínum og gestum, endurtók hann bæn, og settist niður nálægt dyrunum. Kona hans hélt áfram og fór bak við tjöldin þar sem hún settist niður hjá húsmóður sinni.

Ilyás var borinn bolli með jógúrt. Hann óskaði gestunum

og húsbónda sínum góðrar heilsu, saup á og setti bollann frá sér.

„Jæja, faðir,“ sagði gesturinn sem langaði til að tala við hann. „Ég býst við að það geri þig dapran að sjá okkur. Við hljótum að minna þig á þína fyrri velgengni og núverandi hörmungar.“

Ilyás brosti og sagði.

„Ef ég ætlaði að segja þér hvað hamingja er og hvað óhamingja þá mundir þú ekki trúa mér. Þú ættir frekar að spyrja konu mína. Hún er kona og það sem er í hjarta hennar er á tungu hennar. Hún getur sagt þér allan sannleikann.“

Gesturinn snéri sér að tjöldunum.

„Jæja, anna,“ kallaði hann „segðu mér hvernig á að bera saman þína fyrri hamingju og eymdina sem nú er hlutskipti þitt.“

Og Shan-Shemgi svaraði að tjaldabaki.

„Það er svona sem ég lít á þetta. Gamli maðurinn minn og ég leituðum hamingjunnar í fimmtíu ár án þess að finna hana. Það er aðeins núna, þessi síðustu tvö ár eftir að við misstum allt og höfum lifað sem vinnufólk sem við höfum fundið sanna hamingju og óskum ekki eftir neinu betra en okkar núverandi hlutskipti.“

Gesturinn varð undrandi og eins húsbóndinn. Hann varð svo undrandi að hann stóð á fætur og dró tjöldin til hliðar til að geta horft framan í gömlu konuna. Þarna stóð hún með krosslagðar hendur, horfði á bónda sinn og brosti. Og hann brosti á móti. Gamla konan hélt áfram.

„Ég er að segja satt og er ekki að gera að gamni mínu. Í

hálföld leituðum við hamingjunnar en meðan við vorum rík fundum við hana aldrei. Nú eftir að hafa misst allt og erum orðin vinnufólk höfum við fundið þvílíka hamingju að við kærum okkur ekki um neitt betra.“

„En í hverju er þá þessi hamingja fólgin?“ spurði gesturinn.

„Jú, í þessu,“ svaraði hún. „Þegar við vorum rík höfðum við, maður minn og ég, mjög mörgu að sinna, svo mögru að við höfðum ekki tíma til að tala saman eða hugsa um sál okkar eða biðja til Guðs. Til okkar komu margir gestir og við urðum að hugsa um hvaða veitingar ætti að bera þeim og hvaða gjafir að gefa þeim, svo að þeir töluðu ekki illa um okkur. Þegar þeir fóru urðum við að líta eftir hjúnum sem reyndu að koma sér hjá vinnu og fá besta matinn, en við reyndum að fá sem mest út úr þeim. Og þannig brutum við af okkur. Svo höfðum við alltaf áhyggjur af að úlfur dræpi folald eða kálf eða þjófar stælu hestunum. Við lágum andvaka á nóttinni af ótta við að ærnar legðust yfir lömbin sín og við fórum út aftur og aftur til að gæta að hvort allt væri í lagi. Um leið og eitt vandamál var leyst skaut annað upp kollinum. Hvernig til dæmis við ættum að afla nægilegs fóðurs fyrir veturinn. Og fyrir utan þetta vorum við hjónin vön að deila um hlutina. Hann sagði að þetta ætti að gera svona og svona, ég var á öðru máli og við deildum. Það er líka synd. Við fórum frá einu vandamálinu í annað og úr einni syndinni í aðra og fundum enga hamingju.“

„Jæja, og núna?“

„Nú þegar við, maður minn og ég, vöknun á morgnana

fáum við alltaf hlýleg orð í eyra hvort frá öðru og við höfum fundið frið í sálum okkar. Við höfum ekki um neitt að rífast. Áhyggjurnar eru horfnar en eftir er viljinn til að gera fólki gott. Við vinnum eins mikið og kraftar okkar leyfa og það er vilji okkar að við séum ekki húsbændurnir okkar til óþurftar heldur hafi þeir hag að veru okkar hér. Þegar við komum inn er kvöldverðurinn tilbúinn og við fáum jógúrt að drekka. Við höfum nóg eldsneyti þegar kalt er, og við eigum loðfeldina okkar. Og við höfum tíma til að tala saman, tíma til að leggja rækt við sálarlíf okkar og bænasambandið við Guð. Í fimmtíu ár leituðum við hamingju en fyrst nú höfum við fundið hana.“

Gestirnir hlógu.

En Ilyás sagði.

„Hlæið ekki, vinir mínir. Þetta er ekkert gamanmál – þetta er sannleikur lífsins. Við vorum líka heimsk í fyrstu og grétum þegar við misstum auðæfi okkar. En nú hefur Guð sýnt okkur hið raunverulega og við segjum þennan sannleika, ekki okkur til huggunar heldur til að gera ykkur gott.“

Og mullah sagði. (Mullah er íslamskur prestur og lögspekingur.)

„Þetta er viturlega nælt. Ilyás hefur talað nákvæmlega hið sanna. Hið sama er sagt í helgri bók.“

Og gestirnir hættu að hlæja og fóru að hugsa.

Þessa sögu skrifaði Tolstoy árið 1885.

V KAFLI

Endursagðar þjóðsögur

Í þessum kafla eru rússneskar þjóðsögur sem Tolstoy endursagði.

Sögurnar eru

Einsetumennirnir þrír
Púkinn og brauðskorpan
Hve mikið land þurfa menn að eiga?
Hveitikorn eins stórt og hænuegg
Guðsonurinn
Gullna hliðið
Tóma trumban

Einsetumennirnir þrír

Og þegar þið biðjist fyrir þá notið ekki ónytjumælgi eins og heiðingjarnir því að þeir halda að þeir verði bænheyrðir vegna mælsku sinnar. Líkist því ekki þeim, því að faðir ykkar veit hvers þið þarfnist áður en þið biðjið hann.

Biskup nokkur var á ferð með skipi frá Arkangel til klaustursins í Solovétsk. Og á sama skipi voru nokkrir pílagrímar sem ætluðu að skoða kapelluna á sama stað. Ferðin gekk vel. Vindurinn var hagstæður og veðrið gott. Pílagrímarnir lágu á þilfarinu, átu eða sátu og ræddu saman.

Biskupinn kom líka upp á þilfarið. Hann gekk þar fram og aftur og tók eftir hópi manna sem stóðu í framstafni skipsins og ræddu þar við sjómann sem benti þeim út á hafið og var að segja þeim eitthvað. Biskupinn stansaði og horfði í sömu átt og maðurinn benti. Hann sá samt ekki neitt en sjórinn glitraði í sólskininu. Hann gekk nær og hlustaði en þegar maðurinn sá hann tók hann af sér hífunu og þagnaði. Allur hópurinn tók líka ofan og hneigði sig.

„Látið mig ekki ónáða ykkur, vinir,“ sagði biskupinn. „Ég kom til að hlusta á hvað þessi góði maður er að segja.“

„Sjómaðurinn var að segja okkur frá einsetumönnunum,“

svaraði einn, iðnaðarmaður sem var djarfari en hinir.

„Hvaða einsetumönnun?“ spurði biskupinn og færði sig út að borðstokknum og settist þar niður á kassa. „Segðu mér frá þeim. Ég hefði gaman af að heyra þessa sögu. Á hvað varst þú að benda?“

„Nú, á þessa litlu eyju sem þér getið rétt séð þarna úti,“ svaraði maðurinn og benti á stað framundan aðeins til hægri. „Á þessari eyju búa einsetumennirnir til að frelsa sálir sínar.“

„Hvar er eyjan?“ spurði biskupinn. „Ég sé ekki neitt.“

„Þarna langt í burt, ef þér horfið þangað sem ég bendi. Sjáið þér þetta litla ský? Fyrir neðan það aðeins til vinstri sést mjög dauf rönd. Það er eyjan.“

Biskupinn reyndi að sjá þetta en gat ekki séð neitt nema sólglitrandi hafið.

„Ég get ekki séð það,“ sagði hann. „En hverjir eru einsetumennirnir sem búa þarna?“

„Þeir eru helgir menn,“ svaraði sjónmaðurinn. „Það er langt síðan ég frétti af þeim en ég hafði aldrei tök á að hitta þá fyrr en fyrir tveimur áruni.“ Og sjónmaðurinn sagði nú frá því að hann hefði verið þarna að veiðum og strandað um nótt á eynni og ekki vitað hvar hann var. Um morguninn þegar hann reikaði um eyna kom hann að torfkofa og hitti gamlan mann sem stóð þarna nálægt honum. Skömmu seinna konu hinir tveir út, og eftir að hafa gefið honum að borða og þurrkað fót hans hjálpuðu þeir honum að gera við bátinn.

„Og hvernig eru þeir?“ spurði biskupinn. „Einn þeirra er lítill maður og bak hans er bogið. Hann er klæddur í prestshempu og er mjög gamall. Hann hlýtur að vera meira en

hundrað ára, mundi ég halda. Hann er svo gamall að hvítt skeggið er farið að fá grænleita slikju, en hann er alltaf brosandí og andlit hans er bjart eins og á engli af himnum ofan. Næsti er hávaxnari en hann er líka nýjög gamall. Hann er í slitnum bóndafrakka. Hann er með breitt skegg og gulgrátt að lit. Hann er sterkur maður. Áður en ég hafði tíma til að koma honum til hjálpar snéri hann bátinum mínum við eins og hann væri ekki annað en vatnsfata. Hann er líka vingjarnlegur og glaðlyndur. Sá þriðji er hávaxinn, skegg hans er hvítt eins og snjór og nær niður á hné. Hann er strangur og brúnaþungur. Og hann ber aðeins klæði sem hann gyrðir um lendar sér.“

„Og töluðu þeir við þig?“ spurði biskupinn.

„Oftast gerðu þeir allt þægjandi og töluðu lítið jafnvel sín á milli. Augnakast frá einum þeirra nægði til að hinir skildu. Ég spurði þann stærsta hvort þeir hefðu búið þarna lengi. Hann lét brýrnar síga og tautaði eitthvað eins og hann væri reiður. En sá elsti tók í hönd hans og brosti og þá varð sá hávaxni rólegur.

Sá elsti sagði aðeins.

„Afsakaðu okkur,“ og brosti.

Meðan sjónaðurinn var að tala hafði skipið nálgast eyjuna.

„Sjáið, nú getið þér séð hana greinileg, yðar hágöfgi, ef þér viljið,“ sagði iðnaðarinn og benti með hendinni.

Biskupinn horfði og nú sá hann dökkt strik sem var eyjan. Hann horfði á það um stund og fór svo úr framstafni skipsins og aftur í skut og spurði manninn sem stóð við stýrið.

„Hvaða eyja er þetta?“

„Þessi þarna,“ svaraði maðurinn „hún er nafnlaus. Það eru margir slíkar á þessu hafi.“

„Er það satt að það séu þar einsetumenn sem lifa þar til að frelsa sál sína?“

„Svo er sagt, yðar náð, en ekki veit ég hvort það er satt. Sjómenn segjast hafa séð þá, en auðvitað geta sögur þeirra verið uppspuni.“

„Mér þætti gaman að fara í land á eyjunni og sjá þessa menn,“ sagði biskupinn. „Hvernig get ég gert það?“

„Skipið getur ekki komist nálægt þessari eyju,“ svaraði maðurinn við stýrið, „en það er hægt að róa þangað á báti. Þér ættuð að tala við skipstjórann.“

Það var sent eftir skipstjóranum og hann kom.

„Mig langar til að sjá þessa einsetumenn,“ sagði biskupinn. „Væri ekki hægt að róa með mig í land?“

Skipstjórinn reyndi að telja honum hughvarf.

„Auðvitað væri það hægt,“ sagði hann. „En við missum þá mikinn tíma. Og ef ég mætti voga mér að segja það, yðar náð, þá eru þessir gömlu menn ekki þess virði að eyða í þá svona miklum tíma. Mér var sagt að þeir séu ganlir kjánar sem skilja ekki neitt og tala aldrei orð fremur en fiskurinn í sjónum.“

„Ég vil sjá þá,“ sagði biskupinn, „og ég skal borga þér fyrir fyrirhöfn þína og tímatöf. Vertu svo vænn að láta mig fá bát.“

Með þessu var málið útkljáð, svo að skipunin var gefin. Sjómennirnir fóru að fella seglin, stýrimaðurinn setti stýrið á bátinn og stefna skipsins var sett á eyjuna. Stóll var settur í stafninn handa biskupnum og hann settist þar og horfði fram

til eyjarinnar. Allir farþegarnir söfnuðust saman í framstafni og horfðu þangað líka. Þeir sem best sáu gátu nú greint þar klettabelti og síðan kom torfkofi í ljós og loks sá einn maður einsetumennina sjálfa. Skipstjórinn náði í sjónauka og eftir að hafa horft í hann rétti hann sjónaukann til biskupsins.

„Þetta er alveg rétt. Þarna eru þrír menn sem standa á ströndinni. Þarna aðeins til hægri við stóra klettinn,“ sagði skipstjórinn.

Biskupinn tók við sjónaukanum, setti hann í rétta stöðu og sá þrjá menn, einn hávaxinn, annan lágvaxinn en sá þriðji var mjög lítill og boginn í baki. Þeir stóðu þarna saman á ströndinni og héldust í hendur.

Skipstjórinn snéri sér að biskupnum.

„Skipið kemst ekki nær en þetta, yðar náð. Ef þér viljið fara í land verðum við að biðja yður að fara í bátinn meðan við vörpunum akkerum hér.“

Akkerisfestinni var í flýti rennt út, akkerið skall í sjóinn og seglin voru brotin saman.

Skipið tók kipp og það hristist til. Síðan var báturinn settur út, ræðararnir stukku um borð en biskupinn gekk niður stiga og fékk sér sæti. Ræðararnir toguðu í árarnar og báturinn skreið hratt í átt að landi. Þegar ekki var meira en steinsnar til lands sáu þeir gömlu mennina, hávaxinn mann með lendaklæði eitt fata, lágvaxinn mann í slitnum bændafrakka og mjög gamlan mann boginn af elli í prestshempu – allir þrír héldust í hendur.

Ræðararnir renndu bátinum upp í fjöruna og héldu í báts-hakann meðan biskupinn fór upp úr honum.

Gömlu mennirnir hneigðu sig fyrir honum og hann gaf þeim blessun sína. Þá hneigðu þeir sig enn dýpra. Nú talaði biskupinn til þeirra.

„Ég hef heyrt,“ sagði hann „að þið, guðlegu menn, búið hér til að leggja rækt við trú ykkar og að þið biðjið til Jesú Krists fyrir meðbræðrum ykkar. Ég, óverðugur þjónn Krists, er kallaður af náð Guðs til að vaka yfir og fræða hjörð hans. Mig langaði til að sjá ykkur, þjóna Guðs, og gera það sem ég get til að kenna ykkur líka.“

Gömlu mennirnir brostu hver til annars og sögðu ekki neitt.

„Segið mér,“ sagði biskupinn, „hvað eruð þið að gera til að frelsa sálu ykkar og hvernig þjónið þið Guði á þessari eyju?“

Einsetumaðurinn, sá í miðið, andvarpaði og horfði á þann elsta, þennan mjög forna mann. Hann brosti og sagði.

„Við vitum ekki hvernig á að þjóna Guði. Við skrintum og þjónum aðeins sjálfum okkur, þjónn Guðs.“

„En hvernig biðjið þið til Guðs?“ spurði biskupinn.

„Við biðjum svona,“ svaraði einsetumaðurinn. „Þrír eruð þið, þrír erum við, verið okkur náðugir.“

Og þegar gamli maðurinn sagði þetta, þá lyftu þeir allir upp augliti sínu og endurtóku.

„Þrír eruð þið, þrír erum við, verið okkur náðugir!“

Biskupinn brosti.

„Það er augljóst að þið hafið heyrt eitthvað um heilaga þrenningu,“ sagði hann, „en þið biðjið ekki á réttan hátt. Mér finnst nú þegar vænt um ykkur, góðu menn. Ég sé að þið viljið þóknast herranum en þið vitið ekki hvernig á að þjóna

honum. Svona á ekki að biðja. Hlustið nú á mig og ég skal kenna ykkur, ekkert frá sjálfum mér, heldur hvernig hin helga bók sagði okkur að biðja.“ Og biskupinn byrjaði að útskýra fyrir einsetumönnum hvernig Guð hefði opinberað sjálfan sig mönnunum. Hann sagði þeim frá Guði Föður, Guði Syni og Guði, Andanum helga.

„Guð Sonurinn kom til jarðarinnar,“ sagði hann „til að frelsa fólkið og hann kenndi okkur öllum að biðja svona. Hlustið og hafið eftir mér. „Faðir vor.“

Og fyrsti gamli maðurinn endurtók „Faðir vor,“ og annar sagði „Faðir vor,“ og sá þriðji sagði „Faðir vor.“

„Þú sem ert á himnum,“ hélt biskupinn áfram. Og fyrsti einsetumaðurinn endurtók „þú sem ert á himnum,“ en næsti fór skakkt með orðin og hávaxni einsetumaðurinn fór ekki alveg rétt með þau. Skeggið hafði vaxið fyrir munninn svo hann gat ekki talað skýrt. Forni einsetumaðurinn var orðinn alveg tannlaus og orðin urðu ógreinilegt muldur. Biskupinn hafði orðin yfir aftur og gömlu mennirnir endurtóku þau eftir honum. Biskupinn settist niður á stein, og gömlu mennirnir stóðu fyrir framan hann, horfðu á munn hans, og endurtóku orðin sem hann sagði.

Biskupinn erfiðaði allan guðslangan daginn, endurtók sömu orðin, tuttugu, þrjátíu eða hundrað sinnum og gömlu mennirnir endurtóku allt. Þeir fóru skakkt með og hann leiðrétti þá og lét þá byrja aftur.

Biskupinn gafst ekki upp fyrr en hann hafði kennt þeim allt Faðirvorið. Þeir gátu ekki aðeins haft það rétt eftir honum, heldur gátu þeir farið með það sjálfir. Sá í miðjunni lærði

fyrstur að fara með það einn. Biskupinn lét hann fara með það aftur og aftur og að lokum kunnu hinir það líka.

Það var farið að skyggja og tunglið lyfti sér út við ystu sjónarrönd þegar biskupinn stóð á fætur til að fara aftur til skips. Þegar hann kvaddi gömlu mennina beygðu þeir sig niður til jarðar fyrir honum. Hann lét þá standa upp. Hann kvaddi þá alla með kossi og bað þá að halda áfram að biðja eins og hann hafði kennt þeim. Þar næst fór hann um borð í bátinn og snéri aftur til skipsins.

Þar sem hann sat í bátnum sem róið var til skipsins gat hann heyrt þessar þrjár raddir einsetumanna lesa Faðirvorið með háum rómi. Þegar báturinn nálgast skipið hljóðnuðu raddirnar en það var enn hægt að sjá þá í tunglskininu, standa í sömu stellingum og þeir voru í þegar hann fór frá þeim, sá minnsti í miðið, sá hæsti til hægri og hinn til vinstri. Um leið og biskupinn var kominn að skipinu og stigin um borð var alkerum létt og seglin sett upp. Vindurinn fyllti seglin og biskupinn settist aftur í skut og horfði á eyjuna sem þeir voru að sigla frá. Um stund gat hann enn séð einsetumennina en brátt hurfu þeir sjónum þó að eyjan sæist enn þá. Að lokum hvarf hún líka og það var ekkert að sjá nema léttan ölduganginn í tunglsljósinu.

Pílagrímarirnir lögðust til svefns og allt varð hljótt á skipinu. Biskupinn hafði enga löngun til að fara að sofa. Hann sat einn í skutnum, horfði á hafið, eyjuna sem sást ekki lengur og þessa góðu, gömlu menn. Hann rifjaði það upp fyrir sér hversu glaðir þeir höfðu orðið yfir að geta lært Faðirvorið. Og hann þakkaði Guði fyrir að hafa sent sig til að fræða og hjálpa

þessum sanngóðu mönnum.

Þannig sat biskupinn, hugsandi og horfði út á hafið í átt til eylandsins horfna. Tunglskinið flögraði fyrir augun hans og merlaði hér og hvar á öldunum. Allt í einu sá hann eitt-hvað hvítt og skínandi á þessum bjarta vegi sem máninn lagði á hafið. Var þetta máfur eða lítið skínandi segl eða lítill bátur? Biskupinn festi augun á þessu og fylltist undrun.

„Þetta hlýtur að vera bátur sem siglir á eftir okkur,“ hugsaði hann, „en hann dregur á okkur mjög hratt. Hann var langt í burtu fyrir aðeins einni mínútu en núna er hann kominn miklu nær okkur. Þetta getur ekki verið bátur því að ég sé engin segl. En hvað sem það nú er þá eltir það okkur og er að má okkur.“

Og hann gat ekki séð hvað þetta var. Ekki bátur, ekki fugl, ekki fiskur! Þetta var of stórt til að vera maður, og auk þess gat enginn maður verið þarna úti á miðjum sjó.

Biskupinn stóð á fætur og sagði við stýrimanninn.

„Sjáðu þarna, hvað er þetta, vinur minn? Hvað er þetta?“ endurtók biskupinn þó að nú sæi hann vel hvað þetta var – insetumennirnir þrír hlaupandi á vatninu, allir glitrandi hvítir og lýsti af skegginu. Þeir nálguðust skipið hratt eins og það stæði kyrrt.

Stýrimaðurinn leit upp og sleppti stýrinu í skelfingu.

„Drottinn minn! Insetumennirnir eru hlaupandi á eftir okkur á vatninu eins og það væri þurrt land!“

Farþegarnir heyrðu þetta, stukku upp og flýttu sér aftur í skut. Þeir sáu insetumennina koma og haldast í hendur og þeir tveir sem voru til hliðanna bentu skipinu að stoppa. Allir

Þeir liðu þeir áfram án þess að hreyfa fætuna. Áður en hægt var að stöðva skipið höfði einsetumennirnir náð því. Höfuð þeirra lyftust og allir þeir töluðu eins og þeir hefðu eina rödd. Þeir sögðu.

„Við höfum gleymt því sem þú kenndir okkur, þjónn Guðs. Við mundum þetta eins lengi og við fórum með það. Við hættum því um stund og týndum þá niður orði og orði og nú er kominn einhver ruglingur í þetta. Satt að segja munum við ekki neitt. Kenndu okkur aftur.“

Biskupinn signdi sig og teygði sig yfir borðstokkinn. Hann sagði.

„Ykkar eigin bæn mun komast til Guðs, menn Guðs. Það er ekki á mínu færi að kenna ykkur. Biðjið fyrir okkur syndugum mönnunum.“

Og biskupinn beygði sig djúpt fyrir gömlu mönnunum. Og þeir snéru við og fóru aftur yfir hafið. Og alveg til morguns mátti sjá ljós skína á staðnum þar sem þeir hurfu sjónum.

Sagan er skrifuð árið 1886. Hún er byggð á gamalli þjóðsögu sem var alþekkt, ekki síst í héraðinu Volga í Rússlandi.

Púkinn og brauðskorpan

Fátækur bóndi fór eitt sinn snemma morguns til að plægja. Hann tók með sér morgunverð sinn sem var brauðskorpa. Hann setti plóginn á réttan stað, vafði frakkanum sínum utan um brauðið, setti hann undir runna og byrjaði að vinna. Þegar hesturinn var orðinn þreyttur og hann svangur gekk hann frá plógnum, spretti af hestinum, lét hann bíta grasið og sótti frakkann með morgunverðinum. Hann tók frakkann og hristi hann – en brauðið var farið. Þetta skildi bóndinn alls ekki.

„Þetta er undarlegt,“ hugsaði hann. „Ég sá engan, en samt hefur einhver verið hér og tekið brauðið.“

Þetta var púki sem hafði stolið brauðinu meðan bóndinn var að plægja og á þessari stund sat hann bak við runnann og beið þess að heyra bóndann bölvva og kalla á Kölska. Bóndanum sárnaði að hafa misst morgunverð sinn en hann sagði. „Við þessu er ekkert að gera. Ekki drepur það mig úr hungri! Vafalaust hefur sá sem tók brauðið þurft á því að halda. Verði honum að góðu.“

Og hann fór í brunninn, fékk sér vatn að drekka og hvíldi sig um stund. Síðan sótti hann hestinn, lagði á hann og byrjaði aftur að plægja.

Púkinn varð niður sín yfir að hafa ekki fengið bóndann til

að syndga og hann fór og tilkynnti Kölska húsbónda sínum hvað gerst hafði.

Hann sagði Kölska hvernig hann hefði stolið brauði bóndans og hvernig bóndinn í stað þess að bölvva hefði sagt. „Verði honum að góðu.“

Kölski varð reiður og sagði. „Fyrst maðurinn hafði betur þá er sökin þín – þú kannt ekki til verka! Ef bændurnir og konur þeirra fara að breyta svona þá er þetta búið spil hjá okkur. Þetta getum við ekki látið viðgangast. Farðu strax aftur og komdu þessu í eðlilegt lag. Ef þú getur ekki unnið bóndann innan þriggja ára læt ég dýfa þér í vígt vatn!“

Púkinn varð hræddur. Hann skaust aftur til jarðarinnar og hugsaði um hvernig hann gæti bætt fyrir mistök sín. Hann hugsaði og hugsaði og komst loks að góðri niðurstöðu. Hann breytti sér í vinnumann og fór og réði sig í vinnu hjá fátæka bóndanum. Fyrsta árið gaf hann bóndanum það ráð að sá korninu í mýrlendan jarðveg. Bóndinn fór eftir þessu og sáði í mýrlendið. Árið reyndist með fádæmum þurrviðrasamt og korn annarra bænda skrælnaði í sólinni en korn fátæka bóndans varð gilt og hávaxið og öxin vel þroskuð. Hann fékk ekki aðeins nóg korn fyrir sig í heilt ár, heldur átti hann mikið afgang.

Næsta ár ráðlagði púkinn honum að sá upp í hlíðinni. Sumarið reyndist mjög vorviðrasaint. Korn hinna bændanna féll niður og rotnaði og öxin náðu ekki að þroskast. En uppskera bóndans upp í hlíðinni var ágæt. Hann átti nú svo mikið af korni að hann vissi ekki hvað hann átti að gera við það allt.

Þá sýndi púkinn bóndanum hvernig hann ætti að merja

sundur kornið og brugga úr því vín. Og bóndinn bjó til sterka drykki og byrjaði að drekka þá sjálfur og gefa þá vinum sínum.

Nú fór púkinn til Kölska og gortaði af því að hafa nú bætt fyrir mistök sín. Kölski sagðist þurfa að koma og sjá það sjálfur hvort satt væri.

Hann kom í hús bóndans og sá að þar hafði bóndinn boðið ríkum nágrönnum til drykkju. Kona hans hellti í skálar gestanna og við það hrasaði hún og féll að borðinu en við það skvettist niður vín úr einni skál.

Bóndinn varð reiður og skannaði konu sína. „Hvað á þetta að þýða, subban þín? Heldur þú að þetta sé eitthvert skolp, krypplingurinn þinn? Þetta er eðalvín sem þú ert að hella á gólfð.“

Púkinn nuggaði sér upp við Kölska, meistara sinn. „Sjáðu,“ sagði hann, „þetta er sami maðurinn og sá sem taldi ekki eftir að missa síðustu brauðskorpuna sína!“

Bóndinn hélt áfram að skannast út í konu sína og byrjaði sjálfur að bera gestunum drykkinn. Í þann mund rakst fátækur bóndi inn í veisluna, óboðinn. Hann heilsaði hópnum, settist niður og sá að þeir voru að drekka. Preyttur eftir erfiðan dag sárlangaði hann í dropa. Hann sat og sat og hann fékk vatn í munninn, en bóndinn, í stað þess að bjóða honum, tautaði. „Ég á ekkert vín handa öllum sem rekast hingað.“

Þetta gladdi Kölska og púkinn skríkti af ánægju og sagði. „Bíddu og sjáðu. Þetta er aðeins að byrja!“

Ríku bændurnir drukku og gestgjafinn drakk líka. Og þeir byrjuðu að smjæðra hver fyrir öðrum.

Kölski hlustaði og hlustaði og hældi púkanum.

„Ef,“ sagði hann, „drykkurinn gerir þá svo refslega að þeir byrja að fara með fals og fláræði, þá munu þeir brátt lenda í okkar höndum.“

„Bíddu eftir því sem seinna kemur. Nú fá þeir aftur í skálina. Eins og er líkjast þeir refum sem dilla skottinu og reyna að koma sér í mjúkinn hver hjá öðrunum, en brátt verða þeir eins og grímnir úlfar.“

Bændurnir drukku nú aðra skál og tal þeirra varð villtara og grófara. Í stað sinjaðursins byrjuðu þeir að svívirða aðra sem þarna voru og senda þeim hnútur. Það var byrjað að slást og þeir börðu hvern annan á nefið. Og gestgjafinn tók þátt í látunum og hann var sjálfur barinn.

Kölski horfði á þetta allt saman og var harðánægður.

„Þetta er fyrsta flokks,“ sagði hann.

En púkinn sagði. „Bíddu enn, það besta er eftir. Bíddu þar til þeir eru búnir að drekka þriðju skálina. Nú láta þeir eins og úlfar en eftir eina skál til viðbótar verða þeir eins og svín.“

Bændurnir supu úr þriðju skálinni og höguðu sér alveg eins og skepnur. Þeir tuðuðu og öskruðu og vissu ekki hvers vegna og enginn hlustaði á annan.

Nú var veislan senn á enda og menn byrjuðu að fara. Sumir fóru einir, stundum fóru tveir saman, stundum þrír og allir slöguðu niður strætið. Gestgjafinn fór út til að ýta á eftir gestum sínum en hann féll á nefið í drullupoll, varð allur forugur frá toppi til táar og lá þarna rítandi eins og svín.

Þetta gerði Kölska enn þá kátari.

„Já,“ sagði hann. „Nú hefur bruggað fyrsta flokks drykk og

ert fyllilega búinn að bæta fyrir mistökin með brauðskorpuna. En segðu mér, hvernig er þessi drykkur búinn til. Þú hlýtur fyrst að hafa sett í hann refablóð, það var það sem gerði bændurna slóttuga eins og refi. Síðan, býst ég við, hefur þú bætt hann með úlfablóði. Það er það sem gerði þá grimma eins og úlfa. Og þú hlýtur að hafa fullkomnað hann með svínablóði til að fá þá til að hegða sér eins og svín.“

„Nei,“ sagði púkinn, „ekki gerði ég það nú þannig. Það eina sem ég gerði var að sjá til þess að bóndinn fengi meira korn en hann þurfti. Blóð dýranna er alltaf í manninum. En á meðan hann á ekki meira korn en hann þarf er því haldið í skefjum. Meðan svo var taldi bóndinn eldki eftir að missa síðasta brauðið sitt. En þegar umframbirgðir urðu til þá fór hann að leita leiða til að breyta þeim í aukin lífspægindi, drykkju! Og þegar hann fór að breyta hinum góðu gjöfum Guðs í brennivín til að njóta lífsins þá sagði gamla blóðið í honum til sín, refablóðið, úlfablóðið og svínablóðið. Ef hann aðeins heldur áfram að drekka verður hann ævinlega skepna!“

Kölski haldi púkanum, fyrirgaf honum gömul mistök og lyfti honum upp í háa tignarstöðu.

Þessa sögu skrifaði Tölstoy árið 1886.

Hve mikið land þurfa menn að eiga?

I

Kona ein fór út í sveit til að heimsækja yngri systur sína. Konan var gift verslunarmanni í borginni, yngri systirin var bóndakona í þorpinu. Systurnar drukku te og töluðu saman. Sú eldri fór að hæla kostunum sem fylgdu því að búa í borg og tala um hve þægilegt líf þeirra hjóna væri, hve vel þau gætu fætt sig, börnin þeirra gengju í fallegum fötum og þar væri mikið góðgæti til að borða og drekka. Þar væri líka hægt að fara í leikhús, fara í skemmtigöngur og sækja skemmtanir.

Yngri systirin móðgaðist og fór niðrandi orðum um líf kaupmannsins og talaði máli bændafólksins.

„Ekki vildi ég skipta á þínum kjörum og mínum,“ sagði hún. „Lífsbarátta okkar kann að vera hörð, en við erum laus við áhyggjur. Þinn efnaðagur er betri en okkar en þó að þið hafið oft meiri tekjur en þið þurfið, þá eruð þið líkleg til að missa allt sem þið eigið. Þú þekkir máltækið – tapið og gróðinn eru bræður. – Það gerist oft að fólk sem er auðugt í dag þarf að betla á morgun. Okkar líf er öruggara. Þó að bændafólk búi ekki við mikil efni þá lifir það lengi. Við verðum aldrei rík en við höfum alltaf nóg að borða.“

Eldri systirin sagði háðslega.

„Nóg? Já ef þér finnst í lagi að deila matnum með svínun og kálfun! Hvað vitið þið um glæsileika og mannasiði? Það er alveg sama hvað þinn góði eiginniaður þrælar mikið, þá deyrðu eins og þú nú lifir – á ruslahaugi og eins verður um börn þín.“

„Jæja hvað um það?“ svaraði yngri systirin. „Auðvitað er líf okkar hart og gróft. En á hinn bóginn er það öruggt og við þurfum ekki að líta neinum. En þið í borginni eruð umkringd alls konar freistingum. Það kann að vera að allt leiki í lyndi í dag en á morgun gæti hinn illi freistað eiginmanns þíns með spilun, víni og konun og allt leggst í rúst. Gerist það ekki nógu oft?“

Pahóni, húsbóndinn, lá upp á ofninum og hlustaði á tal kvennanna.

„Það er alveg satt,“ hugsaði hann. „Við sveitafólkið erum frá blautu barnsbeini svo önnur kafin við að erja móður jörð að við höfum engan tíma til að láta einhverja vitleysu festast í höfðinu á okkur. Eini vandi okkar er að við eigum ekki nóg land. Ef ég ætti nóg land mundi ég ekki óttast sjálfan Kölska!“

Konurnar luku við tedrykkjuna, töluðu um stund um kjóla, tóku fram af borðinu og lögðust síðan til hvílu.

En Kölski hafði setið bak við ofninn og heyrt allt sem sagt og hugsað hafði verið. Hann var ánægður með að bóndakonan hafði orðið til þess að bóndinn montaði sig af því að ef hann ætti nóg land mundi hann ekki hræðast Kölska sjálfan.

„Gott og vel,“ hugsaði Kölski. „Við skulum þá reyna með

okkur. Ég ætla að gefa þér nógu mikið land. Og vegna þess lands skal ég ná þér á mitt vald.“

II

Nálæg þorpinu bjó fín frú, minni háttar landeigandi sem átti um þrjú hundruð ekrur. Það hafði alltaf farið vel á með henni og bændafólkinu, þangað til hún réði til sín ráðsmann, gamlan hermann sem tók upp á því að íþyngja bændafólkinu með sektum. Það var alveg sama hversu aðgætinn Pahóni reyndi að vera, alltaf skyldi eitthvert hross sem hann átti fara í hafra frúarinnar eða kýr rása inn í garð hennar, ellegar að kálfar hans fundust á hennar engjum. – Og hann varð alltaf að borga sekt.

Pahóni borgaði allt en hann tuðaði, fór heim í illu skapi og lét skapillskuna bitna á fjölskyldunni. Allt sumarið átti Pahóni illa ævi vegna þessa ráðsmanns, og honum létti mikið þegar vetur gekk í garð og búpeningurinn var tekinn í hús. Þó að hann sæi eftir fóðrinu sem í hann fór þegar hann gat ekki verið lengur á beit, þá þurfti Pahóni að minnsta kosti elki að hafa áhyggjur af honum.

Um veturinn heyrðust þau tíðindi að frúin ætlaði að selja landið og að veitingamaðurinn við þjóðveginn ætlaði að kaupa það.

Þegar bændurnir heyrðu þetta urðu þeir óttaslegnir.

Þeir hugsuði. „Ef veitingamaðurinn fær landið verður hann mildu verri en ráðsmaðurinn og drepur okkur með sektum. Við verðum háðir herragarðinum.“

Svo að bændurnir fóru fyrir hönd sveitarfélagsins og báðu frúna að selja veitingamanninum ekki landið heldur þeim sjálfum, og þeir buðu henni hærra verð. Frúin féllst á þetta. Þá reyndu bændurnir á láta sveitarfélagið kaupa allan herra-garðinn sem yrði þá sameign allra. Þeir héldu tvo fundi til að ræða þetta en gátu ekki komist að niðurstöðu. Hinn illi sáði sundurlyndi í huga þeirra og þeir náðu engu samkomulagi. Svo að þeir ákváðu að kaupa landið eftir efnahagslegri getu hvers og eins. Og frúin samþykkti þetta fyrirkomulag eins og það fyrra.

Nú frétti Þahóni að einn nágranna hans væri að kaupa fimmtíu ekrur og að frúin hefði samþykkt að fá helminginn í útborgun og lána hitt til eins árs. Þahóni varð öfundsjúkur.

„Að sjá þetta,“ hugsaði hann. „Landið er allt að seljast og ég fæ ekki neitt af því.“ Svo hann sagði við konu sína. „Annað fólk er að kaupa og við verðum líka að kaupa tuttugu ekrur eða svo. Þetta líf okkar er að verða óþolandi. Ráðsmaðurinn er einfaldlega að kremja okkur með sektum sínum.“

Svo að þau lögðu höfuðið í bleyti og hugsuðu um hvernig þau gætu keypt landið. Þau áttu sparifé, hundrað rúblur. Þau seldu fola og helminginn af býflugnabúunum. Þau sendu einn sona sinna í vinnumennsku og fengu kaup hans greitt fyrir fram. Það sem á vantaði fengu þau að láni hjá mági bóndans og þannig gátu þau skrapað saman hálf andvirði landsins. Þegar þessu var lokið valdi Þahóni sér fjörutíu ekrur af landi, sunn af því var skóglendi. Hann fór á fund frúarinnar til að semja um verðið. Þau komust að samkomulagi og þau tókust í hendur því til staðfestingar og hann greiddi nokkurt fé fyrir

fram. Síðan fóru þau til borgarinnar til að fá þetta skjalfest. Hann borgaði henni helminginn strax og skuldbatt sig til að greiða það sem eftir var innan tveggja ára.

Svo að nú átti Pahóm land sjálfur. Hann fékk útsæði að láni og sáði því í landið sem hann hafði keypt. Uppskeran var góð og árið var ekki liðið áður en hann gat greitt skuldir sínar, bæði frúnni og mági sínum. Nú var hann orðinn landeigandi sem plægði og sáði í sitt eigið land, heyjaði á sínu eigin landi, hjó niður sín eigin tré og beitti búsmala sínum á eigin engjum. Þegar hann fór út til að plægja akra sína, eða til að skoða vöxtinn í korninu, eða fylgjast með graslendinu, fylltist hugur hans fögnuði. Grasið sem spratt og blómin sem sprungu þar út, voru í hans augum ólík öllu sem óx annars staðar. Þegar hann áður fyrr gekk um landið fannst honum það svipað og allt annað land, en nú var það allt annað.

III

Svo að Pahóm var ánægður og allt hefði verið gott ef bændurnir í nágrenni hans hefðu ekki verið að rápa um kornakra hans og engi. Hann ræddi við þá mjög kurteislega, en það breytti engu. Og nú létu vinnumenn sveitarfélagsins þorpskýrnar reika um engi hans. Síðan komu hross úr nátthagnum og fóru inn á akrana. Pahóm rak þau burt aftur og aftur og fyrirgaf eigendunum. Í langan tíma forðaðist hann að senda nokkrum þeirra kæru. En að síðustu missti hann þolinmæðina og sendi kvörtun í héraðsdóm. Hann vissi vel að bændurnir gerðu þetta ekki af illum ásetningi. Vandamálið var að þá vantaði land.

En hann hugsaði.

„Ég get ekki látið þetta afskiptalaust, því að þá eyðileggja þeir allt sem ég á. Það verður að kenna þeim lexíu.“

Svo að hann kærði þá, gaf þeim eina lexíu og síðan aðra og tveir eða þrír urðu að borga sektir.

Eftir þetta fóru nágrannarnir að líta Pahóm illu auga og öðru hvoru létu þeir viljandi búpening sinn fara inn á land hans. Einn bændanna fór að nóttu til inn í skóglendi Pahóms og hjó þar fimm ung linditré til að nota börkinn. Pahóm gekk dag einn um skóginn og sá þar eitthvað hvítt. Hann gekk nær og sá þar nakta trjáboli liggja á jörðinni og stutt frá stúfana þar sem trén höfðu staðið. Pahóm varð óður.

„Hefði hann höggvið eitt hér og annað þar, þá var það ekki gott, en þorparinn hefur beinlínis höggvið niður heila trjáþyrpingu. Ef ég aðeins gæti komist að því hver gerði þetta þá skyldi hann fá þetta borgað.“

Hann braut heilann um hver þetta gæti verið. Loks komst hann að niðurstöðu. Þetta hlýtur að vera Símon – enginn annar gæti hafa gert þetta. Svo að hann fór heima á bæ Símonar til að svipast þar um, en sá eldkert. En þeir lentu í rifrildi, hann og Símon. Og hann þóttist vissari en áður um að Símon hefði gert þetta. Það var réttað í nralinu og réttað aftur á ný, en að lokum var Símon sýknaður þar sem engar sannanir fundust. Pahóm varð enn þá sárari og lét reiði sína bitna á hreppstjóranum og dómurunum.

„Þið leyfið þjófum að smyrja lófa ykkar,“ sagði hann. „Ef þið væruð heiðvirt fólk létuð þið ekki þjófa ganga lausa.“

Þannig reifst Pahóm við dómarana og við nágranna sína.

Það var byrjað að hvísla hótunum um að brenna hús hans. Og þannig varð staða Pahónis veikari en áður í samfélaginu þó að hann eignaðist meira land.

Á þessum tímum var orðrómur á kreiki um að margir menn væru að flytja til nýrra landsvæða. „Ég hef enga ástæðu til að fara frá landi mínu,“ hugsaði Pahóni. „En einhverjir hinna gætu flutt úr þorpinu og þá yrði rýmra um okkur. Ég mundi sjálfur taka við landi þeirra og gera mína jörð ofurlítið stærri. Ég ætti þá betri daga. Eins og er finnst mér of þröngt um mig til að lifa þægilegu lífi.“

Dag einn þegar Pahóm sat heima, kom bóndi sem átti leið um þorpið af tilviljun til hans. Honum var leyft að gista um nóttina og honum var borinn kvöldverður. Pahóm gaf sig á tal við bóndann og spurði hvaðan hann væri. Ókunni maðurinn sagðist eiga heima hinum megin við Volgu, þar sem hann hefði verið í vinnu. Eitt orð leiddi til annars og maðurinn fór að segja frá því að fjöldi fólks væri að flytjast til þessara landshluta. Hann sagði frá því að fólk úr hans þorpi hefði flust þangað. Það hefði sest að í sveitarfélaginu og hverjum manni hefði þar verið gefnar tuttugu og fimm ekrur. Landið var svo gott, sagði hann, að rúgur sem sáð var í það yxi svo vel að hann yrði á hæð við hest og svo þéttur að úr fimm ljáförum fengist heilt kornbundini. Einn bóndinn, sagði hann, sem fór þangað með ekki neitt nema tómar hendurnar ætti nú sex hesta og tvær kýr.

Pahóm logaði af áhuga. Hann hugsaði. „Hvers vegna skyldi ég þjást hér í þessari þröngu holu fyrst hægt er að búa svona vel annars staðar. Ég á að selja land mitt og bæinn hérna

og með þeim peningum sem ég fæ get ég byggt allt að nýju á betri stað. Í þessu þrönga samfélagi eru alltaf einhver vandræði. En ég verð fyrst að fara og sjá þetta allt sjálfur.“

Seint um vorið var hann ferðbúinn og lagði af stað. Hann sigldi niður Volgu á gufuskipi frá Samára, geldk síðan aðrar þrjú hundruð mílur og kom loks á áfangastað. Þetta var allt rétt sem ókunni maðurinn hafði sagt. Bændurnir áttu þarna mikið land. Hver maður átti tuttugu og fimm ekkrur, gjöf frá sveitarfélaginu, sem hann mátti nota eins og hann vildi, og allir sem áttu peninga gátu auk þess keypt á tvo skilinga ekruna, eins mikið af góðu eignarlandi og þeir vildu.

Eftir að hafa fengið að vita allt sem hann vildi vita fór Pahóm aftur heima um haustið og byrjaði að selja eigur sínar. Hann seldi landið með góðum hagnaði, seldi bæinn og allan búsmala og sagði sig úr samfélaginu. Hann beið aðeins til vorsins og lagði þá af stað með fjölskyldu sinni til nýrra heimkynna.

IV

Um leið og Pahóm og fjölskylda hans kom til hinna nýju bústaða þeirra sótti hann um inngöngu í sveitarfélagið sem var stórt þorp. Hann hélt hreppsnefndinni veislu og fékk nauðsynleg skjöl. Hann fékk fimm hluta af landi hreppsins að gjöf sem hann og synir hans máttu nota, það er að segja eitt hundrað tuttugu og fimm ekkrur (ekki allt samfellt en á mismunandi landi) og auk þess afnot af beitolandi í eigu hreppsins. Pahóm byggði þau hús sem hann þurfti og keypti

búfénað. Landið sem hann fékk frá sveitarfélaginu var þrisvar sinnum meira en landið sem hann átti á gamla staðnum, og landið var gott kornland. Hann var tíu sinum ríkari en hann var áður. Hann átti mikið af plægjanlegu landi og beitarland, og gat verið með eins marga nautgripi og honum sýndist.

Í fyrstu var Pahóm ánægður með allt umstangið sem fylgdi byggingu húsanna og því að koma sér fyrir, en þegar hann fór að venjast þessu fór hann að hugsa að jafnvel hér ætti hann ekki nóg af landi. Fyrsta árið sáði hann hveiti í landið sem hann fékk frá sveitarfélaginu og fékk góða uppskeru. Hann vildi halda áfram og sá meiru af hveiti en átti ekki nógu mikið land til þess, það sem hann hafði notað var ekki hægt að nota aftur, því á þessum stað var hveiti aðeins sáð í nýtt land. Því er sáð í eitt til tvö ár og hvílt síðan og ekki sáð í það í eitt ár. Það voru margir sem sóttust eftir svona landi, og það var ekki nóg af því til fyrir alla. Þess vegna var rifist um það. Þeir efnameiri vildu fá það til að rækta hveiti og þeir sem voru fátækir vildu fá það til að leigja það kaupmönnum, svo að þeir gætu orðið sér úti um peninga til að borga skattana. Pahóm vildi sá meira hveiti. Þess vegna tók hann land á leigu hjá kaupmanni í eitt ár. Hann sáði miklu hveiti og fékk ágæta uppskeru, en landið var of langt frá þorpinu – það þurfti að keyra hveitið í kerru meira en tíu mílur. Eftir nokkurn tíma komist Pahóm að því að bændur sem stunduðu viðskipti bjuggu utan þorpsins og þeir urðu ríkari en hinir. Og hann hugsaði.

„Ef ég nú keypti eignarland og byggði bæ minn þar yrði líf mitt allt öðruvísi. Þá yrði allt gott og ég lifði í friði og sátt.“

Löngunin til að kaupa eignarland varð sífellt áleitnari.

Hann hélt áfram að gera það sama í þrjú ár. Tók land á leigu og sáði í það hveiti. Það var gott árferði, uppskeran mikil og peningarnir hlóðust upp. Hann hefði getað lifað góðu lífi en hann varð leiður á því að þurfa að taka jarðnæði á leigu frá öðru fólki á hverju ári og þurfa að borga fyrir það. Í hvert skipti sem gott land var í boði putu bændurnir upp og tryggðu sér það strax, svo að menn urðu að vera vel vakandi, annars fengu þeir ekkert. Það gerðist á þriðja ári að hann og kaupmaður nokkur tóku saman á leigu skika af beutilandi frá nokkrum bændum. Og þeir voru búnir að plægja það þegar deilur komu upp og bændurnir fóru með málið í héraðsdóm og niðurstaðan var sú að allt sem þeir höfðu gert var til einskis unnið.

„Ef þetta væri mitt eignarland,“ hugsaði Pahóm, „væri ég frjáls og öll þessi leiðindi hyrfu.“

Svo að Pahóm byrjaði að leita að landi til að kaupa. Og hann fann bónda sem hafði keypt þrettán hundruð ekrur en lent í fjárhagserfiðleikum og vildi nú selja það aftur á vægu verði. Pahóm þrefaði lengi um verðið en að lokum sættust þeir á fimmtán hundruð rúblur, staðgreiðslu að hluta til, en hitt mátti greiða seinna. Þeir höfðu næstum því gengið frá þessu þegar kaupmaður á ferðalagi kom dag nokkurn og bað um fóður handa hestum sínum. Pahóm og hann drukku saman te og ræddu málin. Kaupmaðurinn var á heinleið frá landi Bashkíra, langt í burtu, en þar hafði hann keypt þrettán þúsund ekrur af landi, allt fyrir þúsund rúblur. Pahóm spurði hann nánar út í þetta og kaupmaðurinn sagði.

„Það eina sem þú þarft að gera er að vingast við höfðingja

þeirra. Ég gaf þeim morgunsloppa og teppi og auk þess einn kassa af te. Þetta kostaði mig um hundrað rúblur. Og ég gaf líka vín, þeim sem það vildu drekka. Og ég fékk landið fyrir minna en tvo einskildinga á hverja ekru.“ Hann sýndi Pahóm samninginn og sagði.

„Landið liggur með fram fljóti og öll sléttan er jómfrúirland.“

Pahóm lét spurningum rigna yfir hann og kaupmaðurinn sagði.

„Það er meira land þarna en þú getur gengið yfir á heilu ári og Bashkírarnir eiga það allt. Þeir eru sauðheimiskir og þú getur fengið landið fyrir næstum ekki neitt.“

„Þar höfum við það,“ hugsaði Pahóm. „Hvers vegna ætti ég að setta mig við að fá fyrir mínar þúsund rúblur aðeins þrettán hundruð ekrur og setja mig í skuld þar að auki? Ef ég kaupi landið þarna fyrir austan þá fæ ég meira en tíu sinnum meira fyrir peningana mína.“

V

Pahóm spurðist fyrir um hvernig hægt væri að ferðast til þessa staðar og um leið og kaupmaðurinn var farinn frá honum fór hann að undirbúa ferð sína þangað. Hann skildi konu sína eftir til að sjá um búskapinn. Og hann lagði af stað og tók aðstoðarmann með sér. Þeir stoppuðu á leiðinni í borg og keyptu þar einn kassa af te, vínföng og aðrar gjafir eins og verslunarmaðurinn hafði ráðlagt. Og áfram héldu þeir þar til þeir höfðu farið meira en þrjú hundruð mílur. Og á sjöunda

degi komu þeir til staðar þar sem Bashkírar höfðu slegið niður tjöldum sínum. Það reyndist allt rétt sem verslunarmaðurinn hafði sagt. Fólkið bjó á sléttum með frám fljótinu í tjöldum. Það hvorki plægði jörðina né át brauð. Nautgripir þeirra og hestar voru í hópum á sléttunni. Fólarnir voru tjóðraðir bak við tjaldbúðirnar og merarnar voru reknar þangað tvisvar á dag. Merarnar voru mjólkaðar og úr mjólkinni bjuggu þeir til jógúrt. Það voru konurnar sem það gerðu og þær gerðu líka osta. Karlmennirnir hugsuðu ekki um annað en að drekka jógúrt eða te, éta kindakjöt og leika á flautu. Þeir voru allir hraustlegir og glaðlyndir og allt sumarið datt þeim aldrei í hug að vinna nokkurt verk. Þeir vissu mjög lítið, kunnu enga rússnesku, en voru alltaf í góðu skapi.

Um leið og þeir sáu Pahóm komu þeir út úr tjöldum sínum og hópuðust að gestinum. Það var fundinn túlkur og Pahóm sagði þeim að hann væri kominn til að kaupa land. Bashkírarnir virtust mjög glaðir við að heyra þetta og leiddu Pahóm inn í eitt af bestu tjöldunum, þar sem þeir létu hann setjast niður á púða á gólfteppinu. Þeir gáfu honum te og jógúrt. Þeir létu slátra kind og gáfu honum kindakjöt að borða. Pahóm tók nú gjafirnar út úr vagni sínum og útleildi þeim milli Bashkíranna ásamt teinu. Bashkírarnir voru hæstánægðir með þetta. Þeir töluðu mikið sín á milli og sögðu síðan túlkinum að þýða orð þeirra.

„Þá langar til að segja þér,“ sagði túlkurinn „að þeim geðjast vel að þér, og að það sé okkar siður að gera allt sem við getum til að þóknast gesti og endurgjalda honum gjafir hans. Þú hefur gefið okkur gjafir, segðu okkur nú hvað það er sem við

eigum sem þér geðjast best að, svo við getum gefið þér það.“

„Það sem mér geðjast best að hér,“ svaraði Pahóm „er landið ykkar. Okkar land er þéttsetið og jarðvegurinn þrautpíndur. En þið eigið mikið land og það er gott land. Ég hef aldrei séð annað jafn gott og þetta.“

Túlkurinn þýddi þetta. Bashkírarnir töluðu saman sín á milli um stund. Pahóm gat ekki skilið það sem þeir voru að segja, en sá að þeim fannst þetta bráð fyndið. Þeir hrópuðu og hlógu. Loks þögnuðu þeir og horfðu á Pahóm meðan túlkurinn sagði.

„Þá langar til að ég segi þér að til að endurgjalda gjafir þínar þá vilji þeir gjarnan láta þig fá eins mikið land og þú sjálfur vilt. Þú þarft aðeins að benda á það og þá er það þín eign.“

Bashkírarnir töluðu aftur og byrjuðu að deila. Pahóm spurði um hvað þeir væru að deila og túlkurinn sagði honum að nokkrir þeirra álitu að þeir þyrftu að spyrja höfðingja sinn um þetta með landið og ekki gera neitt í því máli að honum fjarverandi. Aðrir töldu að ekki væri nein þörf á að bíða með þetta þar til hann kæmi aftur.

VI

Meðan Bashkírarnir deildu birtist maður í miklum refaskinnsheldi á meðal þeirra. Þeir þögnuðu allir og risu á fætur. Túlkurinn sagði. „Þetta er sjálfur höfðingi okkar.“

Pahóm fór strax og sótti besta morgunsloppinn og fimm pund af tei og gaf höfðingjanum. Hann þáði gjafirnar og settist í heiðurssætið. Bashkírarnir fóru strax að segja hon-

um eitthvað. Höfðinginn hlustaði um stund en gaf þeim svo merki um að þagna, snéri sér að Pahóni og ávarpaði hann á rússnesku.

„Gott og vel, látum þetta svo vera. Kjóstu þér hvaða land sem þú vilt. Við eigum nóg af því.“

„Hvernig get ég tekið eins mikið og ég vil?“ Hugsaði Pahóni. Ég verð að fá samning til að það sé tryggt, annars geta þeir sagt. „Þú átt landið,“ og seinna geta þeir svo tekið það til sín aftur.

„Þakka þér fyrir þín vingjarnlegu orð,“ sagði hann upphátt. „Þú átt mikið land og ég bið aðeins um lítið. En mér þætti gott að vita hvaða part ég á. Er ekki hægt að mæla hann og setja hann á mitt nafn? Líf og dauði eru í hendi Guðs. Þið, gott fólk, látið mig fá land en börn ykkar kynnu að taka það aftur.“

„Satt er það,“ sagði höfðinginn. „Við skulum setja það á þitt nafn.“

„Ég hef heyrt að kaupmaður hafi verið hér á ferð,“ hélt Pahóni áfram, „og að þú hafir líka látið hann hafa land og undirskrifað kaupsamning, Ég vildi að það yrði líka gengið á sama hátt frá mínu máli.“

Höfðinginn skildi þetta.

„Já,“ svaraði hann. „Þetta er auðvelt að gera. Við erum hér með skrifara og við skulum fara til borgarinnar með þér til að fá samninginn innsiglaðan á réttan hátt.“

„Og hvað er verðið?“ spurð Pahóni.

„Okkar verð er alltaf það sama. Eitt þúsund rúblur á dag.“

Pahóm skildi ekki.

„Á dag. Hvernig mælistika er þetta? Hvað eru það margar ekrur?“

„Við kunnum ekki að reikna það út,“ sagði höfðinginn. „Við seljum það í dögum. Þú átt það land sem þú getur farið í kringum á einum degi og verðið er eitt þúsund rúblur fyrir daginn.“

Pahóm varð undrandi.

„En á einum degi geta menn farið kringum heilnikið land,“ sagði hann.

Höfðinginn hló.

„Það verður eign þín!“ sagði hann. „En við setjum eitt skilyrði. Ef þú kemur ekki á sama degi á staðinn sem þú lagðir upp frá þá er fé þitt glatað.“

„En hvernig á ég að merkja veginn sem ég hef gengið?“

„Sjáðu til, við förum til þess staðar sem þú velur og verðum þar. Þú verður að fara þaðan og ganga hringinn. Og þú tekur skóflu með þér. Hvar sem þér finnst vera þörf á því býrðu til merki. Við hverja beygju grefur þú holu og setur moldina í hrúgu. Síðan komum við með plóg og gerum plógfar frá holu til holu. Þú mátt fara eins stóran hring og þú vilt, en áður en sólin sest verður þú að vera kominn aftur á staðinn sem þú fórst frá. Allt landið sem þú ferð í kringum verður þín eign.“

Pahóm var í sjöunda himni. Það var ákveðið að leggja af stað snemma næsta morgun. Þeir töluðu um stund, fengu sér meira af jógúrt og átu dálítið meira kindakjöt. Þeir fengu sér loks tesopa og svo kom nóttin. Þeir létu Pahóm hvíla í rúni með dúnsæng og fiðurdýnu. Bashkírarnir fóru í láttinn. Þeir

lofuðu að mæta næsta morgun, strax í dögun, og ríða áður en sólin kom upp til þess staðar sem Pahóm kaus sér.

VII

Pahóm lá í fiðurrúnninu og gat ekki sofnað. Hann hélt áfram að hugsa um landið.

„Það er ekkert smáland sem ég get merkt mér,“ hugsaði hann. „Ég get auðveldlega farið þrjátíu og fimni mílur yfir daginn, það verður heilmikið land. Ég ætla að selja versta landið eða leigja það bændunum, en ég vel úr það besta til ræktunar. Ég ætla að kaupa tvö uxateymi og ráða til mín tvo vinnumenn til viðbótar. Um hundrað og fimmtíu ekrur geri ég að plóglandi og kúahjarðir ganga á hinu.“

Pahóm lá vakandi alla nóttina, en blundaði rétt fyrir dagrenningu. Um leið og hann sofnaði sótti að honum draumur. Honum fannst hann liggja í þessu sama tjaldi og heyrði einhvern hlæja fyrir utan. Hann velti fyrir sér hver þetta gæti verið. Hann stóð upp og fór út og sá Bashkír höfðingjann sitja fyrir framan tjaldið. Hann hélt um magann og veltist um af hlátri. Hann gekk nær höfðingjanum og sagði. „Að hverju ertu að hlæja?“ Nú sá hann að þetta var ekki höfðinginn heldur kaupmaðurinn sem nýverið hafði komið að húsi hans og sagt honum frá þessu landi. Pahóm ætlaði að fara að spyrja hann. „Hefur þú verið hér lengi?“ þegar hann sá að þetta var ekki kaupmaðurinn heldur bóndinn sem hafði komið frá Volgu fyrir löngu, í gamla bæinn hans Pahóms. Og nú sá hann að þetta var ekki bóndinn heldur Kölski sjálfur, með

hófa og horn, sem sat þarna hlæjandi, og fyrir framan hann lá berfættur maður, endilangur á jörðinni og var aðeins í buxum og skyrtu. Og Pahóm dreymdi að hann horfði betur til að sjá hvers konar maður þetta væri sem lá þarna og sá þá að maðurinn var dauður og að þetta var hann sjálfur! Hann vaknaði heltekinn af skelfingu.

„Það sem mann getur dreymt,“ hugsaði hann.

Hann leit í kringum sig og sá gegnum opnar dyr að nýr dagur var á næsta leiti.

„Það er þá kominn tími til að vakna,“ hugsaði hann. „Við ættum að vera að leggja af atað.“

Þann fór á fætur, vakti aðstoðarmann sinn sem svaf í vagninum og sagði honum að leggja á hestana. Síðan fór hann að hitta Bashkírana.

„Það er kominn tími til að fara út á sléttuna til að mæla landið,“ sagði hann.

Bashkíranir fóru á fætur og söfnuðust saman. Og höfðinginn kom líka. Síðan byrjuðu þeir að drekka jógúrt aftur og buðu Pahóm te að drekka, en hann gat ekki beðið.

„Ef við ætlum að fara, þá skulum við fara. Það má ekki seinna vera,“ sagði hann.

VIII

Bashkírarnir gerðu sig ferðbúna og þeir lögðu allir af stað. Sumir riðu hestum, aðrir keyrðu í vagni. Pahóm ók í sínum eigin vagni með þjóni sínum og tók skóflu með sér. Þegar hann kom út á sléttuna byrjaði að roða af degi. Þeir fóru upp

á hæð (sem Bashkírar kalla Shikhan), stigu af hestum sínum og komu út úr vögnunum og stóðu þarna í þéttum hnapp. Höfðinginn gekk til Pahóms og sveiflaði handleggnum út að sléttunni.

„Sjáðu,“ sagði hann. „Allt þetta, eins langt og augað eygir, er þitt. Þú mátt taka hvaða hluta af því sem þú vilt.“

Augu Pahóms ljómuðu. Þetta var ósnortið land, jómfrúirland, flatt eins og lófi manns og svart eins og fræ draumsóleyjar. Og í kvosunum voru mismunandi tegundir af grasi, og það var svo hávaxið að það náði manni í bringu.

Höfðinginn tók af sér húfu úr refsinni, lagði hana á jörðina og sagði. „Hér er markið. Leggðu af stað héðan, og komdu aftur hingað. Allt landið sem þú ferð kringum skal verða þín eign.“

Pahóm tók upp peninga sína og lagði þá ofan á húfuna. Því næst fór hann úr ytri frakkanum, og var nú aðeinn í ernalausri treyju. Hann leysti af sér mittisbandið og batt það fast fyrir neðan magann, stakk brauðbita í treyjuvasann, batt vatnsflösku við mittisbandið, dró stígvélin alveg upp, tók skófluna frá aðstoðarmanni sínum og var nú ferðbúinn. Hann íhugaði um stund hvaða stefnu hann ætti að taka. – Þær voru allar girnilegar.

„Engin spurning,“ hugsaði hann loks. „Ég geng mót rísandi sól.“

Hann horfði til austurs, teygði úr sér og beið þess að sólin risi við sjóndeildarhring.

„Ég má engan tíma missa,“ hugsaði hann, „og það er léttara að ganga í morgunsvalanum.“

Um leið og fyrsti sólargeislinn sást út við ystu sjónarrönd lagði Pahóm skófluna á herðar sér og gekk út á sléttuna.

Pahóm byrjaði gönguna hvorki hægt né hratt. Þegar hann hafði gengi þúsund fet, þá stoppaði hann, gróf holu og hlóð litla vörðu úr torfinu til að gera merkið sýnilegra. Síðan gekk hann áfram. Og núna þegar hann var búinn að hita sig upp greikkaði hann sporið. Eftir nokkra stund gróf hann aðra holu.

Pahóm leit til baka. Hæðin sást auðveldlega í sólskininu og eins fólkið sem þar stóð og glitrandi gjarðirnar á vagnhjólunum. Pahóm giskaði á að hann hefði nú gengið þrjá mílur. Það var farið að hlýna. Hann fór úr treyjunni og lagði hana á öxl sér, gekk síðan áfram. Nú var orðið mjög heitt í veðri. Hann leit til sólar. Kominn tími til að fá sér morgunverð. „Fyrsta áfanga er náð, en þeir eru fjórir í deginum og það er of snemmt að beygja. En ég ætla aðeins að fara úr stígvélunum,“ sagði hann við sjálfan sig.

Hann settist niður, fór úr stígvélunum, stakkk þeim í mittisbandið og hélt svo áfram. Nú var gangan léttari. „Ég ætla að ganga aðrar þrjá mílur,“ hugsaði hann „og beygja þá til vinstri. Þessi staður er svo góður að það væri synd að missa af honum.“ Því lengra sem hann gekk því betra sýndist honum landið vera. Hann gekk beint áfram um stund og þegar hann leit við var varla hægt að sjá hæðina og fólkið á henni var eins og svartir maurar, og hann gat aðeins séð glitra þar á eitthvað í sólskininu.

„Jæja,“ hugsaði Pahóm „ég hef gengið nógu langt í þessa átt. Það er kominn tími til að beygja auk þess er ég kófsveitt-

ur og mjög þyrstur.“ Hann stoppaði, gróf stóra holu og hlóð torfinu í litla vörðu. Þar næst leysti hann flöskuna, fékk sér drykk og tók svo snögga beygju til vinstri. Hann hélt áfram og áfram. Grasið var hátt, og það var orðið mjög heitt í veðri.

Pahóm var byrjaður að finna fyrir þreytu. Hann leit til sólar og sá að konið var hádegi.

„Ja-há,“ hugaði hann, „ég verð að hvíla mig.“

Hann settist niður, borðaði dálítið brauð og drakk vatn. Hann lagðist ekki niður, því hann óttaðist að þá mundi hann sofna. Eftir að hafa setið þarna um stund hélt hann af stað aftur. Í fyrstu var gangan auðveld. Maturinn hafði gert hann sterkari, en það var orðið hræðilega heitt, og hann varð syfjaður. Samt hélt hann áfram og hugsaði. „Klukkustundar erfiði og heil ævi til að lifa.“ Hann gekk líka langt í þessa átt og var að því kominn að beygja aftur til vinstri þegar hann sá votlenda dæld. „Það væri leitt að missa þessa kvos,“ hugsaði hann. „Hér mundi hör spretta vel.“ Svo að hann fór fyrir kvosina og gróf holu hinum megin við hana áður en hann beygði. Pahóm leit í átt til hæðarinnar. Hitinn myndaði tíbrá. Það var eins og loftir titraði og gegnum tíbrána var varla hægt að sjá fólkið á hæðinni.

„Aha,“ hugsaði hann, „breiddin er full mikil. Ég verð að hafa næstu hlið styttri.“ Og hann gekk eftir þriðju hliðinni og jók hraðann. Hann gáði til sólar. Það var farið að líða á daginn, en hann hafði ekki lokið nema tveimur mílum af þriðju hlið ferlhyrningsins. Hann var enn tíu mílur frá merkinu.

„Nei,“ hugsaði hann „þó að land mitt verði skáhallt þá verð ég nú að flýta mér beina leið í mark. Ég gæti gengið of

langt, og eins og er á ég orðið heilmikið land.“

Pahóm gróf holu í skyndi og tók stefnu beint í átt að hæðinni.

IX

Pahóm stefndi beint á hæðina, en nú var gangan orðin honum erfið. Hann var að drepast úr hita, berir fætur hans voru skornir og marðir og rótleggirnir voru byrjaðir að gefa sig. Hann langaði til að hvíla sig en það var ekki hægt ef hann ætti að ná markinu fyrir sólsetur. Sólin bíður ekki eftir neinum manni og hún var að síga neðar og neðar.

„Drottinn minn,“ hugsaði hann, „hef ég gert þá vitleysu að reyna að fá of mikið! Og hvað gerist ef ég verð of seinn?“

Hann horfði til hæðarinnar og á sólina. Hann átt enn langt eftir í mark og sólin færðist æ nær sjóndeildarhringnum. Pahóm gekk áfram og áfram. Það var mjög erfitt að ganga en hann gekk hraðar og hraðar. Hann lagði hart að sér en var samt enn þá langt frá staðnum. Hann byrjaði að hlaupa, fleygði frakkanum frá sér, stígvélunum, flöskunni og húfunni. Hann var aðeins með skófluna sem hann nú studdi sig við.

„Hvað á ég að gera,“ hugsaði hanna aftur. Ég hef tekið of mikið og eyðilagt allt. Ég kemst þangað ekki fyrir sólarlag.“

Og ótti hans gerði honum enn þá þyngra um andardráttinn. Pahóm hélt áfram að hlaupa, skyrtan var gegnblaut og buxurnar línudust við hann. Munnur hans var skraufpur. Lungu hans unnu eins og fýsibelgur í smiðju og hjartað barðist um í brjósti hans. Fætur hans voru orðnir svo dofnir að

Það var eins og þeir væru ekki hluti af honum lengur. Þahóm fylltist skelfing yfir þeirri hugsun að áreynslan yrði meiri en hann gæti þolað. Þó að hann hræddist dauðann stoppaði hann ekki. „Eftir að hafa hlaupið alla þessa leið þá munu þeir kalla mig fífl ef ég stoppa núna,“ hugsaði hann og hann hljóp áfram og áfram. Hann nálgadist og heyrði Bashkírana hrópa og kalla til hans, og köll þeirra hvöttu hann. Hann tók á öllu sem hann átti og hljóp áfram.

Sólin var nálægt sjónarröndinni og í mistrinu sýndist hún stærri og rauð sem blóð. Núna, já einmitt núna var hún að setjast! Sólin var mjög lágt á lofti en hann var líka komin mjög nálægt markinu. Þahóm gat nú séð fólkið á hæðinni veifa handleggjunum og hvetja hann til að flýta sér upp. Hann gat séð refaskinnshúfuna á jörðinni og peningana hans ofan á henni. Og höfðingjann sitja á jörðinni og halda um magann. Og Þahóm mundi nú draum sinn.

„Þarna er nóg af landi,“ hugsaði hann „en leyfir Guð mér að lifa á því. Ég hef týnt lífi mínu, ég hef týnt lífi mínu. Ég kemst aldrei í mark!“

Þahóm leit á sólina sem hafði nú náð til jarðar. Helmingur hennar var nú þegar horfinn. Hann tók á öllu sem hann átti og ruddist áfram. Hann teygði fram höfuðið svo að fæturnir gátu tæplega hreyfst nægilega hart til að hann félli ekki. Um leið og hann náði hæðinni dinnndi skyndilega. Hann leit upp og sá að sólin var sest! Hann rak upp óp. „Allt erfiði mitt hefur orðið til einskis,“ hugsaði hann og var um það bil að stoppa. En hann heyrði að Bashkírarnir voru enn að hrópa og sá að þó að sólin væri sest niðri hjá honum þá skein hún enn

þá uppi á hæðinni. Hann dró djúpt andann og hljóp upp á hæðina. Þar var enn sólskin. Hann var kominn á toppinn og sá húfina. Fyrir framan hana sat höfðinginn hlæjandi og hélt um magann. Aftur minntist Pahóm draumsins og rak upp óp. Fætur hans gáfu sig og hann féll fram og náði húfunni í báðar hendur.

„Alí, þetta er ágætur náungi!“ hrópaði höfðinginn. „Hann hefur numið mikið land.“

Þjónn Pahóms kom hlaupandi til hans og reyndi að reisa hann við, en hann sá að blóð vætlaði úr munni hans. Pahóm var dauður.

Bashkírnir slettu í góm og létu með því í ljós samíð sína.

Þjónn hans tók skófluna og gróf hæfilega langa gröf fyrir Pahóm að liggja í. Sex fet frá höfði til hæla var allt sem hann þurfti.

Þessa sögu skrifaði Tolstoy árið 1886.

Hveitikorn eins stórt og hænuegg

Nokkur börn fundu dag einn í djúpu gili hlut sem var í lög-
un eins og hveitikorn, með gróp niður niðjuna, en það var
á stærð við hænuegg. Ferðamaður einn sem fór þarna hjá sá
þennan hlut og keypti hann af börnunum fyrir einskilding.
Hann fór með þetta til borgarinnar og seldi kónginum sem
furðulegt fyrirbæri.

Kóngurinn kallaði saman vitra menn og bað þá að segja
sér hvers konar fyrirbæri þetta væri. Vitru mennirnir veltu
þessu lengi fyrir sér en botnuðu alls ekkert í þessu. Svo var það
einn dag þegar kóngurinn lá í sólbaði við gluggann að hæna
flaug inn og goggaði í það holu. Þá sáu allir að kornið var
hveitikorn. Vitru mennirnir fóru til kóngsins og sögðu.

„Þetta er hveitikorn.“

Kóngurinn varð afar undrandi og skipaði vitru mönnun-
um að komast að því hvenær og hvar þvílík hveitikorn hefði
vaxið. Vitru mennirnir lögðu aftur höfuðið í bleyti og leituðu
í öllum bókum en fundu ekkert um þetta. Svo að þeir fóru
aftur til kóngsins og sögðu.

„Við höfum ekkert svar við þessu. Um þetta stendur ekk-
ert í bókum okkar. Þú verður að spyrja bændurna. Það er
hugsanlegt að einhverjir þeirra hafi heyrt feðurna segja hve-

nær og hvar hveitikorn af þessari stærð hafi vaxið.“

Svo að kóngurinn skipaði mönnum sínum að finna einhvern mjög gamlan bónda og láta hann ganga fyrir sig. Þjónarnir fundu slíkan mann og komu með hann til konungsins. Gamall og boginn, öskugrár og tannlaus gat hann með erfiðismunum staulast á tveim hækjum fyrir kónginn.

Kóngurinn sýndi honum hveitikornið en gamli maðurinn gat varla séð það. Hann tók það samt upp og þuklaði það í höndum sínum. Kóngurinn yfirheyrði hann og sagði.

„Getur þú sagt okkur, gamli maður, hvar svona hveitikorn óx? Hefur þú nokkurn tímann keypt svona korn eða sáð því á akra þína?“

Gamli maðurinn heyrði svo illa, að hann gat varla heyrt það sem kóngurinn var að segja og átti erfitt með að skilja það.

„Nei,“ sagði hann að lokum. „Ég hef aldrei sáð eða uppskorið neitt líkt þessu á mínum ökrum. Og ekki keypt það heldur. Þegar við keyptum korn var það alltaf jafn lítið og það er núna. En þú getur reynt að spyrja föður minn. Það getur verið að hann hafi heyrt hvar svona stórt korn óx.“

Svo kóngurinn sendi eftir föður gamla mannsins. Hann fannst og var færður fyrir kónginn. Hann kom gangandi og studdist við eina hækju. Kóngurinn sýndi honum kornið og gamli bóndinn, sem hafði sæmilega sjón, skoðaði það vel. Kóngurinn spurði hann.

„Getur þú ekki sagt okkur, gamli maður, hvar korn eins og þetta var ræktað? Hefur þú noldkurn tímann keypt svona korn, eða sáð því í akra þína?“

Heyrn gamla mannsins var ekki góð, en hún var samt betri en heyrn sonarins.

„Nei,“ sagði hann. „Ég hef aldrei sáð eða uppskorið korn á mínum ökrum sem líkist þessu. Og hvað kaup snertir, þá hef ég aldrei keypt neitt, því að það var ekki farið að nota peninga á mínum búskaparáruni. Allir ræktuðu sitt eigið korn og þegar þörf krafði þá hjálpuðum við hver öðrum með það sem vantaði. Ég veit ekki hvar svona korn hefur vaxið. Okkar korn var stærra og úr því kom meira hveiti en úr þessu korni sem nú er ræktað. En ég hef aldrei séð neitt líkt þessu. En ég hef samt heyrt föður minn segja að á hans tíð hafi kornið orðið stærra og úr því kornið meira hveiti en mínu korni. Þú ættir frekar að spyrja hann um þetta.“

Svo kóngurinn sendi eftir föður gamla mannsins. Þeir fundu hann og færðu fyrir konunginn. Hann gekk í salinn og studdist ekki við neinar hækjur. Hann var skír til augnanna og heyrnin góð. Hann talaði greinilega. Kóngurinn sýndi honum hveitikornið og gamli afinn horfði á það og velti því til í hendi sér.

„Það er orðið langt síðan ég hef séð svona gott korn,“ sagði hann. Og hann beit í það og bragðaði á því.

„Þetta er nákvæmlega sama tegund,“ bætti hann við.

„Segðu mér afi,“ sagði kóngurinn. „Hvenær og hvar var svona korn ræktað. Hefur þú nokkurn tímann keypt svona korn eða sáð því í þína akra?“

Og gamli maðurinn svaraði.

„Korn eins og þetta öx alls staðar á minni tíð. Ég lifði á svona korni þegar ég var ungur og fæddi aðra á því. Það var

einmitt svona korn sem við vorum vön að sá, skera upp og þreskja.“

Og kóngurinn spurði.

„Seg þú mér, afi, keyptir þú það einhvers staðar eða ræktaðir þú það sjálfur?“

Gamli maðurinn brosti.

„Á minni tíð,“ svaraði hann „lét enginn sér til hugar koma að syndga með því að selja eða kaupa brauð. Og við vissum ekkert um peninga. Hver maður átti nóg korn sjálfur.“

„Seg þú mér þá, afi,“ spurði kóngurinn. „I-Ivar var akur þinn? I-Ivar ræktaðir þú korn eins og þetta?“

Og afinn sagði.

„Akur minn var jörð Guðs. Hvar sem ég plægði, þar var akur minn. Landið var frjálst. Enginn kallaði jörðina eign sína. Aðeins vinnuna kölluðu mennirnir eign sína.“

„Svara þú mér tveimur spurningum til viðbótar. Sú fyrri er. Hvers vegna gaf jörðin svona mikið þá, en er hætt því núna? Og seinni spurningin er. Hvers vegna gengur sonarsonur þinn við tvær hækjur, sonur þinn við eina og þú ekki við neina? Augu þín eru björt, tennur þínar góðar og rödd þín lætur vel í eyrum. Hvers vegna hefur þetta gerst?“

Gamli maðurinn svaraði.

„Þetta gerðist vegna þess að menn hafa hætt að lifa af vinnu sinni og eru farnir að vera háðir vinnu annarra. Í gamla daga lifðu menn samkvæmt lögum Guðs. Þeir áttu það sem öfluðu og girntust ekki afrakstur annarra.“

Þessi skermtilega ýkjusaga er gerð upp úr þjóðsögu, og enn þá eldri goðsögn um gullmanninn, silfurmanninn og járnmanninn. Allar fjalla þær um það, hvað allt var gott í gamla daga. Tolstoy skrifaði þessa sögu árið 1886.

Guðsonurinn

Þið hafið heyrt að sagt var: Auga fyrir auga og tönn fyrir tönn. En ég segi ykkur. Þið skuluð ekki rísa gegn meingjörðamanninum.

Hefnið ykkur ekki sjálf. Mín er hefnelin.

I

Fátækun bónda fæddist sonur. Hann varð glaður og fór til nágranna síns og bað hann að verða guðfaðir drengsins. Nágranninn neitaði – honun hugnaðist ekki að verða guðfaðir barns sem átti fátækan föður. Bóndinn bað annan nágranna en hann neitaði líka. Eftir þetta fór fátæki faðirinn í hvert hús í þorpinu en fann engan sem vildi vera guðfaðir sonar síns. Svo að hann fór í annað þorp og á leiðinni hitti hann mann sem stöðvaði hann og sagði. „Góðan daginn, góði maður. Á hvaða leið ert þú?“

„Guð hefur gefið mér barn,“ sagði bóndinn „til að gleðja mig í æsku og hugga mig í elli. Og til að biðja fyrir mér eftir að ég er látinn. En ég er fátækur og enginn í þorpi mínu vill verða guðfaðir þess svo að nú er ég að leita að guðföður fyrir

hann annars staðar.“

„Leyfðu mér að verða guðfaðir hans,“ sagði ókunni maðurinn.

Bóndinn varð glaður og þakkaði honum en bætti við.

„Og hverja á ég að biðja að verða guðmóður hans?“

„Farðu til borgarinnar,“ svaraði ókunni maðurinn „og við torgið muntu sjá steinhús með bíðarglugga á framhliðinni. Við dyrnar munt þú finna kaupmanninn sem á húsið. Biddu hann að leyfa dóttur hans að verða guðmóðir barnsins.“

Bóndinn hikaði.

„Hvernig get ég beðið ríkan verslunarmann um þetta?“ sagði hann. „Hann mun líta niður á mig og ekki kalla á dóttur sína.“

„Hafðu ekki áhyggjur af því. Farðu og spurðu. Hafðu allt tilbúið í fyrramálið og ég mun koma í skírnarathöfnina.“

Fátæki bóndinn fór aftur heim til sín og ók síðan til borgarinnar til að finna kaupmanninn. Hann var varla búinn að ganga frá hestinum þegar kaupmaðurinn kom sjálfur út.

„Hvað vilt þú?“ spurði hann.

„Herra,“ sagði bóndinn. „Sjáðu til, Guð hefur gefið mér son til að gleðja augu mín í æsku, hugga mig í elli og biðja fyrir mér eftir dauðann. Vertu svo góður að láta dóttur þína verða guðmóður hans.“

„Og hvenær á að skíra?“ sagði kaupmaðurinn.

„Í fyrramálið.“

„Gott og vel. Farðu í friði. Hún skal verða með þér í messunni í fyrramálið.“

Daginn eftir kom guðmóðirin og guðfaðirinn líka. Og

barnið var skírt. Strax eftir skírnina fór guðfaðirinn burtu. Þau vissu ekki hver hann var og sáu hann aldrei aftur.

II

Sveinninn óx upp og varð augasteinn foreldranna. Hann var sterkur, viljugur til vinnu, skynsamur og hlýðinn. Þegar hann var tíu ára gamall sendu foreldrarnir hann í skóla til að læra að lesa og skrifa. Það sem önnur börn lærðu á fínun árum lærði hann á einu, og brátt var ekkert meira sem þessi skóli gat kennt honum.

Nú var komið að páskun og sveinninn fór til guðmóður sinnar til að óska henni góðra páska.

„Faðir og móðir,“ sagði hann þegar hann kom heima aftur „hvar býr guðfaðir minn? Mig langar til að óska honum líka góðra páska.“

Og faðir hans svaraði.

„Við vitum ekkert um guðföður þinn, elsku sonur. Okkur finnst það oft leiðinlegt sjálfum. Frá þeim degi, þegar þú varst skírður, höfum við aldrei séð hann, eða fengið neinar fréttir um hann. Við vitum ekki hvar hann býr og jafnvel ekki hvort hann er á lífi.“

Sonurinn hneigði sig fyrir foreldrum sínum.

„Faðir og móðir,“ sagði hann, „leyfið mér að fara og leita að guðföður mínum. Ég verð að finna hann og færa honum páskakveðjur mínar.“

Svo að faðir hans og móðir leyfðu honum að fara og sonurinn lagði af stað í leit að guðföður sínum.

Drengurinn yfirgaf hús sitt og lagði af stað eftir veginum. Hann hafði gengið nokkra klukkutíma þegar hann mætti ókunnum manni sem stöðvaði hann og sagði.

„Góðan daginn, drengur minn. Hvert ert þú að fara?“

Og drengurinn svaraði.

„Ég fór til að hitta guðmóður mína og færa henni páska-kveðju. Og þegar ég kom heim spurði ég foreldra mína hvar guðfaðir minn byggir, svo ég gæti farið til hans og fært honum líka páskakveðju. Þau sögðu mér að þau vissu það ekki. Þau sögðu að hann hefði farið strax eftir að ég var skírður og þau vissu ekkert um hann, ekki einu sinni hvort hann væri á lífi. En mig langaði til að sjá guðföður minn, svo ég lagði af stað til að leita að honum.“

Ókunni maðurinn sagði. „Ég er guðfaðir þinn.“

Drengurinn varð glaður þegar hann heyrði þetta. Hann kyssti guðföður sinn þrisvar og óskaði honum gleðilegra páska.

Drengurinn spurði.

„Á hvaða leið ertu núna, guðfaðir? Ef þú ert að fara í átt að okkar húsi, gerðu það þá fyrir okkur að líta inn. En ef þú ert á leið heim til þín þá vil ég ganga með þér.“

„Ég hef ekki tíma núna til að heimsækja ykkur,“ svaraði guðfaðir hans. „Ég þarf að koma við í nokkrum þorpi. En ég fer heim á morgun. Komdu þá í heimsókn.“

„En hvernig get ég fundið þig, guðfaðir?“

„Þegar þú ferð að heiman, gakktu þá beint á móti rísandi sól. Þá kemur þú í skóg. Þegar þú hefur farið í gegnum skógin kemur þú í rjóður. Þegar þú kemur í rjóðrið skaltu setjast

þar niður og hvíla þig um stund. Horfðu þar í kringum þig og taktu eftir hvað gerist. Í hinum enda skógarins muntu sjá garð og í honum hús með gullþaki. Þar á ég heima. Þú gengur að hliðinu og ég tek þar sjálfur á móti þér.“

Að svo mæltu hvarf guðfaðirinn.

III

Drengurinn gerði eins og guðfaðir hans hafði sagt honum. Hann gekk í austur þar til hann kom að skógi og þar fann hann lundinn og í miðjunum lundinum sá hann furutré. Við eina grein þess var bundinn kaðall og á neðri enda kaðalsins hékk þungur eikardrumbur. Rétt fyrir neðan eikardrumbinn var trog fullt af hunangi. Drengnum gafst lítill tími til að hugsa um hvers vegna þetta hunang var þarna og hvers vegna þessi eikardrumbur hékk þarna yfir því vegna þess að nú heyrði hann að brotnar voru trjágreinar í skóginum og nokkrir birnir komu í ljós. Þetta var bjarnarmóðir með þrjá litla bangsa og þeim fylgdi bjarndýr á öðru ári. Móðirin þefaði út í loftið og fór beint að troginu og bangsarnir fylgdu henni. Hún rak trýnið í hunangið og hvatti bangsana til að gera hið sama. Þeir vöppuðu að troginu og byrjuðu að éta. En þegar þeir gerðu það, lenti eikardrumburinn, sem móðirin hafði ýtt frá með hausnum svo að hann sveiflaðist aðeins frá, á einum bangsanum þegar drumburinn sveiflaðist til baka. Þegar bjarndýrsmóðirin sá þetta sló hún drumbinn frá með hramminum. Hann sveiflaðist lengra út og kom aftur með meiri krafti. Hann lenti á hausnum á einum bangsanna og á

bakinu á öðrum. Bangsarnir hlupu í burtu ýlfrandi af sársauka. Bjarndýrsmanninn urraði og greip drumbinn í fangið, lyfti honum upp yfir höfuð sér og þeytti honum í burtu. Drumburinn fór langt út í loftið og ungi björninn hljóp að troginu, rak trýnið á kaf í hunangið og byrjaði að sötra það í sig. Hin færðu sig líka nær en þau voru ekki komin að troginu þegar drumburinn kom fljúgandi aftur og lenti á höfði unga bjarndýrsins svo að það drapst. Móðirin urraði nú hærra en áður. Hún greip eikardrumbinn og henti honum frá sér af öllum kröftum. Hann flaug hærra en greinin sem hann var bundinn við. Hann fór svo hátt að það slaknaði á kaðlinum. Bjarndýrsmóðirin snéri sér nú aftur að hunangstroginu og litlu bangsarnir á eftir henni. Drumburinn flaug hærra og hærra, stöðvaðist og féll til baka. Því nær sem hann kom því hraðar fór hann og þegar hann náði hámarkshraða skall hann á höfuð bjarnarins. Bjarndýrsmóðirin valt á hliðina og það fóru kippir um fætur hennar. Hún var dauð.

Bangsarnir hlupu burt inn í skógin.

IV

Drengurinn horfði á allt þetta fullur undrunar, en hélt svo áfram ferð sinni. Þegar hann kom út úr skóginum, kom hann að stórum garði og í miðjum garðinum var háreist höll með gullþaki. Við hliðið stóð guðfaðir hans, brosandi. Hann fagnaði guðsyni sínum og leiddi hann inn í garðinn. Drengurinn hafði aldrei látið sig dreyna um að slík fegurð væri til og hér var að sjá hvert sem litið var.

Síðan leiddi guðfaðirinn hann inn í höllina og þar var jafnvel enn meiri fegurð en úti í garðinum. Guðfaðirinn sýndi drengnum öll herbergin, sem voru hvert öðru fallegra. Að lokum komu þeir að dyrum sem voru innsiglaðar.

„Þú sérð þessar dyr,“ sagði hann „þær eru ekki læstar, en aðeins innsiglaðar. Það er hægt að opna þær, en ég banna þér að opna þær. Þú mátt búa hér og fara hvert sem þú vilt og njóta hér allra unaðssemda staðarins. Eina skipun mín er. Opnaðu ekki þessar dyr! En ef þú skyldir einhvern tímann gera það, mundu þá það sem þú sást í skóginum.“

Að svo mæltu fór guðfaðirinn burtu. Guðsonurinn varð eftir í höllinni og lífið þar var svo bjart og skemmtilegt að hann hélt að hann hefði aðeins verið þar í þrjár klukkustundir þegar hann í raun hafði verið þar í þrjátíu ár. Þegar þrjátíu ár voru liðin þá vildi svo til að guðsonurinn átti leið hjá innsigliuðu dyrunum og hann furðaði sig á því að guðfaðirinn hefði bannað honum að líta inn í þetta herbergi.

„Ég ætla aðeins að líta inn og sjá hvað er þarna,“ hugsaði hann. Og hann ýtti á dyrnar. Innsiglið gaf sig, dyrnar opnuðust og guðsonurinn gekk inn. Hann sá sal sem var stærri og fegurri en allir hinir og í miðjunum salnum var hásæti. Hann gekk um salinn um stund, svo gekk hann upp þrepin og settist sjálfur í hásætið. Þar sem hann sat sá hann veldissprotu sem reistur var upp við sætið. Hann tók veldissprotann sér í hönd. Um leið og hann gerði það hurfu hinir fjórir veggir salarins skyndilega. Guðsonurinn horfði í kringum sig og sá um allan heim, og allt sem menn gerðu í þessum heimi. Hann horfði fram fyrir sig og sá hafið og skipin sem þar sigldu.

Hann horfði til hægri og sá hvernig framandi, heiðnar þjóðir lifðu. Hann horfði til vinstri og sá hvernig kristnir menn sem ekki voru Rússar lifðu. Hann horfði í kringum sig. Á fjórðu hliðinni sá hann Rússa, fólk eins og hann sjálfan.

„Ég ætla að sjá,“ sagði hann, „hvað er að gerast heima og hvort uppskeran er góð í ár.“

Hann leit til akra föður síns og sá þar kornbundini standa á stiklun. Hann byrjaði að telja þau til að sjá hvað þarna væri mikið korn en sá þá bónda aka kerru. Það var nótt og guðsonurinn hélt að þetta væri faðir hans kominn til að sækja kornið. En þegar hann gáði betur að þessu sá hann að þetta var maður sem hann þekkti. Þetta var þjófurinn hann Vasily Kodryashóf sem ók inn á akurinn og byrjaði að hlaða korninu á kerruna. Þetta gerði guðsoninn reiðan og hann hrópaði.

„Faðir, það er verið að stela kornbundinum þínum af akrinum okkar!“

Faðir hans sem var hjá hestum sínum í náttlhaganum vaknaði.

„Mig dreymdi að verið væri að stela kornknippunum mínum,“ sagði hann. „Ég ætla að ríða niður eftir og sjá.“

Svo að hann tók hest og reið honum út á akurinn. Hann fann Vasily þarna og hann kallaði saman nokkra sveitamenn sér til hjálpar. Og þeir börðu Vasily, bundu hann og hann var settur í steininn.

Nú horfði guðsonurinn til borgarinnar þar sem guðmóðir hans bjó. Hann sá að hún var nú gift verslunarmanni. Hún lá sofandi en eiginnaður hennar fór fram úr til hjákonu sinnar. Guðsonurinn hrópaði.

„Á fætur með þig, á fætur með þig. Eiginmaður þinn stundar ósiðlegt athæfi.“

Guðmóðirin hrökk upp og klæddi sig. Hún komst að því hvert maður hennar hafði farið. Hún niðurlægði og barði hjákonuna og rak manninn að heiman.

Nú leitaði guðsonurinn að móður sinni og sá að hún lá og svaf í koti sínu. Og þjófur var að læðast inn í kotið og byrjaður að brjóta upp hirslur hennar þar sem hún geymdi eigur sínar. Móðir hans vaknaði og rak upp óp. Ræninginn tók fram öxi, sveiflaði öxinni yfir höfði hennar til að drepa hana.

Guðsonurinn gat ekki stillt sig um að kasta sprotanum í þjófinn og hann drapst sánstundis.

V

Um leið og guðsonurinn hafði drepið þjófinn lokuðust veggirnir um salinn og hann varð alveg eins og hann hafði verið áður.

Þá opnuðust dyrnar og guðfaðirinn kom inn. Hann tók hönd guðsonarins og leiddi hann úr hásætinu.

„Þú hefur ekki hlýtt skipun minni,“ sagði hann. „Það fyrsta sem þú gerðir rangt var að opna innsigliðu dyrnar. Það næsta sem þú gerðir rangt var að setjast í hásætið og taka þér í hönd veldissprota minn. Það þriðja sem þú gerðir rangt hefur orðið til þess að auka til muna hið illa í þessum heimi. Hefðir þú setið þarna klukkustund lengur hefðir þú eitt hálfu mannkyninu.“

Nú leiddi guðfaðirinn guðson sinn aftur að hásætinu og

tók sprotann í hönd sér. Aftur hurfu veggirnir og allir hlutir urðu sýnilegir. Og guðfaðirinn sagði.

„Sjáðu hvað þú hefur gert föður þínum. Vasily hefur nú setið ár í fangelsi. Hann hefur veri látinn laus. Hann er nú orðinn forhertur og miklu verri en hann var áður. Sjáðu, hann er búinn að stela tveimur hestum frá föður þínum og er nú að bera eld að hlöðu hans. Allt vegna þess sem þú gerðir.“

Guðsonurinn sá hlöðu föður síns í ljósum logum, en guðfaðirinn lét sýnina hverfa og sagði honum að horfa í aðra átt.

„Hér sérðu eiginmann guðmóður þinnar,“ sagði hann. „Það er ár síðan hann skildi við konu sína og nú eltist hann við aðrar konur. Hjakona hans, fyrrverandi, hefur sokkið enn dýpra. Sorgin varð til þess að eiginkona hans byrjaði að drekka. Og þetta gerðir þú guðmóður þinni.“

Guðfaðirinn lokaði líka þessari sýn og sýndi guðsyni sínum hús föður hans. Þar sá hann móður sína grátandi. Hún iðraðist sárlega og sagði.

„Það hefði verið betra að ræninginn hafði drepið mig þessa nótt. Þá hefði ég ekki þurft að taka á mig þessa skelfilegu sektarbyrði.“

„Þetta,“ sagði guðfaðirinn „er það sem þú hefur gert móður þinni.“

Hann lokaði þessu líka og bentu niður. Og guðsonurinn sá tvo fangaverði halda ræningja á milli sín fyrir framan tukt-húsið.

Og guðfaðirinn sagði.

„Þessi maður hafði myrt tíu menn. Hann hefði átt að afplána syndir sínar sjálfur. En með því að drepa hann hefur

þú tekið sektarbyrði hans yfir á þig sjálfan. Nú verður þú að svara fyrir syndir hans. Þetta er það sem þú hefur gert sjálfum þér. Bjarnarnóðirinn ýtti drumbnum einu sinni til hliðar og skaðaði hína sína. Hún ýtti honum aftur og drap þá stálpað afkvæmi sitt. Hún ýtti honum í þriðja sinn og drap þá sjálfa sig. Þú hefur gert það sama. Nú gef ég þér þrjátíu ár til að fara út í þennan heim og bæta fyrir syndir ræningjans. Ef þú friðþægir ekki fyrir þær, bíða þín sömu örlög.“

„I-Ivernig á ég að friðþægja fyrir syndir hans?“ spurði guðsonurinn.

Og guðfaðirinn svaraði.

„Þegar þú hefur losað heiminn við jafn mikla illsku eins og þú hefur búið til í honum, þá hefur þú friðþægt bæði fyrir þínar eigin syndir og þessar syndir ræningjans.“

„I-Ivernig get ég losað þennan heimni við illsku?“ spurði guðsonurinn.

„Far þú út,“ svaraði guðfaðirinn „og gakk þú beint á móti rísandi sól. Eftir nokkurn tíma munt þú koma út á akur þar sem nokkrir menn hafa safnast saman. Taktu eftir því hvað þeir eru að gera og kenndu þeim það sem þú kannt. Haltu síðan áfram að taka eftir því sem þú sérð. Á fjórða dlegi munt þú koma að skógi. Inni í miðjunni skóginum er kofi og í kofanum býr einsetumaður. Segðu honum allt sem gerst hefur. Hann mun fræða þig um hvað þú átt að gera. Þegar þú hefur gert allt sem hann segir þér þá hefur þú friðþægt fyrir bæði syndir þínar og ræningjans.“

Að svo mæltu leiddi guðfaðirinn guðson sinn út um hliðið.

VI

Guðsonurinn hélt leiðar sinnar og á leiðinni hugsaði hann. „Hvernig á ég að útrýma hinu illa í þessum heimi? Illskunni er eytt með því að dæma illa menn og setja þá í fangelsi eða taka þá af lífi. Hvernig á ég þá að eyða illskunni án þess að taka syndir annarra á mig sjálfan?“

Guðsonurinn hugsaði lengi um þetta en komst ekki að neinni niðurstöðu. Hann hélt áfram þar til hann kom á akur þar sem hveitikorn var orðið þykkt og gott, tilbúið undir sigðina. Guðsonurinn sá lítinn kálf sem kominn var í kornið. Nokkrir menn sem þarna voru sáu þetta og fóru á bak hestum sínum og ráku kálfinn fram og aftur um akurinn. Í hvert skipti sem kálfurinn var alveg að fara út af akrinum reið einhver að honum, kálfurinn varð hræddur og hljóp aftur inn í kornið og þeir allir á stökki á eftir honum og tróðu hveitið niður. Á veginum stóð kona, grátandi.

„Þeir elta kálfinn þar til þeir drepa hann,“ sagði hún.

Og guðsonurinn sagði við mennina.

„Hvað eruð þið að gera? Komid allir út af hveitiakrinum og látið konuna kalla á kálfinn sinn.“

Mennirnir gerðu þetta. Og konan kom að akrinum og kallaði á kálfinn. „Komdu litla Ljómalind, komdu, komdu,“ sagði hún. Kálfurinn sperrti eyrun og hlustaði sná stund og kom svo sjálfviljugur hlaupandi til konunnar, rak í hana hausinn og var næstum búinn að velta henni um koll. Mennirnir urðu kátir, konan varð glöð og litli kálfurinn líka.

Guðsonurinn hélt áfram og hann hugsaði.

„Nú sé ég að hið illa sáir illu í kringum sig. Því ákveðnar sem menn berjast gegn hinu illa þeim mun meiri verður illskan. Það er svo að sjá að illska verði ekki sigruð með illu. En hvernig hægt er að cyða henni, það er meira en ég fæ skilið. Kálfurinn hlýddi hús móður sinni og allt fór vel. En ef hann hefði ekki hlýtt henni hvernig hefðum við þá náð honum út af akrinum?“

Guðsonurinn hélt áfram að hugsa um þetta, komst ekki að neinni niðurstöðu og hélt áfram göngu sinni.

VII

Hann hélt áfram þar til hann kom í þorpi nokkurt. Hann nam staðar við hús yst í þorpinu og bað um að fá að gista. Húsfrúin var ein heima og var að gera húsið hreint. Og hún bauð honum inn. Guðsonurinn gekk í bæinn og tók sér sæti upp á múrsteinsofninum. Hann horfði á það sem konan var að gera. Hann sá hana ljúka við að skrúbba herbergið og byrja að skrúbba borðið. Að því loknu byrjaði hún að þurrka borðið með skítugum klút. Hún þurrkaði þvert yfir borðið – en það varð ekki hreint. Óhreini klúturinn skildi eftir sig óhrein strik. Hún þurrkaði borðið þess vegna langsum. Fyrstu strikin hurfu en það mynduðust ný í staðinn fyrir hin. Óhreini klúturinn gerði borðið óhreint. Þegar eitt strik var þurrkað út kom annað í staðinn. Guðsonur horfði um stund á þetta þegjandi en sagði svo.

„Hvað ertu að gera, húsfreyja?“

„Sérðu það ekki. Ég er að gera hreint fyrir hátíðina. En ég

kem engu tauti við borðið og er alveg uppgefin.“

„Þú skalt hreinsa klítinn,“ sagði guðsonurinn „áður en þú þurrkar borðið með honum.“

Konan gerði þetta og brátt varð borðið hreint.

„Þakka þér fyrir að segja mér þetta,“ sagði hún.

Um morguninn kvaddi hann konuna og fór leiðar sinnar. Eftir nokkuð langa göngu kom hann að skógarjaðrinum. Þar sá hann bændur sem voru að smíða hjólaunigerðir úr beygðum viði. Þegar guðsonurinn kom nær sá hann að mennirnir gengu hring eftir hring en gátu ekki beygt viðinn.

Hann stóð og horfði á og tók eftir því að stolkurinn sem viðurinn var festur við var ekki fastur. Þegar mennirnir gengu í hring í kringum hann þá snérist hann líka í hring. Þá sagði guðsonurinn.

„Hvað eruð þið að gera, vinir?“

„Nú, sérðu það ekki, við erum að smíða hjólaunigerðir. Við höfum tvisvar hleypt heitri gufu á viðinn og erum orðnir mjög þreyttir en viðurinn bognar ekki.“

„Þið ættuð að festa stökkinn, vinir,“ sagði guðsonurinn, „annars fer hann í hring eins og þið.“

Bændurnir fóru eftir ráðleggingu hans og festu stökkinn, og þá gekk verkið greiðlega.

Guðsonurinn gisti hjá þeim um nóttina en hélt svo áfram ferð sinni. Hann gekk allan daginn og alla nóttina og rétt fyrir dögum rakst hann á nokkra kúreka sem höfðu sest þarna að yfir nóttina. Hann lagðist niður við hlið þeirra. Hann sá að þeir höfðu fundið nautgripunum stað og voru nú að reyna að kveikja eld. Þeir tóku þurr sprek og kveiktu í þeim.

Áður en sprekin voru orðin heit glóð kæfðu þeir eldinn með röku kjarri. Það heyrðist hvæs í kjarrinu, eldurinn kafnaði og loginn hvarf. Kúrekarnir náðu í meira af þurrum sprekum, kveiktu í þeim og settu kjarrið ofan á þau. – Aftur slokknaði eldurinn. Þeir reyndu þetta lengi en fengu aldrei kjarrið til að loga. Þá sagði guðsonurinn.

„Verið ekki svona fljótir að láta kjarrið á eldinn. Leyfið sprekunum að brenna nógu lengi til að mynda heita glóð áður en þið bætið á hann. Eftir að glóðin er komin getið þið sett á eldinn eins mikið af kjarri og þið viljið.“

Kúrekarnir fylgdu þessu ráði. Þeir létu sprekin verða að heitri glóð áður en þeir settu kjarrið á hana, en þá fuðraði það upp svo að úr þessu varð mikið bál.

Guðsonurinn var hjá þeim í nokkurn tíma en hélt svo ferð sinni áfram. Á leiðinni hugsaði hann um hvað þetta þrennt sem hann hafði séð gæti þýtt. En hann skildi það ekki.

VIII

Guðsonurinn gekk allan þennan dag og kom um kvöldið í annan skóg. Þar fann hann kofa einsetumanns og barði að dyrum.

„Hver er þar?“ spurði rödd að innan.

„Mikill brotamaður,“ svaraði guðsonurinn. „Ég verð að afplána fyrir syndir annars manns auk minna eigin.“

Þegar einsetumaðurinn heyrði þetta kom hann út.

„Hvaða syndir eru það sem þú verður að bera fyrir annan?“

Guðsonurinn sagði honum allt, um guðföðurinn, um

bjarndýramóðurina með hína sína, um hásætið og innsiglaða salinn og um það sem guðfaðir hans hafði skipað honum að gera. Hann sagði líka frá bændunum sem hann hafði séð vera að trampa niður hveitiakurinn og frá kálfinum sem hljóp út af honum þegar húsmóðirin kallaði á hann.

„Ég hef skilið að það er ekki hægt að cyða hinu illa með illum verkum,“ sagði hann. „En ég fæ ekki skilið hvernig er hægt að eyða því. Kenndu mér hvernig er hægt að gera það.“

„Segðu mér,“ sagði einsetumaðurinn, „hvað annað hefur þú séð á ferð þinni?“

Guðsonurinn sagði honum frá konunni sem var að gera hreint og þvoði borðið, frá mönnunum sem voru að smíða vagnhjól og frá kúrekunum sem voru í vandræðum með að kveikja eld.

Einsetumaðurinn hlustaði á allt þetta og fór síðan inn í kofa sinn og náði í gamla skörðótta öxi.

„Komdu með mér,“ sagði hann.

Þegar þeir höfðu gengið um stund, benti einsetumaðurinn á tré.

„Höggðu það niður,“ sagði hann.

Guðsonurinn felldi tréð.

„Höggðu það í þrennt,“ sagði einsetumaðurinn.

Guðsonurinn hjó tréð í þrjá hluta. Þá fór einsetumaðurinn aftur í kofa sinn og náði í eldspýtur.

„Brenndu þessa þrjá búta,“ sagði hann.

Svo að guðsonurinn kveikti eld og brenndi trjábútana þrjá þar til þeir voru orðnir aðeins þrír svartir raftar.

„Settu þá nú að hálfu leyti niður í jörðina, svona.“

Guðsonurinn gerði það.

„Þú sérð þessa á þarna við rætur fjallsins? Flyttu vatn þaðan í munni þínunum og vökvaðu raftana. Vökvaðu þennan raft eins og þú kenndir konunni. Næsta raft eins og þú kenndir hjólasniðunum og þann þriðja eins og þú kenndir kúrekunum. Þegar allir þessir þrír svörtu raftar hafa skotið rótum og orðið að eplatrjánum þá munt þú vita hvernig á að eyða hinu illa í manninum og þú munt þá hafa friðþægt fyrir syndir þínar.“

Að svo mæltu fór einsetumaðurinn heim í kofa sinn. Guðsonurinn hugsaði lengi um þetta en gat ekki skilið hvað einsetumaðurinn var að segja. Eigi að síður gerði hann eins og honum hafði verið sagt.

Guðsonurinn fór niður að ánni, fyllti munn sinn af vatni. Hann snéri aftur og vökvaði einn raftinn með vatninu. Nú var hann orðinn svangur og mjög þreyttur og fór því í kofann til að biðja gamla einsetumanninn um eitthvað að borða. Hann opnaði dyrnar og þar á bekk sá hann gamla manninn liggjandi örendan. Guðsonurinn leitaði að mat og fann dálítið af þurru brauði og borðaði það. Síðan tók hann skóflu og byrjaði að taka gróf fyrir einsetumanninn. Um nóttina bar hann vatnið og vökvaði raftana og um daginn gróf hann grófina. Hann var um það bil að ljúka verkinu og ætlaði að fara að jarða líkið þegar fólk úr þorpinu kom til hans með mat handa gamla manninum.

Íbúar þorpsins heyrðu að gamli einsetumaðurinn væri látinn og að hann hefði gefið guðsyninum blessun sína og sett hann í sinn stað. Svo að þeir grófu gamla manninn, gáfu guðsyninum brauðið sem þeir komu með og lofuðu að koma

með meira seinna. Síðan fóru þeir.

Guðsonurinn settist nú að í kofa gamla mannsins. Þar bjó hann, át brauðið sem fólkið færði honum og gerði það sem honum hafði verið sagt að gera. Hann flutti vatn úr ánni í munni sér og vökvaði svörtu raftana.

Þannig lifði hann í eitt ár. Og margt fólk kom og heim-sótti hann. Hann varð víða frægur sem helgur maður sem lifði í skóginum og flutti vatn frá rótum fjallsins í munni sér til að vökva svarta rafta sér til sálubótar. Fólk kom í hópum til að sjá hann. Ríkir kaupmenn óku til hans og færðu honum gjafir, en hann notaði aðeins það sem hann nauðsynlega þurfti fyrir sjálfan sig en gaf hitt fátækum.

Þannig lifði guðsonurinn. Hann flutti vatnið í munni sér og vökvaði raftana hálfan daginn og hvíldist eða tók á móti fólki hinn helminginn. Og hann hélt að á þennan hátt hefði sér verið sagt að lifa til að eyða hinu illa í heiminum og friðþægja fyrir syndir.

Hann lifi tvö ár á þennan hátt og vökvaði raftana hvern einasta dag. En samt skaut enginn þeirra rótum.

Dagnokkurn þegar hann sat inn í kofa sínum heyrði hann að maður reið hjá, syngjandi. Guðsonurinn kom út til að sjá hvers konar maður þetta væri. Hann sá kraftalegan ungan mann, vel klæddan. Og hann sat á fallegum vel söðluðum hesti.

Guðsonurinn stöðvaði hann og spurði hver hann væri og hvert hann væri að fara.

„Ég er ræningi,“ svaraði maðurinn og togaði í taumana. „Ég ríð eftir þjóðveginum og drep fólk. Og því fleiri sem ég drep því glaðlegri verða söngvarnir sem ég syng.“

Guðsonurinn varð skelfingu lostinn og hugsaði.

„Ívernig er hægt að eyða hinu illa í manni eins og þessum? Það er auðvelt að tala við þá sem koma til mín af eigin frumkvæði til að skrifa fyrir mér. En þessi hreykir sér af hinu illa sem hann gerir.“

Svo að hann sagði ekki neitt og fór burtu. Hann hugsaði. „Hvað á ég nú að gera? Þessi ræningi gæti tekið upp á því að ríða hér um og hræða fólkið í burtu. Það mun hætta að koma til mín. Það skaðast á því og á hverju á ég þá að lifa?“

Svo að guðsonurinn snéri við og sagði við ræningjann.

„Fólkið kemur hingað til mín, ekki til að monta sig af glæpum sínum, heldur til að gera iðrun og yfirbót og biðja um fyrirgefningu. Þú skalt gera iðrun, ef þú óttast Guð. En ef það er enga iðrun að finna í hjarta þínu, farðu þá burtu og komdu aldrei aftur. Vertu mér ekki til vandræða og vertu ekki að fæla fólk burtu frá mér.“

Ræninginn hló.

„Ég er ekki hræddur við Guð og ég hlusta ekki á þig. Þú ert ekki minn meistari,“ sagði hann. „Þú lifir á trú þinni og ég á ránum mínum. Við verðum öll að lifa. Þú mátt kenna gömlum kerlingum sem til þín koma, en það er ekkert sem þú getur kennt mér. Og fyrst þú et að minna mig á Guð þá ætla ég að drepa tvo menn á morgun til viðbótar. Ég mun drepa þig en ég vil ekki óhreinka hendur mínar rétt þessa stundina. En sjáðu til þess að þú verðir ekki aftur á vegi mínum!“

Eftir þessa hótun reið ræninginn í burtu. Hann kom ekki aftur og guðsonurinn lifði í friði eins og áður í átta ár.

IX

Nótt eina vökvaði guðsonurinn raftana, og eftir að hafa farið inn í kofann settist hann niður til að hvíla sig. Hann horfði út á götuna og vonaðist til að einhver kæmi í heimsókn. En enginn kom allan þennan dag. Hann sat fram á kvöld var einmana og leiddist. Hann fór að hugsa um liðna ævi. Hann minntist þess að ræninginn hafði ávítað hann fyrir að lifa á trúnni og hann íhugaði lífsmáta sinn. „Ég lifi ekki eins og einsetumaðurinn sagði mér að lifa,“ hugsaði hann. „Einsetumaðurinn lagði mér friðþægingarskyldu á herðar og ég hef breytt henni með því að lifa af henni í frægð og allsnægtum. Og frægðin hefur blindað mig svo gjörsamlega að nú leiðist mér að fólk kemur ekki til mín. Og þegar það kemur þá gleðst ég þegar það hælir mér fyrir heilagleika minn. Það er ekki svona sem menn eiga að lifa. Ég hef verið leiddur afvega vegna þess að mér finnst lofið gott. Ég hef ekki friðþægt fyrir mínar gömlu syndir, heldur aðeins aukið þær. Ég ætla að fara á annan stað í skóginum þar sem fólk getur ekki fundið mig. Og ég ætla að lifa þannig að ég bæti fyrir gömul afbrot og fremji ekki nein ný.“

Eftir að hafa tekið þessa ákvörðun fyllti guðsonurinn poka af þurru brauði. Hann tók skófluna með sér, fór úr kofanum og gekk að djúpu gili inni í skóginum þar sem hann vissi af hellisskúta þar sem hann gat falið sig fyrir fólki. Þar sem hann fór með pokann og skófluna sá hann ræningjann koma ríðandi á móti sér. Guðsonurinn varð hræddu og byrjaði að hlaupa burtu en ræninginn náði honum.

„Hvert ert þú að fara?“ spurði ræninginn.

Guðsonurinn sagði honum að hann ætlaði að komast burt frá fólki og búa einhvers staðar þar sem enginn kæmi til sín. Ræninginn varð undrandi á þessu.

„Á hverju ætlar þú að lifa ef fólk kemur ekki til að heimsækja þig?“ spurði hann.

Guðsonurinn hafði jafnvel ekki hugsað út í þetta, en spurning ræningjans sýndi honum að matur yrði honum nauðsyn.

„Á því sem Guði þóknast að gefa mér,“ svaraði hann.

Ræninginn svaraði engu og reið í burtu.

„Hvers vegna sagði ég ekkert um hans lífsmáta?“ hugsaði guðsonurinn. „Hann gæti iðrast núna. Í dag virtist hann mennskari, og hann hefur ekki hótað því að drepa mig.“ Og hann hrópaði á eftir ræningjanum.

„Þú átt enn eftir að gjöra iðrun og bæta fyrir syndir þínar. Þú getur aldrei komist burt frá Guði.“

Ræninginn snéri við hesti sínum, dró hníf úr belti sínu og ógnaði einsetumanninum með honum. Sá síðar nefndi varð hræddur og hljóp lengra inn í skógin.

Ræninginn fór ekki á eftir honum en lét sér nægja að hrópa.

„Ég hef tvisvar leyft þér að fara, gamli maður, en næst þegar þú verður á vegi mínum, þá drep ég þig!“

Að svo mæltu reið hann burtu. Um kvöldið þegar guðsonurinn kom til að vökva raftana – hafði einn þeirra skotið rótum! Lítið eplatré óx út úr honum.

X

Eftir að hafa falið sig fyrir fólkinu bjó guðsonurinn einn. Þegar síðasti brauðbitinn var búinn hugsaði hann.

„Nú verð ég að fara að leita að rótum til að éta.“ Hann hafði þó ekki farið langt þegar hann sá poka með þurru brauði hanga á trjágrein. Hann tók hann niður og lifði á brauðinu á meðan það entist.

Þegar hann hafði etið það allt fann hann annan brauðpoka á sömu grein. Svo að hann skrinti áfram og hafði ekki áhyggjur af neinu nema ræningjanum. Í hvert sinn sem hann heyrði að ræninginn fór hjá þá faldi hann sig og hugsaði.

„Hann gæti drepíð mig áður en mér gefst tími til að friðþægja fyrir syndir mínar.“

Á þennan hátt lifði hann í tíu ár til viðbótar. Eplatréð eina hélt áfram að vaxa en hinir raftarnir tveir breyttust ekki neitt.

Morgun einn reis guðsonurinn snemma úr rekkju og gekk til verka sinna. Þegar hann hafði lokið við að gegnbleyta jörðina kringum raftana var hann orðinn steinuppgefinn og settist niður til að hvíla sig. Hann sat þarna og hugsaði með sér.

„Ég hef syndgað og er farinn að óttast dauðann. Hugsanlega er það Guðs vilji að ég friðþægi fyrir syndir mínar með dauðanum.“

Þegar hann var að hugsa þetta heyrði hann að ræninginn kom ríðandi og var að bölvva einhverju. Þegar guðsonurinn heyrði þetta, hugsaði hann.

„Ekkert illt og ekkert gott getur komið til mín frá neinum nema Guði.“

Og hann fór til að mæta ræningjanum. Hann sá að ræninginn var ekki einn, en fyrir aftan hann á hnakknum sat annar maður með munnkefli og bundinn á höndum og fótum. Maðurinn var ekki að gera neitt en ræninginn jós yfir hann skömmunum. Guðsonurinn fór til þeirra og stoppaði fyrir framan hestinn.

„Hvert ertu að fara með þennan mann?“ spurði hann.

„Inn í skógin,“ svaraði ræninginn. „Hann er kaupmannssonur og vill ekki segja mér hvar peningar föður hans eru faldir. Ég ætla að húðstrykja hann þangað til hann segir mér það.“

Og ræninginn hvatti hestinn sporum, en guðsonurinn greip í beislistaumana og hélt hestinum föstum og leyfði honum ekki að fara.

„Slepptu þessum manni,“ sagði hann.

Ræninginn varð reiður og lyfti upp hnefanum til að slá.

„Langar þig til að fá að bragða á því sem ég ætla að gefa þessum manni. Var ég ekki búinn að segja þér að ég ætlaði að drepa þig. Slepptu taumunum!“

Guðsonurinn varð ekki hræddur.

„Þú ferð ekki. Ég hræðist þig ekki. Ég óttast ekki neinn nema Guð og það er ekki Hans vilji að láta þig fara fram hjá. Slepptu manninum!“

Ræninginn varð þungur á brún en dró upp hníf og skar sundur böndin, sem kaupmannssonurinn var bundinn með, og lét hann lausan.

„Farið burtu báðir tveir og gætið þess að verða ekki aftur á minni leið.“

Sonur kaupmannsins stökk niður af hestinum og hljóp

í burtu. Ræninginn var að fara af stað þegar guðsonurinn stöðvaði hann aftur, og aftur fór hann að hvetja hann til að láta af sinni illu hegðun. Ræninginn hlustaði á hann til enda þegjandi og reið svo burtu án þess að segja eitt orð.

Næsta morgun fór guðsonurinn til að vökva raftana og sjá! Annar raftanna hafði skoti rótun. Annað lítið eplatré var byrjað að vaxa.

XI

Annað ár leið. Guðsonurinn sat dag einn í kyrrðinni, ágirntist ekkert, óttaðist ekkert og hugur hans var fullur af gleði.

„Guð lætur mikla blessun rigna yfir mannfólkið!“ hugsaði hann. „Samt kvelur það sjálfst sig að þarflausu. Hvað hindrar það í að geta lifað góðu lífi?“

Og þegar hann hugsaði um allt hið illa í fólki og öll vandræðin sem það skapar sjálfu sér fylltist hugur hans af samúð. „Það er rangt af fólki að lifa eins og það gerir,“ sagði hann við sjálfan sig. „Ég verð að fara og kenna öðrum það sem ég hef sjálfur lært.“ Þegar hann var að hugsa þetta heyrði hann að ræninginn nálgast. Hann lét hann fara hjá og hugsaði.

„Það er gagnslaust að tala við hann. Hann mun aldrei skilja neitt.“

Þetta datt honum fyrst í hug, en hann skipti um skoðun og fór út á veginn. Hann sá að ræninginn var í þungu skapi og sat niðurlútur á hestinum. Guðsonurinn horfði á hann og vorkenndi honum. Hann hljóp til hans og lagði höndina á hné hans.

„Kæri bróðir,“ sagði hann. „Vertu góður við þína eigin sál! Í þér er guðlegur neisti. Þú þjáist og kvelur aðra og þú býrð þér til meiri og meiri þjáningu í framtíðinni. Samt elskar Guð þig og býst til að veita þér mikla blessun. Eyðilegg þú þig ekki gjörsamlega. Breyttu lífi þínu!“

Ræninginn gretti sig og ætlaði að fara burtu.

„Láttu mig í friði,“ sagði hann.

En guðsonurinn hélt ræningjanum enn fastar og fór að gráta.

Þá leit ræninginn upp og horfði á guðsoninn. Hann horfði lengi á hann og steig síðan af hesti sínum. Hann féll á knén við fætur guðsonarins.

„Þú hefur sigrað mig, gamli maður,“ sagði hann. „Í tuttugu ár hef ég staðið gegn þér, en nú hefur þú sigrað mig. Gerðu við mig hvað sem þú vilt því nú hef ég ekki lengur neitt vald yfir sjálfum mér. Þegar þú fyrst reyndir að snúa mér þá gerði það mig aðeins enn reiðari. Fyrst eftir að þú faldir þig fyrir mönnum fór ég að hugsa um orð þín. Ég skildi þá að þú gerðir þetta ekki fyrir sjálfan þig og baðst ekki um neitt. Frá þeim degi færði ég þér mat og hengdi upp í tréð.“

Nú mundi guðsonurinn að konan gat aðeins gert borðið hreint eftir að hún þvoði tuskuna sína. Á sama hátt var það aðeins eftir að hann hætti að hugsa um sjálfan sig og hreinsaði hug sinn, að hann gat hreinsað hugi annarra.

Ræninginn hélt áfram.

„Þegar ég sá að þú varst ekki hræddur við dauðann, þá skipti ég um skoðun.“

Nú mundi guðsonurinn að hjólasmiðirnir gátu ekki beygt viðinn fyrr en þeir höfðu fest stokkinn sinn. Á sama hátt gat hann ekki beygt þrjóska hug þessa manns fyrr en hann hafði sjálfur sigrast á óttanum við dauðann og gert líf sitt staðfast í trú á Guð.

„En hugur minn bráðnaði ekki til fulls,“ hélt ræninginn áfram „fyrr en þú sýndir mér samhug og grést vegna mín.“

Fullur gleði leiddi guðsonurinn ræningjann að staðnum þar sem raftarnir lágu. Þeir sáu að nú hafði þriðji rafturinn skotið rótum og eplatré byrjað að vaxa. Og nú mundi guðsonurinn að kúrekarnir höfðu ekki getað kveikt í rökum viði fyrr en glóðin var orðin nógu heit. Á sama hátt gat hann ekki kveikt eld í hjarta annars manns, fyrr en glóðin í hans eigin hjarta var orðin nógu heit.

Og guðsonurinn fylltist fögnuði yfir að loksins var hann búinn að friðþæggjafyrir syndir sínar.

Hann sagði ræningjanum alla sögu sína og dó að því loknu. Ræninginn gróf hann og lifði eins og guðsonurinn hafði sagt honum að gera, kenndi öðrum það sem guðsonurinn kenndi honum.

Tolstoj skrifaði þessa sögu árið 1886.

Gullna hliðið

*Og hann sagði. Jesús minnst þú mín þegar þú kemur í ríki þitt.
Og Jesús sagði við hann. Sannlega segi ég þér. Í dag skaltu vera
með mér í Paradís.*

Lúkas XXIII, 42, 43.

Einu sinni var maður sem lifði í sjötíu ár í þessum heimi og ævinlega í synd. Hann varð veikur en jafnvel þá sýndi hann enga iðrun. Fyrst á síðustu stund þegar hann var að deyja grét hann og sagði.

„Herra! Fyrirgefðu mér eins og þú fyrirgafst ræningjanum á krossinum.“

Og þegar hann sagði þessi orð yfirgaf sálin líkamann. Og sál syndarans sem elskaði Guð og trúði á miskunnsemi hans fór að Gullna hliðinu og barði. Hann bað um að fá að koma inn í ríki hinna.

Rödd fyrir innan hliðið sagði.

„Hvers konar maður er það sem ber á hlið Paradísar og hvaða góð verk vann hann í lífinu?“

Og rödd saksóknarans svaraði og taldi upp öll hin illu verk mannsins og ekki eitt einasta gott verk.

Og röddin fyrir innan hliðið svaraði.

„Syndarar geta ekki gengið inn í ríki himnanna. Farðu hérað!“

Þá sagði maðurinn.

„Herra, ég heyrir rödd þína, en ég sé ekki andlit þitt. Og ég veit ekki hvað þú heitir.“

Röddin svaraði.

„Ég er Pétur, postulinn.“

Og syndarinn svaraði.

„Sýndu mér miskunn, Pétur postuli, þú þekkir veikleika mannsins og náð Guðs. Varst þú ekki lærisveinn Krists? Heyrðir þú ekki kenningu hans af hans eigin vörum og var hann ekki fyrirmynd þín? Manstu ekki eftir því að þegar hann var sorgmæddur og þjáður í anda, þá bað hann þig þrisvar að vaka og biðja en þú sofnaðir vegna þess að augu þín voru haldin. Og þrisvar fann hann þig sofandi. Svona var þetta með mig. Manst þú ekki líka að þú lofaðir að vera trúir allt til dauða og þú afneitaðir honum þrisvar þegar hann var leiddur fyrir Kaifas? Svona var þetta líka með mig. Og manstu eftir því hvernig þú, þegar hanninn galaði, gekkst út í myrkrið fyrir utan og grést beisklega? Þannig var þetta líka með mig. Þú getur ekki neitað mér um inngöngu.“

Og röddin fyrir innan hliðið þagnaði.

Og syndarinn beið nokkra stund og byrjaði aftur að berja og biðja um að fá að ganga inn í ríki himnanna.

Og hann heyrði rödd fyrir innan hliðið sem sagði.

„Hver er þessi maður og hvernig lifði hann á jörðinni?“

Og rödd saksóknarans endurtók aftur öll hin illu verk sem syndarinn hafði unnið og ekki eitt einasta gott.

Og röddin á bak við hliðið svaraði.

„Farðu héðan! Slíkir syndarar geta ekki búið í Paradís.“

Þá sagði syndarinn.

„Herra, ég heyri rödd þína, en ég sé þig ekki. Og hvað heitir þú?“

Og röddin svaraði.

„Ég er Davíð, konungur og spámaður.“

Syndarinn gafst ekki upp og fór ekki frá hliðum Paradísar.

„Sýndu mér miskunn, Davíð konungur. Mundu veikleika mannsins og miskunnsenni Guðs. Guð elskaði þig og gerði þig mikinn meðal manna. Þú áttir allt, konungsríki, heiður og völd, konur og börn. En þú sást af þaki þínu eiginkonu fátæks manns. Þú tókst konu Úríá og lést hann falla fyrir sverði Animonita. Þú, ríkur maður, tókst lámb fátæka mannsins og drapst hann. Þetta henti mig líka. Manstu hve mikið þú iðraðist og þú sagðir. „Ég játa sök mína, synd mín fylgir mér hvert sem ég fer.“ Þetta sama gerði ég líka. Þú getur ekki neitað mér um inngöngu.“

Og röddin fyrir innan hliðið þagnaði.

Syndarinn beið um stund en byrjaði svo að berja aftur og bað um að fá að ganga inn í ríki hinna. Og þriðja röddin bak við hliðið sagði.

„Hver er þessi maður og hvað hefur hann gert á jörðinni?“

Rödd saksóknarans svaraði í þriðja skipti og sagði frá illum verkum syndarans og minntist ekki á eitt einasta gott verk.

Og röddin bak við hliðið sagði.

„Far þú héðan. Syndarar geta ekki gengið inn í ríki himnanna.“

Og syndarinn sagði.

„Ég heyri rödd þína, en sé ekki andlit þitt. Hvert er nafn þitt?“

Þá svaraði röddin.

„Ég er Jóhannes, lærisveinninn sem Jesús elskaði.“

Syndarinn varð glaður og sagði.

„Nú verður mér örugglega hleypt inn. Pétur og Davíð verða að hleypa mér inn vegna þess að þeir þekkja veikleika mannsins og miskunn Guðs. Og þú vilt hleypa mér inn vegna þess að þú elskar mikið. Varst það ekki þú, Jóhannes, sem skrifaðir. Guð er ást og sá sem ekki elskar hann þekkir ekki Guð?“

Og sagðir þú ekki við fólkið þegar þú varst orðinn gamall. „Elskið hvert annað.“

Hvernig gætir þú horft á mig með hatri og hrakið mig burtu? Annað hvort verður þú að taka orð þín aftur eða elska mig. Þú verður að leyfa mér að ganga inn í ríki himnanna.“

Og hlið Paradísar opnuðust og Jóhannes faðmaði að sér hinn iðrandi syndara og leiddi hann inn í ríki himnanna.

Þessa sögu skrifaði Tolstoy árið 1886.

Sagan er endursögn gamallar þjóðsögu sem sögð var víða um heim.

Tóma trumban

Emelyán var vinnunaður og vann fyrir meistara sinn. Dag einn þegar hann gekk á engjunum á leið til vinnu sinnar var hann næstum búinn að stíga niður á frosk sem hoppaði beint fyrir framan hann, en hann gat naumlega bjargað froskinum. Allt í einu heyrði hann að einhver kallaði fyrir aftan hann.

Emelyán leit við og sá gullfallega stúlku sem sagði við hann. „Hvers vegna kvænist þú ekki, Emelyán?“

„Hvernig get ég kvænst, stúlka mín?“ sagði hann. „Ég á ekkert nema fötin sem ég geng í, ekkert meira, og engin kona vill mig sem eiginmann.“

„Kvænstu mér,“ sagði hún.

Emelyán leist vel á stúllkuna. „Það skyldi ég glaður gera,“ sagði hann „en hvar og hvernig ættum við að lifa?“

„Hvers vegna að hafa áhyggjur að því?“ sagði stúlkan. „Við þurfum bara að vinna meira og sofa minna. Og það er hægt að fæða sig og klæða hvar sem er.“

„Gott og vel, við skulum gifta okkur,“ sagði Emelyán. „Hvert eigum við að fara?“

„Við skulum fara til borgarinnar.“

Svo að Emelyán og stúlkan fóru til borgarinnar. Hún fór með hann í lítið kot yst í borginni og þau giftu sig og byrjuðu að búa.

Eitt sinn var konungurinn í ökuferð um borgina og fór þá fram hjá kofa Emelyáns. Kona hans kom út til að sjá konunginn. Konungurinn sá hana og varð mjög undrandi.

„Í hvaðan kemur svona falleg kona?“ sagði hann og stöðvaði vagninn. Hann kallaði á eiginkonu Emelyáns og spurði hana. „Hver ert þú?“

„Eiginkona Emelyáns bónda,“ sagði hún.

„Hvers vegna giftist þú, sem ert svona falleg, bónda?“ sagði konungurinn. „Þú ættir að vera drottning.“

„Þakka falleg orð,“ sagði hún „en að vera kona bónda er nógu gott fyrir mig.“

Konungurinn talaði við hana um stund og ók svo áfram. Þegar hann kom heim í höllina gat hann ekki hætt að hugsa um eiginkonu Emelyáns. Honum kom ekki dýr á auga alla nóttina og hann fór að hugsa um hvernig hann gæti náð henni til sín. Hann fann enga leið til þess, svo hann kallaði á þjóna sína og sagði að þeir yrðu að finna gott ráð.

Þjónar konungsins sögðu. „Skipaðu Emelyán að koma til hallarinnar og vinna hér. Og við látum hann vinna svo mikið að vinnan dregi hann. Þá verður kona hans ekkja og þá getur þú annast hana sjálfur.“

Konungurinn fylgdi ráðleggingu þeirra. Hann sendi skipun um að Emelyán kæmi til hallarinnar sem vinnumaður og að hann ætti að búa í höllinni og kona hans líka.

Sendiboðinn kom til Emelyáns og flutti honum boðskap konungs. Eiginkonan sagði. „Far þú Emelyán, þú skalt vinna allan daginn en koma heima að kvöldi.“

Svo að Emelyán fór, og þegar hann kom til hallarinnar

sagði ráðgjafi konungsins við hann. „Hvers vegna kemur þú einn, án konu þinnar?“

„Hvers vegna skyldi ég hafa hana í eftirdragi?“ sagði Emelyán. „Hún á hús til að búa í.“

Í höll konungsins létu þeir Emelyán hafa tveggja manna verk. Hann byrjaði á verkinu og bjóst ekki við að geta lokið því. En viti menn! Hann kom öllu í verk. Ráðgjafinn sá að hann hafði lokið verkinu og setti honum fyrir fjórum sinnum meira til að vinna daginn eftir. Emelyán fór heim. Allt var hreint og fagað. Ofninn var heitur, kvöldmaturinn tilbúinn og kona hans sat við borðið og saunaði á meðan hún beið eftir heimkomu hans. Hún fagnaði honum, lagði á borðið og gaf honum mat og drykk. Síðan fór hún að spyrja hann um vinnu hans. „Ah,“ sagði hann, „hún er ekki góð. Þeir létu mig hafa verkefni sem ég ræð ekki við og ætla að drepa mig með erfiðisvinnu.“

„Hafðu ekki áhyggjur af vinnunni,“ sagði hún. „Líttu hvorki á það sem þú ert búinn að gera né það sem þú átt eftir að gera. Haltu áfram að vinna og þetta bjargast.“

Svo að Emelyán lagðist niður og sofnaði. Næsta morgun fór hann til vinnu og vann án þess að líta kringum sig. Og viti menn! Um kvöldið hafði hann lokið öllu og var kominn heim fyrir myrkur.

Aftur juku þeir verkið sem Emelyán átti að vinna, en hann lauk því alltaf á réttum tíma og fór heim í kot sitt til að sofa. Þannig leið vika og þjónar konungsins sáu að þeir gátu ekki drepið hann úr þrældómi. Þeir reyndu því að láta hann fá verk sem krafðist faglegrar þekkingar. En það var ekki held-

ur til neins. Tréverk, múrverk, eða byggja þak, ellegar hvað annað sem þeim datt í hug að láta hann gera, Emelyán lauk því öllu á réttum tíma og fór heim til konu sinnar að kvöldi. Þannig leið önnur vika.

Þá kallaði konungurinn á þjóna sína og sagði. „Á ég að borga ykkur kaup fyrir ekki neitt? Það eru liðnar tvær vikur og ég get ekki séð að það hafi gerst neitt. Þið áttuð að gera Emelyán dauðþreyttan með vinnu. En ég sé út um glugga mína að hann fer heim á hverju kvöldi – syngjandi sæll og glaður. Er meiningin að hafa mig að fífla?“

Þjónar konungsins byrjuðu að afsaka sig. „Við reyndum allt sem við gátum til að þreyta hann með erfðisvinnu,“ sögðu þeir „en ekkert var honum of erfitt. Hann hreinsaði sig af þessu öllu eins og hann væri að sópa gólf með vendi. Ekkert gat þreytt hann. Síðan fengum við honum verk sem aðeins góðir fagmenn geta unnið. Okkur datt ekki í huga að hann réði við þetta en hann gerði það nú samt. Alveg sama hvað við létum hann gera, hann gerði það samt, og enginn skilur hvernig. Annað hvort hann eða kona hans hljóta að kunna einhvern galdur til að geta gert þetta. Sjálfir erum við búnir að fá nóg af honum og viljum gjarnan finna verkefni sem hann ræður ekki við. Okkur hefur dottið í hug að láta hann byggja dómkirkju á einum degi. Láttu sækja Emelyán og skipaðu honum að byggja dómkirkju fyrir framan höllin á einum degi. Og ef hann gerir það ekki, láttu þá hálshöggva hann fyrir óhlýðni.“

Þegar Emelyán heyrði skipun konungsins snéri hann í

burtu og fór heim til sín. „Ég á stutt eftir,“ hugsaði hann. Og þegar hann kom til konu sinnar sagði hann. „Gerðu þig ferðbúna, við verðum, kona mín, að flýja hédan annars er ég glataður, og það er ekki mín sök.“

„Hvað hefur hrætt þig svona mikið?“ sagði hún „og hvers vegna ættum við að flýja?“

„Hvernig get ég annað en verið hræddur? Konungurinn hefur skipað mér að byggja á morgun handa sér dómkirkju á einum degi. Ef ég get það ekki ætlar hann að hálshöggva mig. Það er aðeins eitt hægt að gera. Við verðum að flýja meðan enn er tími til.“

En konan vildi ekki hlusta á það. „Konungurinn á marga hermenn. Þeir næðu okkur strax. Við komumst ekki frá honum. Við verðum að hlýða honum eins lengi og við höfum krafta til.“

„Hvernig get ég hlýtt honum fyrst ég get ekki unnið þetta verk?“

„Eh, góði minn, vertu ekki hryggur. Borðaðu kvöldverðinn og farðu að sofa.“

Svo að Emelyán lagðist niður og sofnaði. Kona hans vakti hann snemma næsta morgun. „Flýttu þér,“ sagði hún „og ljúktu dómkirkjunni. Hérna eru naglar og hamar. Það verður nóg að gera í dag.“

Emelyán fór inn í borgina, kom á kóngstorgið og þar stóð dómkirkja, ekki alveg fullgerð. Emelyán fór að vinna við það sem á vantaði, og um kvöldið var allt fullgert.

Þegar konungurinn vaknaði horfði hann út úr höll sinni og sá dómkirkjuna, og Emelyán var að reka inn nagla hér

og hvar. Og kóngurinn var ekki ánægður að fá dómkirkjuna. Hann var óánægður með að geta ekki dæmt Emelyán og tekið konu hans. Hann kallaði aftur á þjóna sína. „Emelyán hefur gert þetta líka,“ sagði konungurinn, „og ég hef enga ástæðu til að taka hann af lífi. Jafnvel þetta verk var honum ekki of erfitt. Það verður að finna betra ráð, annars hegg ég af ykkur hausinn líka eins og af honum.“

Svo að þjónarnir ákváðu nú að Emelyán skyldi skipað að búa til fljót sem rynni kringum höllina, með skipum siglandi á fljótinu. Og konungurinn sendi eftir Emelyán og fékk honum þetta nýja verkefni.

„Ef,“ sagði hann, „þú getur byggt dómkirkju á einni nóttu, getur þú líka gert þetta. Á morgun verður verkinu að vera lokið. Ef ekki læt ég hálshöggva þig.“

Nú varð Emelyán enn hryggari en áður og fór heim til konu sinnar í dauðu skapi.

„Hvers vegna ertu svona hryggur?“ spurði kona hans. „Er konungurinn búinn að láta þig fá nýtt verk að vinna?“

Emelyán sagði henni tíðindin. „Við verðum að flýja,“ sagði hann.

En konan hans svaraði. „Það er engin leið að komast frá hermönnum. Þeir ná okkur hvert sem við förum. Það er ekkert annað hægt en að hlýða.“

„Hvernig getum við gert það?“ stundi Emelyán.

„Svona, svona, góði minn,“ sagði hún „vertu ekki svona hryggur. Borðaðu kvöldverðinn mína og farðu svo að sofa. Vaknaðu snemma og öllu verður lokið á réttum tíma.“

Svo að Emelyán lagist niður og svaf. Um morguninn

var hann vakinn af eiginkonunni. „Far þú,“ sagði hún, „til hallarinnar – allt er tilbúið. Aðeins, nálægt bryggjunni fyrir framan höllina er haugur eftir. Taktu skófluna og sléttaður úr honum.“

Þegar konungurinn vaknaði sá hann fljótið sem ekki hafði verið þar áður. Það sigldu skip fram og aftur á fljótinu og Emelyán var með skóflu að slétta úr haugi. Konunginum fannst þetta furðulegt en honum var ekki skemmt hvorki út af fljótinu né skipunum, svo reiður var hann yfir að geta ekki dæmt Emelyán. „Það er ekki til neitt verk sem hann getur ekki unnið. Hvað er hægt að gera?“ Og hann kallaði á þjóna sína og bað þá aftur um ráð.

„Finnið verk,“ sagði hann, „sem Emelyán ræður ekki við. Allt sem við höfum reynt hefur mistekist og ég get ekki tekið konuna frá honum.“

Þjónar konungsins hugsuðu og hugsuðu og fengu loks góða hugmynd. Þeir fóru til konungsins og sögðu. „Sendu eftir Emelyán og segðu við hann. Far þú – *þangað, veit ekki hvert*. – Og kom þú með – *það, ég veit ekki hvað*. – Nú mun hann ekki sleppa undan þér. Það er alveg sama hvert hann fer, þú getur alltaf sagt að hann hafi ekki farið á rétta staðinn. Og það er alveg sama hvað hann kemur með, þú getur alltaf sagt við hann að hann hafi ekki komið með rétta hlutinn. Síðan geta þeir hálshöggvið hann og þú tekið konu hans.“

Þetta gladdi konunginn. „Þetta er snjöll hugmynd,“ sagði hann. Svo að konungurinn sendi eftir Emelyán og sagði. „Far þú – *þangað, ég veit ekki hvert*, – og komdu með – *það, ég veit ekki hvað*. – Ef þú gerir þetta ekki læt ég hálshöggva þig.“

Emelyán fór aftur til konu sinnar og sagði henni hvað konungurinn hafði sagt. Kona hans varð hugsí.

„Þetta er slæmt, þeir hafa kennt konunginum ráð til að ná þér. Nú eru við í erfiðum málum.“ Hún settist niður og hugsaði. Loks sagði hún við mann sinn. „Þú verður að fara til Ömmu – gömlu bóndakonunnar, móður hermannanna – og þú verður að biðja hana að hjálpa þér.“

Ef hún hjálpar þér, farðu þá með hvað sem hún lætur þig hafa beint til konungshallarinnar. Ég mun bíða þar. Núna kemst ég ekki undan þeim. Þeir munu taka mig með valdi, en það verður ekki lengi. Ef þú gerir allt eins og Anna segir þér munt þú brátt frelsa mig.“

Svo að konan bjó mann sinn til ferðarinnar. Hún lét hann fá tösku og snældu. „Gefðu henni þetta,“ sagði hún. „Þessir hlutir sýna henni að þú er maður minn.“ Og konan sagði honum hvert hann ætti að fara.

Emelyán lagði af stað. Hann fór út úr borginni og kom til staðar þar sem nokkrir dátar voru á heræfingu. Emelyán stoppaði og horfði á þá. Eftir heræfinguna settust dátarnir niður til að hvíla sig. Emelyán fór til þeirra og spurði. „Vitið þið bræður hvert leiðin liggur til – þangað, veit ekki hvert? – og hvernig á að ná í – það, ég veit ekki hvað?“ –

Hermennirnir hlustuðu á hann undrandi. „Hver sendi þig í þessa ferð,“ sögðu þeir.

„Konungurinn,“ sagði hann.

„Við sjálfir,“ sögðu þeir, „frá þeim degi sem við gerðumst hermenn, förum af stað þangað, veit ekki hvert, en höfum aldrei komist þangað. Og við höfum reynt að finna það ég veit

ekki hvað en hvergi fundið það. Við getum ekki hjálpað þér.“

Emelyán sat um stund með hermönnunum og hélt síðan áfram. Hann þrammaði margar mílur og kom loks í skóg. Í skóginum var kofi og í kofanum sat gömul kona, móðir bændaheimanna. Hún spann hör og grét. Þegar hún spann setti hún ekki fingurna í munn sér til að væta þá með munnvatni, heldur á augun til að væta þá með tárum. Þegar gamla konan sá Emelyán hrópaði hún. „Til hvers kemur þú hingað?“ Þá gaf Emelyán henni snælduna og töskuna og sagði að kona sín hefði sent sig.

Gamla konan varð strax mýkri á manninn og byrjaði að spyrja hann. Og Emelyán sagði henni alla ævisögu sína, hvernig hann kvæntist stúlkunni, að þau hefðu farið og búið í borginni, hvernig hann hefði þrælað og hvað hann hefði gert í höllinni, og hvernig hann hefði byggt dómkirkjuna, og búið til fljót með skipum á, og hvernig konungurinn hefði nú sagt honum að fara – *þangað, veit ekki hvert*– og koma aftur og færa sér – *það, ég veit ekki hvað*. –

Amman hlustaði á þetta allt til enda. Hún hætti að gráta. Hún tautaði við sjálfa sig. „Vissulega er tíminn kominn.“ Hún sagði við hann.

„Gott, drengur minn. Sestu nú niður, og ég skal gefa þér eitthvað að borða.“

Emelyán borðaði og síðan sagði Amman honum hvað hann ætti að gera. „Hér,“ sagði hún, „er bandhnykill. Veltu honum á undan þér og fylgdu honum hvert sem hann fer. Þú verður að fara langt þar til þú ert alveg kominn til hafs. Þegar þangað er komið munt þú sjá mikla borg. Farðu inn í borgina

og biddu um gistingu í ysta húsinu. Taktu vel eftir því sem þú sérð þar.“

„Hvernig get ég þekkt það, þegar ég sé það, Amma?“ spurði hann.

„Þegar þú sérð eitthvað sem nienn hlýða betur en föður og móður, þá er það hluturinn. Taktu hann og farðu með hann til konungsins. Þegar þú kemur með hann til konungsins þá mun hann segja að þetta sé ekki rétti hluturinn, og þú verður að segja. „Ef þetta er ekki rétti hluturinn þá verður að brjóta hann.“ Og þú verður að berja hann, fara með hann niður að fljótinu, mölbrjóta hann og kasta brotunum í fljótið. Þá færðu konu þína aftur og tár mín munu þorna.“

Emelyán kvaddi Önmuna og byrjaði að velta hnyklinum á undan sér þar til hann kom til hafs. Við sjóinn stóð mikil borg og í hinum enda borgarinnar fann hann stórt hús. Þar bað Emelyán um næturgistingu og fékk hana. Hann lagðist niður til að sofa og um morguninn vaknaði hann og heyrði að faðir sagði syni sínum að fara á fætur og höggva við í eldinn. En sonurinn hlýddi honum ekki. „Það er of snemmt,“ sagði hann. „Það er nægur tími seinna.“ Þá heyrði Emelyán móðurina segja. „Farðu, sonur minn. Faðir þinn þjáist af verkjum. Viltu að hann fari sjálfur? Það er kominn tími til að fara á fætur!“

En sonurinn tuðaði eitthvað og fór að sofa aftur. Hann var varla sofnaður þegar hávær sláttur heyrðist af götunni. Sonurinn þaut á fætur, flýtti sér í fötin og hljóp út á götuna. Emelyán stökk líka á fætur til að sjá hvað það var sem sonur hlýðir betur en föður og móður. Það sem hann sá var maður

sem gekk eftir strætinu og bar hlut, bundinn við maga sér, og þennan hlut barði hann með sprotum. Hann sá að þetta var kringlótt eins og lítill bali með leðri sem var strekkt yfir báða enda. Hann spurðist fyrir um hvað þetta væri kallað. Menn sögðu. „Þetta er tromma.“

„Og er hún tón?“

„Já, hún er tón.“

Emelyán varð undrandi. Hann bað þá að gefa sér þennan hlut, en þeir vildu það ekki. Svo að Emelyán hætti að biðja en elti trimbilinn. Hann elti hann allan daginn og þegar trimbillinn lagðist loksins til svefns, þreif Emelyán trommununa frá honum og hljóp í burtu með hana.

Hann hljóp og hljóp þar til hann loks komst heim til sinnar eigin borgar. Hann fór að hitta konu sína, en hún var ekki heima. Daginn eftir að hann fór hafði konungurinn tekið hana. Svo að Emelyán fór til hallarinnar og sendi konungi þessi skilaboð.

„Hann er kominn aftur sá sem fór til – *þangað, veit ekki hvert*, – og hefur tekið heim með sér – *það, ég veit ekki hvað*.“ –

Þeir færðu konungi skilaboðin og konungurinn sagði að hann ætti að koma aftur á morgun.

En Emelyán sagði. „Segið konunginum að ég sé hér í dag og komi með það sem konunginn vantaði. Látið hann koma út eða ég fer inn til hans!“

Konungurinn kom út. „Hvar hefur þú verið?“ spurði hann.

Emelyán sagði honum það.

„Það er ekki rétti staðurinn,“ sagði konungurinn. „Með

hvað kemur þú?“ Emelyán benti á trommuna, en konungurinn horfði ekki á hana.

„Þetta er ekki það.“

„Ef þetta er ekki rétti hluturinn,“ sagði Emelyán „þá verð ég að brjóta hana og meggi skrattinn hirða hana!“

Og Emelyán yfirgaf höllina, festi trommuna á sig og barði hana. Og þegar hann barði trommuna hlupu allir hermenn konungsins út og eltu Emelyán. Þeir heilsuðu honum að hermannasið og biðu eftir skipunum hans.

Konungurinn fór að kalla úr glugganum á hermenn sína og segja þeim að fylgja ekki Emelyán. Þeir hlustuðu ekki á hann en fylgdu Emelyán.

Þegar konungurinn sá þetta gaf hann skipun um að kona Emelyáns skyldi strax send til hans. Hann lét líka senda til hans menn seín sögðu að konungurinn bæði hann um að gefa sér trommuna. „Það er ekki hægt,“ sagði Emelyán. „Mér var sagt að brjóta hana og kasta brotunum í fljótið.“

Svo að Emelyán fór niður að fljótinu og tók trommuna með sér. Og allir hermennirnir fylgdu.

Þegar hann var kominn niður á bakka fljótsins þá reif Emelyán trommuna í sundur og henti í fljótið.

Og þá hlupu allir hermennirnir í burtu.

Nú tók Emelyán konu sína heim með sér. Og eftir þetta lét konungurinn þau alveg afskiptalaus. Og þau voru hamingjusöm til æviloka.

Þessa sögu skrifaði Tölstoy árið 1981.

VI KAFLI

Sögur til styrktar gyðingum

Í þessum kafla eru sögur sem Tolstoj skrifaði til hjálpar bágstöddum gyðingum eftir fjöldamorð í Kishinéf og víðar í Rússlandi árið 1903. Þau voru endurtekin tveimur árum seinna í enn stærri stíl.

Sögurnar eru

Esarhaddon, konungur Assyríu
Gömul goðsögn um vinnu,
dauða og sjúkdóma
Þrjár spurningar

Esarhaddon, konungur Assyríu

Konungur Assyríu, Esarhaddon, hafði sigrað Lailie konung. Ríki hans var eytt, borgirnar brenndar, íbúarnir herleiddir, stríðsmönnunum var slátrað, foringjarnir hálshöggðir, lagðir í gegn með sverði eða flegnir lifandi. Sjálfur var Lailie lokaður inni í litlu búi.

Esarhaddon lá í rúmi sínu og var að velta því fyrir sér hvernig hann ætti að taka Lailie konung af lífi, þegar hann heyrði allt í einu einhverja hreyfingu nálægt rúmi sínu. Hann opnaði augun og sá gamlan mann með langt grátt skegg og mikl augu.

„Þú vilt taka Lailie af lífi?“ spurði gamli maðurinn.

„Já,“ svaraði konungurinn. „En ég get ekki ákveðið hvernig á að gera það.“

„En þú ert Lailie,“ sagði gamli maðurinn.

„Það er ekki satt,“ svaraði konungurinn. „Lailie er Lailie, og ég er ég.“

„Þú og Lailie eruð eitt,“ sagði gamli maðurinn. „Þú aðeins ímyndar þér að Lailie sért ekki þú.“

„Hvað áttu við með því?“ sagði konungurinn. „Í-lér er ég liggjandi í mjúku rúmi. Allt í kringum mig eru auðsveipir þrælar og anibáttir og á morgun borða ég veislunat með

vinunni mínunni eins og ég gerði í dag. Lailie hins vegar situr eins og fugl í búri. Á morgun verður hann rekinn í gagn með sverði. Hann mun deyja með tunguna lafandi út úr sér og líkama hans verður hent fyrir hunda.“

„Þú getur ekki tekið líf hans,“ sagði gamli maðurinn.

„Jæja, hvað um þá fjórtán þúsund stríðsmenn sem ég drap og gerði valköst úr líkömunum þeirra,“ sagði konungurinn. „Ég er á lífi en þeir eru ekki til lengur. Sannar þetta ekki að ég geti tekið líf?“

„Hvernig veistu að þeir séu ekki lengur til?“

„Ég veit það vegna þess að ég sé þá ekki. Og það mikilvægasta er að þeir þíndust en ég ekki. Þetta var illt fyrir þá en gott fyrir mig.“

„Það líka er eitthvað sem þú aðeins heldur. Þú þíndir sjálfan þig en ekki þá.“

„Ég skil þetta nú ekki,“ sagði konungurinn.

„Langar þig til að skilja?“

„Já, vissulega.“

„Komdu þá hingað,“ sagði gamli maðurinn og benti á stóran skírnarfont fullan af vatni.

Konungurinn reis á fætur og gekk að skírnarfontinu.

„Berháttaðu og dýfðu höfðinu í skírnarfontinn.“

Esarhaddon gerði það sem gamli maðurinn bað hann að gera.

„Um leið og ég byrja að hella þessu vatni yfir þig,“ sagði gamli maðurinn og fyllti leirkrukku með vatninu „dýfðu þá höfðinu niður.“

Gamli maðurinn hallaði leirkrukkunni yfir höfuð kon-

ungsins og konungurinn beygði höfuð sitt þangað til það var komið niður í vatnið.

Og um leið og Esarhaddon konungur var kominn með höfuðið niður í vatnið fannst honum hann ekki lengur vera Esarhaddon, heldur einhver annar. Honum fannst hann vera einhver annar maður. Honum fannst hann liggja í ríkmanlegu rúmi við hlið fallegrar konu. Hann hafði aldrei séð hana áður en hann vissi að hún var eiginkona hans. Konan reisti sig upp í rúminu og sagði við hann.

„Elsku eiginmaður minn, Lailie. Þú áttir annarsaman dag í gær og ert búinn að sofa lengur en venjulega og ég hef leyft þér að sofa og ekki vakið þig. En nú bíða höfðingjarnir þín í Stóra salnum. Klæddu þig og farðu til þeirra.“

Og Esarhaddon – sem skildi vegna þessara orða að hann var Lailie, var alls ekkert hissa á þessu, fannst aðeins undarlegt að hann hefði ekki vitað þetta fyrr – reis á fætur, klæddi sig og fór inn í Stóra salinn þar sem höfðingjarnir biðu eftir honum.

Höfðingjarnir heilsuði Lailie, konungi sínum, beygðu sig til jarðar og reistu sig svo upp. Hann benti þeim að setjast fyrir framan sig. Og elsti höfðinginn hóf máls á því að ekki væri lengur hægt að þola móðganir hins illræmda konungs Esarhaddons og að þeir yrðu að segja honum stríð á hendur. En Lailie var á öðru máli og fyrirskipaði að sendimenn yrðu sendir á fund Esarhaddons konungs til að mótmæla. Og hann sendi höfðingjana heim úr móttökunni. Seinna skipaði hann þekkta menn til að gegna stöðu sendiherra og gaf þeim fyrir-mæli um hvað þeir ættu að segja við Esarhaddon konung.

Þegar þessum embættisstörfum var lokið reið Esarhaddon – sem fannst hann vera Lailie – út til að skjóta villiasna. Veiðin var góð. Hann drap tvo villiasna sjálfur. Þegar heim var komið sló hann upp veislu með vinum sínum og horfði á anibáttir dansa. Næsta morgun gekk hann í dómshúsið þar sem beðið var eftir honum af mönnum sem mættu þar með bænaskrár sínar, og föngum sem biðu dóms. Og þar eins og ævinlega ákvað hann hvaða mál skyldu tekin fyrir. Þegar þessum störfum var lokið reið hann aftur út til að iðka sína uppáhalds skenmtun, veiðar. Og aftur hafði hann heppnina með sér. Í þetta sinn drap hann með eigin hendi gamla ljónynju og tók tvo hvolpa sem fylgdu henni. Eftir veiðiferðina sló hann enn upp veislu fyrir vini sína. Þeim var skemmt með söng og dansi og hann eyddi síðan nóttinni með eiginkonu sinni sem hann elskaði.

Þannig eyddi Lailie tíma sínum sem hann skipti milli embættisverka og skenmtana. Það liðu dagar og vikur og enn þá beið hann eftir að sendiherrar hans sem hann hafði sent til Esarhaddons konungs – sem venjulega var hann sjálfur – kæmi aftur. Sendiherrarnir komu ekki fyrr en eftir mánuð með afskorin nef og eyru.

Esarhaddon konungur hafði skipað þeim að segja Lailie að það sem hafði verið gert við þá – sendiherrana – yrði líka gert við Lailie konung sjálfan, ef hann sendi ekki skatta, silfur, gull og kýprusvið, – og kæmi líka sjálfur að veita Esarhaddon konungi lotningu.

Lailie – fyrrum Esarhaddon – lét aftur kalla höfðingja landsins saman og ráðstefna var haldin til að ákveða hvað gera

skylði. Allir voru á einu máli um það að þeir yrðu að fara í stríð gegn Esarhaddon, og ekki að bíða eftir að hann réðist á þá. Þessu var konungurinn samþykktur. Hann fór sjálfur fyrir her sínum og stríðið hófst. Það stóð yfir í sjö daga. Á hverjum degi reið konungurinn með hernönnun sínum og stappaði í þá stálinu. Á áttunda degi mætti hann her Esarhaddons í breiðum dal sem fljót féll um. Her Lailies barðist hraustlega, en Lailie – fyrrum Esarhaddon – sá óvinina koma í stórum hópum eins og maura niður fjallshlíðarnar. Þeir fylltu dalinn og réðust á her hans. Hann ók vagni sínum þangað sem átökin voru hörðust, hjó á báðar hendur og felldi óvinina. En stríðsmenn Lailie voru tíu sinnum færri en stríðsmenn Esarhaddons. Lailie særðist og var tekinn til fanga. Í níu daga ferðaðist hann með öðrum föngum, bundinn og hans var gætt af stríðsmönnum Esarhaddons. Á tíunda degi kom hann til Nínevu og var settur í búr. Lailie þjáðist ekki eins mikið af hungri og sárum sínum og af skönni og vanmáttugri reiði. Hann fann mest fyrir vanmætti sínum til að hefna sín á óvinum hans og til að hefna fyrir sársaukann sem þeir létu hann þola. Það eina sem hann gat var að ræna þá ánægjunni af að sjá þjáningar hans. Hann lagði stolt sitt í að bera þær af karlmennsku án þess að kvarta, sanna hvað þeir gerðu. Í tuttugu daga sat hann í buri sínu og beið aftökunnar. Hann sá ættingja og vini leidda í dauðann. Hann heyrði kvalaóp þeirra sem teknir voru af lífi. Stundum voru fyrst hendur og fætur höggðir af þeim. Aðrir voru flegnir lifandi. En hann sýndi engin svipbrigði, meðauðkvun eða ótta. Hann sá konu sína sem hann elskaði, bundna. Tveir svartir geldingar leiddu hana

á milli sín. Hann vissi að farið var með hana sem ambátt til Esarhaddons. Þetta líka þoldi hann án þess að kvarta. En einn varðanna sem settur var til að gæta hans sagði. „Ég vorkenni þér, Lailie, þú varst kóngur, en hvað ertu núna?“ Þegar Lailie heyrði þessi orð minntist hann alls sem hann hafði misst. Hann greip um rimlana á búrinu og reyndi að fremja sjálfsmorð með því að slá höfðinu í þá. En hann hafði ekki næga krafta til að gera þetta. Hann stundi í örvæntingu og féll niður á gólfið í buri sínu.

Loks komu tveir böðlar og opnuðu burið. Eftir að hafa bundið hendur hans ramnlega fyrir aftan bak, leiddu þeir hann á aftökustaðinn sem flaut í blóði. Lailie sá oddhvassan staur, rennblautan af blóði. Af honum var nýbúið að taka lík eins vina hans, og hann skildi að það hafði verið gert til að nota staurinn aftur við aftökuna á honum sjálfum. Þeir flettu Lailie klæðum. Hann undraðist yfir að sjá hvernig þessi einu sinni fagri og sterki líkami var nú orðinn. Böðlarnir tveir gripu um visin læri hans og lyftu honum upp. Þeir bjuggust til að láta hann falla á staurisoddinn.

„Þetta er dauðinn, útrýmingin!“ hugsaði Lailie og gleynði fyrri áformum að bera sig karlmannlega til endaloka. Hann grét og bað um miskunn. En það hlustaði enginn á hann.

„En þetta getur ekki verið,“ hugsaði hann. „Vitanlega er ég sofandi. Þetta er draumur!“ Og hann gerði tilraun til að vakna og það tókst, hann vaknaði. En nú var hann hvorki Esarhaddon né Lailie – heldur einhvers konar skepna. Hann var hissa á því að hann væri skepna, og líka hissa á því að hafa ekki vitað það áður.

Hann var í dal einum og beit safaríkt gras með tönnum. Og hann sópaði frá sér flugnageri með löngum stertinum. Í kringum hann lék sér háleggjað steingrátt asnafolald með rönd eftir bakinu. Folaldið jós og kom svo á harðaspretti til Esarhaddon's. Það potaði undir kvið hans með litlum mjúkum flipa í leit að spena. Og þegar það fann hann varð það rólegt og teygði mjólkina. Esarhaddon skildi að hann var asnan og móðir folaldsins. Hann var hvorki undrandi né hryggur. Honum leið fremur vel. Hann upplifði ljúfa og friðsæla tilfinningu og gott samband milli hans og afkvæmisins.

En skyndilega flaug eitthvað hjá honum með háum hvini og hitti hann í síðuna. Hvass oddur stakkt gegnum húðina og inn í holdið. Hann fann brennandi sársauka. Esarhaddon – sem var á sama tíma asninn – reif jógrið frá tönnum folaldsins, lagði kollhúfur og tók á sprett til hjarðarinnar sem hann hafði villst frá. Folaldið fylgdi honum eftir og hljóp við hlið hans. Þau voru næstum komin til hjarðarinnar, sem var tekin á rás, þegar önnur ör hafði folaldið í hálsinn. Hún þaut inn í skinnið og skalf í holdinu. Folaldið hrein aumkunarlega og féll á hnén. Esarhaddon gat ekki farið frá því og stóð kyrr yfir því. Folaldið stóð upp, tók nokkur reikul skref á háum grönnum fótum og féll aftur. Skelfileg tvífætt vera – maður – hljóp til og skar það á háls.

„Þetta getur ekki verið. Þetta er draumur,“ hugsaði Esarhaddon og gerði síðustu tilraun til að vakna. „Vissulega er ég ekki Lailie og ekki asninn, heldur Esarhaddon!“

Hann hrópaði upp yfir sig, og á sama augnabliki lyfti hann höfði sínu upp úr skírnarfontinum. Gamli maðurinn stóð

við hlið hans og hellti yfir höfuð hans síðustu dropunum úr vatnskrukkunni. „Æ, æ, ég hef liðið skelfilegar þjáningar. Og mjög lengi!“ sagði Esarhaddon.

„Lengi?“ svaraði gamli maðurinn. „Þú hefur aðeins dýft höfðinu niður í vatnið og lyft því upp úr því aftur. Sjáðu, það er enn eftir svolítið vatn í krukkunni. Skilur þú núna?“

Esarhaddon svaraði ekki, en leit með hryllingi á gamla manninn.

„Skilur þú núna,“ hélt gamli maðurinn áfram „að Lailie ert þú og stríðsmennirnir sem þú drapst voru líka þú? Og ekki aðeins stríðsmennirnir. Dýrin sem þú drapst þegar þú fórst á veiðar og borðaðir í veislunni voru líka þú. Þú hugsaðir að lífið byggi aðeins í þér einum en ég hef svipt frá tjaldi blekkingarinnar og látið þig sjá að þegar þú gerir öðrum illt þá ert þú líka að gera sjálfum þér illt. Lífið er eitt í þeirri öllun og þú ert aðeins hluti af þessari einu lífsheild sem er öllum lífverum sameiginleg. Og aðeins í þessum eina hluta lífsins sem ert þú sjálfur getur þú gert lífið betra eða verra – aukið það eða minnkað. Þú getur aðeins bætt lífið í sjálfum þér með því að eyða hindrunum sem skilja þig frá lífi annarra, og með því að líta á aðra eins og sjálfan þig og elska þá. Með því að gera þetta verður líf þitt stærra. Þú smækkar líf þitt þegar þú hugsar um það eins og það væri hið eina sem er til og reynir að bæta hag þinn á kostnað annarra. Með því gerir þú það verra. Það er ekki á þínu valdi að eyða lífi, eða að breyta. Það er ekki hægt. Því að lífið er hið eina sem er til. Allt annað er eitthvað sem okkur sýnist vera.“

Þegar gamli maðurinn hafði sagt þetta þá hvarf hann.

Næsta morgun skipaði Esarhaddon konungur svo fyrir að Lailie og allir fangarnir yrðu látnir lausir og gefið frelsi. Aftökum skyldi hætt.

Á þriðja degi kallaði hann á sinn fund Assir-bani-pal og afsalaði sér stjórn ríkisins í hans hendur. Sjálfur fór hann inn í eyðimörkina til að íhuga allt sem honum hafði verið kennt. Seinna fór hann til borga og þorpa og boðaði kenningu um einingu lífsins. Hann sagði fólki að þegar það gerði öðrum mönnum illt þá væru það í raun að gera sjálfu sér illt.

Þessa sögu skrifaði Tólstoy árið 1903.

Gömul goðsaga um vinnu, dauða og sjúkdóma

Í gamalli sögu er sagt að Guð hafi upphaflega skapaði mennina þannig að þeir þurftu ekki að vinna. Þeir þörfnuðust hvorki húsa né klæða. Ekki heldur matar. Og þeir lifðu í heila öld og vissu ekki hvað sjúkdómur var.

Síðar, eftir nokkurn tíma, skoðaði Guð fólkið til að sjá hvernig það lifði. Hann sá að í stað þess að lifa í hamingju reifst hver við annan. Hver maður hugsaði aðeins um sjálfan sig og það gerði líf þeirra þannig að menn hættu að njóta lífsins og fóru að tala um það sem böll.

Þá sagði Guð við sjálfan sig. „Þetta stafar af því að þeir lifa aðskildir, hver fyrir sig.“ Guð breytti því hlutunum þannig að ekki var lengur hægt að lifa án þess að vinna. Til að forðast þjáningar kuldans og hungursins neyddust þeir til að byggja hús og rækta jörðina og safna ávöxtum og korni.

„Vinnan tengir fólkið saman,“ hugsaði Guð. „Það getur ekki búið til tæki sín, unnið og flutt timbur, byggt hús, sáð og uppskorið, spunnið og ofið og komið sér upp fatnaði ef hver maður situr í sínu horni.“

„Ég ætla að fá fólkið til að skilja að því betur sem það vinnur saman, því meira eignast það. Og þetta mun sameina fólkið.“

Tíminn leið og aftur kom Guð til að sjá hvernig menn lifðu og hvort þeir væru nú ekki orðnir ánægðir.

En hann sá að líf þeirra var verra en áður. Þeir unnu saman (það neyddust þeir til að gera), en þeir náðu ekki saman. Þeir klofnuðu í ótal litla hópum. Og einn hópurinn reyndi að hrifsa vinnu frá öðrum hópum. Þeir unnu hver á móti öðrum og eyddu í það tíma og kröftum. Á þessu töpuðu allir.

Þegar Guð sá að þetta var ekki heldur gott þá ákvað hann að breyta hlutunum þannig að naðurinn vissi ekki hvenær harin mundi deyja en gæti dáið hvenær sem væri. Og hann lét fólkið skilja þetta.

„Þegar menn skilja að þeir geta dáið hvenær sem er,“ hugsaði Guð, „munu þeir ekki hrifsa til sín gróða sem endist stutt og spilla með því stundum þess lífs sem þeim er gefið.“

En þetta fór öðru vísi. Þegar Guð kom næst til að sjá hvernig menn lifðu, sá hann að ástandið hafði aldrei verið verra.

Þeir sem voru sterkastir notfærðu sér þá staðreynd að menn geta dáið hvenær sem er og undirokuðu þá sem voru veikari, drápu sumu og hótuðu öðrum dauða. Þetta leiddi til þess að þeir sterkustu og afkomendur þeirra unnu ekki neitt og þjáðust af leiðindum iðjuleysisins, en þeir sem voru veikari urðu að vinna meira en þeir gátu og þeim leið illa vegna ónógrar hvíldar. Hver hópur óttaðist og hataði aðra hópum. Og líf manna varð enn þá ógæfulegra.

Þegar Guð sá þetta ákvað hann að grípa til síðustu úrræðanna. Hann sendi alls konar veikindi inn í mannheima. Guð hugsaði. „Fyrst menn geta veikst þá munu hinir heilbrigðu fá samúð með hinum sjúku og hjálpa þeim, og þeir munu

skilja að á sama hátt verður þeim sjálfum hjálpað þegar þeir veikjast.“

Og aftur fór Guð í burtu, en þegar hann kom aftur til að sjá hvernig menn lifðu núna eftir að hafa kynnst veikindunum, sá hann að líf þeirra var jafnvel verra en áður. Sjálfur sjúkdómurinn sem Guð gaf þann tilgang að sameina menn, hafði sundrað þeim enn meira en áður. Þeir menn sem voru nógu miklir til að láta aðra menn vinna, neyddu þá líka til að annast sig þegar þeir urðu veikir. Sjálfir önnuðust þeir ekki hina þegar þeir veiktust. Þeir sem voru neyddir til að vinna fyrir aðra og annast þá í veikindum þeirra urðu svo slitnir af þrældómi að þeir höfðu engan tíma til að annast eigin fjölskyldur og hún var án hjálpar. Það var reist hús þar sem fátæklingar þjáðust og dóu fjarri þeim sem höfðu hugsanlega samúð með þeim og gátu glatt þá. Þeir voru í höndum launaðs fólks sem hjúkr-
aði þeim án væntumþykju eða jafnvel með viðbjóði. Þetta var gert til að sjúkt fólk spillti ekki ánægju hinna ríku og þeir þyrftu ekki að sjá þá. Við þetta bættist að fólk óttaðist að það smitaðist af mörgum sjúkdómum. Það reyndi því ekki aðeins að forðast sjúklingana heldur líka fólkið sem annaðist þá.

Þá sagði Guð við sjálfan sig. „Ef jafnvel þetta getur ekki fengið fólk til skilja í hverju hamingja þess er fólgin, þá er best að láta þjáninguna kenna því.“

Og Guð lét mennina afskiptalaus.

Og eftir að maðurinn varð einn í heiminum leið langur tími þar til að hann vissi það sem allir eiga að vita, að maðurinn á að vera og getur verið hamingjusamur.

Það er fyrst nú á þessum allra nýjustu tímum að fáeinir

hafa byrjað að skilja að vinna á ekki að vera sumum mönnum grýla og öðrum galeiðuprældómur. Hún ætti að vera ánægjulegt starf sem sameinar menn og gerir þá að vinum. Þetta sama fólk er byrjað að skilja að vegna þess að dauðinn ógnar stöðugt hverjum einasta manni, þá ætti hver einasti maður að eyða árum sínum, mánuðum, klukkustundum og mínútum sem honum eru gefnar – í ást og samlyndi. Þeir eru byrjaðir að skilja að sjúkdómar eiga ekki að aðskilja fólk. Þvert á móti ættu þeir að gefa því tækifæri til að tengjast sterkum böndum einingar og ástar.

Þessa sögu skrifaði Tolstoj árið 1903. Þetta er goðsaga sem oft hefur verið sögð meðal indíána í Suður-Ameríku.

Þrjár spurningar

Eitt sinn var konungur sem hugsaði nýja hugsun: „Mér mun aldrei mistakast neitt sem ég reyni ef ég veit hvenær er rétti tíminn til að byrja, ef ég veit hvað er rétta fólkið til að hlusta á og hvaða fólk á að forðast. Og unáframt allt þarf ég að vita hvað er þýðingarmest fyrir mig að gera.“

Eftir að hafa hugsað þessa hugsun lét hann kunngera um allt ríkið að hann veitti hverjum þeim mikil verðlaun sem gæti kennt sér að þekkja rétta tímann til hvernar fránkvæmdar, hvaða fólk væri nauðsynlegt að hlusta á og hvernig ætti að vita hvað væri þýðingarmest að gera.

Nú komu lærðir menn til konungsins, en þeir svöruðu spurningunum allir á mismunandi vegu.

Svarið við fyrstu spurningunni, sögðu sumir, væri það að til að vita rétta tímann fyrir hverja athöfn þá yrðu menn að gera fyrir fram áætlun, tímatöflu með dögum, mánuðum og árum og fylgja henni síðan nákvæmlega. Aðeins þannig, sögðu þeir, væri hægt að gera hvaðeina á réttum tíma. Aðrir lýstu því yfir að það væri ekki hægt að vita fyrir fram um rétta tímann fyrir hverja athöfn. En menn mættu ekki eyða tíma sínum í fánýtar skemmtanir heldur fylgjast grannt með öllu sem væri að gerast og gera síðan það sem þarflegt væri. Og enn aðrir sögðu

að það væri alveg sama hversu vel konungurinn fylgdist með því sem væri að gerast, það væri alveg ónögulegt fyrir hann að ákveða kórréttan tíma fyrir hverja athöfn, heldur ætti hann að hafa aðgang að vitruum sérfræðingum og láta þá ákveða réttan tíma fyrir hvaðeina.

Nú komu líka aðrir sem sögðu að til væru hlutir sem þyldu enga bið og ekki væri neinn tími til að bíða eftir ráðgjöf sérfræðinga. Það yrði að taka ákvörðun strax um það hvað ætti að gera, hvað ætti að velja og hverju hafna. En til að gera þetta rétt yrðu menn að vera forvitrir og vita fyrir fram það sem ætti eftir að gerast. Það væri aðeins á færi töframanna að vita slíkt og þess vegna yrði að leita til þeirra.

Svörin við annarri spurningunni voru álíka sundurleit. Sumir sögðu að fólkið sem konungurinn þarfnaðist mest væru sérfræðingar hans, aðrir að það væru prestar og enn aðrir nefndu lækna. Og svo voru það þeir sem sögðu að hermennirnir væru nauðsynlegastir.

Þriðja spurningin var um það hvað væri þýðingarmest. Sumir sögðu að það væru vísindin. Aðrir sögðu að það væru yfirburðir í hernaði. Sumir sögðu að það væri iðkun trúarinnar.

Allt voru þetta sundurleit svör og konunginum fannst elkkert þeirra fullnægjandi. Hann veitti því engum verðlaunin. En hann vildi samt halda áfram að leita svara og ákvað að tala við einsetumann sem var víðfrægur fyrir vit sitt.

Einsetumaðurinn bjó í skógi sem hann fór aldrei frá og tók ekki á móti öðru fólki en almúgafólki. Svo að konungurinn fór í slitin klæði og þegar hann var kominn nálægt kofa hans þá steig hann af hesti sínum, skildi eftir lífverðina og fór einn

áfram fótgangandi. Þegar konungurinn nálgast var einsetumaðurinn að stinga upp jörðina fyrir framan kofann. Þegar hann sá konunginn þá heilsaði hann honum og hélt áfram að stinga upp. Einsetumaðurinn var magur og veikdulegur. Í hvert skipti sem hann stakk skóflunni í jörðina og kom upp með lítið eitt af mold þá andaði hann þunglega.

Konungurinn gekk til hans og sagði. „Ég hef komið hingað til þín, vitri einsetumaður til að biðja þig að svara þrenur spurningunni. Hvernig get ég lært að gera réttan hlut á réttum tíma? Hvaða fólk er það sem ég þarfnast mest og á hverja á ég helst að hlusta? Og hvað er þýðingarmesta málið sem ég á fyrst að sinna?“

Einsetumaðurinn hlustaði á konunginn, en svaraði engu. Hann spýtti aðeins í lófana og hélt áfram að stinga upp. „Þú ert þreyttur,“ sagði konungurinn. „Láttu mig fá þaðann og vinna um stund fyrir þig.“

„Þakka,“ sagði einsetumaðurinn og rétti konunginum skófluna, sjálfur settist hann niður á jörðina.

Þegar konungurinn hafði stungið upp tvö beð stoppaði hann og endurtók spurningar sínar. Einsetumaðurinn svaraði enn engu, en reis á fætur, teygði höndina eftir skóflunni og sagði.

„Hvíklu þig nú um stund – og láttu mig vinna lítillega.“

En konungurinn fékk honum ekki skófluna og hélt áfram að stinga upp. Klukkustund leið, síða önnur. Sól var að hníga bak við trjátoppa og konungurinn stakk að lokum skóflunni niður í jörðina og sagði.

„Ég kom til þín, vitri maður, til að fá svar við spurningunni

mínum. Ef þú getur ekki svarað þeim þá segðu mér það og ég mun fara aftur heim.“

„Í-lér kemur einhver hlaupandi,“ sagði einsetumaðurinn. „Við skulum sjá hver þetta er.“

Konungurinn snéri sér við og sá skeggjaðan mann koma á hlaupum út úr skóginum. Maðurinn hélt höndum um magann og blóð rann undan þeim. Þegar hann kom að konunginum féll hann meðvitundarlaus til jarðar og stundi veiklulega. Konungurinn og einsetumaðurinn losuðu um klæði mannsins. Það var stórt sár á maga hans. Konungurinn þvoði það eins og hann best gat og batt um það með vasaklút sínum og handklæði sem einsetumaðurinn átti. En blóðið hætti ekki að renna, og konungurinn skipti aftur og aftur á sárinu og þvoði það. Þegar manninum hætti loksina að blæða lifnaði hann við og bað um eitthvað að drekka. Konungurinn náði í ferskt vatn og gaf honum. Nú var sólin sest og loftið varð kalt. Svo að konungurinn, með hjálp einsetumannsins, bar manninn inn í kofann og lagði hann í rúmið. Maðurinn lá í rúminu með lokuð augu og sofnaði. En konungurinn var svo þreyttur eftir gönguna og vinnuna að hann settist niður á þröskuldinn og féll líka í svefn— svo væran að hann svaf alla þessa stuttu sumarnótt. Þegar hann vaknaði um morguninn var hann lengi að átta sig á hvar hann var og hver þessi ókunnugi skeggjaði maður væri sem lá í rúminu og starði á hann stórum augum.

„Fyrirgefðu mér,“ sagði skeggjaði maðurinn veikum rómi þegar hann sá að konungurinn var vaknaður og horfði á hann.

„Ég þekki þig ekki og ég hef ekkert að fyrirgefa,“ sagði konungurinn.

„Þú þekkir mig ekki, en ég þekki þig. Ég var óvinur þinn og ég sör þess eið að hefna mín á þér. Það varst þú sem tókst bróður minn af lífi og tókst allar eigur hans. Ég vissi að þú hafðir farið einn til einsetumannsins og ég ákvað að drepa þig þegar þú snérir aftur til baka. En dagurinn leið og þú komst ekki. Svo að ég kom út úr launsátri mínu til að finna þig. Þá rakst ég á lífverði þína og þeir þekktu mig og veittu mér þetta sár. Ég slapp frá þeim, en mér hefði blætt út ef þú hefðir ekki búið um sár mín. Það var ásetningur minn að drepa þig en þú hefur bjargað lífi mínu. Ef að ég lifi og þú vilt það þá ætla ég að þjóna þér alla ævi mína og mun segja sonum mínum að gera það sama. Fyrirgef þú mér!“

Það gladdi konunginn að hafa sæst við óvin sinn svona auðveldlega, og að hafa eignast hann að vini. Hann gerði meira en að fyrirgefa honum. Hann sagði honum að hann mundi senda þjóna sína og einnig sinn eigin lækni til að annast hann. Og hann lofaði að skila honum aftur þeim eignum sem hann hafði tekið.

Eftir að konungurinn hafði kvatt manninn fór hann fram í anddyrið og leitaði að einsetumanninum. Hann langaði til að biðja enn einu sinni um svör við spurningum sínum áður en hann færi. Einsetumaðurinn var úti, var þar á hnjónum að sá fræjum í beðin sem hann hafði verið að stinga upp daginn áður.

Konungurinn gekk til hans og sagði.

„Í síðasta sinn bið ég þig að svara spurningum mínum, vitri maður.“

„Þú ert búinn að fá svörin nú þegar!“, sagði einsetumað-

urinn sem var enn á hnjánun og horfði upp til konungsins sem stóð fyrir framan hann.

„Svörin, á hvern hátt? Við hvað áttu?“ spurði konungurinn.

„Skilur þú það ekki,“ svaraði einsetumaðurinn, „að ef þú hefðir ekki haft samúð með veikleika mínum í gær og hefðir ekki stungið upp beðin fyrir mig, þá hefðir þú farið burtu. Þessi maður hefði ráðist á þig og þig hefði iðrað þess að hafa farið frá mér. Þess vegna var það þinn þýðingarmesti tíni þegar þú varst að stinga upp beðin. Og ég var þýðingarmesti maðurinn. Og það að gera mér gott hafði mesta þýðingu fyrir þig. Seinna þegar maðurinn kom hlaupandi til okkar var þýðingarmesti tíminn þegar þú annaðist hann, því ef þú hefðir ekki bundið um sár hans hefði hann dáið án þess að sættast við þig. Þess vegna var hann þýðingarmesti maðurinn og það sem þú gerðir fyrir hann hafði mesta þýðingu fyrir þig. Mundu það að það er aðeins ein stund sem er sú þýðingarmesta. – Nú! Hún er þýðingarmesta stundin vegna þess að aðeins þá höfum við nokkurt vald. Nauðsynlegasti maðurinn er sá sem er hjá þér, því enginn veit hvort hann mun nokkurn tíma hafa samskipti við nokkurn annan. Og það mál sem hefur mesta þýðingu er að gera honum gott. Aðeins í þeim eina tilgangi var maðurinn sendur inn í þennan heim!“

Tolstoy skrifaði þessa sögu árið 1903.

VII KAFLI

Tvær franskar sögur

Í þessum kafla eru tvær franskar sögur sem Tolstoj velur og þýðir.

En þetta eru ekki einvörðungu þýðingar. Hann breytir sögunum og setur svip sinn á þær, þannig að á vissan hátt verða þær að hluta hans skáldskapur. Sögurnar velur Tolstoj vegna þess hve vel þær túlka hans eigin lífsviðhorf. Auk þess eru betri sögur ekkri auðfundnar.

Sögurnar eru

Kaffihúsið í Surat - Bernandin
de Saint-Pierre
Of dýrt - Guy de Maupassant

Kaffihúsið í Surat

Í borginni Surat á Indlandi var kaffihús þar sem margir ferðamenn og útlendingar frá öllum heimshornum ræddu saman.

Dag nokkurn kom lærður persneskur guðfræðingur í þetta kaffihús. Hann var maður sem hafði eytt ævi sinni í að læra um eðli guðdómsins og hafði bæði lesið og skrifað bækur um þetta efni. Hann hafði hugsað, lesið og skrifað svo mikið um Guð að smám saman missti hann vitið, varð alveg ringlaður og hætti jafnvel að trú á tilveru Guðs. Þegar Shah (konungur) heyrði þetta lét hann reka fræðimanninn út úr Perslandi. Eftir að hafa deilt allt sitt líf um „Hina fyrstu orsök,“ hafði þessi lánlausi guðfræðingur gert sjálfan sig gersamlega ruglaðan. Og í stað þess að skilja að hann hafði sjálfur týnt skynsemi sinni, þá fór hann að halda að ekki væri til nein hærri vitund sem stjórnaði alheiminum.

Þessi maður átti afríkanskan þræl sem fylgdi honum hvert sem hann fór. Þegar guðfræðingurinn fór inn í kaffihúsið beið þrællinn fyrir utan, settist á stein í heitri sólinni og rak burtu flugurnar sem suðuðu í kringum hann. Eftir að Persinn hafði sest niður í sófa í kaffihúsinu bað hann um bolla af ópíum. Þegar ópíumdrykkurinn var farinn að örva heilastarfsemina ávarpaði hann þrælinn út um opnar dyrnar.

„Segðu mér, ræfillinn þinn,“ sagði hann, „heldur þú að Guð sé til eða ekki?“

„Auðvitað er hann til,“ sagði þrællinn og dró strax undan belti sínu lítið skurðgoð úr viði.

„Í-Íér,“ sagði hann. „Þetta er Guðinn sem hefur verndað mig frá þeim degi sem ég fæddist. Allir í landi mínu trúa á töfratréð. Þessi Guð er úr viði þess.“

Gestirnir í kaffihúsinu hlustuðu á þetta samtal milli guðfræðingsins og þræls hans af mikilli undrun, og einkum vegna svars þrælsins.

Einn gestanna, bramani, sem heyrði þessi orð þrælsins snéri sér að honum og sagði.

„Aumkunarverða fífl! Getur það verið að þú trúir því að það sé hægt að bera guð undir belti sér? Það er einn guð, brama, og hann er meiri en allur heimurinn vegna þess að hann skóp hann. Brama er hinn eini, hinn máttugi guð og honum til heiðurs eru musterin á bökkum Gangesfljóts byggð og þar tilbiðja hann hinir sönnu prestar, bramanar. Þeir þekkja hinn sanna guð og engir nema þeir. Gegnum aldir og árþúsundir og eina stórbyltingu eftir aðra hafa þessir prestar haldið velli vegna þess að brama, hinn sanni guð hefur verndað þá.“

Svo mælti bramaniinn og hélt sig hafa sannfært alla er á hlýddu. En skransali einn sem var gyðingur hlýddi á þetta, svaraði og sagði.

„Nei, musteri hins sanna Guðs er ekki á Indlandi. Og Guð verndar ekki heldur bramana-stéttina. Hinn sanni Guð er ekki Guð bramana, heldur Abrahams, Ísaks og Jakobs. Hann verndar enga nema hina útvöldu þjóð, Ísraelsmenn. Frá upp-

hafi veraldarinnar hefur hann elskað okkur og aðeins okkur. Þó að við séu nú dreifð yfir allan heiminn þá er það aðeins til að reyna okkur, því að Guð hefur lofað okkur að hann muni aftur safna þjóð sinni saman á ný í Jerúslem. Þá mun must-erið í Jerúsalem – undur hins forna heims – verða endurreist í allri sinni dýrð og Ísrael skal þá drottna yfir öllum þjóðum heims.“

Svo talaði gyðingurinn og hann grét. Hann langaði til að segja meira, en ítalskur trúboði sem þarna var greip fram í fyrir honum.

„Það sem þú ert að segja er ósatt,“ sagði hann við gyðinginn. „Þú ert að segja að Guð sé óréttlátur. Hann getur ekki elskað þína þjóð, framar öðrum. Og jafnvel þótt það hefði verið satt að hann styddi Ísrael til forna, þá eru nú liðnar nítján aldir síðan hann reiddist þeim og vegna hegðunar þeirra lét hann þá tvístrast um heiminn svo að trú þeirra nær ekki til nýrra manna. Þess vegna er hún að deyja út nema rétt á einstaka stað. Guð gerir ekki upp milli þjóða. Hann kallar á alla sem vilja frelsast í faðm kaþólsku kirkjunnar í Róm. Fyrir þá sem ekki vilja það er engin sáluhjálp til.“

Þannig talaði Ítalinn. En svo vildi til að prestur úr röðum mótmælenda var líka staddur þarna. Hann náfölnaði, snéri sér að ítalska trúboðanum og sagði.

„Hvernig getur þú sagt að þín trú hafi einkarétt á sáluhjálp? Þeir einir verða sáluhólpnir sem þjóna Guði samkvæmt guðspjöllunum í anda og sannleika eins og Kristur hefur sagt þeim að gera.“

Í kaffihúsinu í Surat sat líka tyrkneskur embættismaður

sem vann í tollhúsinu. Hann hafði setið þarna og reykt pípu. En stóð nú upp og snéri sér að kristnu mönnunum tveimur. Og sagði með yfirlætissvip.

„Þessi rómverska trú ykkar er gagnslaus. Í-lennar tíni leið undir lok fyrir tólfhundrað árum og varð að víkja fyrir hinni sönnu trú, trú Múhameðs. Þið hljótið að sjá hvernig trú hans heldur áfram að breiðast út bæði í Evrópu og Asíu og jafnvel í hinu upplýsta landi, Kína. Þið segið sjálfir að Guð hafi hafnað gyðingum. Og því til sönnunar bendið þið á þá staðreynd að gyðingar hafa verið niðurlægðir og trú þeirra breiðist ekki út. Játið þess vegna sannleika Islam sem fer sigurför um heiminum og er í útrás nær og fjær. Það verður enginn sáluhólpinn nema hann fylgi Múhameð, síðasta spámanni Guðs. Og af þeim verða aðeins fylgjendur Ómars sáluhólpnir, ekki fylgjendur Ali, því að hann var trúvillingur.“

Persneska guðfræðinginn langaði til að svara þessu af því að hann var í trúflokki Alis. En nú var byrjuð hávær deila milli þessara ólíku manna sem tilheyrðu ólíkum trúarbrögðum. Í-ér í kaffihúsinu voru kristnir Abyssíníumenn, lamar frá Tíbet, áhangendur Ismails og elddýrkendur. Þeir deildu allir um eðli Guðs og hvernig ætti að dýrka hann. Allir staðhæfðu þeir að aðeins í þeirra trú hefðu menn þekkingu á hinum sanna Guði og aðeins hjá þeim væri hann dýrkaður á réttan hátt.

Allir rifust og hrópuðu, nema einn Kínverji sem var lærisveinn Konfúsíusar. Hann sat hljóður úti í horni í kaffihúsinu og tók engan þátt í kappræðunum. Hann sat og drakk te og hlustaði á það sem hinir sögðu, en sagði ekkert sjálfur.

Tyrkinn sá hann sitja þarna, skaut máli sínu til hans og sagði.

„Þú getur staðfest það sem ég segi, minn góði Kínverji. Þú situr í friði, en ef þú talaðir þá veit ég að þú styddir skoðanir mínar. Verslunarmenn frá landi þínu, sem koma og biðja mig um aðstoð, segja mér að þótt mörg trúarbrögð hafi verið boðuð í Kína þá álítið þið Kínverjar að Islami sé það besta og takið þá trú fúslega. Staðfestu nú orð mín og segðu okkur þína skoðun á hinum sanna Guði og spámanni hans.“

„Já, já,“ sagði allur hópurinn og snéri sér til Kínverjans. „Lát heyra hvað þú hefur um málið að segja.“

Kínverjinn, nemandi Konfúsíusar lokaði augunum og hugsaði um stund. Síðan opnaði hann þau og teygði hendurnar út úr víðum ermum og krosslagði þær á brjósti sér. Hann sagði stillilega með skýrri röddu.

„Herrar mínir, mér virðist að það sé aðallega stærilæti sem kemur í veg fyrir að menn geti orðið samnála í trúarefnum. Ef þið viljir hlusta á mig þá langar mig til að segja ykkur sögu sem útskýrir þetta, eins konar dæmisögu.

Ég kom hingað frá Kína á ensku gufuskipi sem var búið að fara kringum hnöttinn. Við fórum í land á austurströnd eyjunnar Sumatra, til að taka ferskt vatn. Þegar í land var komið fóru nokkrir okkar um há daginn og settust í skugga nokkurra kókoshnetupálma sem uxu þarna á ströndinni, ekki langt frá þorpi innfæddra. Við vorum fólk frá ýmsum þjóðum.

Meðan við sátum þarna kom til okkar blindur maður. Okkur var sagt síðar að þessi maður hefði orðið blindur á því að stara látlaust í sólina og reyna að komast að því hvað hún

er – til að geta höndlað ljósið. Hann reyndi lengi að kornast að þessu með því að þrástara í sólina. En eini árangur þess var sá að augun skemmdust vegna birtu hennar og hann varð blindur.

Þá sagði hann við sjálfan sig.

„Ljós sólarinnar er ekki fljótandi. Ef það væri fljótandi þá væri hægt að hella því úr einni vatnskrukku í aðra og það mundi berast fyrir vindinum eins og regnið. Það er ekki eldur, því ef það væri eldur þá mundi það slokkna í vatni. Það er ekki andi því að augað sér það. Það er ekki efni því að það er ekki hægt að hreyfa það til. Þess vegna: Fyrst það er ekki fljótandi, ekki eldur, ekki andi, ekki efni – þá er það ekkert!“

Þannig ályktaði hann. – Með því að vera alltaf að horfa í sólina og vera alltaf að hugsa um þetta missti hann bæði sjónina og vitglórana. Og eftir að hann varð alveg blindur varð hann alveg sannfærður um það að sólin væri ekki til.

Með þessum blinda manni kom þræll sem fann húsbónda sínum stað í skugga kókospálma. Því næst tók hann kókoshnetu sem lá á jörðinni og byrjaði að breyta henni í náttlampa. Hann snéri sér kveik úr trefjum kókoshnetunnar, pressaði olíu úr hnetunni og lét hana drjúpa í skelina og gegnvætti kveikinn í olíunni.

Meðan þrællinn var að þessu stundi blindi maðurinn og sagði.

„Jæja, þræll, var það ekki rétt sem ég sagði að það væri engin sól til? Sérð þú ekki myrkrið? Sannt er fólk að segja að sólin sé til. . . . og ef hún er til, hvað er hún þá?“

„Ég veit ekki hvað sólin er,“ sagði þrællinn. „Það kemur

mér ekkert við. En ég veit hvað ljós er. Hérna er ég búinn að gera náttlanipa, og með hjálp hans get ég hjálpað þér og fundið hvaðeina sem þig vantar í kofanum.“

Og þrællinn lyfti kókosskelinni upp og sagði.

„Þetta er sólin mín.“

Lamaður maður með hækju sem lá nálægt honum heyrði þessi orð og hló.

„Þú hefur augljóslega verið blindur frá fæðingu,“ sagði hann við blinda manninn „fyrst þú veist ekki hvað sólin er. Ég skal segja þér hvað hún er. Sólin er eldhnöttur sem rís á hverjum morgni upp úr sjónum og sest milli fjallanna á eyju okkar á hverju kvöldi. Við höfum öll séð þetta og hefði þér verið gefin sjón hefðir þú séð þetta líka.“

Veiðimaður sem hafði verið að hlusta á saniræðurnar sagði.

„Það er augljóst að þú hefur aldrei farið af þessari eyju. Ef þú værir ekki lamaður og ef þú værir eins og ég á skipi við veiðar þá mundir þú vita að sólin sest ekki milli fjallanna á eyju okkar. Hún rís úr hafi á hverjum morgni og sest aftur í hafið á hverju kvöldi. Það sem ég er að segja þér er satt því að ég sé þetta á hverjum degi með eigin augum.“

Indverji einn sem var á okkar skipi greip fram í fyrir honum og sagði.

„Ég furða mig á að skynsamur maður skuli segja aðra eins vitleysu. Ílvernig getur eldhnöttur sokkið niður í sjóinn án þess að hann slokkni? Sólin er alls enginn eldhnöttur. Hún er guð sem heitir Deva. Deva ekur eilíflega vagni sínum kringum hið gullna fjall Meru. Stundum ráðast hinir illu ormar

Ragu og Ketu á hana og gleypa hana. Og þá er myrkur á jörðinni. En prestar okkar biðja um að guðinn fái aftur frelsi.

Aðeins fáfróðir menn eins og þú sem hafa aldrei farið af hólmanum sínum geta ímyndað sér að sólin skíni aðeins á þeirra land.“

Egypskur skipstjóri sem var líka staddur þarna tók nú til máls.

„Nei,“ sagði hann „þú veður líka í villu. Sólin er ekki guð og snýst ekki aðeins kringum hið gullna fjall ykkar á Indlandi. Ég hef lengi siglt um Svarta hafið og með fram stöndum Arabíu og ég hef komið til Madagaskar og til Filippseyja. Sólin skín á alla jörðina og ekki bara Indland. Hún hringsólar ekki kringum eitt fjall. Hún rís í austri fyrir handan Japanseyjar og sest langt, langt í burtu í vestrinu handan Bretlandseyja. Það er þess vegna sem Japanir kalla land sitt „Nippon,“ sem þýðir „Fæðing sólarinnar.“ Ég veit þetta vel því að ég hef víða farið, séð marga og heyrt af mönnum segja enn fleira. En hann sigldi á heimsenda.“

Hann ætlaði að segja fleira en enskur sjónmaður sem var á skipinu greip fram í fyrir honum og sagði.

„Hvergi í heiminum vita menn meira um gang sólarinnar en á Englandi. Sólin, eins og allir Englendingar vita, kemur hvergi upp og sest hvergi. Hún snýst sífellt kringum jörðina. Við vitum þetta með vissu vegna þess að við höfum sjálfir farið kringum heiminn og hvergi rekið okkur á sólina. Hvert sem við höfum farið sýnir sólin sig á morgnana og felur sig á kvöldin, alveg eins og hérna.“

Og Englendingurinn tók sér prik í hönd, dró upp hring

í sandinn og reyndi að útskýra hvernig sólin gengi um himininn og kringum jörðina. En hann gat ekki gert þetta nógu skiljanlegt svo að hann benti á stýrimann skipsins og sagði. „Þessi maður veit meira um þetta en ég. Hann getur útskýrt þetta betur.“

Stýrimaðurinn, sem var skynsamur, hafði hlustað þegjandi á samtalið þar til hann var beðinn um að tala. Nú snéru allir sér að honum, og hann sagði.

„Þið blekkið hvern annan og sjálfa ykkur líka. Sólin gengur ekki kringum jörðina, heldur er það jörðin sem gengur kringum sólina. Á þeirri göngu snýst hún um sjálfa sig einn hring á tuttugu og fjórum klukkustundum. Hún gerir þetta ekki aðeins í Japan eða á Filippseyjum og Sumötru þar sem við nú erum, heldur alveg eins í Afríku, Evrópu og Ameríku. Og á öllum öðrum stöðum. Sólin skín ekki fyrir eitt fjall eða einhverjar eyjar eða höf. Og hún skín ekki bara fyrir jörðina eina heldur líka aðrar reikistjörnur. Ef ykkur þóknast að líta upp til himnanna í stað þess að horfa aðeins til jarðar, þá gætuð þið öll skilið þetta og hætt að halda að sólin skíni aðeins fyrir ykkur eða aðeins fyrir ykkar land.“

Þannig talaði þessi vitri stýrimaður sem hafði siglt höfin sjö og horft upp í stjörnuhimininn.

„Þegar fólkíð talar um trúmál,“ hélt Kínverjinn, lærisveinn Konfúsíusar, áfram „þá er það hrokinn sem skapar villur og deilur manna á meðal. Það sem sagt var um sólina á líka við um það sem menn segja um Guð. Allir vilja sérstakan Guð sem er eign þeirra, eða að minnsta kosti sérstakan Guð sem er Guð föðurlandsins. Éver þjóð vill hafa hann í sínu eigin

musteri, þann Guð sem jafnvel allheimurinn getur ekki rímað. Er hægt að bera eitthvert musteri saman við það sem Guð sjálfur hefur byggt til að sameina alla menn í einni trú og einum trúarbrögðum? Öll musteri manna eru gerð eftir musteri hans – sem er ríki Guðs. Öll guðshús eru með skírnarfonti, turnum og hvelfingum, ljósi, málverkum og höggmyndum, eigin áletrunum, lögmálsbókum, fórnun, altari og prestum. En í hvaða musteri er skírnarfontur á borð við hafið, turnar og þök á borð við himnana, ljós á borð við sól, tungl og stjörnur. Er hægt að bera myndirnar í musturunum saman við fólk sem lifir, elskar og er gott hvert við annað? Hvar er að finna í bókum skrif um gæsku Guðs sem jafnast á við öll þau veisluhöld og hamingju sem Guð býður mönnunum að njóta? Hvar er sú lögmálsbók sem er æðri þeim lögum sem Guð hefur skrifað í hjarta mannsins? Hvaða musterisfórnir jafnast á við þær fórnir sem bæði karlmenn og konur færa vegna ástar sinnar? Og hvaða altari er hægt að bera saman við hjarta góðs manns sem færir Guði líf sitt og starf?

Því hærri sem hugmyndir mannsins um Guð eru því betur þekkir hann Guð. Og því betur sem hann þekkir Guð því nær stendur hann honum og verður endurskin af góðleika hans, miskunnssemi og ást.

Þess vegna á sá sem skilur að sólin skín um allan heim að hætta að ásaka og fyrirlíta hinn hjátrúarfulla mann sem dýrkar skurðgoðið sitt, fyrir að sjá einn geisla þessa sama ljóss. Sá sem skilur á að hætta að fyrirlíta, jafnvel trúleysingjann sem er blindur og getur alls ekki séð sólina.“

Þannig talaði Kínverjinn, lærisveinn Konfúsíusar, og allir

sem sátu í kaffihúsinu þögðu og hættu að deila um hvers trú
væri best.

*Þessi saga í þýðingu og nýrri gerð Tolstoys birtist fyrst
árið 1893.*

Of dýrt

Nálægt landamærum Frakklands og Ítalíu á strönd Miðjarðarhafsins liggur lítið konungsríki sem kallað er Mónaco. Margar litlar borgir geta státað sig af hærri íbúatölu en þetta konungsríki því að þar eru aðeins sjö þúsund íbúar ef allt er talið, og ef öllu landi konungsríkisins væri deilt milli þeirra fengi hver íbúi eina ekru. En í þessu dvergriki er raunverulegur þjóðhöfðingi með höll og hirð. Þar eru ráðherrar, biskup, her og hershöfðingjar.

Það er ekki mikill her, aðeins sextíu manns, samt er þetta her. Það eru líka skattar í þessu konungsríki eins og annars staðar, skattar á tóbak, skattar á vín og spilaskattar. En þó að fólkið drykki og reykti þar eins og annars staðar þá var það svo fátt að konungurinn hefði átt í mesta basli með að fæða hirðina, einbættismenn og sjálfan sig af þeim tekjum, ef hann hefði ekki fundið alveg sérstakar ríkistekjur. Þessar sérstöku tekjur voru af spilavíti, þar sem fólk spilaði rúllettur. Fólkið lagði undir og það var alveg sama hvort það tapaði eða vann þá fékk eigandinn alltaf ákveðna prósentu af veltunni. Og af þessum gróða greiðir hann háar fjárhæðir til konungsins. Ástæðan fyrir þessum háu greiðslum er að þetta er eina spilavíti þessarar tegundar sem eftir er í Evrópu. Sumir af þýsku

furstunum höfðu sams konar spilavíti fyrir nokkrum árum en þeim var bannað að hafa þau. Ástæðan til að þau voru bönnuð var að þessi spilavíti gerðu fólki mikinn skaða. Menn komu og freistuðu gæfunnar, stundum lögðu menn allt sem þeir áttu undir og töpuðu aleigunni. Stundum lögðu menn undir fé sem þeir áttu ekki og töpuðu því líka. Þá gerðist það stundum að menn skutu sig í örvæntingu. Svo Þjóðverjar bönnuðu þessum furstum að taka fé með þessum hætti. En það var enginn til að stöðva konunginn í Mónaco. Hann sat uppi með einkarétt á þessari starfsemi.

Svo að nú fara allir sem vilja stunda fjárhættuspil til Mónaco. Hvort sem þeir vinna eða tapa þá græðir konungurinn. „Menn fá ekki hallir fyrir heiðarlega vinnu,“ segir máltækid. Konungurinn í Mónaco veit að þetta er ekki göfug vinna, en hvað getur hann gert? Hann verður að lifa. Það er ekki sérlega göfugt heldur að fá ríkistekjur af tóbaki og víni. Hvað um það. Konungurinn lifir og stjórnar og rakar saman fé og hefur um sig hirð með allri þeirri viðhöfn sem því fylgir að vera konungur í ríki sínu. Það fer fram krýningarathöfn. Það fer fram herútboð. Hann veitir fólki heiðurslaun, dæmir menn og náðar. Hann er með endurskoðendur, ráðgjafabing, dómstóla og réttarkerfi alveg eins og aðrir konungar, en smærri í sniðum.

Nú bar það til tíðinda fyrir fáeinum árum að morð var framið í þessu litla konungsríki. Þegnarnir eru friðsemdarfólk, og annað eins hafði aldrei gerst áður. Dómarar komu saman með mikilli viðhöfn og réttur var settur í málinu á fagmannlegan hátt. Þarna voru dómarar, saksóknarar, kviðdóni-

ur og lögspekingar. Það var deilt og dæmt og að lokum var glæpamaðurinn dæmdur til að verða hálshöggvinn eins og lög mæla fyrir. Þetta var gott svo langt sem það náði. Dómurinn var sendur konunginum. Konungurinn las dóminn og skrifaði unclir. „Ef það verður að taka manninn af lífi, takið hann þá af lífi.“ Það var aðeins einn galli á gjöf Njarðar. Í konungsríkinu var ekki til nein fallöxi til að höggva höfuðið af mannum, og ekki heldur neinn böðull. Ráðherrarnir tóku málið til skoðunar og það var ákveðið að skrifa bréf og senda fyrirspurn til frönsku ríkisstjórnarinnar og athuga hvort Frakkar gætu lánað fallöxi og sérfræðing í að höggva höfuð af glæpamanni. Og ef svo væri vildu þeir þá vera svo vænir að upplýsa hvað þetta mundi kosta. Bréfið var sent. Viku síðar kom svar. Frakkar gætu útvegað þeim bæði fallöxi og böðul, og kostnaðurinn yrði sextán þúsund frankar. Þetta var lagt fyrir konunginn. Hann hugsaði um þetta. Sextán þúsund frankar! „Þessi mannræfill er ekki svo mikilla peninga virði,“ sagði hann. „Er ekki hægt að gera þetta á aðeins ódýrari hátt? Sjáið til sextán þúsund frankar eru meira en tveir frankar á mann í öllu konungsríkinu. Fólk sættir sig ekki við þetta. Það kemur af stað uppþoti.“

Svo að ríkisráðið var kallað saman til að skoða hvað hægt væri að gera. Það var ákveðið að senda samis konar fyrirspurn til konungsins á Ítalíu: Frakkar eru lýðveldi og bera ekki tilhlýðilega virðingu fyrir konunginum. En konungurinn á Ítalíu tengist konungi okkar bræðraböndum og gæti verið fáanlegur til að gera þetta fyrir minni peninga. Bréfið var sent og því var strax svarað.

Ítalska stjórnin skrifaði að það væri þeim ánægjuefni að útvega bæði fallöxina og sérfræðinginn. Heildarkostnaðurinn yrði um tólf þúsund frankar að meðreiknuðum ferðakostnaði. Þetta var ódýrara en það var samt of mikið. Þessi þorpari var ekki svona mikilla peninga virði. Þetta var enn þá næstum tveir frankar á hvert mannsbarn í skatt. Það var haldið annað þing. Þar var rökrætt og deilt um hvernig væri hægt að gera þetta á ódýrari hátt. Væri kannski ekki hægt að fá einn af hermönnum til að gera þetta á hraðan og yfirlætislausan hátt? Hershöfðinginn var kallaður til og spurður. „Getur þú ekki fundið hermann sem fæst til að höggva höfuðið af manninum? Þeim er sama um að drepa fólk í stríði. Sannleikurinn er sá að til þess eru þeir þjálfðir.“ Svo að hershöfðinginn ræddi þetta við hermennina til þess að vita hvort einhver þeirra vildi ekki taka þetta verk að sér. En enginn hermannanna vildi gera þetta. „Nei,“ sögðu þeir. „Við vitum ekki hvernig á að gera þetta. Þetta var okkur aldrei kennt.“

Hvað var hægt að gera? Aftur hugsuðu ráðherrar og skoðuðu málið. Þeir kölluðu á erindreka, stofnuðu nefnd og aðra undirnefnd. Að lokum komust þeir að þeirri niðurstöðu að best væri að breyta dauðadómnum í lífstíðar fangelsi. Þetta bauð upp á það að konungurinn gæti sýnt miskunnssemi sína og það væri ódýrara.

Konungurinn féllst á þetta og málið var næstum leyst. Þó var einn galli á gjöf Njarðar. Það var ekki fangelsi til í landinu sem var boðlegt manni sem dæmdur var í fangelsi ævilangt. Það voru til litlar kompur þar sem hægt var að stinga fólki inn í stuttan tíma, en ekkert öflugt fangelsi fyrir fanga sem þurfti

að vera þar til lengdar. Sannt sem áður fundu þeir stað sem látinn var duga. Þangað fóru þeir með unga manninn og létu vörð gæta hans. Varðmaðurinn átti að gæta glæpamannsins en hann varð líka að sækja mat handa honum í eldhús konungsins. Fanginn sat þar inni mánuð eftir mánuð þar til heilt ár var liðið. En þegar ár var liðið fór konungurinn yfir tekjur og gjöld sín. Honum varð starsýnt á nýjan útgjaldalið. Þetta var uppihald glæpamannsins. Þetta var engin smá upphæð. Þarna var kostnaður við sérstakan vörð og líka fæðispeningar karlmanns. Samtals voru þetta sex hundruð frankar á ári. Og það versta var að þessi maður var ungur og hraustur og gat hæglega lifað í fimmtíu ár. Þegar þetta var lagt saman varð þetta alvarlegt mál. Þetta gat ekki gengið. Svo að konungurinn kallaði saman ráðherra sína og sagði við þá.

„Það verður að finna einhverja ódýrari leið í máli þessa þorpara. Þetta fyrirkomulag sem nú er, það er of dýrt.“ Og ráðherrarnir héldu fund og ígrunduðu og skoðuðu málið þar til einn þeirra sagði.

„Herrar mínir, það er mín skoðun að það verði að segja verðinum upp.“

„En þá,“ sagði annar, „mun fanginn flýja úr tukthúsinu.“

„Já,“ sagði sá sem fyrst talaði. „Látum hann flýja því að þá getum við hengt hann.“

Ráðherrarnir sendu konunginum niðurstöðurnar af athugunum sínum og hann féllst á þær. Verðinum var sagt upp og menn biðu til að sjá hvað næst gerðist. Það eina sem gerðist var að á matinálstínum kom fanginn út og þegar hann fann ekki vörðinn fór hann sjálfur í eldhús konungsins til að

sækja mat sinn. Hann tók það sem honum var gefið og fór svo aftur í fangelsið, lokaði dyrunum á eftir sér og sat inni. Næsta dag gerðist það sama. Hann sótti mat sinn á réttum tíma. En það sáust engin merki þess að hann hefði áhuga á að fara burt! Hvað var hægt að gera? Enn urðu þeir að skoða málið.

„Við verðum að segja honum það hreint út,“ sögðu þeir „að við viljum ekki hafa hann.“ Svo að fanginn var sóttur og færður fyrir dónismálaráðherrann. „Hvers vegna flýrðu ekki?“ sagði ráðherrann. „Það er enginn vörður til að gæta þín. Þú getur farið hvert sem þú vilt og konunginum er alveg sama.“

„Það veit ég vel að kónginum er sama,“ svaraði hann, „en ég hef engan stað til að fara á. Hvað get ég gert? Þið hafið eyðilagt karakter minn með því að dæma mig og það snúa allir við mér baki. Og þar fyrir utan er ég orðinn óvanur vinnu. Þið hafið farið illa með mig. Þetta er ekki rétt sem þið gerðuð. Í fyrsta lagi áttuð þið að taka mig af lífi fyrst þið voruð búnir að dæma mig til dauða. En þið gerðuð það ekki. Þetta er eitt. Ég setti ekki fram neina kvörtun út af þessu. Næst dæmduð þið mig í lífstíðar fangelsi og létuð mig fá vörð til að sækja fyrir mig matinn. En eftir nokkurn tíma rákuð þið hann og ég varð sjálfur að sækja matinn. Og ég lagði heldur ekki fram neina kvörtun út af þessu. En núna viljið þið beinlínis að ég fari burtu! Á þetta get ég ekki fallist. Gerið það sem ykkur sýnist en ég fer ekki neitt!“

Hvað var hægt að gera? Enn einu sinni var ráðið kallað saman. Hvernig áttu þeir að fara að? Maðurinn vildi ekki fara. Þeir íhuguðu og skoðuðu málið. Eina leiðin til að losna við hann var að bjóða honum eftirlaun. Þeir sendu konunginum

skýrslu. „Það er ekkert annað hægt að gera,“ sögðu þeir. „Ein-
hvern veginn verðum við að losna við hann.“ Það var ákveð-
ið hann fengi sex hundruð franka, og fanganum var tilkynnt
þetta.

„Já, já,“ sagði hann. „Ég hef ekkert á móti því svo framar-
lega sem þetta er greitt reglulega. Að því tilskildu fellst ég á
að fara.“

Málið var útkljáð. Hann fékk þriðjung af ársgreiðslunni
fyrir fram og fór burtu út úr konungsríkinu. Það var aðeins
stundarfjórðungs ferð með járnbraut. Og hann flutti þannig
brott af landinu og settist að rétt við landamærin þar sem hann
keypti sér landskíka, gerðist garðyrkjumaður og lifir þægilegu
lífi. Hann fer alltaf á réttum tíma til að sækja eftirlaunin sín.
Þegar hann hefur fengið þau greidd fer hann jafnan í spilavít-
ið og leggur tvo eða þrjá franka undir. Stundum vinnur hann
og stundum tapar hann. Síðan fer hann heim. Hann lifir í
friði og spekt.

Það var gott að hann frandi ekki glæp sinn í landi þar
sem enginn sér eftir þeim peningum sem fara í það að höggva
hausinn af fólki eða halda því í lífstíðar fangelsi.

*Útgáfa Tolstoys af sögu Guy de Maupassant. Hiún kom
úr árið 1897.*